

ఆతిథ్యము—పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు	౧-౨
ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము—భోగరాజు నారాయణ మూర్తిగారు	౩-౧౪
మహానీతి—కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రిగారు	౧౫-౧౬
శ్రీనాథుని భీమేశ్వరపురాణము—మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు	౧౭-౨౩
పరాన్నేషణము—దుర్భాసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు	౨౩-౨౪
శాకుంతలనాయకుడు—గొల్లపూడి శ్రీరామశాస్త్రిగారు	౨౫-౩౫
కృష్ణానది—జి. జాషువకవిగారు	౩౬
సావిత్రి—కాశీసోమయాజుల సుందరరామమూర్తిగారు	౩౭-౪౬
దీపావళినాడు—వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు	౪౭
ఇల్లరికము—పాలవర్తి ఆంజనేయులుగారు	౪౮-౬౩
లింగసంస్కారము—నాదెళ్ల వెంకట్రావుగారు	౬౪
ఇదియేనా పునర్నివాహము?—శ్రీ వాసుదేవరావుగారు	౬౫-౭౮
లోకాలు నాకేలనే—తురగా వేంకటరామయ్యగారు	౭౮-౮౯
ఉద్భూతాధ్యచరిత్రము-పీఠిక—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	౯౦-౯౯
కాపుపడుచు—నిడమర్తి సత్యనారాయణ మూర్తిగారు	౯౯
మొదటి జయసింహస్థాపన నిడమప్రభుశాసనము—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	౧౦౦-౧౦౦
ఋతులక్ష్మి మిల్లింటి సరసింహమూర్తిగారు	౧౦౧
పైజీ పారసీవచనమా?—ఉమర్ అలీషాకవిగారు...	౧౦౨-౧౦౪
పల్లవులు—న్యాయమూర్తి వేపారామేశ్వరంగారు	౧౦౫-౧౦౮
నేనె!—కంచర్ల బసవకోటిలింగంగారు	౧౦౯-౧౧౯
వేంకటేశ్వర వచనములు	౧౧౦-౧౧౧
బహుగీతము—చేపూరు సింహాచలముగారు	౧౧౨-౧౧౪

వనవాసి—దుర్గుమహంతి సీతారామశర్మగారు	౧౧౪
తేజోలేఖనము—వింజమూరి కృష్ణమాచార్యులుగారు	౧౧౫-౧౨౦
నానాతివాక్యంబు—అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు	౧౨౦
వేదాంతవిమర్శ—సునర్ల కామశాస్త్రిగారు	౧౨౧-౧౨౮
ప్రణయకలహము—శ్రీపురానవేంకట సూర్యప్రసాదరాయ కవిగారు	౧౨౯
ప్రాచీనభరతవర్ష మునందు శూద్రులకుగల యధికారము—వేలూరి శివరామ శాస్త్రిగారు	౧౩౦-౧౩౬
నాటకకళాసంస్కరణము—దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు	౧౩౭-౧౪౬
సుకవి—శ్రీశేషాద్రి రమణకవులు	౧౪౬
సప్తమాంధ్ర ఆయుర్వేదమహాసభ—అధ్యక్షోపన్యాసము	౧౪౭-౧౫౩
తుమ్మెద—మిత్తింటి అన్నప్ప సోమయాజిగారు	౧౫౪-౧౫౫
శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్యులు—శ్రీ జై. కోటిశ్వరశర్మ శాస్త్రిగారు	౧౫౬-౧౬౦
శంకర స్తవకళానిధి:—నాగపూడి కుష్మస్త్యామయ్యగారు	౧౬౦ త.
సాధిప్రాయవిశేషములు	౧౬౧-౧౬౬

చిత్రములు

వర్ణచిత్రములు:—ప్రలోభనము; ప్రేమ—వేణుగానము.

సాధారణచిత్రములు:—బుద్ధుడు—అజిశువు, యజ్ఞము; బుద్ధుడు—గోపాలుడు—శీర పానము, బుద్ధుడు—సుజాత; బుద్ధనిర్వాణము, చింబిసారమహిషతి; కీ. శే. సర్ విట్టి త్యాగరాయ శెట్టిగారు, శ్రీయుత పి. టి. కుమారస్వామిగారు, బి. ఏ., అఖిలభారత దేవాంగమహాసభా హ్వనసంఘాధ్యక్షులు, శ్రీయుత యస్. సి. వెంకటప్పగారు, బి. ఎ., బి. యల్. అఖిలభారత దేవాంగమహాసభాధ్యక్షులు. సప్తమాంధ్ర ఆయుర్వేదమహాసభ, కపాలేశ్వరస్వామి రథోత్సవము—మైలాపూరు; మూకబధిరపాతశాల (2 చిత్రములు), శ్రీమతి కమలాబాయమ్మగారు, శ్రీమతి రాజామణి అమ్మగారు—వెండిరాటము బహుమానము పొందుట; శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యులు, ఇతరచిత్రములు.

చెన్నపట్టణము మే ౧౯౨౫

సంపుటము ౨.

క్రోధన సంవత్సరము వైశాఖమాసము

సంఖ్య ౫.

ఆతిథ్యము

పెన్మరాజు లక్ష్మీవతి గారు

య సేయుమోవసంతా ! వినూతనపల్ల, వారుణంబైన దేహంబు మెరయ
రావయ్య యోబుతురాజ! రాజితపుష్ప, మయుకిరీటద్యుతుల్ మలసియాడ
విచ్చేయుమయ్య! వేవేగ దక్షిణమంద, మారుత! ప్రకటవిమానమొప్ప
తరిలిరావోయి! నిత్యానూనయావన, శ్రీవిశేషప్రభాజ్యంభితాంగ !

గీ. కోకిలాలాపములతోడ గునుమసౌర, భములతోడను మత్తభృంగములతోడ
సుమపరాగంబుతోడ విశుద్ధతేజ, మడరఁ జనుచెమ్ము స్వాగతం బందుకొమ్ము.

చ. కొనుమిదె పాద్య మల్ల చెఱకుంగడలం జెలువారువారి, చే
కొనుమిదె యర్ఘ్య మీకుసుమగుచ్ఛములందు స్రవించుతేనె, కై
కొనుమధువర్క మిద్ది నవకోమలపల్లననిర్మలంబు, నా
ననమిదె చందనార్ద్రసుమజాలవిరాజిత మిందు రమ్మికన్.

చ. తనువున హాయిగా వికసిత ప్రసవాభిషరాగ రేణువుల్
గోవలుగ బూయువాడ గయికో మెప్పుకయించుక నూడిగమ్మ నీ
కనుగోనలందు నిల్చి మెరుగారు నోయూరపుటోరమాపులన్
గోని తమి బొక్కి నూతనయుగోదయరాగము లాలపించెదన్.

ఉ. వ్రాసిన వ్రాతలే తిరిగి వ్రాసియు నీవు వినూత్నవైభవో
ల్లాసము లాస్యమాడగ నిలాతలమెల్ల నలంకరించె దే
రీ సరివార లిట్లు రసవృష్టి నొనర్చి గ్రహింపుమోయి! నా
చేసిన సేవ, నూతనవిశేషము లేవియు లేకపోయినన్.

చ. లలితములైన పల్లవములందని కోయిల కూయుగాక, ని
ర్మలకుసుమానవంబు గోని త్రాగి మిళిందము మ్రోయుగాక, న
త్ఫలరస మానుచు మధురభాషలు కీరము వల్కుగాక, నా
కలవియె నీవిలాసము లతాంతమృదూక్తులగూర్చి పాడగన్ ?

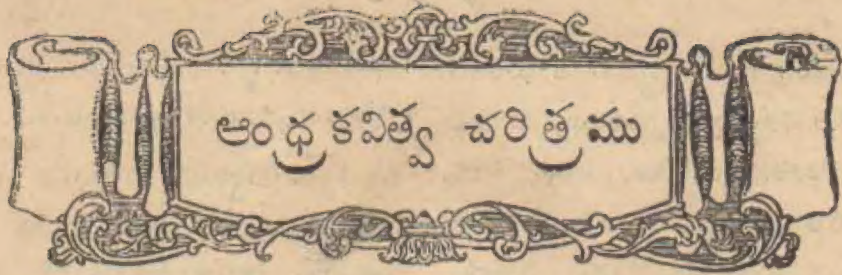
గీ. శ్రావ్యతరముగ కుసుమమంజరుల మధ్య, గోకిలాలాపముల నీవు కూయుచుండ
నలరియాడెడు లేతవయస్సునందు, 'కో'యనక బాలు డెవ డూరకుండగలడో!

గీ. వసుమతి దేవిపావనపదనసీమ, భాసిలుచున్న నవదరహాసవిధి
వ్యక్తమైనట్టి సౌందర్యభావ మీన, పాడుకొనియెడ నీకీర్తి భవ్యమూర్తి!

ఉ. మందసమీరుడేల? సుమమంజరులున్ బికగాన మేటికో
సుందరహాస! యెంటిమెయి జూడగ వచ్చిన నొప్పుగాక, ని
ట్టిందరి దోడితెచ్చి తిదియే రసికత్వము? చాలుజాలు నీ
చందము వింతగొల్పెడు వసంత! యెకింతయు జింత సేయవో!

చ. అలరుల జేరుగాత నవయాసనమెల్లను నీపికాంగనా
కలరవ మస్మదీయమగుగానము జేకొనుగాక; మారుతా
వళిగొనుగాకైత రసవార్ధిమునిగి యనంగవై ఖరిన్
నిలిచెదమోయి శేషమయి నీవును నేను ననంతలీలకున్.

భోగరాజు నారాయణమూర్తి గారు

X

ఆంధ్రకవితాపోషకులు

మనుమసిద్ధిరహితాఁ దిక్కనయే యీ
యుగమునందలి సుప్రసిద్ధకవితా
పోషకుఁడు. ఇంతవఱకు రాజులే కాని రాజు
స్థానములలోని యున్నతోద్యోగస్థులు కృత్రి
మతిత్వమును వహించు నాచారములేదు. ఇట్టి
కృత్రికర్తలలో మొదటివాఁడు తిక్కనయే.
మనయాంధ్రకవిత్వచరిత్రమునందుఁ జేర్చొ
నఁబడినరాజు లేయేమహాగుణములచే విఖ్యా
తిఁగాంచిరో యాయా మహాగుణములేకాక,
తిక్కన యంతకంటె నెక్కుడు సద్గుణసంప
న్నుండగుటచే సామాన్యమంత్రిమాత్రుఁడని
యూహించుటకు వీలులేదు. మఱియు రాజ్య
బ్రహ్మఁడైన సిద్ధిరాజునకు రాజ్యస్రాప్తి గలిగిం
చిన మహనీయుఁ డగుటచే వానిని రాజరాజని
చెప్పవలసి యున్నది. సిద్ధిరాజరాజ్యస్థాపనా
చార్యుఁ డగుటవలన నతఁడు నాటిరాజులంద
ఱచేఁ బూజింపఁబడుచుండుటఁబట్టి,

‘వృషమాన్యుఁడు’

‘ధూ విజయిత్రుఁడు’

‘శేషోరాజిత సర్వలోకుఁడు’

‘పారావారపరీర విశ్వవిజ్ఞానాభాగంబునంగీర్తికా
భారంతై నెలుగొందువాఁడు’

ఈమొదలైన సామాన్యరాజుల కుప
యోగింపరాని విశేషణములతోఁ గేతన తిక్క
ననువర్ణించెను. మఱియు సుప్రసిద్ధకవితాపో
షకులైన రాజులలో ననేకులతోఁ దులఁదూగు
టకుఁగాని యనేకుల సతిశయించుటకుఁగాని
యాచంద్రతారార్కమైన వాని భారతరచన
మొక్కటియే కారణముగాదు. రాజనరేంద్ర
కృష్ణరాయాది మహారాజులు కవిత్వయెడలను
గవులయెడలను వర్ణించిన వర్తనముతోఁ
దిక్కనవర్తన మన్ని విధములఁ బోలియున్న
దని వానిజీవితాంశవిశేషములను వర్ణించిన
కేతనకృతులవలన స్పష్టమగుచున్నది.

“స. సుకవీంద్ర బృందరక్షకుఁడెవ్వఁడనిన పే
డనువాలుకను దొడలై నవాఁడు.

౨. కృతులు రచింపఁగ సుకవుల
కృతు లొప్పఁ గొనఁగ నొరువికిం దీరునె వా
కృతినీభుఁడు వితరణశ్రీ
యతుఁ డెన్న మసుతుఁడు తిక్కఁ డొకనికై చక్కన్.

౩. పరసకవీంద్రుల సత్త్విబంధము లొప్పఁ
గొనునను టభికకీర్తనకుఁ దెరపు.

౪. అర్థిమై యెక్కల్ల నగ్రహరంబులఁ
గా నిచ్చునమట పాగడ్డ పాలము.”

ఇంతియేకాక కవీంద్ర లోకాధారుడనియు, పోషిత సత్కవీంద్రుడనియు, సారకవి తానిర్మాణచాతుర్యుడనియు, ఆర్యభోజుడనియు, కవితాధన్యుడనియు, కవిలోకచాలక వ్రజనవజలదస్త్రనితభాషణప్రకరుడనియు, ననేకవిధముల, రాజనరేంద్రునిగూర్చి నన్నయయు, గృష్ణరాయలం గూర్చి పెద్దనయు నుపయోగించిన విశేషణములకుఁ దక్కువకానివిశేషణములు కవిబ్రహ్మంగూర్చి యభినవదండి యుపయోగించుటచేతఁ గవితాపోషణమునం దమృహామహుఁడు సుప్రసిద్ధకవితాపోషకులైన రాజరాజులకుఁ దక్కువకాడని నిశ్చయింపవచ్చును. అందుచే నాంధ్రకవితాపోషకులైన మహారాజులలోఁ దిక్కన కిరీటములేని మహారాజు.

సంహారి గుండనమంత్రి

తిక్కనతరువాత నీయుగములో గణించఁదగిన కవితాపోషకుఁడు సంహారి గుండనమంత్రి. ఈతఁడు మంచన రచించిన కేమూర బాహుచరిత్రమునకుఁగృతిపతి. గుండనమంత్రి బ్రాహ్మణుఁడును, మంత్రికుటుంబములోనివాఁడును, గవితాప్రియుండునునైనను, దిక్కనతో నుపమించుట కేవిషయమునందును దగిన ఘనతగలవాఁడుగాఁ గన్పట్టఁడు. కాని మంచన వర్ణించిన గుణవిశేషణములంబట్టి గుండనమంత్రి యాంధ్రకవితాపోషకులలోఁ జేర్చఁదగియున్నవాఁడు.

1 "తొడఁ బూయఁ గట్టఁగ నిడఁ గల్లునట్లుగ
సహకుటుంబులఁ గవిజనులఁ బ్రోచు"

2 "గర్జితదానవృష్టి కవిగాయక పోషకదృష్టి యిమ్ముహిన్"

3 "సరసమకవిగోష్ఠి సంభవానందుచేత స్మరసిజుఁడు"

4 "ప్రాకృతమృదుమధురకావ్య పరిఘఁడు"

కృతిపతిత్వమును వహించిన యీగుండనమంత్రి మొదలుగ నించుమించుగ రాయల వజ్రకుంగల కవితాపోషకులలో ననేకులు మంత్రులును సేనానాయకులు సగుటచేతను, సుప్రసిద్ధులైన రాజులు మిక్కిలి తక్కువగానుండుటచేతను, గుండనమంత్రి నాటికే యాంధ్రకవితృమునకు రాజాదరణదళ యించుక తప్పినదని చెప్పవలసి వచ్చుచున్నది. గుండనమంత్రి వలెనే యీ యుగమునందుఁ బేర్కొనవలసిన కవితాపోషకుఁడు కాకతి ప్రతాపరుద్రుని సేనానియగునాగయగన్నఁడు.

నాగయగన్నఁడు

ఈతఁడు వ్రాయించిన గ్రంథము సుప్రసిద్ధమగుమారనమార్కండేయ పురాణము. ఈ నాగయగన్ననికృతీస్వీకారము, ఆంధ్రకవితృము రాజాదరణదళనుండి తప్పినదనుటకు మఱి యొక సాక్ష్యమగుచున్నది. కాకతిప్రభువులు మహాసామ్రాజ్యధురంధరులు. వారికాలములో రచింపఁబడిన కావ్యములకెల్లఁ గృతిపతులు తత్సేవానులు, మంత్రులేకాని, గాకతీయ రాజులు స్వయముగ వ్రాయించి కృతి వహించిన యాంధ్రకావ్యము లెవ్వయును గానరావు. చాళుక్యవోళి రాజులవలె గాకతీయ రాజులుపైతము నాంధ్రకవితోద్ధారణమునకై స్వయముగాఁ బూనుకొనియుండినయెడల మనవాఙ్మయ మితకంఠును నెక్కుడు ప్రసిద్ధిగాంచియుండును.

ఎట్టనయగము- మల్లనాయకుడు

విఖ్యాత పురుషులగు భారతకవులలో నొకడైన యెఱ్ఱాప్రగడసైతము మొట్టమొదట వేమభూపాలునితమ్ముడును, సేనానియనగు మల్లనాయకునిచే నాదరింపబడినవాడగుటచేత నెట్టనయగమునందలి కవిత్యము గూడ రాజాదరణదశతోఁ బ్రారంభించియుండలేదు. ఎట్టన కొంతకాలము మల్లనాయకుని పోషణము క్రిందనుండినట్లును, వానియాశ్రయమునందు గొప్ప యైశ్వర్యవంతుడైనట్లును, సిద్ధప మల్లనాయకునిచే నాతఁడు వేమభూపాలున కప్పగింపబడినట్లును, హరివంశములోని యీ క్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

“నాతమ్ముండు ఘనుండు మల్ల రథిని
నాఘండు నిన్నాతత
శ్రీకోడక సమకేతుఁడేసి యెలమిం
తేపట్టి హకిచ్చుటన్.”

మల్లనాయకునిపోషణము క్రింద నున్న కాలములో నెఱ్ఱాప్రగడ కొంత గ్రంథరచన గావించియుండకపోడు. ఎట్టి కావ్యరచనకును బ్రోత్సహింపకయే యొకానొకకవి నొకప్రభువు వ్యర్థముగాఁ గూర్చుండఁజెట్టి పోషింపఁడుగదా? అందుచే మల్ల సేనానియాశ్రయమున నున్న దినములలో నెట్టన రచించిన కావ్యముగాని కావ్యములుగాని వానిరామాయణమువలెనే మనకులభింపలేదని యూహింపవలసియున్నది. మఱియు నెట్టనంగూర్చి చెప్పబడిన

“పలభాహకవిశ్వ వికారముడవు
సాధుసమ్ముతుడవు నిర్వసావ్యవతివి”

అను వాక్యములవలన నతఁడొక్కతెనుఁగు కవిత్యమేకాక పెక్కుభాషలయందుఁ గవితా

సామర్థ్యము గలవాడని తెలియుచున్నది. కావున మల్లనాయకుని కృతినాయకత్యమున రచించిన కావ్యములు ప్రాకృత సంస్కృతాది భాషలలోనినై యుండును.

వేమభూపాలుడు

ఇట్లు మల్ల సేనానిచేఁగొంతవఱకుఁ బ్రోత్సహింపబడినవాడైనను వేమభూపాలునికొలుపు సందే యెట్టన కెక్కుడుప్రసిద్ధి వచ్చినది. అన్నిదశలకంటె రాజాదరణదశయే యాంధ్ర కవిత్యమున కున్నతమైన దశ. తనతమ్మునిచే దనకప్పగింపబడిన శంభుదాసు నాదరించి వేముడు మొదట వానిచే రామాయణమును వ్రాయించెను. మఱియుఁ దద్రామాయణకృతి పతిత్యమునుగూడఁ దానే పొందిన ట్లిక్రింది పద్యభాగమువలన స్ఫురించుచున్నది.

“చేతోమొదముతోడ రామకథ
మక్ తెప్పించి యత్కులమ
ఖ్యాతిం గాంచితి నింకమం దనియ
నేఁ గావ్యాపృథాస్వాదనన్”

రామాయణము తరువాత వేముడు కృతిపొందిన కావ్యము హరివంశము. ఈ హరివంశమున కాంధ్రవాఙ్మయమున నున్నతస్థాన మొసంగబడుటచేతఁ దత్కృతి పతియైన వేముడు మనకవితాచరిత్రమునందు సుప్రసిద్ధకవితాపోషకులలోఁ జేర్చబడుచున్నాడు. కవితాపోషణమునందేకాక పాండిత్యమునందుఁ గూడ వేముడు గొప్పప్రసిద్ధుడు. సంస్కృతాంధ్రములయం దత్యంత ప్రతిభగలవాడు. అమరుక కావ్యమునకు సంస్కృతవ్యాఖ్య వ్రాయుటచేతఁ గవితాపోషకులైన రాజులలో

నిట్టి పండితరాజులు లెక్కకుమాత్రమే కలరని చెప్పవలసియున్నది.

బుక్క-రాయలు

వేమభూమిశ్వరుని తరువాత నీయుగములో న్నరింపందగిన కవితాపోషకుడు విద్యాభిధాననగరపరిపాలకుడైన బుక్క-రాయలు. ఈబుక్క-రాయల కాంధ్ర వాఙ్మయముతో సంబంధమున్నట్లు మొన్న మొన్నటి వఱకు నాంధ్రదేశ మూహించియుండలేదు. ఇటీవల మైసూరురాజ్యమునుదలి కోలారు మండలమున నూతనముగా లభించిన యొక తామ్రశాసనమువలన నీరాజు నాచనసోమునకుఁ బోషకుడైనట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. అనఁగా- మెచుకలదిన్న యను పూర్వనామముగల గ్రామ మొకటి బుక్క-రాయపురమను నూతననామముతో నూటపదిభాగములుగాఁ జేయఁబడి వానిలో ముప్పదియాఱు భాగములు బుక్క-రాయలచే సోమున కొసంగఁబడెనట! ఇంతకంటె నీశాసనమునుబట్టి బుక్క-రాయల కవితాపోషకత్వమునుగూర్చి గాని, సోమునకును వానికింగల సంబంధవిశేషము గూర్చిగాని వివరించునాధారము లేమియును గానరావు. ఉత్తరహరివంశముగాక సోముఁడు వసంతవిలాసమును ప్రబంధమును గూడ రచించినాడని వీరేశలింగముపంతులుగారు వ్రాయుచు, దానియందలివని మాఁడుపద్యములనుమాత్రమే యుదాహరించిరి. కాని వసంతవిలాసములోనియట్టిపద్యములెన్ని లభించెనో యెచ్చటలభించెనో పంతులుగారు వివరించియుండలేదు. వైశాసనములోఁ గవికి

జరిగిన సన్మానమునుబట్టి యీవసంతవిలాసమునకు బుక్క-రాయలు కృతిపతియైయుండు నేమో యని తోచుచున్నది.

విశ్వేశ్వరరాజు

రాజనరేంద్రునిసంతతివాడైన చాళుక్యవిశ్వేశ్వరుఁడు బుక్క-రాయల కంటెను బ్రశంసింపందగిన కవితాపోషకుఁడు. ఇతఁడు విన్నకోటపెద్దనచే గావ్యాలంకార చూడామణి యను లక్షణగ్రంథమును వ్రాయించి కృతినొందినవాఁడు. ఈవిశ్వేశ్వరుని విద్యావ్యాసంగమును గూర్చియుఁ గవిత్వోద్ధారణ ప్రయత్నముం గూర్చియు, పెద్దన చెప్పిన యీపద్యములవలనఁ దేటపడుచున్నది.

“సి. నేకాస్త్రధహస్యవిభులెల్లఁ బరీకించి

సవిఁ జతుర్వర్ణప్రశస్తి నొంది,

రాజవిద్యారంభతరఃక్రి సంభాదించి

మర్త్యమంబుల విల నెఱింగి,

కృతిపాయుర్వేద సంగతి నెగడొంది

సంగీత సాహిత్యసరణి నేర్చి,

కురగభాసాజాదుల విక్రమికి నెక్కి-

యాయుధవిద్యల సరిశయ్యి,

యచట నచ్చటనున్న కావ్యాగమములఁ

జెలగి సక్రమసాకర్యసిద్ధిఁజూప

నొక్కనొటనె యొనఁగూర్చి మత్సరించి

సక్రమవర్తి విశ్వేశచక్రవర్తి.

ఉ. భావసప్రపంచమునఁ బర్యవలంకృతిలక్షణంబుగఁ
దోదివిధిప్రచారము గుఱుపాలనస్ఫురదంధ్రదేశభా
షావిధిప్రసంగముల చందము నందముగా నొనర్చి వి
ద్యావిధి గానిపిందులగదాచతురత్వపనంగ మేదినికొ.”

కందనమూర్తి

విశ్వేశ్వరరాజు తరువాత నీయుగములోని కవితాపోషకులు మంత్రిలేకాని రాజు

లైనవారు గానరారు. అట్టి మంత్రిశేఖరులలో ముఖ్యుడు కందనమంత్రి. గోదావరికి దక్షిణమునందున్న నబ్బినాటి రాజ్యమును రామగిరి పట్టణము రాజధానిగాఁ బరిపాలించిన ముప్పరాజున కీకందనమంత్రి మంత్రిగానుండెను. ఇతఁడు మడికిసింగన్నచేఁ బద్మపురాణమును భాగవతదశమస్కంధమును వ్రాయించి కృతిపతిత్వమును బొందెను.

పల్లభరాజుడు

వీనితరువాత వినకొండ పల్లభరాజుఁడు శ్రీడాభిరామ మనుపేర దశరూపములలో నొకటియైన వీధినాటకమును రచించి, యాంధ్రకవిత్వమున కొకనూతనశోభ గలిగించెను. తెనుఁగున దృశ్యకావ్యములు రచించు నాచార మీపల్లభరాజుఁడు తప్ప మఱియెవ్వరు నవలంబించియుండలేదు. ఏతత్ప్రీడాభిరామ కృతి కర్తృత్వము శ్రీనాథునియం దాఁగోపించిన యప్పకవిమతమును వీరేశలింగము పంతులుగారు యుక్తియుక్తముగ ఖండించి కృతికర్త శ్రీనాథుఁడే యని సిద్ధాంతము చేసినారు. ఈకవిశేఖరుఁడు హరిహరరాయల రత్నభండారాధ్యక్షుండగుటయేకాక,

‘మూఁడుగ్రామగ్రాసములతోడఁ గూడంగ

మోపూరు పోలించె ముఁకినాట’

అను శ్రీడాభిరామములోని పద్యభాగము వలన ములికినాటను మూఁడుగ్రామగ్రాసములతో మోపూరు పరిపాలించినట్లు తెలియుచుండుటచే నితఁడు కవిమాత్రమేకాక సామంతుఁడుగూడ నైయుండునని కవితాపోషకులలోఁ జేర్చవలసివచ్చినది.

పోతన శ్రీనాథయుగము - రెడ్డిరాజులు

ఈ పల్లభామాత్యునితో నీయెఱ్ఱనయుగము ముగిసి పోతన శ్రీనాథయుగము ప్రారంభించుచున్నది. శ్రీనాథుఁడు రెడ్లయాస్థాన కవిత్వరుంధనియు నాంధ్రకవిత్వోద్ధారణమునకై రెడ్డిరాజులు మిక్కిలి పాటుపడిరనియు నాంధ్రదేశమునఁ బారంపర్యముగా వాడుకగలదు. కాని శ్రీనాథునినాటి రెడ్డిరాజులలోఁ గృతిపతియైనవాఁడు శ్రీనాథకృత కాశీఖండకృతిపతియైన వీరభద్రారెడ్డి యొక్కఁడే. తక్కిన శ్రీనాథకృతిపతు లెల్లరును గూడ రెడ్డిరాజుల మంత్రులలో నేనానాయకులలో భాండాగారాధ్యక్షులలో యగుచున్నారు.

౧. పండితారాధ్యచరిత్రము కృతిపతి, వేమారెడ్డి

నేనానాయకుడైనమామిడి, ప్రెగ్గడయ్య.

౨. శృంగారవైషధము కృతిపతి, వేమారెడ్డి నేనానాయకుని తమ్ముడైన మల్లి సింగన్న.

౩. భీమఖండము- కృతిపతి, వీరభద్రారెడ్డిమంత్రి

యైన తండపూడి యన్నమాత్యుడు.

౪. కాశీఖండము- కృతిపతి, వీరభద్రారెడ్డి.

౫. పారవిలాసము-కృతిపతి, వేమారెడ్డి సుగంధభాం

దారాధ్యక్షుడైన శిరియాల తిప్పయ్య.

తనకృతిపతులైన యీమంత్రి నేనానాయకాదులసాహాయ్యమువలన శ్రీనాథుఁడు రెడ్డిరాజుల దర్శించగలుగుటయేకాక తన యదృశ తకవితాశక్తి ప్రదర్శించి మెప్పించుచు వారి నుండి యనేక బహుమానములను బొందుచుండెను. కృతి యొసంగుటచే గాక, కేవల కవితా ప్రదర్శనముచేతనే కదా ప్రాథ దేవరాయలచే గవి సార్వభౌమబిరు

దము శ్రీనాథుడు సంపాదించగలిగెను! మొత్తముపై నెట్టినయుగములోని వేమభూపాలునివలె నీయుగమునందుఁగూడ రెడ్డిరాజులే సుప్రసిద్ధకవితాపోషకులనిచెప్పకలేవుదు. కృతిపతిత్వమును బొందినను బొందకపోయినను గవితాభిమానముచే శ్రీనాథు నేయేరాజులేయేవిధముగ సన్మానించుచుండిరో యీ క్రిందిపద్యమువలనఁ దెలిసికొనవచ్చును.

నీ. కాళికావిత్వకుఁ గలిపె వీరారణి
రత్నాంబరంబు లేరాయఁడిమ్మ
క్షలాసగిరి బండె మైలూరువిభుఁ డేసి
దినవెచ్చ మేరాజు తీర్పగలఁడు
రంభఁ గూడఁ దెనుంగురాయరాహతుండు
కమ్మారి కేరాజుఁ బ్రస్తుతింతు
స్వర్గముఁడయ్యె విస్సవమృతి మఱి హేమ
పాత్రాన్న మెవ్వని పంక్తిఁ గలదు
భాస్కరుడు మున్నె దేవునిపాలకరిగఁ
గలియుగంబున నితఁ నుండఁ గష్టమమచు
పిబిజువిజగుండియల్ దిగ్గరవఁగ
సమగమన్నాడు శ్రీనాథుఁ డవతఁపురికి.

సిద్ధనమంత్రి

రెడ్డిరాజుల తరువాత నీపోతనశ్రీనాథ యుగమునందలి కవితాపోషకులలో సిద్ధనమంత్రి ముఖ్యుడు. ఈసిద్ధనమంత్రి కర్ణాటక రాజ్యాధీశుండైన దేవరాయ మహారాజునొద్ద మంత్రిగా నుండెను. ఈతఁడు జక్కన యను కవిచే విక్రమార్కచరిత్రమును వ్రాయించి కృతిపొందినవాడు. తద్గ్రంథమునందు వర్ణింపబడిన యీతని యాస్థాన వర్ణనముం బట్టి యీసిద్ధనమంత్రి చింతరకవిపండితాదరణైక శీలుండని తెలియుచున్నది.

నీ. నవరసోజ్వల కావ్యపాటకాలంకార
నికహాపలవివేక మకవిసమలు
శ్రీమహాభారతరామాయణాదిభి
రాణపారీం పారాణిమలును
వేదాంతవైకేషికాదిపద్ధతున
తర్కకర్మకులైన తార్కికులును
దత్తిభరతమణింగ కోహాకరుల
ప్రముఖసంగీతపారంగతులును
మహిమఁ గలువంగ నాస్థానముండపమున
బనితసాహిత్యసాహిత్యపరసగోష్ఠిఁ
జిత్ర మిగిలొత్త జన్మ యనిద్రమంత్రి
కొలుపుమాడ్చుండి నను వేడ్కఁ డిలువఁబుంది.

గంగయామాత్యుడు

పిదపఁ జేర్కొనవలసినవాడు చేర్చు లూరి గంగయామాత్యుడు. ఇతఁడు భాతానుశాసనికపర్వములోని కథ ననుసరించి నాదికేతూపాఖ్యానమును కావ్యమును, శ్రీనాథునికిష్యుడును మఱఁదియు నగు దగ్గుపల్లి దుగ్గయ్యకవిచే వ్రాయించి కృతిపొందెను. విజయవాటి కనకదుర్గా కటాక్షవీక్షణమును బడసిన మాధవవర్మ సంతతిలోని వాడును, కొండపిటి రాజ్యోత్తరగతానేక దుర్గాధ్యక్షుఁడును నగు పూసపాటి బసవభూపాలున కీగంగయామాత్యుడు మంత్రిగా నుండెను. ఈ మంత్రియేకాక వీనిప్రభువైన బసవభూపాలుఁడును దూబగుంట నారాయణకవికృతమగు సంచితంత్రిమునకుఁ గృతిపతియై కవితాపోషకులైన రాజులలో నొకఁడుగ బరిగణింపబడుచున్నాడు. మంత్రియైన గంగయామాత్యుఁడత్యంత కవితాప్రియుం డగుటచే నొక్క

నాచి కేతూపాఖ్యానముచేకాక, * నందిమ్మ
య్య సుంటసింగియ్య యను జంటకవులచే
ప్రబోధచంద్రోదయమును వ్రాయించి దాని
ని దానే కృతీతియ్యెను. ఈ మంత్రీశేఖ
రుడు నాచివగుండ న్యసింహరాజునకు మిత్రు
డైనట్లు ప్రబోధచంద్రోదయములోని మూ
క్రింది వద్యముచెప్పుచున్నది.

క. శ్రీకరరీక్షణదాన

శ్రీకర సరసింహవృషవళర నయి

ద్యాకరణ చతుర్దశ వి

ద్యాకర ధీరంగమతి యనంతయగంగా!

ఇంతియెకాక యీమంత్రీసత్తముడు సా
మాన్యమంత్రీమూత్రయగాక ప్రఖ్యాత పురు
షుడై యుండియుండునని యూహించి నది
శాశములు గానవచ్చుచున్నవి.

సరసింహరాయలు

ప్రబోధచంద్రోదయముగాక వైవిధ్యో
నిన జంటకవులు రచించిన మఱియొక గ్రంథ
మగు నరాహపురాణమునకు గొప్పరాయలు
తనకొనిన ముద్రన న్యసింహరాయలు కృతి
నాయునుడయ్యెను. అట్టి కీన్ద్రసింహరాజు
రాజుగాక, సాళువగుండ సరసింహరాజుకడ
నండినాథుడుగాఁబనిసేయుచుండెను. ఈమఱివ

న్యసింహరాజు లొక్కచూంధ్రకవిత్వమునే
కాక,

“అష్టభాషాకవిత్వజ్ఞశంభవులైన

సుకవిపుంగవులు సంస్తుతులునయ”

అను నరాహపురాణములోని వద్యభాగము
వలనఁ దదితః భాషాకవులకు సత్తము పోష
కుడై యుండినట్లు తెలియుచున్నది. కృష్ణ
రాయలు కవితాధిమానము వానితంత్ర
నుండియు నెచ్చుచుండునదిగాకాని వానినాఁడే
జనించినది కాదు.

సాళువగుండ న్యసింహరాజు

ఈ న్యసింహరాయలకుఁ బ్రభుడైన సాళు
వగుండ న్యసింహరాజు సత్తము ప్రసిద్ధి కవితా
పోషకుడని చెప్పఁ దగియున్నాడు. ఈతని
కాక్రతులైన కవి ప్రసిద్ధాంధ్రకవిశేఖరుం
డైన పులివెందుల వినవీరన యని చెప్పటకంటె
వీనిఘనతఁ జేయగి వర్ణించ నక్కరలేదు. ఇతఁడు
కృతీపండిత కావ్యగర్భము కైమినిభార
తము. కవితారచన గూర్చియుఁ గావ్యరచ
నావిధానముగూర్చియు సీతనియభిప్రాయ
ములు కనుగొనిన యెడల నీ న్యసింహరాజు,
కవితయందు మిక్కిలి పరిణతి చెందినవాడే
కాని నామాన్యముగాఁడని తెలియఁగలదు.

* వివిధపురుషులు కవి యొక కావ్యమును వ్రాయు నాచారమునకు కేరే మార్గబుద్ధులు. ఎన్నయ నారాయణ
భట్ట సాహాయ్యమును బొందిన భూతిపురుషులవైమనాత్రే మొక్కవైయిచేనే యున్నది. వైది దేవ్యనిన
జంటకవులనాఁటినుండి వేరివేరుకుంటల వాగ్మయిగములలో నిట్టి పురుషులు కావరాదు. మన విశేషంగయగము
సంహ జంటకవులను విడివడి వేరివేర్వొకరివొకరిని, కొప్పలపునొకరివొకరిని, రామకృష్ణకవివొకరిని, వేంట
వాగ్మతీశ్వరకవివొకరిని విచ్చేసి నున్నట్లులు. ఇందు వేంటల వాగ్మతీశ్వరకవివొకరిని లావులవితాపధానాది ములుపడిచి
తిమ ప్రవృత్తిలభితులను గావ్యరచనమునకు వినియోగించుచున్నది. కవి కవితాసంపత్తి ప్రవృత్తి శాంతిబుద్ధికి
గడుంగూర్చుచుండునై. ఈ వివరములను విశేషంగయగకవిత్వ చరిత్రమును వ్రాయు సందర్భమున వ్రాయు
చున్నాను.

“జీ. ఆచార్య పునరీతలు

యందును నొక్కొక్క కాలమందు వి

శ్రీధనమును వాచించు

శ్రీధనమును వాచించునట్లే

లేదు కవిత్వసంతతి

నిక్కము తల్కివితాపిలానమన్

జాగులు నిష్పదము

ప్రసాదమునా హరికీర్తనలువన్.

క. నామధి నిరతము భారత

రామాయణభారత ప్రేమ రంజితు పండున్

శైలివిభారత మనగా

భూమి సప్తార్చ్యము పురాణముల గణియింపన్.

గీ. ఆపురాణము గనఁ దెనుఁగయ్యెనేఁ

శ్రీధనమును వాచించునట్లే

దెనుఁగు నుడికారమున మించుగనియెనేఁ

గుంపము కన్యకలచివ చండుమగున్.”

చిత్తర - వెన్నయ్య

ఈ పాదమును రచించిన మహాముని కావ్య
మగు శకుంతలాపరిణయము, ఒక రాజుగాని
మాత్రముగాని కాక సామాన్యస్వపాశుడగు చిత్త
ర వెన్నయ్యయనువాని కుడికి మీయించెను.
ఈ వెన్నయ్య చిత్తర ప్రాంతము. వీరి
వామనము నెల్లూరిమండములోని చిత్త
గూరుకు నలుగురు ముగంధుల సోమరాజువల్ల.
కవితారచిత్రము రాజాధిరాజులు శ్రీహరి
దేవత శకుంతలాపరిణయమువలె మహా కావ్య
మున సామాన్యస్వపాశుడగు కవికిమీయించు
మిటకగును. భూతానిరిగవనమండీ యాంధ్రకవి
త్వము ప్రజాకవిగవనమోనికి మామమిడ
ననుట కుత్సే తార్కాణము కావలెను?
ఈ వెన్నయ్య కావ్యకవిసామాన్య కవికిఁజే
ప్పిన విధాన మూలమున నెన్నవచ్చును గొప్పసం
స్కారయనియుఁ దేలుచున్నది.

“నీ. సరపువ్యయగ మాలకరి పెక్కు తెలుగుల

వికల వెత్తులగఁ గావించినట్లు

కర్పూరక మూరికావమిరతిరే

శ్రీఖండచక్ర వాసించినట్లు

ఒడియెలుగఁ గందరీడికి వావానాన

సరిమశంతులుగూడఁ బరచినట్లు

నామధి నిరతము భారత

గోవిందాద్రి తేనియఁ గూర్చినట్లు

భారతప్రాక్షకథ మాలకారణముగఁ

గాలిదాసునినాటకక్రమము కొంత

తావకొత్త సభినయ శ్రీ పరిపాఠం.

గూర్చి గృతిసేయు నాకు కావంతలంబు.”

చిత్తర - వెన్నయ్య

ఈ పాదము శ్రీరామాయణములోని కవితా
పాదములలో గణపతివాడని రాజాధిరాజుల
భూపాలుడు. ఈతఁడు చిత్తరమును నెల్లూరి
మండలములోని పాకనాటిమయంబలె కవి
కూరుతూమునంగల గుడ్లమన కథిత్వ
వాడు. ఈరామున కవిత్వ ప్రసిద్ధి కవితమును
జగు వెన్నయ్యగారి సూరినట్లే వెన్నయ్యపురాణ
మును వ్రాయించి కృతిపొందెను. వెన్న
పురాణములోని,

“వేదాంతవిదులైన విద్వాంసు లొకరిక

నభయభావక ప్రాశస్త్యము”

అను కవిత్వపాదమువలన రామున కవిత్వయుగళయ
భావలయందును సభిమానము కలవాడని
యు వేదాంతమునందును ప్రవేశమున్నవా
డనియుఁ తెలియుచున్నది. శ్రీమద్రామాయణము
నకు సమర్థునిగాచినట్టియు, చాలి శ్రీ కాంశము
యందు సందేహస్పదమైనట్టియు, అంతగా
బ్రహ్మపురుషులుగాకట్టియు, సామాన్యకృతి

విజయము న్రిత్యవర్తితీతే నిష్పటవిమచ
చున్నాను.

బెద్దనయగము - కృష్ణదేవరాయలు

మహాభారతాంధ్రీకరణమునకై నన్న
వాగ్దేవత రాజరాజ శ్రీకారమును నట్టిచి
నది మొదలు రమారము మైచువెంటిని నెల్ల
రముల కాలపరిమితిగల యీనాలుగుయగ
ములయందును, ననేకాంధ్రరాజులచే ననేక
విధముల నాచరింపఁబడినది సమక్రమము
గా రాజాశ్రయపటవ్యము నుదపి, రాజ
మంత్రులు, రాజసేనానులు, తదితరరా
జావ్యోధనులును, గణకు సామాన్యగృహస్థు
లునునుండి నెవరోనెవరు కైరుపలకాంచుచు,
నింకఁ బ్రజాదరణముపై నే ప్రాణములు నిలువఁ
బట్టినవలెపఱచుచును నవస్థాంతరములకు
చునేమో మిది యన్నదానీయదు, అట్టి
రాంధ్రకవిత్యమును నమఁపఁగింకఁ జక్రగమి
వలె గణ్ణాటకరాజ్యచక్రభ్రమణగు శ్రీకృష్ణ
దేవరాయలు నమఁపట్టి కణ్ణాటకరాంధ్రరాజ్య
మునను నాంధ్రకవితా ప్రవాహమునందుఁ
దెప్పలుగాఁ జేసి, రాజరాజనాటి గౌరవోన్న
ములు మరల నాంధ్రవాత్మనమున కొనఁగొ
మ్ముచే నిమ్మపానీయును మనకవితాపాపకు
లతో నెంతటి మున్దిభీకము నెలంకరింపవల
సినవాడో వివరింప నక్కరలేదు. నన్నయ
యగమునందు రాజరాజనుంబోలె బెద్దన
యగమునందు రాయలను స్మరింపక కవితా
ప్రచురమే లేదు. ఇట్లున రితఁ డవతరించి
యుండకపోయినయెడలఁ బ్రబంధయగ మింత
లోఁబ్రారంభించి యుండదేమో యని తోచు

చున్నది. ప్రారంభించియుండినను ప్రబంధ
ముక్తాహుతిమన మేరప్రబంధము గావలసిగ
మనుచరిత్రమునఁటి నెల్లలుకల లక్షితముగు
సుప్రసిద్ధ ప్రబంధము మాత్రమే ప్రబంధించి
నకు మ్యాగిదర్శముగా నెనియుండినపుడు.

రాంధ్రదేశ రాజ్యనిచరిత్రమునందును,
ఆంధ్రకవితా చరిత్రమునందునునుండి నెల్ల
తిష్ఠియై పునఃపండిగు రాయలంధ్రుడే
మోయను భ్రమ వొడమకమానదు. కాని
వినుదొడ్చునీతఁడొరిత్రకరికొరకును గావిం
చునెవ నెల్లభ్రమ జరిగి రాయలు కణ్ణాట
కుండెయని విశ్చయము కానినదిని తోచుచు
న్నది. కృష్ణరాయల సుప్రసిద్ధిం దలంచి
యాంధ్రులవలెనే యావలఁ గణ్ణాటకులుఁ
నుండి గర్వించుచున్నాడు. దెనుఁగుండేకాక
కణ్ణాటభాషయందును వానిని శాసనములు
గలవు. నాంధ్రకవిత్యముదేకాక కణ్ణాటకవిత్వ
మును నైతిము నతిచెలియుఁ ద్రొప్పివా
చును. దెనుఁగున వానుచరిత్రాదిప్రబంధములు
దేకాక, కన్నడమున భావితాపిప్రబంధములును
నైయుంచి, కృత్రికవిత్వమును నహించెను.
మణియు రాయలచరిత్రలయందు, రాయలు
గూర్చిన వ్యాసములయందు, రాయలతో
సంబంధించిన యుద్ధవ్యాసములయందు, రాయ
లసేనోన్వి ప్రభులయములయందు, మొత్త
ముపై రాయలప్రసంగము పచ్చిసప్తశ్లో
‘దేశభాషలందు, దెనుఁగు లేస్స’ యను
వాక్య మవిచ్ఛిన్నముగా గనఁబడుచున్నది.
వివరించుచున్నది. పితృకృత మితకృత్వకా
రవిమంశియు రాయలు కేవలమర్చుచుట యవ్యా

యమని నామనవి. రాయలకంటె రిమారవి
నూలుసంపత్తరములు ముందుండినవాడైన
వల్లభామాత్యుడు 'దేశభాషలందు' 'ను
గు లెస్స' యను పేరుభాషితులగుటకు గొప్ప
కర్త. ఈవాక్యార్థమునందలి గౌరవాతిథియ
ముచేత నీపద్యపాదము నున్నదియున్నట్లు లే
తనపద్యపాదముగా రాయలు యోగించెన
నుటకు దృష్టాంతముగా నుభయుపద్యములు
నిందు బొందుపరుప బడినవి.

"ఆ. వె.జనని సంస్కృతింబు సకలభాషలకును
దేశభాషలందు దెనుగులెస్స
జగతి దల్లికంటె పాభాగ్యసంపద
పెచ్చుటాడు బిడ్డ నేలు గాదో"
(వల్లభామాత్యుడు-క్రీడాభిరామము.)

ఆ. వె. లెనుగదలమున్న దేశంబు లెను గేను
లెనుగదలలకుండె దను గొకండ
యెల్ల భాషలందు వెనుగదే బాసాడి
దేశభాషలందు దెనుగు లెస్స."
(రాయలు- ఆముక్తమాల్యద.)

వివిధ భాషాత్తివ్వవిధుండిగు రాయలు లెన
మార్త్తిభాషయగు కర్ణాటభాషతో నమాన

ముగను గొన్ని విషయములయందెక్కుమగను
వాంఛభాష నాదరించుటచే నలె జాగ్రత్తన
రూఢిచేసెనుమహి మన దేశమునకును మన
సాహిత్యమునకును వాంఛితుల రాజరాజా
దులనాలోకుట వెక్కుమ గొప్ప మెల్లు
కలుగునో నాకు దెలియదు. రాయ
లాంధ్రులైయాంధ్రభాషనుగర్హించెనచెప్పట
కంటె, రాయలు కర్ణాటకులై వివిధభాషా
త్తివ్వలేదని 'దేశభాషలందు' 'నుగు లెస్స'
యని గ్రహించి యాదాని నుద్ధరించెనచెప్ప
టనో దేశభాషలలో వాంఛభాష కెక్కుమ
ఘనత యని నావిన్నపము. ఈరాయలనా
దేయాంధ్రకవితాస్థాన మాంధ్రదేశమునుండి
కర్ణాటకరాజ్యమునకు మార్పబడెను.

చాన్ద్రాభాషావిశేష పత్యావృత్య విమ
ర్శనాయత్తివ్వలెస్స బుగనత్తిములు వైవాక్య
ములునుగ రాయలుయందు గౌరవాభావము
నా కాలోపింపకుందురుగాక!

బ్రహ్మభాగమును మహావ్రత సంపుటలు

రాయల తనవారల బ్రహ్మసంహిత యదవారములగు కవిత్వానుభవము ముఖ్యముగా నున్నది నీ కవి సంకీర్తనములు శ్రీకృష్ణమహాద్వైతము

క్ర.సం.	కవికావ్యములు	పేరి (సం)	సం.సం.	ప్రాయము (సం.సం.)	ప్రాసం కవి	కవిత్వము
1	వారిండ్ల అపరీక్షామూలములు	1540	కొంపటిపేట	రాజశేఖర పరివ్రము	మదయగారివలస	గౌరవార్థము
2	కొలుపునీ పాపములు	1560	విజయనగరరాజ్యము	రామభట్టాచార్యము	అనుభవరాజులకొండ	కవిత్వము
3	విజయనగర రాజ్యము	1560-70	విజయనగర రాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	కృష్ణరామవిజయము	కవిత్వము
4	కృష్ణరామ	1560	పంచాయితీసంస్థానము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
5	కృష్ణరామ	1560	అనుభవము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
6	కృష్ణరామ	1560-80	గౌరవార్థము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
7	కృష్ణరామ	1560-80	గౌరవార్థము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
8	కృష్ణరామ	1560	విజయనగరము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
9	కృష్ణరామ	1570	విజయనగరరాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
10	కృష్ణరామ	1570	విజయనగరరాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
11	కృష్ణరామ	1575-85	విజయనగర రాజ్యములు	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
12	కృష్ణరామ	1585	విజయనగర రాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
13	కృష్ణరామ	1590	విజయనగరరాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
14	కృష్ణరామ	1590	విజయనగరరాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
15	కృష్ణరామ	1590	విజయనగరరాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
16	కృష్ణరామ	1574-614	విజయనగర రాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
17	కృష్ణరామ	1574-614	విజయనగర రాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
18	కృష్ణరామ	1611	విజయనగర రాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
19	కృష్ణరామ	1611	విజయనగర రాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
20	కృష్ణరామ	1614	విజయనగరరాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
21	కృష్ణరామ	1614	విజయనగరరాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము
22	కృష్ణరామ	1680	విజయనగరరాజ్యము	కృష్ణరామవిజయము	పింగళిమండలము	కవిత్వము

[illegible]

కలువలపల్లి రంగనాథ శాస్త్రి గారు
(సంపుటము ౨, సంచిక ౪ తరువాయి)

ఉ. తుంటుకొకమ్మనా మదికి దోచినధన పోలూమ నా
నాటికులంగినా నలిమి బట్ట గల చూచిన పట్టనైన నీ
కంటికి నవ్వకాంత లుంగ నొక లెక్కను దూత! జగ
త్తుంటున్నది నీది విని కానను వానకడైన పేరుగా. ౧౪

ఉ. విన్నవనంబులోని నవవికా సెనమాలి సనియసాధ్యునికా
నన్నిట బట్టి చెప్పితి మనంబు నింబు గొనగనట్టలో
చెన్నుటి! కలియ దునిసి చెప్పెనీ వేలను రాలుకుమనే
తిన్ననిదా ముని కుమారీ! వినుబోల్చి యశంబు గాంతురే. ౧౫

ఉ. చివ్వకు గాలుచ్రవ్వె పలుసేనల మాక్కొని పోటుబాటవై
చ్రవ్వణగించి చివ్వశరకోటల దాయలగొల్ప నేర్చియుం
బుచ్చి విడిచివాని గొల్పెనీరకపోయి తక్కుటా!
నవ్వకయుందు గీ! ననుజవాయన! రావణ! సీతనత్తముల్. ౧౬

శా. కైలాసాగ్ర గవత్పినామకనుయగ గర్వితంచారా? మా
కైలాసాగ్రపు విల్లు రుద్రుడు తుదియల్లె మ్రంచె రాముండు నే
మేలూ, పోరెడునీలలు పోలియకున్న తారతమ్యము? వా
చాటా! రావణ! నాకడం బాగడ నీశౌర్యము పెంపాగురీ. ౧౭

ఉ. పంకవుగాక సీత చెలువంటి నీవేలను రామ లక్ష్మణుల్
పండిమందు పేరితాకీ మాయపు జోగుల వేనమూని నా
పెండుము తిల్లపంపిరి నిశ్చిది బలంబున దొంగకై నడికా
పండునున్నను విడక నన్నిట చెప్పితి దుర్వీరతుడా! ౧౮

ఉ. రాముని శాస్త్రవోత్కరవిరాముని సంగిరిభీమునికా ఘన
శ్యాముని నావ్యభోము వినుచారెమనెత్తికామునిం బరిం
ధాముని కూచిహృత్కమలధాముని సుతత నీక్షితాత్రితి
స్తోమిని వానరా! కవివో బలుచెట్టలునేయం బునునీ. ౧౯

చ. రామునివలెనే నాకు వేస రాకలు అట్టివి మించి వేసి మా
రామునివేషధారి నిను వాకిణమందున ^{అట్టివి} నీ
యిహములమాయలెల్ల హరించుచు నినుగ గడ తీర్చు జూనుచే?
చీమన మింతగా జూగుచి? నను చెప్పువే? అట్లు తుక్కచీ!

౨౦

చ. విముగిలు చూపుచూపు బువిక్రమశాలి నిమూర్తిచూడె న
దృమున వలించియున్న యడ దాన నేతము దాల్చి వస్తుచే
నిమునమునేపుతమును బిల్వగ పైతువే నాధుమ్రా? దు
త్తిముగిలబోక ప్రాణములతో నిలునేరగనేతై? దుర్మదా!

౨౧

చ. వెడలుచునంబున మరులు నేదులు గొల్వగ నిర్వికలకరి
జరిమతివై మదించి నను నాధ్వని స్వరించు బోలె నాడె గా
దొడగెతివే? నీదు బలుప్రతి వేగించు లెమ్ము రామధ
మ్రుడు జగ దేవీదా వల బిందుడు బాసటమైన రావణా!

౨౨

చ. చెల్లెనుగాని సీతులువచేలెలు ము నిక్షణమీడె కిల్లచే
చెల్లవు సీతనునగము కిల్లగనిచ్చునె రామధర్మ
స్థానము మాని మేలయినత్రోవ మెలగుమి పైస్థానాయకా!
జల్లెనుతోడిపోయె పలుభంగుల శ్రేయముగాదు చూడగ్గ.

౨౩

చ. దురిమున రాము నోర్వగల దోర్బలశాలును లేకు సుమ్ము చు
ర్భవమదలైన చక్క యుపాలిటి కాలము వేరువిస్తు త
త్పరితః కరీయభాజ్యవద తామరనంబులు గొల్వె భూమ్ము పి
సిరియును రాజ్యముగ నిలుచు జేసి ఘట్టిల్లదు నమ్ము రావణా!

౨౪

చ. చలమరి నిన్ను బట్టి చెఱసాలను బెట్టిన కార్తివీర్యుని
గలన జయించి మేటి విలుకాడను మెను గాంచెట్టి బో
ర్వల గరిమాభ్యాని బల సురాముని గల్పిన రాఘవేంద్ర ము
గిల విలువని సితరముగా దిగ వేయును కేల ప్రేలచీ?

౨౫

చ. పలుమరు దాడి నేగి సురవర్గము నొంది జయించి వారికి
తెలుగుచు మూడు ప్రాద్దులను నేవలు నల్వగ వాల్చుచిచ్చియక
కళివళి మొందె తెసితవి కానియట్టాను నరసింహ! నజ్జనా
వళి మదినొచ్చె నని పలువా! పలువదులు మూడకుండుచే.

౨౬

శ్రీనాథుని భీమేశ్వరపురాణము

మామిడిపు-చీ పరిశోధనకు గాను, యం. పి., యల్. టి.

మహాకవియగు శ్రీనాథుని కవిత్వమున భీమేశ్వరపురాణము ఈ స్వరూపము లెంచుచు మహాకవిని పేర్కొనుచున్నది. (1) అంత్ర ప్రాసమును వ్రాయవలయువారికిగల ముఖ్యగ్రాహకములలో మద్యుపాసకపులు వ్రాసిన గ్రంథసమదాయమొకటి. చిలకూరి శివశర్మచే వ్రాసిన "మద్యుపాసకపులు" అని పేరుపెట్టినది. ఇందులోనుండి వ్రాసినది విశ్వవిద్యాలయమువారికి ప్రసాదించబడినది. "విజయనగరచరిత్రమునకుగల ఉదాహరణలు" (Sources of Vijayanagar History) అనుగ్రంథములను కనుగొనవారికిది తెలిసిన విషయము. కాని ఇందునిమిత్తమై మన మింకను ఎంతో పరిశోధన చేయవలయు. అంత్ర ప్రాసమును వ్రాయవలసిన అంత్ర ప్రాస గ్రంథములలోని చరిత్రకావ్యముల విశ్లేషణ మన మింకను ప్రోత్సహించియుండవలెను. ఈ సందర్భమున శ్రీనాథుని గ్రంథములు మనకు కొంతవరకు పరిచయకరములు. మద్యుపాసకపులు భీమేశ్వరపురాణ మింకను విశిష్టమైనవి. (2) శ్రీనాథుని వ్రాసినవిని కనుగొనినవి మహానాథుని. శివశర్మకాలపుటలలోనివి. అందులలోనివి కరించిరి. కాని అతడు వ్రాసిన గ్రంథములలో ముఖ్యములైనవియు విశిష్టములైనవియు గానికనుగొనినవియు అనుభవములను కలిపింపి పరిశోధించుచున్నప్పుడు కొంత కరణములుగాని స్వతంత్రికావ్యములు కావు. వాటికిగల గౌరవము వాటిని సరిస్పృశమున రచించిన కవులకు చెందవలయునుగాని వాటిని తెలిసిందిన శ్రీనాథునికి చెందవలయును. సరికాదు. మద్యుపాసకపులలో కావ్యములలోనినవి నాథునివ్రాసినవి. ఇతరకవులకు విశిష్టములైనవి. ఇందులను గూడ భూమింకను పరిశోధించుచున్నప్పుడు కనుగొనినవి. అందులలోనివి శ్రీనాథుని గ్రంథముల.

విమర్శించువారందరికి ఇట్టిసందేహము కలుగకమావదు. ఒక శ్రీనాథానిగిరించి అనశలీ భారతాది పురాణాది హాసముల తెనిగించిన నన్నయగారులు విషయమనమీద నిది విన్నవించును. ప్రస్తుతకాలమున బంగాళి, హిందీ, తమిళము మొదలగుభాషలనుండి తాటకములను నవలలను వనచాతు తెనిగించుచున్నాడుగదా! శ్రీనాథాదులు మాడ నిట్టివారేనా! కానియెడల వారికిగల ఆభరణమేమి? ఇటువంటి ప్రశ్నల కన్నిటికి సమాధానము చెప్పవలయు ననిన పీఠి గ్రంథములను మార్చికలను సంస్కృతములను విమర్శిస్తాము ముగ పరిశీలించవలెను. సంస్కృతమునకును తెనుగునకును గల తాదాత్మ్యములను తెలుసుకొనవలెను. శ్రీమత్స్వామిగారు విషయమేమి కొంతగా కట్టిబిమ్మ ఇంటికి వచ్చుచున్నది యని నిన్ను శ్రీనాథాని షేమభినిము సంస్కృతిగలవని నతి యను తెనుగా! అందు బానిసనే న్యాయముగ విమర్శించిన భాగములేవైన ఉన్నదా! అట్టివాటిని కరువరచిన యెడల శ్రీనాథాని కవిత్వభావజే దుట్టినా విన యిందు లను కొంతలేగన. శ్రీ స్వామిగారు భాషాంత నీకభివృద్ధిచేయుటకు తెనుగుముఖాశ్రీనాథాచార్యులైన మార్గమెట్టి మూలమునది? తెనుగు స్వేచ్ఛముగను స్థూల మగును ఇంపుగను ఉన్నదా! తెనిగించుటలో శ్రీనాథాచార్యులగిరించి కట్టిన అంధ్రనాథుల వర్ణనలని గలభేద మెట్టిదా! ఇట్టి విషయములను విమర్శించియెడల మా ప్రాచీనాచార్యుల "అంధ్రనాథుల" ఇట్టివి విమర్శించుట కులగలగనను.

ఈ విషయములను వివరించుచున్నాను. ఇందును
 పే. 100-వలెను 4-రింటి కెందుచూ ముగియును. పత్తులలో
 యున్నది. (1) ఇది ప్రస్తుతపు గోవాజిల్లా... రాను
 నుండి పునరాకాశమునకు రానున్నది. ఇందును

శతాబ్దములకుఁ జేరినట్లును గ్రంథములను పునఃముద్రించును. దీనియందు జగన్నాథుని శ్రీహర్యము వేదాంతములు వ్యాఖ్యలును వైష్ణవశాస్త్రములును వర్ణింపబడియున్నవి. కాననములబట్టి శ్రీనాథునిగారి సర్వభూమివనిగాని పండ్రిదేవత శతాబ్దములకు ముందు విశేషభూతియందుండి వ్యాసమునివలెను. జగన్నాథుని ముగివపుకు వ్యాసశ్రీమదేమయిందెనెనెను కాలక్రమమున వదిలై వైష్ణవశాస్త్రముగ వాగివలెననియు అంగీకరించుట మనము శ్రీ. శ 1078-1150 వరకు పాలించిన అనంతర్య చోడగంగచక్రవర్తి కట్టి వల్లు లెఱుమెన్నుచు. దీనివలెనుబట్టిచూచి సంస్కృత భీమేశ్వర పురాణమున పండ్రిదేవత శతాబ్దములకు పూర్వపు గ్రంథముకాదని స్పష్టమగుచున్నది.

శ్రీనాథుని భీమేశ్వరపురాణమును 1428 సంవత్సరమునకు తిర్పాత్ర వ్రాసెనని, “వక్షనాటికయందుఁ బరమేశ్వరునిగారికి ముగిసేవానికి గావయింపు శంకర,” అను నీసవర్ణపాదమును

శ్రీ. శాకే పుష్కరవాణిశ్వరశిరే సంవత్సరే కీలకే శాస్త్రకాండవాణిశ్వరశిరే సంవత్సరే పండ్రిశివ, బాహురామజ భీమలింగపురత శ్రీసప్తగదాతలే ప్రాచీన పురాణములందును గ్రంథములందునున్నవి.

అను విషయముగూడయున్నది శివశాస్త్రమునందును మూలములందును మునుపటియున్నవి. అనగా సంస్కృత భీమభావము నిలబడినవివరమున సుమాను మాకుమండల సరియైనములను తెనుగు భీమభావము వ్రాయబడెను. విషయ సామాన్యముగ పూర్వచార పరాయణులమై యున్నాము. వనభూమిలను వనంధైరవది విధిముగ పూర్వచారములందు గౌరవముండెడిది. ఇప్పటివలె పూర్వకాలమున అధిక శాఖభూమిలందు వేగముగ మార్పులు కలుగుట కవకాశముండెడిదికాదు. కావున సంస్కృత భీమపురాణమును వ్రాసిన కవియుక్తకాల ముననే ఆంధ్ర దేశపు ద్ధానికలనను, శ్రీనాథునికాలము

నాటివాటికిని విశేషభేద ముండియుండదు. అనగా శ్రీ. శ. 1150 ముందు 1450వరకు గోదావరి పుంపలయల వలె ఆంధ్ర శాఖకు విడియుములు భీమభావమునుండి తెలుగుకొనుట కవకాశమున్నదని చెప్పవచ్చును. ఈ క్రమ వివరింపబడిన అంశములు ముఖ్యముగ శ్రీనాథుని భీమభావము నాధారముగ జేసుకొని వ్రాయబడినవి.

II

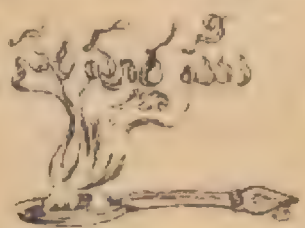
సంస్కృత భీమభావరచితకాలమునాటికి తెనుగు దేశమునకు ఆంధ్ర వేదము, శ్రీలింగ వేదము అను పేర్లు పూర్వ సాధారణమై యుండెను. ఎప్పటినుంచి ఈదేశమునకు ఆంధ్రపును కేగు వ్యావహారికములోకి వచ్చెననువిషయముపై అభ్యుదయభీమము కొంతవలెను. ఏదనికన్నామునుండి ఆంధ్రదేశములో చాలభాగమును పాలించిన తూర్పు చాళుక్యరాజుల కాపనములందును వానికి సమకాలినులగు పల్లవరాజులకులయొక్కయు రాష్ట్రకూటుల యొక్కయు చోళుల యొక్కయు కాపనములందు - అనగా సుమాను. శ్రీ. శ 600 ముందు 1000 వరకు నిలింపబడిన కాపనములందు - ఆంధ్ర దేశమును పేరు కనుపెందులలేదు. “వేంగీ,” “వేంగునుండిలం,” “వేంగీదేశం,” “వేంగీదేశా రాజ్యం,” “వేంగీ నాడు” లోనును ప్రచురించుట లేదు పొందుచున్నవి. పరిశోధనలతోబట్టి కాపనములలో కొన్ని ముందుగాత్రము “ఆంధ్ర” మానునాని యున్నది. పండ్రిదేవతలెన్నుమునుండి ఈమాట విశేషముగ వ్యాస వరములోనికి వచ్చినది. పరిశోధన శతాబ్దముందు వ్రాయబడిన భారతములందు “ఆంధ్ర” శిల్పప్రమా గము కానరాదు. రాజరాజవరేంద్రుని “వేగీ విషయా క్షి,” “వేగీనాథ,” “వేగీభూషణ” ఆదియు, రాజ వుపేంద్రులయను, “వేంగీదేశమునకు నాయకత్వం లునుం బో” ఆదియు కన్నయ వర్ణించుచున్నవి.6 శిల్పమునీర్ధ గాత్రములెనిగియును సంస్కృత భీమము లోలేని “వేగీదేశము”నకు మాత్రము అర్హమున వచ్చెను.7

1. Gazetteer of Bengal Vol. II	2. 1 ఆత్మసము, పద్యము 75.
3. South Indian Inscriptions Vol. IV No 1381 of India Vol I, P. 39; 45; Nellore Inscriptions P. 164.	4. Ind. Antiquary VI, 68; XII, 219, Arch Survey Nilganda Inscription of Amogavarsha I
5. ఆదిపర్వము ఆత్మసము II పద్యము 1	5. ఆదిపర్వము ఆత్మసము I పద్యము 8
“ “ “ 5 “ 1	7. “ “ “ 189
“ “ “ 8 “ 1	

అంతాకా ముగ్రహము అతివేడియైనది. ముగ్ధుడు చూచుచే న్నూడెడిది. అది చూచి నాగిమానాతి కెందులకు రాజ్యములను కయింపి కిక్కిరాశ్చయము విస్తరింపి విడిచెను. అట్లుచూచుచు కలిగింది భర్తను కింహిష ముండుననుపై ప్రహత్నించుట వ్యభిచారిని ఆమె భ్రష్టించియుండెను. అదిచూచుచున్నప్పుడు మౌనమున నుండిన మగధియు నేనాపులలో భర్తవలెను నునువచ్చుచు గాన పట్టినట్టిది గానిగదెను. వేమాత్మ మాత్రా లిక రాని నచ్చుతించియు కనుక ను. నానందమును బలపరచుచు అనుచు కిక్కిరించు రాజ్యములు తాను సామాన్యుడు. నందులయు అదిని కంగీకారము గుండును. అందు కిక్కిరింపి దె అదిని కూడ చచ్చుకొనునలవాడై యుండెను. (4) ఇట్లు రాజ్యము పలుకుచును విడిచెను. ఇప్పుడెందులకు నెట్లు కిక్కిరించుచు ప్రముఖులకు కాపులంకరము కిక్కిరించుచు కిక్కిరించుచును, నానందములకును బంధువును తో నోక ముంబును కలసి న్ననదాము చేసుకొను

చందులకు నానందము ఇప్పుడెందులకు అలాగై యున్నది. అందువల్ల వేమాత్మ వేమాత్మ కిక్కిరించు మొదలకు నానందము కలిగి రాజ్యము నొందుచునును. ఈనూ చూచుచునానందమును విస్తరింపిచూచును. కొంతకాలమునకు రాజ్యములకు కిక్కిరింపి న్న మున్నుత్పత్తియందునును బంధువులలోగల కిక్కిరింపి మేకొనుము.

అప్పుడెందులకు ప్రహత్నించుచు కిక్కిరించి శ్రీ నాగము విడిచి నేనును విస్తరించెను. బలపరచుచును గలవా. కలె శ్రీమధుల కిక్కిరించి రాజ్యమును విస్తరింపియును, విడిచిగలవాడై వేపునియందును బ్రాహ్మణులనుందును కిక్కిరించుచు నంకా రామానుజుడు ప్రేమలించుచును లయించుట భూదానములను మోసగులకు బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారములను చేయుచు రాజు లను ప్రధాన క్రిష్ణమును కలవకుమండెను. "నరేంద్రసారంగే బాలివన మాన బహుస్యోగమాకల విగ్రహము" అని కప్పుటచే కర్మవలకు వలయునునుపాదముల కిక్కిరించు ప్రభువులకు నానందము యుండెనని కప్పుచున్నాను.

ప రా స్వే ష ణ ము

మర్ధా ను ప్రహ్లాదశర్మ గారు

అత్రిత పిష్టదాయకమైన నసుమతీ, నేతల నవ్వు వెన్నలు యందు;
సామ్యవిద్రిమావృతమైన జవహారి, నదినకలూతి వీక్షణములందు;
అతియూచన వాక్యభూమి క్రింది వినియచ్చు, తత్ కల సాధువాదములయందు;
తత్త్వజ్ఞునిను ప్రవాదము నమ్మి పగ్గలు, శ్రీతముముఖులు నమస్కృతములందు;
జే. అరిసెనిగారి నీవ నీవైతి నిన్ను, విశ్వమున లేవా? కాక యచ్చేసి. జనుల
లమకమ్మెలు నిర్వృత మొనీకు? శాంతినీమతిని! చిత్రచరిత పార!!
నీ. కవిత్వి వారని సామ్రాజ్యమహా రణ్యకీ, ముఖో నివసించేదేమి?
జూచుచున్నామైక మోగంగరాని వా, ర్నిధిగర్భముల నొచ్చుచేదేమి?

వెళ్ళేవాయనరంగ తదిన్మితములైన, లలితంపుల బట్టముల్ గట్టదేము?

శిరఃపాదచంద్రికా చాహూమయంజన, గంధం మేన నలంకరదేము?

శే. అమలగంధస్వసరహార్యాన్వితమ, మృదుగగనపుష్పశయ్య నిర్మితదేము?
నిష్కంధముగను నీకలయా మిట్టరనుదు, శాంతిరీమంతనీ! చిత్ర చరిత్రకార!!

చ. కలంకం నిల్పినట్లు, నలికినదొడంగినట్లు, చేగంగా
లలిచినట్లు నెయ్యమున శర్పినట్లు సురింపలేక చూ
వలిననుపం లోన, శృతివాని తిరహితవయ్య కక్కటా!
యాతొలికాదు చంచలకంటెను చంచలమీవు కోమలీ!

శీ. మూఢాభిప్రాయ భూమిశ్వరగడుముదల్, నిచ్చుచున్నెడు విలువెవలెను;
గగనచారిక మధురవగు నాగగళనాదీ, మయిగన్వితముగని మలినచలన;
యనమనాజననంబైన ద్వితీయదృష్టి, దేవీయెడల నాక పాపమును;
విభాజన చేతిజొచ్చు వీరపాశ్వరీదామనీ, పెరుచుపొలింపంపు బుధులను;
శే. అపరిచిత మాతృహృ మఖిలజగము, తావకాదృశ మానిధ్యానదేము!
మొదల గొంచు యలయుచు దేవతీ, శాంతిరీమంతనీ! చిత్ర చరిత్రకార!!

శీ. పునరాత్మనల భాగ్యరూపధ్రువీధి నీ, తరళాకృతిగను వాసుతి గాక;
తీయమంజుల నిచ్చలు సుధాకరుడు నీ, నవరసము లభింపినిగాక;
కలలు మూలలుదూరిగాకే! నవనును, నీయన్ని నరయ పూనికను గాక;
జ్వలనును శిఖరైన జ్వల్రాక్షకు నీ, చంద్రాంబుజయుగంబు వలెయగాక;

శే. భుజన సమీత్రతారకా నిచయమల్లు, మింట ననవృత్తి బరిధ్రమిం నీ!
త్వత్కలూక్షిక పాత్రమె పలుకుగాక, శాంతిరీమంతనీ! చిత్ర చరిత్రకార!!

శీ. పరిమతదేవు మేధానీ జ్ఞాననివచ్చు, కళలమణిము లొక్కడైనచోట
నందాజ్ఞీత నేగిరివి నుమాపు, నఖిలవాన్యములొక్కడైనచోట
నెలకొనిన యెప్పుడు ప్రసక్తియు, కళలజంతులు నొక్కడైనచోట
నలంకరించు నేనమనను వర్ణియు, కళలకవులు నొక్కడైనచోట

శే. ఈదృశమహానుభావ సమ్మర్శియుతులను, వరభవత్వయంగ్రిహ నిష్కర్మగతిగూ
డముతావకమహిమ మే మనంగవచ్చు, శాంతిరీమంతనీ! చిత్ర చరిత్రకార!!

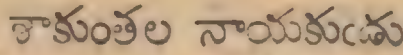

[illegible]

—శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వర కవులు.

ఈ చిత్రమును మహామహాశయమునందుండి గానము, శివనామ సంకీర్తనములను గానమునందు
 వంతులను వాద్యములనుండి విద్వాంసులనుండి బ్రో, పం నటించుచున్నవలెననించుకొనక పోవక.
 వ. ఇట్లు తలచిన యప్పుడు పరిమళమునందుండి విద్వాంసులనుండి శివ నామ సంకీర్తనములను గానమునందు
 కల్పించు.—(శ్రీ) తమిళం వేంకటేశ్వరము.

పాప పరిహారమునకు నవకావ్యము. శ్రీయం
నలనినిమిగాన, ప్రసిద్ధమున 'పరిష్కృత
శ్రీకాళిదాసు' 'వాల్మీకి శివలీలా' అనువాద
దులబుద్ధి పరిష్కరించుట మన కాళిదాసుని వాల్మీకి
మన కాళిదాసును నుండి ముద్దించుచు కృత్యము
యున్నది.

[illegible]

ఇంతకు నేకపక్షమున నేమి? వివాహమున
మరి కవివాభావసంబంధము నలది. కనుకనే కవివా
సములే లోకముల వాప్తులును కష్టములును నెప్పుడును
పొందును. అయిన గాఢమునకుండును కష్టమునకుండును
భావప్రసంగమునకు మహాపరాకరముని కష్టముని
యందును. ఇట్లుకష్టమునకును, నష్టములో పయ్యియును
వికృత్యమును కేయలునిన వివర్తనమును కవివారె బంకి
కుండును, ప్రతిభా వికాసమునకు, రసజ్ఞులకును నగుట
జేకాక నిష్పాక్షికులకును, చక్రొగ్గునకును కవికృత్య
మును నిష్కృతింపజరుగును. కవికిని భావకునకును మధ్య
స్థము చేసింపిన వివర్తనమును నిష్కృతియులలో కష్ట
భావమున కనుకరగాక, భావమునకును ననుకర బాధ్య
వివర్తన ప్రయత్నించుచుండినను వివాహమునకు నాధా
పతిక, తనకునుకలలో ప్రాప్తమునకునాధ్యయములో
వివాహమును బరిచించి, తియ్యూనా మున్నాటికిని స్త్రీ
కుని వివాహముల జరించుకొన్నట్లు కేయలకు ప్రాయమును
జరించుచున్నట్లు, నది వికేయమునకు నొకప్పుడు నొకేద
మైనను, నొకప్పుడు ముపకాజమునకు గానానాని నా
నొకప్పుడు. కవివాహములోనికి ప్రాప్తమునకు
నాటకములును నొకటిని వివర్తించు బూరిది.

మనము తొలుత నిమగ్నంపఁబూనిన శాకుంతల
నాటక విసంఖ్యాకంబు. నాఁడు మొదలు శేరిలింగంపల్లి
విశ్వకొండ గారుయ్యును. ఇట్లే విశ్వమన సామర్థ్య
మాన్యంతరాలనును విసర్జింపఁజేయుచు నుండునది.

వచ్చుచున్నను, వహాకవియగు కాలిదాసు సంస్కృతవాక్యము ప్రపంచమున కానంతల నాటకమును సృష్టించి పోలించి, కేవల మానవాత్మయునే కాక భావభూమిని సయితము విలసిల్లించి నీ యున్నాడను విమర్శనములు గలవు. ఇటువంటి కావ్యమున కదనవే 'విశ్వేశ్వరముకావ్య'నువల నొకకము వ్రాసించి, కవిలోక గణ్యాడైన మహాకవి, యంతరితో నూడకయుండితేక, కాకులలాడ నాటకములను, అంతవిశేషించి కానంతల మును కలిపి తయ్యకములను చెల్లించి యున్నాడను విమర్శనములను విన్నవనకాలములో లేవలేదు. అయ్యవి సంకీర్ణావ్యక్తములగుచేత బాంకులను కేరళదేవనాగరిలోయముగ నే యుండువారులయ ప్రార్థనము గానేదు. కానియతి శ్రద్ధవినాపెట్టుటకు చెందును హానికరము లనియే తలప నలసి యుండును. ఇట్టివిమర్శనములు తద్గ్రంథమును స్పృశించి చూచుటకుఁ బూర్వము కాకకాంతకముచే నిరమిశ్శివని, (అవగాహనలేకగ్రంథమునునుటించి యాభిముగవిమర్శించియున్నాడు)గా. మనమద్రానికి వ్యతిరీక్తముగ నీవిధముగ విమర్శింపవలయునని నిర్ణయించుకొని చేయబడిన వని చెప్పవచ్చును. ఇట్టివానిచే భాషకుఁ గలయు ప్రయోజనమును నుటించి నే వేఱుగఁ జెప్పవలసివలెదను.

స్వప్నావధన నీశ్వరకర్పితములలోనే యొక్కొక్కటియు సుదోష్ఠముల కాకరమై చూపట్టుదుండ, కించిట్టాడను మానవకర్పితము లట్లుండుట కేమిచూశ్యమ్యము? ఎవ్వరైన నొకవస్తువునునుటించి చూటలాడుకొనని నిర్దోషమనినను, నిర్గుణమనినను నతితయోక్తియనియే కదా భావింపవలసియుండును! ఏమన, నట్టి ప్రార్థనముల భగవద్రుదము. అయిన వట్లు నడువుట సుదోష్ఠముల గుణభిక్త్యానాభివ్యముల నుద్దేశించియే వ్రాసినదో నాత్మనడిమము గాదు. అట్లే కాకుంటలనును సుఖరాయిష్టమై ముందుటచే, విక్రీణవానికంటె నియ్యక భాగపాపాత్రిమై యన్తరీక్షముగ నెప్పుడునున్నదని నాభావము. అయిన నిందును నెఱుగులు లేవనటకు నీలులేదు. వారి నుటించి తరువాత విచారించెదము.

మహాకవి భారతములోని కేకుంతలో పాభ్యాసమును కైకొని కొన్ని మాన్యులతో 'అభిజ్ఞాన కాకుంటల' మను నాటకమును వ్రాసించియున్నాడు. మాలములో

భారతోత్పత్తి కణ్వక్రమముననే దైవబలము, మహాకవి రాజా మాతీచాక్రమముననే విప్లవబలముననున్నాడు. అట్లే శకుంతలా దుష్కంఠుల ప్రహసనానేకము లాభిలోనే దైవబలము. భావములలో విప్లవబలమునను, మాతీచాక్రమముననేనట్లు మహాకవి మాన్యులనున్నాడు. అన్ని యంతములకంటె నీ నాటకమువలయు విలక్షణములైన మాన్యులు 'అభిజ్ఞాన'మునికాపములనావి. కనుకలేవట్లు నలనే నాయకుని కర్మమృదినుండి కాపాడి నానానుజాలంకృతులగు మహాకవి యొకవిప్లవమున్నాడని తెల్లమునుచున్నది. ఇట్లే పండితాప్రాయమును నీ చూశ్యము.

భారతదుష్కంఠుడు

స్థలముగ విచారించినచో గొన్ని యంతములలో వ్యాసదుష్కంఠునివలను, కాలిదాసు దుష్కంఠునివలను విశేష భేదమున్నట్లు కానవచ్చును. భారత దుష్కంఠులను, కణ్వక్రమమున శకుంతలనుజూచి మోహించి, కాలిదాసు దుష్కంఠునికంటే తిలమాసవమునే ప్రయోచముగఁ గొని యోమెయందుఁ బూజ్యమైన నామవస్తు లగ్నమునందే నీమెత్తుత్తిమాన్యులయే నిష్క్రమింపఁ అనుభావమునే యాక్రీడివిధమున చెల్లించియున్నాడు.

స్లోనమేలవ్యక్తత. త్రి కూ నూ మహాబాసు ప్రవర్తకే; ఋషిశ్రుతిమ చాన్యాసు నావరాసు పరామవ. నిస్సాత్ప్రీతిహితాత్మావని విధి మాం కలభాషిణి; యస్మాంతుస్వయిభావోఽస్తి. త్రి. రూపాస్మినికావద.

మలేయు, బాలస యదవ్య భారతదుష్కంఠులను కాలిదాసుదుష్కంఠునివలనే శకుంతలను గాంధర్వవిధంబి రాయమాడిచటది, గుంపు జన్మవృత్తాంతమునడిగి భాగి గొని నిశ్చితుడై సర్వవిధముల నాకన్య నొడవబడి వివాహమాడెను. ఇంతవఱకే వ్యాసకాలిదాసు దుష్కంఠులు కొంతవఱకు దుల్బులవలసియున్నాని. భారతదుష్కంఠుడు శకుంతలను బరిరయమాడుకంతవఱకు నిష్క్రమణియగు నొకరీతుడుగఁ జెప్పు చుకయున్నను అదివిధునాతివిశ్రేయము నుబట్టి విచారించినచో నాతఁడుప్రారకమృదనియే చెప్పువలసియుండును.

అధము కుభము తోయని కన్యకను, మియమిక్కి, నీ ఋష్యాశ్రమమునఁ జెరిగినదాని నొగు నెఱుంగకుం

దుష్కంతునివంటి పెక్కువర్తి పుష్పవనానానాధము భక్తి ప్రబుధుగ నొప్పునంది, 'నేనంతవాడి నింతవాడ. నా స్వోత్థము నీమనవము. నిన్ను పట్టుటరాణిగి నొనర్చెదను. నేను నీదాసుడను.' అని యేమేమో మాయలు నుడిచి, మా మెకన్యాత్మ భంగమునర్చి 'నిన్ను స్వోలోచిత్తుమునకు దప్పించుకొనెదనని చెప్పిపోయి, మావల నాస్మృతియే తీయించుటచే నెంతయు నీచికాగ్యమువచ్చెననియే తెలందుట కనికాశముగలదు. ఆతడు శివులెలను మఱిచినాడెనుటకంటె, మనుష్యత్వమునే మఱిచినాడెనుట యుక్తము. ఈ యమానుషకృత్వముచే నాతడు స్త్రీలంపటఁడనియు, తాస్యచిత్తుడనియు నేర్చుకొనుచున్నది. వెనుకటి కొక న్నాయకావములో వివాహదానవశమున, నొక పిల్లనునుట్లని ప్రతివాదిపక్షపున్యాయవాది 'మీ కంఠమంది చిట్టలని యడుగ, నాకేడు మీసములపెల్లనేయును, 'మాశేమి' రోమును! మానుమాస్తానుమీచి యడుగుడని' చెప్పినాడట. భారతదుష్కంతుఁడీవైష్ణవుడువచ్చినకు అన్నయో! గొప్పఁడో! యైయుండును.

ఇంకను నాతని దుష్కృత్వ మరయుడు. పాప మాచిన్నిక తన మొకయగముగఁ గొన్నివత్సరము లెట్లోగవెలి, మావల సిద్ధి నావనిని బ్రతునిదోహ్మని కొంపం తాళతో రాజవధికుచ్చి, మనయప్పటి వివాహమును నర్పించి, ప్రాసహితయున పన్ను బరిగ్రహించుచును, నాగుడ్డయందు పరియెచ్చైంతనుస్మృతికవచ్చియు, లోన జేమైన ననుకొనినాపురుషమా! యను శంకచే, నామగంధుకోయెడలచి, 'ఏకరుగ నిన్ను; నక్కశ్చిదా పపు! మిన్నకయ యనుదింతలులు పలుకం, గా నేల? యగురుదంబుకు, హాన! యెందుండివచ్చిలెందులవవెటా' అని నిరాకరించెను. ఇట్టియవివేక శిఖామణి, యిట్టిహారక పుష్పంబు పిల్వశ్రీయః ప్రసించున నాటకమనకు నాయకుఁడుగనుంచెనె దిట్టిసాజనము సిద్ధింపదను లెలంపుతో నుపాదించి దివ ప్రతిభావి శేషముచే నొకటికెందు మాడ్చులలో నాతనిప్రవర్తనమును సంస్కరించి 'పాపాన' అని యనిపించి యున్నాడు.

కాలిదాస దుష్కంతుఁడు

కాలిదాసు భారతదుష్కంతుని ప్రవర్తనమును సంస్కరించి తివనాటకమునకు నాయకునిగ గ్రహించి

నను, కళంకములకెల్ల బట్టియెల్ల నాతని బహుభార్యత్వమును సంస్కరింపక పోవుటచే నాతనిచరిత్రము నిష్కళంకము గావించినది. అలోచించినచో మహాకవి మద్రాసి నిజసింధియందుండి నేని యాచిత్రము పురుషంకో న్నపుడెను దుష్కంతునిది కాక పోవునేమా! యని తోచెడి. రాజలక్ష్మీబహువల్లభత్వము వెన్నుతో బట్టి గౌరవాస్పదముగ కాలిదాసుకాలమునకే ముండియుండవచ్చును. అట్లేయువగఁగవి తానిఁ దప్పించి, నాగ్రంథమును విశ్వజననమునా? శ్రీరామచంద్రమూర్తి చరిత్రమును వ్రాయుదు నాతని యేకపక్ష్యత్వము నుల్లంఘించినచో నాకవియు, నాగ్రంథమును, బరిహాసపాత్రములుగావా? ఇంతలేల? సంస్కృత వాక్యములులోని శృంగారమా పకములలో దక్షిణనాయకవంతులుగాని యాపక మరుదుగఁ గానఁదొక్కటిగదా! ప్రాచీనకవివ్యూలంపలును సాహస్యముగ నొకరినొకరు అనుకరించుటఁ బుష్కరచిత్రములగు కావ్యము లన్ని యంశములలోను తుల్యములైనవి. ఈవిషయమై విమర్శించెదముగాక!

శాకుంతల సమారోచనావసరమున, ఏకపక్షీప్రతుఁడగు శ్రీరామచంద్రమూర్తి చరిత్రముగాని, పుష్పవాక్యబద్ధుడై సర్వమును స్వతప్రాయముగ నెంచిన పారిశ్రీలయుని చరిత్రముగాని, పితృమకోర్కసన్నిధిత మాదవ్య బ్రహ్మచర్యమానుబూనిన ఛిమ్మనాగ్యుని చరిత్రముగాని, తార్కాణముగఁ గైకొనక, మహాకవియందేతము ననుకరించి, పురుషంకోసంధాతుఁడను, బహువత్సీనుఁడును, నగు దుష్కంతు సార్వభౌమునిచరిత్రవివర్ణనమని తెలంచుదు, నట్టియాతనిచరిత్రమును మనమహాకవి యెట్లు చిత్రించి హృదయంగమముగ నొనర్చియున్నాడెను నంశమును గనియానందించెదముగాక.

ఈనాటకనాయకుడు శుక్కుత్రియసంధాతుఁడును, బహువత్సీకుఁడను నగు చక్రవర్తి. ప్రాచీన సాహిత్యకేళిల యభినునిము ననుసరించి యానాయకుఁడు ధీరోదాత్తలక్షణలక్షితుఁడు. నాయక, శుక్కుత్రియఁడగు విశ్వవిక్రమనకు దౌవేశ్యయును మేనకయం దుష్పివించి, పుట్టినవాఁడనుండి తిహానముల్లో నాజన్మబ్రహ్మచర్యనిష్ఠఁడగు కన్యయునిమాత్రమున మునికవ్యకలసాపాదనమున వర్ణియింపబ్బుక. బ్రహ్మచర్యబట్టియు, సహవా

సమునుబట్టియు, నుండును సత్తువొందినగునుక నీశుండుల
యందు, తల్లి నుండునును, తల్లిదండ్రుండులును, తపోవన
వాసులునే వారినుండును, లేకపోవని తలంపవచ్చును.
ఈనాయకునివలననే యానల వివాహించెను. బట్టి నా
యితో గుర్తించునివలెనా ప్రతి శిశువహించును సమా
జేశయనుగోచరము కష్టపాశ్చర్యము. కష్టపాశ్చర్యము నేల!
క తిహియించును చెప్పవలయుండును. కశీశివరక్షణ
ప్రవృత్తి బ్రహ్మచర్య, నాయకుల అట్లు చర్యచితును,
విష్ణునివలెనే ననుమతము ముగించి తలకింటికి
లేచి కావలసివచ్చును. ముందుకుగ్గి ప్రభువుమావేళ
మునుగల్గించునయే బ్రహ్మచర్య. తలవలెకొని పూర్వం
దిన నిట్టియవచ్చుముగదా శివంబలవంటి కన్యకనాయ
కుడుగ్గి అరియండును. గొందెమంతులవలన 'నట్టిప్రా
త్యుదా'! యనిపొవుదురు.

మహాకవి తన నాటకనిర్మాణమున 'కట్టి యితి
వృత్తి'యను ప్రకృతి, తన ప్రతిభావిశేషమునే నాయ
కుని భాగ్యవ్రేళ్లవలన, చరిత్రచరిత్రవలన, కర్తవ్య
సహాయములను నొప్పించులది కృతార్థత నొందియుం
డును లేననే కవియు, కావ్యమును నాటె ముగిలు వేటివ
లకును ప్రతిపాశ్చర్యము లై వని చెప్పవచ్చును.

సజ్జనుల భూమియు కలము. దానిలంకాము
అట్టిది. కనుక కొలుక నాయకుని ముగ్ధునివలె
మునుగులించి ముచ్చటించవలసియున్నది.

దుష్టతులని యధర్మభీరుల

దుష్టతుల జోక వాడు వేలకై మునుగలదు
బులగో బులులవలెనీ ముగ్ధమును ప్రవేశించి వేల
దుది, కొందెవలెనీ నోక మృగమును నలుముకొనిపోవుదు
నవలెనునును ప్రవేశించెను. ఇంతలో కై భావము లేతెంచి,
యిది మాత్రము వచ్చును. దాని మునుగలవలెనీ ము
గ్ధుని. రాజ్యముగావించె. మునుగలవలెనీ చరిత్ర,
కర్తవ్యమును సహాయమునే యున్నది. కాకాగ్నిపా
నియు లేదని, విశ్వక, గొండ్లియును కైకొనిపో' వని
పాటివరి. 'మలమల లాగ్రహమున మున్న రాజీ'యని వారిని
చూపిచెను.

"ఇదానీమేన దుహితరం శకుంతలా మతిశ
సత్కారాయ నిరర్హి... సోమశిర్షం గమి."

(వారిపృథ్వి తనయను శకుంతలను అతిశ
సత్కారమున కై నిరర్హించి సోమశిర్షము కేరి) అ
మనుల కామవృత్తి.

అంత దుష్టతులండు,

(కర్మగతి) భూమి తల్లిదండ్రులు (ప్రకారం) ము
విదిధి క్తిం మాం ముచ్చ కరిమ్యతి.

(తనలో) పోనీ! యామనే మాచెడగాక. (ప్రకాశ
ముగా) (నామనే నాభి క్తినివలించి కామ్య కి విన్నవించ
గలదు.) అని యనును.

ప్రపంచకళమున నిట్లు నోకవియము నవని
వేయవలసివచ్చును. కంఠినివలెనీ కృత్య శివంబు
కట్టి విష్ణునివలెనీ నున్నది. అనిపొ'వలెను (నిరర్హించ
గలదు) ప్రవాగమున నులదులనే మన కివలెనీ
లేయము లని తోచెడి.

"కర్తవ్యకళమును నదిగ్గిగానుండును కంఠినివలె
దుష్టతులండును 'దుహితరం శకుంతలా మతిశ సత్క
రాయ నిరర్హి' అను కై భావము క్తిని లల నిరం
ము గలదు. ఈ యాకారాలనే శకుంతలాగ్నియు ని
ముచ్చటించెను. 'మ'నే ముగించి 'తల్లిదండ్రులు.' అను
బులమును దుష్టతులండు ముదాకిన భావముతో నీను
లేగు."

వలయునందెనును కై భావమునే క్తిగ్గిం
నిరర్హి — సూరించె యున్నది. కై భావము
నకు అనురూపముగ నే తక్కిన గ్రంథమును గొంఠివలె
విమర్శించె బడియున్నది.

'మ'య శకుంతల సతికల తల్లి ముగ్ధునివలెనీ
అను కై భావము క్తి వాగ్గించెననిన దుష్టతులని మ
నము నిరంము కవిస్తామయైచెను, నీ దుష్టతులని
కంఠి 'ని' నా కంఠి కై భావము మే 2. కర్మగతి నున
అనిన భాగము దుష్టతులండు కై భావమునుండునీ కై భావమున
బుగ్గించెననియుండును. ప్రవాగమున నిరంము
వలెమున క్తి వాగ్గించె నాకారం నిరర్హించు ముగ్ధు

శ్చోదముగ వినిపంతే మహద్వాంఛల్యము నొంది పాపమునకు
 పునుకొనినట్లెను, వశోహారకారమును సంపదించిన
 చంపనే యుక్తాయు క్షవిచారణలేక మానసమున నుద్వి
 ఘ్నముచూపెను. మహాపురుషునిని దా మెప్పయెనును.
 'మేల ముహూర్తముగ గేంద్రముందుగ బ్రతీక్షించు
 పరమనిష్ఠుడుగా' (శ్రీ)వాచికాకారాంతరైర్మువా
 గించి మామలపడుపట్టి యామరమయోన్ముడు కేసంతలా
 ప్రత్యాఖ్యానానందమునబోధి, 'అనిర్వచ్యం సరకశ్రీ
 ద్విధులేకే మావిలయితుం' బోధనపలుకెను, బూతుములని
 కదా దొందెదనియుండును. అట్లేయనచో 'మహా కవి
 యలకాళివాసుమాలములో లేని 'అశ్విత్తాపి, మునిశాసను'
 లను నుత్తరత్వవల గావించి యుద్విగ్ధులకార్యమేమి?
 అట్టి నిష్ఠా మోక్షులగు కల్పవృక్షార్థిశివా ప్రాచీన
 విమర్శకులగు పుంశాగముల నయింపు వేదోక్త గ్లామిని
 యుండెను!

ప్రభావమును ప్రసరించిన వివర్ణన మహాళిను. లే
 తొక పండ్లమున 'కాలిదాస దుష్కంతునకు బుఱు
 ప్త క్షత్రిక్వాసములు పెండు' అని కల్పవృక్షులున్నాను.

'ఆ మునీశ్వరు లింటిలో'వానార! యని కన
 బడినవారి నెవరినైన నడిగి ఎచటికో వెల్లినారు. తారి
 యన్యాయవాక్ర మింటిలోనున్నది వాని చెప్పగానే
 అట్లేన నితరులుయవని యింతలో జోగంబులయేనా
 కాలిదాస దుష్కంతునకు బుఱులను పొంగల క్షత్రిక్వాస
 ములకు దారాగణము!

ఇట్టి యాదిమర్మన మనంగతమని తేవన సాహ
 సంపనుగాని, ఈభి నము కన్పిత్కాధిపతి కాలిదాసుని
 పనుటమాత్ర మయ్య క్రమని చెప్పకతప్పినదికాదు.

అయిన 'కాండవ్యమే' అను దుష్కంతుని
 మాటలలోని భావ పోవని యెందునకదా! పాపమింటికి
 కల్గియు, బుఱుపట్టి ముని నొకము లక్షంప కేమా! యని
 నొకము కేంకించి, వాని! పాపమున్న యాదిగ్రమును
 కైకొని పెద్దిలి పేనిపంపకే మనిచంద్రుడు పొపుత్రి
 నలన వారానమిది సరితనియను. అదియే వాచకునకేలు
 అని దుష్కంతుని ననుకొనినట్లు వివరితున్నాడి. అంతియే
 కాని పాటోవిధముగ వాతనియప్పటిభావము నూహించి
 బట్కొబంకినానింఁట వాతని నికృతునిగజేయ సాహ

సంతుల మనుచున్నాడు. ముష్కంతునిప్రతి ప్రేమయు నీతిను
 బరీక్షించెదముగాక.

అతివెల్లుతుకొరి, కాశ్రమాదిని వేదమునోకా
 నమును బ్రతీక్షించి, కాశ్రమ ద్వాంము నా పను. ఇంత
 లో వృక్షవాచకుని పక్షిపుచ్చెపున పండ్లమేలము వివ
 రబడెను. అదేమా యని యాతడు పరిగించువంతలో
 ముష్కంతు మనికన్యకలు వెల్లున నీదిభావమున క
 కలకములగరించి, రాజున్న వైపునకే నెన్నియింటికి. భిక్షా
 లున రాని వారినిని యిట్లునుకొనెను.

అనా, వధురమాపాం దర్శనం!

జ్ఞోమిత్తాలి, దుర్లభ మిదం పశ్యం శ్రీమ వానో యాన
 నస్య, మారీకృతాఃఖలు శస్త్ర మత్కానలతా నవల
 తాభి.

(అశ్వత్థము, ఏమిసాంబున్నాము! అంతపు శ్రీ
 లకును దుర్లభమైన యిట్టి అశ్వత్థము నెవనానల కల్పమే
 నిజమగ నెవలెలు భిక్షులములకే నుత్కానలల బాక
 రించునుగాదా!) అని.

తదానంతములో మనిష్ఠుత్వో సుందరశంకల
 పెంటి సాంబుత్తయంతి గవలపెనా, ఏవ'పట్ట నిట్టివా
 రీరత్నములములక గార. మేనునొలంబ యల్లన.
 తొయలు పశ్యసామాన్యము. అట్లే ముష్కంతుడైనా,
 వనవాసీనులను, మల్లభాగినులను, సవయస్కలను,
 నర్మింతలావ స్థనమును, ననుమువ్రుకునెక్కిలు చెల్లెలు
 నీనునాయుట గనినపుడు, అశ్వంధి సామూర్త్యనిధు
 లును, ననుగ్రంపశ్యలను, ననునంబు శ్రీలకున,
 కిరిసాంబుగ్గ మోముగనున్న కే. యని నాశ్వత్థ మున్న
 దైనందులని పాపవాన్యధా యూహించుట కుపాహూయ.

ఈముష్కంతు నొకరికెగదా మై నుండునలయు
 కతుంకల! గనుక:

'యనవేదాం తిన్యానా మాన్య ప్రసాద
 యమి 'వెట్టుమనుననెనంటి, తేవ్వనెనె మూచానాద
 సన్వరివయములబట్టి యాపెను తెలిగొందువు. అని
 రానా లెలంచెను.

దొంగవలె దానియుండుల తేమికెట్టిగము!
 అనియదుకదురమా!

శివం ల సనక శివం శ్రీ యామనకు సనక శివం శ్రీ
యమలం బా లం బా కం మునకుఁ బ్రాణి విద్య సేనుమగ
నంబును, దాని నీక్షించుదుఁ గొంపిచ్చి నీ విడిచినది.
శివశక్యమగుది ప్రాణుండు. ఇప్పుడు 'అనూయ'ను వి
రిచి, 'సని! అనూయ! మన శకుంతల యేల
సనక శివం శ్రీ మంత్రం బాదుమును' గాని శివశక్య

అప్పుడు అందుకు సమాధానములు క్రిందనున్నవాటిలోని విస్మయపరిపూర్ణమైన సమాధానములును స్వగంతులును విని, దీనివల్లనే ఈలోకమునకు రాజు శంకరాచార్యులైతఁలకు వనమనఁబడుచున్నదా, మృత్యుకై 'యోమి' యను తోయివాపుటచే తహారవాపముమందెను అని విచిత్రమయ్యెడి. మఱియు రాజానకు శకుంతలయం దుండు ప్రేమతోకయము ముగియఁ గుమనయితే మృత్యునిదియవచ్చుననియున్నది.

మునిశిష్యులు శకుంతలను కోర్చిరి, రాజు నానతి వారని పరిపాఠింతురు. అనకుండునవతి యగు శకుంతలనుగాంచి రాజు విచారించుమండ, కందుక పరిపాఠించి, 'యోమి' యందులో మహాహరి కృత్యులైన కృష్ణ, శైవ, 'అని యని దువ్యంతుండు 'భిమతి, అశ్వత్థామ, మనోమత్ర' ఇచ్చునా! పరశ్రమ ప్రకారం దెగియితి యనుమి మనము తోయవచ్చునన్న భావమునుకెట్లు శకుంతలను 'గ్రహింపు' యనఁడు. కానిపాపాతుండును నా దువ్యంతుండు నిశ్చయపోయి, 'ఏమిది' యని యనెను. అంత వారు పెక్కుచందముల నాచుచున్నచమయమున, తనపై ప్రేమతోన్న యవాంతర మొనఁపఁచునా, తిన్ను కృష్ణార్జున కేయవచ్చుననున్నట్లు వారివిషయమున దనకుఁ నమృతమున్నను, శాంతిముఖులై, యానకుండు వారియొక పాపమునునుననుజూపిన గౌరవ మధ్యతీయము.

'మఱియు గౌరవి శకుంతలయొక్క మేలిముసుగు తీసినపు వారికి నామె సొంతవర్షమును గలి మనలోనుండువరయును.

"హా, ఇద ముపసర మేవం రూపమక్లిష్టకాంతి
ప్రసన్న పరిస్థితికిం పొన్న కీర్తివర్ణరస్మకా;
భ్రమర ఇవ విభారే కుండ మంత స్తుమరం
ఇప్పుడు మౌఖ్యం పుం పువ శక్తిమి హానుం."

(అందరి సౌహృదులతో నొప్పునున్న కీర్తిపము; దీని, యందు నేమ పరిగ్రహించితిన్; లేదో నిరూపించును. కాని! యంతిర్యాకమున మందరితో నింకెద మును చేతులెత్తి ననగరించుమిను, బుద్ధ్యునించుమి నను నీతటి నేనైతి. ఇందానని సౌహృదులైన కల్పిత యుచున్నానని ననుచు. ఆరణ్యమీ! రాజు తనంతలు నిం దితి చెప్పనొనఁగనుచున్న నత్తి మను బుగ్గరిగొనవచ్చును

గదా! ఆరణ్య మునములో జరిగిన ద్వైతాచార్యములతో నభర్తృభీతి లోభమును చుయెత్తెననినది కాదు.

మునిశిష్యు లరని పూరికిఁగొనక 'ఏమి, మాటలా వివు?' అనుడు దువ్యంతుండు 'అప్పుడా! యంతివా నిండును నీ వెను బూర్వము పరి యనఁచుట్లు స్వయికి వచ్చుటలేదు. గృహనియును నీ వెను నీ యు భార్యని స్వీకరింపగలను?' అనెను. అంత శకుంతల 'పారవా! తొలుత వాశ్రమమున నవయతూర్వకముగ నన్ను వివాహమాడి యిచ్చు కెటుల నీవు వివాహములేక శ్రాత్యభ్యాస నుండు రు టుచితమా!' అనుడు, గువ్యంతుండు (చెవులు మూసికొని) "కాంతం పాపం కాంతం పాపం".

శ్రీ. న్యాయకే మాదిలయియుం కిమి! నీ జన మిమంగ పాత యిరున్, కూలంక పేన పిండు! ప్రసన్న మంభ! తట రుహంద.

(ఏమి! కూలముల నొరయుద్రవాహము, అందరి నిర్మలజలమున, నిర్మలమందుండు వృక్షములను గూల్చుచందమున నీవును, నాకలమును నాశనము చేయును నన్న భగ్యభ్రష్టుఁ కేయలలఁగితివి గాఢాంబు అని కనెను.

పదంపడి శకుంతల యంగుళీయకమును జూపెదవని నుడిగి, యట్లు చేయఁజాలకపోవుటచే రాజున కప నన్యాయము మఱియొనఁబెను. అయిననవివాహసంస్కారమె గోపారాధిత మగు నామె మోమును గాంచినపుడు మరల పంకెడుగ్రస్తుండై,

మయ్యేన విస్మరణచారణ చిత్తవృత్త
వృత్తం రహ! ప్రణయ మప్రతిపద్యమానే;
భేదాద్భువో; కటిలయో రతిలోపితాక్ష్యః
భగ్నం కరాసమి వారిమహ స్మరస్య.

(విస్మయితే కనిపిత్తుండెను నేమనినాహమృతాం తమునుపేక్షింపఁగాఁ గోపారాధితలోచనయగు నీమెకుటిలములైచి పద కనుబొవలను, లోమముతో మన్యురగా మును ద్రుండుఁగొనన విశేషి) అని మఱియొనెను. కిల్బమ నీతిగాన మననమునకు కట్టిసౌహృదులతో నింతయు పంపకలు గలుగుదుండెను సమాజముగదా! ఆరణ్యముల శకుంతలనుజూచి కాలిఁగొని,

'భక్తే! ప్రభునిమధ్యంతిచిత్రం తెభావిధంబలకృతే.'

(కల్యాణి దువ్యంఠ చరిత్రము జగత్ప్రసిద్ధము. అంగు నిట్టి కాలమునందు అని యనునంతలో శేషులగు కోదనముచేయును.

మొఱ్ఱులయందు వింతటిగ్గ నెఱవడినగువ్యంఠుఁడును వారి మాటలను వచ్చి, శేషులను సెల వగ్గఁగింపఁ గూడ దను నొక యాశ్చర్యము గలదు. కాపకారము చే నావృత్తాంతమిందునైన న్జ్ఞాపకము లేకయుండ, నెఱవడినంతయొక బుఱ్ఱు నొకయుననిని నెఱుఁ ద్వుకొని నచ్చి, 'యోమె నీవృత్తు' గ్రహింపుచును తోడనే 'మహాప్రహు' మని నెఱుఁచే యోమె నుఁజూపుచునకుఁ బంపువంతటి యవివేకము కాలిదాస దువ్యంఠుని చరి త్రములోఁ గానఁబడును. ఈతఁడు బహువత్సరములైనను, గుఱుకానుటచి, యతునవంతటి దుష్కళిలో లేడు. అట్లుండెనేని వైకార్య ముచితము గావచ్చును.

మునులు చెప్పవలసినదానిఁ జెప్పి తున కారనితో 'వీరు: నీధ్యాపత్ని కాన నీవిషయమున నీకు సంగృహీతము గలదు. ఇట్లమున్నఁ బరిగ్రహింపుము. లేదా, ఇట్టి పట్టము. ఇదో మేము జగ్గుమన్నాము' అని పోనుఁకింప, జ్ఞో:కుముదాన్వేత కోరాంక:

సలిత బోధయతి పంకబాన్వేత,

పరివాంహి వరశిరిగ్రహ

సంశ్లేష పరాజ్యుగ్మత్తి.

సాధ్య! సర్వవిధముల భర్తృకులమునం దుండు లక్షణ శ్రేయము. వికస్మకు గాకపోయిన, విశ్రాంతి పు డైన భర్త యంగీకరించగలరు. అనుభవమును మునులు నూదినిజట్లు గ్రహించి దువ్యంఠుఁడు, ఇట్లుచెప్పెను. (తమునపంకజము లే పంకజులలోనున్న పుట్టికిని చెల్లదును లేన యును ఈ సునయనులచే నుండుములనే బోధించు నిన్నాడు. అట్లే పాగ్మండు పంకజముల బోధించు నిన్నాడు; గనుక, కేవలము నాకకాక, వ శేంద్రులను కించపఱును నవ్యుక శ్రేణిపాగిన్నా ముగ్ధమునపా) బా.

కువకారఁడు విరిధాటి కోర్కెలయ రన భుగో హితునిఁగాంచి చెప్పినవనముల వినుడు:

భవంతిమేవాల్ర గురులాసును పృచ్ఛావి.

జ్ఞో:మహాశక్త్యా మహామేమవా నరేంద్ర శ్రీతి పంకయే; వానత్యగి భివామాహునో! మోస్త్రీస్య హంకుల.

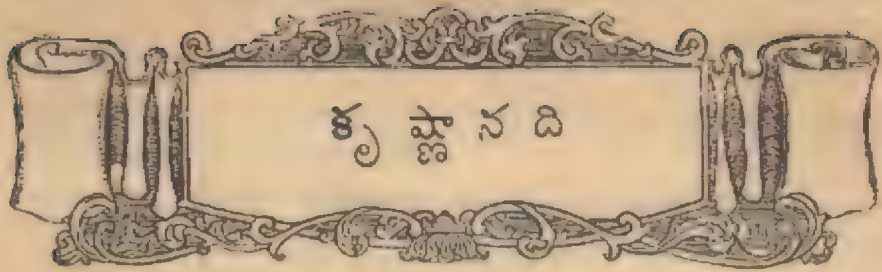
(ఈవిషయమున నెక్కువతక్కువల గుఱించి మిమ్మే యికిగోను. నిజముగ నేనామను వివాహమాచి యీసమయమున మిఱచి వివాహుండైతి నో, కార్యము పాలయన న్న యామెనో ముసల్యము కాదుయన్న గో యటుంగిత్తితి. ముసల్యమున భోగ్యుని వినుతునో, నో దాను గ్రహించి నాక పంకజమునఁ బడుచునో!)

మఱియు నింద్రునిచేఁ బంపఁబడిన మారలి శివం జూచి 'హరిలసంతప్తమనా నాంతిగుణుల' మని దువ్యం ఠునిఁ బంత్రాక్రాంతిచేసినగ నెఱిగి యానందపూర్వము నీదానించుకొని, మిట్టకొనాపముతో నానంద చేకొని బాధించుమండ నారఁ దాఁజొంపము, రాజాను శరణు వేఁడెను. ఆపయమున దువ్యంఠుఁ డాతనికభయ మొ సంగి, కనుగ నుండై లేచి, యచట నేమియుఁగానక విమో ఘముని బాధాకారణము నరయుచు నిట్లు భిషాఁయును: జ్ఞో:అపహ్నానా నావృత్తి నని తానెత్ జ్ఞానం ప్రమాద స్థలితం నశక్యమ్, ప్రజాసు కుశేపథా ప్రయాతీ త్యశేషతో తేజు మస్తీ కత్తి.

(ప్రతిదినము ప్రమాదపశేయునఁ దానుచేయుకొన ములనే ననుగొనుట యశక్యమైయుండ, బాకములోని ప్రజలలో విరేచార్థమునఁ బ్రవేశించిమిన్నది యెల్లఁ తెలిసికొననగును) అని.

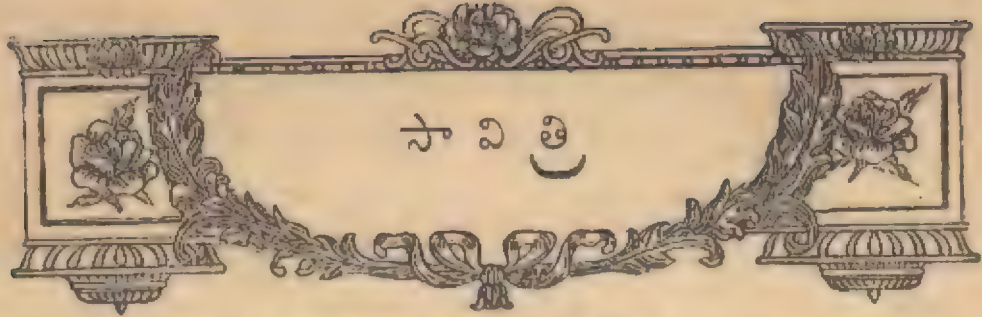
తానేమైనఁ దెలియక దొనఁగులు చేయుమంతి నేమో యని యాతని కనవరతము మానసమున జనించు భీతి నైమాంబులలోఁ దెల్లవగుచున్నంగదా! ఇట్టి యాధ్యా భితి కొనియాడఁదగినది. మనముచోకి రన వాటకనాయ కుని ట్టి ధార్మిక శ్రేణులగు: బోషించో యిష్టాశీః గొంఠము కనగరమైన దనవచ్చును.

వీరయొక పంకజమును గోర్కెయికిని, మేఘం జాయునంతయొ కొన్నిభక్తముల సేవలపైపట్టు బాప్స సామాన్యము. ఆకొన సామర్థ్యమని చెప్పుటకు నలను పడదు. నాయకునియందె యిట్లనివార్యముగను,స్వాభా వికముగను, సామాజిక క్షిర్తముల నీలని మేళన మున త్కులునే ప్రతిభా వి శేషమునకు విచ్చినము. ఇట్టి ప్రజ్ఞా భుగీతులలో వన వహించి యగ్రగణ్యులముల నెవ్వలా దాంకిను. ఇక దువ్యంఠుని శిష్ట శిష్యులించి ముచ్చ టించెదము గాక.

జి. జా. ము. వ. రి. వి. గా. రు.

- గిరిరాజకందరాంతరవాసులైవట్టి, మునిచంద్రులరిసి నీవెవలొనంగ
తటవివర్ధితపుష్పి తక్షణిణివామూలు, పుష్పదేవియల ముతస్రవులు గుడియ
దృక్పర్వముగఁబండి యెండి యెన్నులువండి, కేదాములు నమస్కృతు లొనర్చి
సతతంబు దలమీఁచ జూవిహంగముల బృందములు సత్ప్రతాప్తములు నిన్చి
- గీ. మన్వపుండమృ పూపు లమందభక్తి, సమభికామోదమితభా వ్యవజులు
కోర్కెతో నీకు దోసిల్లి గ్రుమ్మరింప, నలగుచున్నావు కృష్ణా మహాప్రవంతి!
- సీ. పగలురాత్రియులేక ప్రాకృప్తిమములకుఁ, బారుచున్నావు కూసారములకు
సుఖదుఃఖములేక శుభ్రజలంబులు, మోయుచున్నావు నీవును నీయ
శతబద్ధములేక శితతరంగరథంబు, నడపుచున్నా వర్ధనాయకునకు
కాలునేతులులేక ఘనభూములకు నీవు, మోచుచున్నావు నీవారిధారి
- గీ. ఇల్లువాకిలిలేక నీ నెనఁగుమాడీ, ముందు నాధించినావు, నమ్మిశాల
విశ్రమింపుకాఁజోలు వినినితోడ, నందు గోలుపుండి కృష్ణా మహాప్రవంతి!
- సీ. కుంతహరిం బాసకట్టి, భాసిల్లుకొండలు రెండు నలుదగుబ్బులుగంటలు
ప్రక్కలు బారుకాల్వలు చెలికత్తెలు, భటలు కుంబంబులు పదియునొకటి
దివ్యాశక్తలు పీఠించునేనువు, విశ్రమసాగంట విజయవాడ
హిందూమహావార్ధి వ్యావయన్లుభాండు శ్రేణికొట్టి పుత్రికప్రకర మరయ
- గీ. నచలవాని కనకమర్గాంబ పడమఁటింటివేలువు, కొంతె నీ కెందుఁగొందు ?
భాగ్యే ద్రవహింపు మాచంద్ర తారకముగ, అమ్మ! రావమ్మ! కృష్ణామహాప్రవంతి.
- సీ. పశ్చిమాహార్యదీప్యన్యాత్మవామాంక, నీమానివానలు చెంగిలింది
వర్ధనాగతనముద్యజ్జలావహముల, నునెడినెఱుఁగతో చుడ్చియింది
క్రీడావళులై కెంఁదుల బంపారు, నుగ్రకాంతంబులు లుత్తరించి
ఆత్మమాత్రావోధాన్తి పొడసూపు, వర్ధతంబులు నెల్ల బగులుదన్న
- గీ. యనఁగుగాంధీమహాత్మ్యదర్శనము నేయ, భీమభంగారివాన్యోతామ్మలేస్త్ర
నీప్రకృబరధరితదీప్తి మగుచు, నరుగుచున్నది కృష్ణామహాప్రవంతి.

సావిత్రి

రాశీసోమయాజుల సుందరమూర్తి గారు, ఎం. ఏ.

మునిటిరంగము

పర్వకాల: సావిత్రి, దేవినిపూజించి, యిలాగుపాడును.

ముఖారి - విశ్రాంతిచాపు.

స్వయంకీ గారి మహేశ్వరీ

కరమభయమొసగగదే, స్ఫురదఖల
సురమహితే! శం.

హిమశైలజా, నినునమ్మితి

ననుభోవవే కరుణ, జననీ!

ఓశైలజా నినునమ్మితి

ననుభోవవే కరుణ, పరిదాయకీ, భవతారికీ,

బృహన్నాయకీ, సరమహాదారివి,

గురితముఖారి హా! శం.

[నటకునికిష్టమైనది వీర్వలైనానర, దేవిపరమై
నది పాఠవచ్చును. దీనిరథునాత దేవిని స్తోత్రముచేసి
సంస్మరిస్తామి కమోటి, తేనునపద్యమొకటి రాగవరస
ను చదువవచ్చును.]

జననీ, సావిత్రి! ఈనాడే నాభర్తమరణం.

నాకు అడవిలో బయలుదేరిపోనికి సిగ్గుచు
కున్నాను. అట్లే, మేమిద్దరమూ తిరిగి కలిసి
పూర్ణ శాలకు వచ్చేట్లు చేయవా? నిన్ను
నమ్ముకొనేవారిని ఎరించినాను. నీవు నిభర్తను,
విశ్వేశ్వరుని, ఒకనివిషమయినా విమవలేక,
నగిముశిరిము పుచ్చుకొన్నావే; నీపేరు మో
సుకొని భక్తురాలవైన నాకు భర్తృవియో

గము సాధమించనిస్తావా, జననీ? నాకు మద్ర
రాజ్యముకంటె, నాశ్వరాజ్యముకంటె, ఈ
యశస్వరాజ్యమే సౌఖ్య మనిపించినాను.
నా కావదవి నిుజెట్టవా, జననీ? [నాప్రాంగ
పడి, పువ్వులు తలులో నుంచుకొనును] (జన.)

రెండవరంగము

అడవి: ఈలాగుపాడుమా నారదుడు ప్రజేశించు
ను:—(నటకుని కిష్టమయినది వీరై నపాఠవచ్చును.)

(యముడు తొందరగా ఆత్రోవను పోవుచుండును)

నారదుడు:—ఏమి, యమధర్మరాజా,
ఎక్కడికావరుగు?

యముడు:—(ఈగి తిరిగిచూచి) నీహా, నా
రదమహామునా! ఏమంటావ్?

నా:—“ఎక్కడి కావరుగు?” అన్నాను.

య:—నవ్వవలసివి ప్రాణం తీసుకపోవడానికి.

నా:—నీవే ద్వయంగా వెళ్లివలెనా? ఈవర
దలలోనూ, భూకంపాలలోనూ, యుద్ధా
లలోనూ, మహమ్మారికి ద్రోకములోనూ,
క్షయంలోనూ, జమాబందీగొల్పుచుంటు
లో, భటులు చాలినారు కాదేమిటి?

య:—చాలకేమి? అకచుక్క భూమిలో
టాకులాడినా చాలును. మహాశ్రయము
వచ్చినా చాలును.

నా:—మరి నీతో స్వయముగా వట్లవలెనా?

య:—నాభావలు ఆపాలిమెంట్ కే వట్లలేకపోయినాడు. అంత విస్తృత సత్యమంతాను.

నా:—(అక్కడ పురికించి గెలిస్తాను...) అయితే, నీవు వెళ్లనా, ఏమిజరుగునా గదా?

య:—ఏమిజరుగుతుంది? నీకా అనుమాన మెందుకు కలుగవలెనా?

నా:—(నలుసుకుచూ) మ రేమీ లేదు. ఆమె స్వీ మార్కెట్ కేయని ముచ్చట పోవకు వచ్చి ఏమో అనుకొన్నాను.

య:—అక్కడ మహాదేవు దర్శనమిచ్చినాడు.

నా:—ఇక్కడ సావిత్రి దేవి అడ్డుపడుతుండే మో? అతనిభార్య, సావిత్రి దేవి వరద్ర సాదినికాదూ? మూడుదినములు నిద్ర పోరిములులేకుండా సావిత్రి దేవి పూజ చేసింది. నేను నామతూ దగ్గరనుంచి వెళ్లి నూకన్నా, నావైపు చూపే లేదు. దేవి సాదములపై మనస్సు అంత లగ్నముచేసి పది. అంతభక్తి ఉండకే పోవునా? దేవి అడ్డుపడుతే?

య:—ఇంతమా త్రానికే అడ్డుపడుతే, మరి నేనెందుకు?

నా:—అది అటండిగా.—

య:—ఇంకా ఏమిటి?

నా:—సావిత్రి పాతివ్రత్యమే చాలును.

య:—నిందుకు? తనభర్త నాచేతిలో పడకుండా చేయడానికా?

నా:—తివబోతూ ఏమి అటగడ మెందుకు? కాని, నీయావచ్చుకీ వినియోగమిచ్చు, ఎవరడ్డుపడినా—

య:—కవచ్చి తీసుతాను. ప్రాణాలు పుచ్చు కోకుండావస్తా ననుకొంటున్నావా యేమి?

నా:—మళ్ళీ కలుసుకొంటాముగదా?

య:—మరి నేను వెళ్లవలెను. [నిష్క్రమించును.]

[నారదుడు పాదకొనుచూ నిష్క్రమించును.]

మూడవరంగము

అడవి: ప్రవేశము, సావిత్రి-సత్యవంతుడు.

నా:—ఇంతనాగ్నావలిపి ఇంతవరకూ చూడలేదే నేను ఇక్కడఉండి కూడా!

స:—వెళ్లకొనినీ ఇంకా దగ్గరనుగా ఉంటుంది. కాని, సావిత్రి, నాచెయ్యవట్టు కొనికాదు, నాభుజంమీద ఆనుకొని మరీ నమ్ర-మూ చుంపవాసాలు చేసేవావు, నీ శ్రీ నాత్రాగికుండా! కాళ్లు తేలిపోతున్నాయి కాబోలు ఎత్తుకొందునా?

సా:—అక్కడ లేను, నాథా, నేను నడవగలను.

స:—ఏమి పడుస్తావో, సాయం చేస్తానంటే, వద్దని అన్నిచనులూ నీవే చేసినావు!

సా:—నాథా, తమను మహలు నొప్పెట్టట్లు అంతమోపు ఎంతదూరంనుంచో వగ న్నూతెచ్చి, సాయంచేస్తానంటే, ఏమిటి ఒప్పుకోలేదీ? అదవులు మోయడములో ఒకటేకూ మనిషికి తారితమ్యం ఉండవద్దా?

స:—నీవు నడవడే దీర్ఘతిమాలికి, ఎన్నడూ అడవినిదా? అడిచాడని, నీమూటలోని నేయితక, కూడా రానిట్లున్నాను. ఎంతో దూరము వెళ్లినలెండు, అయితే నేను వచ్చావు! ఈ సమయమిది? ఆదూరమేమిటి? నీవు నడవడమేమిటి?

సా:—నాథా, నాకేమీ నీరసము లేదు, నమ్మండి. ఈ సమయము నమీనమందు న సించడము. నేను ఈమూన్నాళ్లు దేవి సమీపములో వసించినా నన్నమూట. వాని సమీపములో ఉన్నప్పుడు, నాకు నీరసమనగా ఏమిటి? నేను వెనుకబడ కూడా ఎంతదూరమైనా, తిమ్మో సరిగ్గా నడుస్తాను చూడండి.

స:—మరి నీయిష్టం.

సా:—కాని, నాథా, ఎక్కడా దుష్టజనులు వులు కనబడవేమీ, ఈయడవిలో లేవా యేమి?

స:—లేకేమి? మనశాలలో ఉన్న పులివొట్లు ఎక్కడిననుకొన్నావు?

సా:—మీరుగొట్టిన జంతువులనే అ న న్ని? కాని, బేడిచర్మాలు వేవేమి? ఇక్కడ తేలు లేవా యేమి?

స:—అదేలే అదివి, తేలు లేకుండానా? కాని, నేనెప్పుడుకొట్టినా, దుష్టజనులువుత్త. నేను—

సా:—అహ, ఏమిటా తేల్ల కదుమా; ఎందుకు పరుగెడుతున్నాయి, నాథా, ఆలానా?

స:—పులి వెంటతరుముతూన్న నన్నమూట. నాపులివేటచూడనలెననున్నదా, నావిత్రీ? కావలిస్తే—

సా:—అదుగో పట్టింది ఒక లేడిని!—

స:—ఇదుగో కొట్టాను పులిని! [బాణము వేయును]

సా:—ఎలా కాంక్షమంటాందో!—నరీ, మరిలేదు! చచ్చినట్లున్నది! చూడండి. ఆలేడి కదులుతుందికాదా?— అదుగో నొప్పింది! నాథా! దాన్ని మృత్యువునోటనుండి ఉండ బెరికినా! [నీరసముగ్గు జెట్టుకొని, తనలో] నానాధునికూడా ఆలానే కాపాడవా, జననీ, సావిత్రి? కా లము సమీపిస్తున్నది.

స:—ఏమిటి, సావిత్రి, ఏమో ఆలోచిస్తినట్లున్నావు, ముఖము పైకెత్తి?

సా:—సావిత్రి దేవిని స్మరించినాను.

స:—సావిత్రి, ఇందాకా ఎత్తుకోవ దన్నావు కాని, ఇప్పుడు తప్పదు. చూచినానా, ఆరాటిపంటెన?

సా:—తమరు వేసినదేనా అది?

స:—అవును. క్రిందను ఎంతలోతుగా ఉన్న దో చూచినావా?—అం! అం! దగ్గరా వెళ్లకు; ఇక్కడనుండే చూడు.

సా:—అది రోజూ దాటురాకేమిటి?

స:—దాటకలెప్పుడు. ఉన్న అడివంతా అలా ఉన్నది.

సా:—అందులో నమజే మకేమున్నది?

స:—(సావిత్రిని ఎత్తుకొని దాటి) ఇంకా కళ్లు మూసుకొన్నావా? ఆయ్యా, పిరికిదానా, నాచేతుల్లోఉంటు, నీకేంభయమా?— కళ్లెంకా జెరుగుతున్నాయే, బెదిరినలేడిక

స్థితిగూ! ఇప్పుడుగదా వాటికోధ! పులి
నొలుబిడ్డెప్పుడు, ఇందాకా ఇంట్లో ఇంత
కంటే ఎక్కువ బెదిరుంటాయా?

సా:—అబ్బో, దాదా! [తనలో] ఇలాగే
జననీ, ఎలాగుదాటిస్తావో, దగ్గిరవదు
తూన్నమ్మమ్మవును?—అహ! ఎక్కడి
నీవరిమెళిం? రుక్మిణీస్తుందే! ఇది మాలతి
కాదా?

స:—మీనచూడూ, నావీత్రో, ఆకులు కని
పించకుండా అమ్మచెట్టుని ఎలాగు అల్లుక
పోయిందో, ఆమాలతి!

సా:—ఇలాగుకాదూ, నాథా? [తన చేతులు
నానిమెడను చుట్టివేయును] [తనలో] ఆ
మాలతిని ఆచెట్టువలె, నన్ను కాసా
డవా, లోకమాలా?

స:—ఆమాలతి లేకుండా, ఆచెట్టుకు అంత
కోధ ఉండునా? నీవు నాకూ అలాగే.

సా:—ఆమాలతి పువ్వులమధ్య పొగజాలవలె
అనుక్రియ పాతపొగనుగా ఉన్ననో!

స:—అల్లుటుమూడూ, ఆరావిచెట్టా వేడచె
ట్టా ఎలాగు కలిసిపోయినవో, పాశ్వతీవలె
మేల్వరులవలె!

సా:—[తనలో] నన్ను, నానాథుని అలాగే
ఉంచు ఎవ్వటిమీ, మాతా, నావీత్ర!—
నాథా, ఏమిచూచినా, మీకు భగవం
తుడే జ్ఞానకంఠస్తుంటాడే!

స:—ఇటువంటివన్నీని చూచినప్పుడుకూడా
జ్ఞానకంఠాడా నన్నీకర్త? దేనిని చూచినా
భగవంతుడు జ్ఞానకంఠావనం, మొదటి

నెట్టు; అంతా భగవంతుడే అనుకోవడం
ఆపైమట్టు; అదిఅనుభవంలోకి వేసడం,
భగవంతునికో విశ్వం అయిపోవడమే—
అల్లా సెలయేరుచూడూ.

సా:—ఎక్కడ?—అప్పుడేను, అల్లాయల్ని.

స:—మనము తాగుతూన్నవి ఆనీళ్లే.

సా:—ఏమి, నాథా, అంతమూరించుకోజూ
నీళ్లు తేవడమే! పానీ, మనోక్లష్టతల
అక్కడే వేసుకొంటే, ఇన్నిమైళ్లూ రోజూ
నడవడం అవసరం లేకపోవునే.

స:—అలాగేనుకొన్నామే! అక్కడే మనకు
ఆహారముగదా, ఏమిటిచేయడం?

సా:—మాదిమిత్తంమిత్ర శ్రమపడుతున్నావో!

స:—అలవాటైనది ఆశ్రమకేమిగాని, ఇప్పుడు
శ్రమనిస్తున్నది—అహ! ఇకమేల్వరా!

సా:—ఏమి, నాథా, గుండెలుపట్టుకొని మోసి
పోతున్నా నీమి? ఆయ్యో! ఆయ్యో!
సంజ్ఞ చేస్తున్నాడు, మాటరాకా దేమి?
గుండభారమా? తలడుపుతున్నారే!
నాకేమిసాధనం? పరుంటారా? దానికీ త
లూపుతున్నారే! పడుదండి నాతోడ
మీడ తలుంచుకొని. [అల్లుచేయును]
నాథా!—ఆయ్యో! పొక నీమి[తనలో]
వేరవచ్చిపట్టన్నది! నావీత్ర, నీకేదిక్కు,
తల్లీ! నీధింపసాచూచుకొనే వరించినాను,
జననీ—నాథా, నాథా, ఏమనీ? గుండెలువి
డిచితలపట్టుకొన్నారే! తలభారమా?
పట్టుదునా?—ఆయ్యో, నాజ్ఞై లేదే!
కడలలేదేమి? కొట్టుకొని, కొట్టుకొని

ప్రేమిపోయినదా నేమీ?— శరీరము
వెచ్చగానే ఉన్నదే!—నాడి అందుచు
న్నదే!—ఊబిరున్నదే! నాథా!—

సా:—హా, శంకరా!

సా:—ఏమికావలెను, నాథా?

స:—అమ్మా! [దొడ్లును]

సా:—నాథా, సరే? నన్నవపాలుచేసిపోవ
వమేనా? జననీ, సావిత్రి! నామొక్తవిన
పూ?—కదలకుండా, ఎలాగుపరున్నారో!
నాథా, ఇప్పుడిప్పుడేకదా ఆలేడిని పులి
వోటనుండి త్రొక్కిందినాను. అదొక్కటి
చాలదా, మీకష్టపడడనికి? మీసత్య
మైన కాపాడదా? మీభూతదయ జూచి,
భూతాత్ముడు—మల్లీ కదులుతున్నావే!
అది మరణబాధా? తెలివిరావడమా?
కోరికి నిద్రపట్టుతే, మాంద్యమా, నిద్రో
జలీయనట్టె—ఎవరా వచ్చేది? యము
దానేమి?

యముడు ప్రవేశించును

య:—అవునమ్మా, నేను యముడనే.

సా:—ఏమి, దేవా, ఎవరికొరకు?

య:—నీధర్త, సత్యవంతునికొరకు.

సా:—నాకొరకుకూడా కాదూ?

య:—కానమ్మా, నీనేక యికా రాలేదు.

సా:—దానికేమి? నానాధునికేమియితే, నా
నేనా అయినది. అది నాచేతిలో పని. ఇర
స్సుపోయిన శరీరము ఎంతకాలముండ
గలదు?

య:—అతన్నే తీసుకపోతానమ్మా!

సా:—నన్నప్రహోసన, నేనక్కడికిపోతాను?
—అయ్యో, సాశం పద్మకొంటున్నారే!
వేయదానికేనా? (చేతులతో భర్తనుకన్న
ను.)

య:—అవునమ్మా! (సాశమువేయును)

సా:—సరీ! అయిపోయినది! అహా! శరీ
రము ఎంతట్లు చల్లువడిపోయినదో! కలవ
కాడ చేతులూ, కాళ్లూ!

య:—అయిపోయినదమ్మా. నేను వెలి
తున్నా. అక్కరిలు సత్యవంతుడు కొట్టి
ఎండబెట్టినవె. నాటికో సుస్కాము
చేసి ఇంటికి పెట్లు—

సా:—ఇంటికి కాదు, మింటికి; ఇదుగో నేనూ
వస్తున్నాను.

య:—నీ వెక్కడికి రాగలవు కుమార్తీ, వర్స
లాలూ, నదులూ, అడవులూ దాటి?
(నిష్క్రమించును)

సా:—చూస్తారుగదా, రాగలనో, రాజేనో?
ఓవనదేనలూరా, ఇదుగో నాధర్తశరీర
ము. మీకప్పగించి వెలితున్నా; జాగ్రత్త!
ఇక్కడ ఏచుస్తాంకే ఏమున్నది? ఏవో;
నవో, మల్లీ వచ్చినతరువాతే. (వెర)

నాలుగవరంగం

(వారసుడు పాడుచు ప్రవేశించును; యముడు
తొందరగా పోవుచుండును.)

సా:—మిత్రమా, అంతకా! నీముఖంనూ పై
కార్యం అయినట్లున్నదే!

య:—ఇప్పుడో, నత్సవంతునివ్రాణాలు! నావి
అట్లుండలేదు, నీవూ అట్లుండలేదు.

నా:—కాని, దొరికింది, చెయ్యబడిపోకుండా
మిట్టగుర్రాసుతో—

య:—నత్సవంతునిఆత్మ కైలాసానికి పోతుంటే
పట్టాన్నాడు. దొరికింది పోనాడేమిటి?
(నిష్క్రమించును)

నా:—చూస్తావునదా? (నావిత్రి తొందరగా
పోవుచుండును) ఎక్కడికమ్మా, నావిత్రి,
అలాగునాగమనిగ్నావు?—ఏమమ్మా,
క్లిష్టమైనట్లున్నట్లుగా, మీదికిచుట్టూ
పెనుగడవున్నావు? నేనెవరితో పోగవా?

సా:—[తిరిగిచూచి] నారదమహామునివారా
నమనార్హము. ఏమివా అదృష్టం! నమస్త
మూలో మంచుచుట్లు దొరికినట్లు!

నా:—గుమో, యముమ నీభర్తప్రాణాలు
పట్టించి, ఇప్పుడిప్పుడే పోతున్నాడు.
నీవు నీభర్తను పునర్జీవితునిగా చేయించ
లేవా?

సా:—అయ్యుండేగానీ తమ దర్శనలాభ
మందెడి. ఇంతగొప్పశకున ముందుచుండు
చేయించలేకేమి? నాకు తమనయస్లు నే
ఱువానిని పెరిచునాటికి మహద్భా
గ్యము కలిగింది. వారిని ప్రతికించుకొనే
సామర్థ్యముకూడా తమనయస్లు నీ కలు
గవలెను.

నా:—నీవు నావిత్రి దేవిభర్తారావు. నీల
మంత్రి కనబ్బి, ఎన్నిశ్రమలుకడినా,
యమునితో పోరాడి సాధించు. మార్కం

యని శివుడు కాపాడలేదా? ఇక్కడం
టిది ఏదీ కాదు. దేవిమండల ఇక్తియుంచి
యముని మును యుక్తికడమ్ము. అక్క
నేఇక్కడ. నీకు ఒకమహామంత్రం ఉండేద
స్తన్నాను. అలాగేస్తువెట్లు. [చెవులో
చెప్పెను]

నా:—చిత్తా. మహాప్రసాదం!—జనన
నావిత్రి, నీకే దిక్కు! అమహామంత్రము
వినిపించి నాకు ఎన్నడూలేని విశాలము
చెప్పినదే! (పై)

అందుపరంగము

కొండ, తిరు: ప్రశాన, నుదురు, కొండ.

య:—నిజముగా ఇప్పుడే పెరితగిలి,
అన్నికొండలు, పెనుబాదాటి! ఏమ
మ్మా, నా విత్రి, ఎందుకుచస్తావు?

సా:—దేవా, యమగర్భరాజా, నాభర్త
నాణం తిసుకపోతూ ఎందుకుచస్తావా
అంటే ఏమిచెప్పేది? నానస్తువును నాకచ్చి
నేస్తే మరి కమ్మచేసినకూ గాను.

య:—నీవు పెరిమనాగ్నివిగనుక, నీకు దర్శన
మిచ్చినాను, ఎవరికి ఇవ్వనిది.

సా:—దర్శనమిచ్చిన లాభమేము, అందరినీ
చూడమే! పెన్నాచూస్తా? తమదర్శ
నము అనేతీరినొంది చివరికు అందరికీ.
ఇప్పుడే దర్శనము ఇచ్చినవ రూమయులు,
దానిలాభముకూడా కనబర్చరా? మహానీ
యులదర్శనము గొరికేపోవునా? పోతే,
దానిలో విశేషమేమి?

య:—అమ్మా, నీభర్తను ఇచ్చి కేయము
టావా?

సా:—అవును, దేవా!

య:—అందుకేనా వెంట బడుచున్నావు?

సా:—అవును, దేవా! ఈ ప్రశ్నలు నట్టిచే
మీదుకునేస్తాను, వాళ్ళోకీ పట్టించలేనిది
లేముకా?

య:—ఈ ప్రశ్నలు నేస్తాను వాటికి న
మాధానము చెప్పలే—

సా:—చెప్పలేనే ఇవ్వండి, దేవా!

య:—అమ్మా, అనాడు నీవు కలలో చూచిన
సత్యవంతునిగురించి నాందుడన్నది—
అది యిప్పుడు యుద్ధమునది, అది విలోకాపు-
మని, అవన్నీ విన్నావుగదా—

సా:—మరి ఇప్పుడు ఈ నివసించు అటు అదుగు
తారు కాదా?

య:—అవునుమ్మా, దానికేమంటావు?

సా:—ఏమునానాటికి ఏమున్నది? అందులో?
చనిపోయిన వారానా? నాగుని తిరిగి వచ్చు
కోవడానికి ప్రయత్నము చేయవలె అన్నా
నా? చెప్తే అందులో తిప్పేమున్నది?

య:—అమ్మా, ఎవరైనా అలాగు ప్రయ
త్నించినారా?

సా:—ఎవరూచేయకుండా, నేను చేయకూడ
దని ఎక్కమున్నది? నేను ఎక్కడ వారివలె
దాననుకానని తమకే లేటవర్సినారే?

య:—అదేలాగు?

సా:—ఎవరినీ యెవరినీ దక్కనము వాళ్ళో
నేను వి విక్రమించి వదలనాడని కావడ
మేముటి, నేను వదలనము కావడమేముటి?

నేను చేయకుండా వున్నాను కానిగానా నె
ల్ల వదలమంటే? వాళ్ళింటా, దేవా, నల్లమంటా.

య:—[అనలో] ఏమి ఈమెప్పుచిచ్చి?—

అదలాగుంచు. అందరికీ ఆయుధాయం
వ్వించుచేనాడు, భగవంతునిదా?

సా:—అవును. దానికి ఎందుచేనామేదా?

య:—వారియొక్క చెల్ల వలసిన దేదా?

సా:—ఎవరినెగిలిన, ఎవరిన్నాన, కానా?

య:—వారియొక్క నడిచుచుట నాన నేగదా?

సా:—అవును, తమదే.

య:—మరి మీ? వారియొక్క ప్రకారము ది
గినది. ఈనాడు నీభర్త చనిపోవలసినదని
శాపించినాడు, నీభర్త చనిపోయినాడు,
మరెందుకమ్మా, ఈవృథాశ్రమ?

సా:—భర్త చనిపోయినాడు; భగవంతుని
కొద్ద బుద్ధిచే తిరిగినది; దుఃఖమునా నేను
ప్రయత్నించినది? దేవా, నేను చనిపోయి
నది అలాగు? కాని, ఇది చిత్తగించండి

దేవా:—నాభర్త ఈనాడు చనిపోవలసి
నదని భగవదాజ్ఞ అయినది కాని, తిరిగి
నాభర్త బ్రతుకకూడదని వారియొక్క
అయినదా, దేవా?

య:—లేదే.

సా:—మరి అందుకే నావ్రాణ; ప్రతిఘట
మని.

య:—అమ్మా, నీ భర్త మరణించినాను అని
శాశ్వతిముగా స్వస్థాశ్రయము నొందినా
టా! ఇప్పుడు నీవు అన్ని వైఖరిములో నే
నన్నది! అనాశ్రయమున కట్టుకొనరానా,
మహాత్ముని తాతగారు మరణించినప్పుడు

నా:—ఎంతమాట? నేనా అట్లుండే దానను? కాని నేనువారికి అర్థమిది. నాకు ఏది అనుభవమై, అది నేనూ అనుభవించవలె ను. అది నాహక్కు కాదా దేవా?

య:—అవునమ్మా, నీహక్కు.

నా:—నుకేమి? నా హక్కు ప్రకారము అడిగినాను నన్నువారిలో తీసుకపోతాలో, వారిని ఇక్కడ ఉంచుతాలో; తమచిత్తం దేవా! మాయిద్దరిని కలిపిఉంచుమనే నా ప్రార్థన.

య:—నీ భర్తతో కూడా స్నేహపూరితంగా నీచేతిలోనే ఉన్నదంటివే?

నా:—అన్నాను, మళ్ళీ అంటాను. నహగమనము నా చేతిలోనిదే. బ్రతికి ఉన్నంత కాలము ఇక్కడ భర్తతో సౌఖ్యమునుభవించి, భర్తపోయినతరువాత, నహగమనముచేసి, అక్కడ వానితో ఎక్కడగని సౌఖ్యమునుభవించడానికి సిద్ధముగానున్నా. సత్ప్రతిభ, భర్తపోతే భేదమేలా! దేవా?

య:—నకే, మరెందుకమ్మా, ఈ భేదము? ఎందుకీ ప్రయత్నము?

నా:—చనిపోయిన నా భర్త గురించి భేదమండలేదు; బ్రతికున్న నాగురించి కాదు; కాని నాలిత్త మామలకు కట్టిలేవు; ఎడూవృద్ధులు; అరిగిపోయిన; నాపెనిమిట అధారము; వారికొరకు నాభేదము.

య:—నకే, నీవడుగుకుండా వారికి కట్టి ఇచ్చినాను చాలునా?

నా:—దేవా, ఇచ్చిన సార్థకమేమి? కొడుకునూ, కోడలనూ చూచుకోవలెమేకదా? కొడుకంటే, అల్లుకొడుకు, మాతృభక్తి, పితృభక్తి అమూలము చూచి కన్నుకోవలసి నకోడుకు, తమని కలిపిచ్చినట్లు, పాదరూపమైనకొడుకు; కోడలంటే, అల్లుడైనమామను అర్థమిదిగా అంగీకరించి చెట్టుపట్టిక పుష్కరాబన, ప్రతీకులకాగా, అస్తియన్నియుగా, తమదర్శనసాధముచేసిది క్రియలో అగ్రగణ్యమైనదానను. నుమ్ములను చూచి ఆనందించలెమేకదా సార్థకము, వారికి దృష్టి ప్రసాదించినందుకు? కట్టిచ్చి దీక్షమాచ్యనేనాకదా?

య:—వారికి కట్టిచ్చినాను. నీవుపోయి—

నా:—నురింత విప్పించడానికా, విగ్రహకోడలుగా, కళ్లలో కంపకొట్టినట్లు? లేక, కొడుకుకనమును కనపెట్టి, మేము ముగ్ధురమూ నాభర్తమంటలో పడదానికా? దానముచేస్తే, సార్థకమైనదానము చేయవలెను. తమకు తెలియనిదా, దేవా?

య:—నీ భర్తనుకన్న ఏమయినాలో, ఇస్తాను.

నా:—[తనలో] మనస్సు మల్లనట్లున్నది,—దేవా, మాతల్లిదండ్రులకు పుత్రసంతానములేదు. వానికోరికలనరిచి, చిరాయువులై కుమారులను, ప్రసాదించు, దేవా!

య:—నకే, ఇచ్చినాను, మరి వెళతాను. [తనలో] ఇన్నదాటివచ్చినది. కాని జైతరణి ఏలాగుదాటగలదో చూస్తాను. దాటి

నదో, ఏమైనాచేయగలదే. (విష్కంఠమును)

సా:—ఇంతవరకు చెప్పినావు, జననీ, సావిత్రి ఇటువైచి కూడా సిద్ధపడెను. ఆమహామంత్రియు పట్టాడును, కార్యము కాశము? (తెరి)

అరవంగము

యమలోకప్రాంతము - ప్రవేశము, యమదు

య:—వైతరణిదాటినాను. ఇక్కడికి కేమి? మార్గపులేమి? స్థానికశ్రీమణిలో రావలెమేమి? [సావిత్రి ప్రవేశించును] కాని, నెనుక ఆచార్యుడేమిటి? [వైతరణిదాటిచూచును] అదుగో, వస్తున్నదే, సావిత్రి! ఏమి! ఏమూసామధ్యము! వైతరణి ఎలాగు తావిచ్చి నేర్పూర్వో ఆమకు! నీ, గర్భిణీనది!

సా:—దేవా, నేనుగర్భిణీనానని నావిప్రున్నాడో గర్భిణీనదానిని గంగలోముంచి వేస్తారా! నన్ను వెంటనే ప్రజలలో కలపండి, దేవా!

య:—సావిత్రి, పంచత్రి అర్చియ్యతము!

సా:—తమదయ ఉండవలెనుగాని, ఇంకా అధ్యక్షముగా నుండగలను, నేను నాభర్తను చేరగానే—

య:—నాభర్తనుగాక ఏమైనా అడుగుపెట్టెను.

సా:—నాకూ కుమారులు కావలెను, దేవా!

య:—సావిత్రి, నీవు భర్తను అడిగినావన్నమాట! సాధ్యమే నీతిమార్గమున సంతానము కలుగుటకు భర్తకావలెనే! భర్తను

గాక ఏమైనా అడుగుమంటి, మరొకవిధముగా భర్తనే అడుగుచున్నావే!

సా:—నన్ను వాటిలో నీనుకబొమ్మంటి, నావేళ యింకా రాలేదన్నారు. నేను బోయి సహగమనముచేస్తే, అబ్బాయిల నన్ను కూడక తేల్చినా? అబ్బాయి నావేళ రాలేదా? నాభర్తను త్రికంచినాకన్వయము సులభమో, నాకాలమురాకముందు నేను నాభర్త మంటలోనికి సహగమనముచేయుకుండా ఆడము సులభమో, ఆలోచించడము తమకది. తమను ముక్తి పొందాలి శ్రమపెట్టను. సూర్యుడుండగానే నేను మాయద్దరినీ సంస్కారము చేయవలెను. జననీ, సావిత్రి, నన్ను నాభర్తతో చేర్చి. అయ్యా, సెలవు. (వెనుకకు తిరిగి నాలుగడుగులు వెళ్ళును.)

య:—అమ్మాడును, కేమి. (తనలో) నన్ను యుక్తివల్ల ఎలాగు భోధి రావలెననో! వేదేనవల్ల ప్రాణములు తీయుట నా కంటే విధో, కాలమురాకముందు ఆత్మహత్య చేసుకోకుండా చేయడముకూడా అంత విధి “నేనే పత్నితనైతే, నాభర్త మంటలు నన్ను కూడా నీనుకోవలెను!” అని మంటలోనికి నేను చేయగలను? ఇప్పుడు సావిత్రి దేవి మాడ్చి కూడా చెప్పినది చున్నదే! నారదుడు చెప్పితే చెప్పినగాని యివ్వక తప్పదు—

సా:—అయ్యా, నాకు ఆలస్యమగుచున్నది. ఏమి సెలవు? వెళ్లనా?

య:—కుమారీ, పశ్చిమ కాలిఫోర్నియా, సినిమా
నెలకుకూడా సిక్వివాను చాలువా?
(పుష్పవర్ష ముకురియును.)

నా:—దేవా, తిమసెలవికొనినా పనియ?
నా:—అవును. అప్పుడానికొకటి మీరి
నది. మరి మంటుమంటు చుప్పమంట
దేమి? అనికేమి, వాదాపుష్పవర్ష ముకురితు
అపుష్పవర్షము? వాదాతోనేను స్వర్ణ
సౌఖ్యము అనుభవింపవచ్చును, నాకు
ఎప్పుడూ మృత్యుస్మృతి! వాకు మృతి
నొందినప్పుడు, తీవస్మృతి! ఇట్లువైని
ఎప్పుడూ తిమస్మృతి! దేవా, నాకృత్యము
ఎలాగు కలపర్చునను?

య:—మీరిందకూ చీరకాలము పనిలవాళ్ళు
ముగ్గులు అనుభవించుటవల్లనే! కుమారీ,
సిద్ధర్థును ఇతరుముగదే ఇచ్చియుండును.
కాని, ఇచ్చినయెడల, ఆ పనితోను
రానిప్పుడును, నీవు అక్కడవి అపేక్షయు
దువా? నీవు, సిద్ధర్థు, మీర్జా అను
పొయి, అయిదుగురే చూచియుండును.
అందుకూ ఇలాగుచేసినాను. మరిఒక
నాగతి, సిద్ధర్థ దానికి మెండుకు? నీ
యుక్తివివేచానికి, నిరాశలో నీవు నీవు
చేస్తావో నూడడానికి ఇంతవరకు తెచ్చి

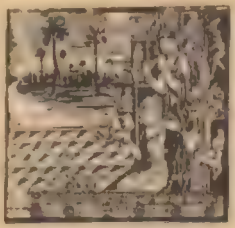
నాను. నీవునాను సిద్ధర్థునను ముగ్గు
కొంటే, మెంటనే బ్రతుకగలదు.

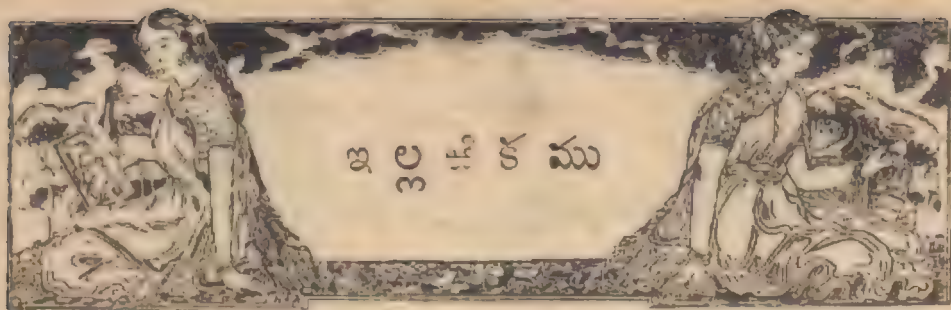
నా:—ను ముగ్గుకొంటే, వాధర్థు బ్రతుకు
నని సెలవిస్తారే?—

య:—అవును. దానికేమి సందేహమా?

నా:—దేవా, తిమమంట సందేహించిన వాడు
మునకు తగిన శిక్ష ఇప్పటివరకములో
ఉన్నావా? కాని, చిరువెల్లికికి తిమమును
ఏదైనా జంతువు తినివేసియుంటే?

య:—అమ్మా, నీవదేవతలకు అప్పగిన
వచ్చివావు. నీమృత్యును అభ్యసించిన
మేవా? తిమము, నీవువివేచించుటకు ఉం
టుంది. నీవునాను ముగ్గుకో. నీవు ఇక్కడ
ఉండిగాని, బ్రతికిందాడను. కాని,
దేవి నీన్ను ఎందుకూ అనకు, అన్ని
నాకునూ నీవు, చిరువెల్లికికి అయి
పోతే అమహావిద్యములో? నీను చేసిన
మలో నావిప్రదేవి ఇప్పుడుసారముగా
చేసెను. నీవు కోరినవానినీ ఇప్పుడు
వానినీవు. నాని ప్రాణముగా తీసివేయ
వేమే కాని, ఇప్పుడెముకాను. నీవు నావిప్ర
దేవి వరప్రసాదివి. నీకు వారు తోడు
నీవు. నీకు వానినీ వానియ్యనిలేదు.
నీవునాను సిద్ధర్థుకో చీరకాలము ముగ్గు
ముగా నుండుము. (తెర)

ఇల్ల కము

పాలవర్తి అంజనేయులు గారు

II

(సంపుటము ౨, సంచిక ౪ తరువాయి)

౧

నరసింహరాజు అత్తగారిల్లువిడిచి వెళ్లిపోయి మూడునెలలపాటు తిరుగుతాడు. కాంగ్రెసు మును కేసు దాగియున్నదో యెవరు చెప్పగలరు? నాటిరాత్రి సరాసరిచిట్టివలస వెళ్లితన వెళ్లిచి నీటికొని చెన్నపట్టణము వెళ్లిపోయెను. ఒకనాడుచిలకనాలయమున హిందూ శ్రీకృష్ణ జదువుచుండగా రామనాథరాజుగారు తమ పిల్లలను జదువుచున్నట్లుకు మంచి యోగ్యతా పత్రికలుగల గ్రాడ్యుయేట్ (Graduate) కాలేజీని ప్రకటించిన ప్రకటన కనబడెను. నాలుక నాసింహరాజు మద్రాసులో రామనాథరాజుగారి స్మృహమునకు వెళ్లెను. శ్రీరాజుగారి తనదియోగ్యతను, ఏ.ఎ.సీ.టి.లో మొదటి క్లాసులో మొదటివాడుగ జయ మొందుటకు విహారిచి నెలకు ఏడువూరూప్యములు జీతము ప్రేరేపించెను. మూడునెలలు గడచిన పిమ్మట తనది బంధుకులతను, గుణవంశమున స్వయముగ నేరిగిన వాడగుటచే నతనిని అంతరి-గకాధ్యక్షునిగా ప్రేరేపించి వారి స్వంతి వ్యవహారములన్నిటిని నరసింహరాజు చేతనే చేయించుచుండెను. శ్రీరాజుగారు విద్యావం

శాయను, సుగుణవంతులును, ఉత్సాహవంతులును వై రాజకీయ, సాంఘికాది ప్రజాహిత కాన్యములను ప్రేమమునకొని ముగించి పని చేయు స్వభావముగలవాడు. ఈ పనులన్నిటి యందును, యెట్లయి పనిచేయుచున్నాడు శ్రీ రాజుగారికి కుడిభాషమునలె నరసింహరాజుగారి చేయించుచుండెను. ఇట్లు కనవత్సరము గడచినది. ఇంతలో శ్రీరాజుగారి దివాను వృద్ధుడై కాలగర్భము నొందెను. శ్రీరాజు రాజకీయాది విషయములను దభిమోహముతో బని చేయ నుత్సాహము గలవా రగుటచే జమీన్ ద్వారాహారమును స్వయముగా జూచు కొనుట కవకాశము లేదు. ఆకారణమున యెట్లయి స్వవహారములను జక్కగా నిర్వహించి పనిచేయు సామర్థ్యముతో (తీయగల) విశ్వాసపాత్రుడైన దివానుకామనియుండెను. ఈగుణములన్నియు గలవాడని వారీయబోయి గిట్టులలో నొక్క నరసింహరాజు మాత్రమే కనుపించుచుండెను. అంతట శ్రీరాజుగారు నరసింహరాజును నెలకు రు. 500. జీతము మీద దివానుగా నియమించెను. ముఖసంగత త్వరము యెట్లయిమీద నొకగొప్ప వ్యూహ

మొదటిను. అప్పుడునులో పరిపాతా
మట్టి నమ్మించుకో. అంతములచే
జయములికను. పరిపాతామేల పో
యమున శ్రీరామగారు వాల్మీకిగారు ను
వాడై పరిపాతామాయల మామూలముచే
యుటచేతాక శతమును పోసి మట్టివట్టి
చేసెను.

౨

శ్రీరామగారు, పరిపా
రామ మంత్రముకావ్యములకన్నా పరిపా
రాలో పరిపాతామాయల ముట్టిగోర్తి
మట్టిమొదటి. ఇంతలో మట్టిచేతి
ప్రక్కనుండిపోవును అందులోనొకను పరిపా
పాతామూల నెవ్వరిని విరి పుకకనరిరి
చూచి లోనికి వెళ్లవోమెన. పరిపాతా
కావల వెళ్లుచు న్నిట్లు నెవ్వయిచికి.
మంత్రములో పరిపాతా మంత్రమువాల్మీకి
నిట్లుచేమోత మొప్పును నెవ్వయిచికి.
అందు కలగము లేకపోయెను. ఇంతలో
శ్రీరామగారు మోటునునక్కి చీలికి పుకారు
వెళ్లిరి. అంతల పరిపాతామూల నిట్లు చూచి
వలెనని లోనికి వెళ్లెను.

గోపాలరావు:—అయ్యో! ఏమో ఏమో కెం
టవో పొయిట్లున్నది. ఏమిచేసో తే
చెలుసుకొనవచ్చువా?

పరిపాతామూ:—(నిట్లుచేసి ముగియ
వో) పరిపాతా ముట్టిచి చూచి.....

గో:—అయ్యో! పొయిట్లున్నది నెవ్వరిపా
రా:—ఒరే, అప్పులరా. మన నర
సిహరామగోనోయ!

అప్పురా పరిపాతామూల పరిపా
రామ మంత్రముకావ్యములకన్నా పరిపా
రాలో పరిపాతామాయల ముట్టిగోర్తి
మట్టిమొదటి. ఇంతలో మట్టిచేతి
ప్రక్కనుండిపోవును అందులోనొకను పరిపా
పాతామూల నెవ్వరిని విరి పుకకనరిరి
చూచి లోనికి వెళ్లవోమెన. పరిపాతా
కావల వెళ్లుచు న్నిట్లు నెవ్వయిచికి.
మంత్రములో పరిపాతా మంత్రమువాల్మీకి
నిట్లుచేమోత మొప్పును నెవ్వయిచికి.
అందు కలగము లేకపోయెను. ఇంతలో
శ్రీరామగారు మోటునునక్కి చీలికి పుకారు
వెళ్లిరి. అంతల పరిపాతామూల నిట్లు చూచి
వలెనని లోనికి వెళ్లెను.

అప్పురా:—అయ్యో! ఏమో ఏమో కెం
టవో పొయిట్లున్నది. ఏమిచేసో తే
చెలుసుకొనవచ్చువా?

గో:—అయ్యో! ఏమో ఏమో కెం
టవో పొయిట్లున్నది. ఏమిచేసో తే
చెలుసుకొనవచ్చువా?

గో:—అయ్యో! ఏమో ఏమో కెం
టవో పొయిట్లున్నది. ఏమిచేసో తే
చెలుసుకొనవచ్చువా?

అప్పు:—అయ్యో! ఏమో ఏమో కెం
టవో పొయిట్లున్నది. ఏమిచేసో తే
చెలుసుకొనవచ్చువా?

నర :—నా మంచి చెడ్డలు, సంగతిసందర్భములు తెలిసినవానిను, ప్రేమగలవానిను గనుక.

అప్ప :—ఇప్పుడు మీమామగాకు సీభార్యను పొపుట కభ్యంతరిము చెప్పవనితలచెదను.

నో :—ఇంక యేమొగము దెప్పకొని చెప్పగలడు ?

అప్ప :—అయితే, సీభార్యగము యేలా వచ్చినది. ఎంతకాలమును ది ప్రవేశించి?

నర :—మొదట శ్రీరాజుగారి పిల్లలకు ట్యూటరుగా చేరినాను. కిమ్మట ప్రవేశము సక్రమముగా జరిగిపోయింది. ఇంతలో శ్రీరాజుగారి దినాను చనిపోవుటవల్ల వేరే యాజ్ఞానిక నియమించ బడితిని. రెండు సంవత్సరము లయినది.

అప్ప :—అయితే, రెండుసంవత్సరములనుండి దగిన కీర్తియందుండియు సీభార్యను విడిచిపెట్టకపోతివి? ఇది నాకేమాత్రము సమాజసముగా లేదు.

నో :—పోనీ, మఱచబట్టవైచి వివాహము చేసుకొంటివా? చనువుచే అడుగుచున్నాను సుమా !

నర :—దీనిలోలే ష్యమి ? మీకంట నాకాత్మకుమార్తె లేవరున్నారా? మిమ్ములాచిగనాకు స్వస్థలమునకు వచ్చినట్లుగానే యున్నది. ఏమో, భగవదనుగ్రహమువలన గొప్ప యుద్యోగమే చేయుచున్నానుకాని మనస్సుకు సంతోషములేదు.

అప్ప :—అవును, ఎలావుండును. అయ్యో!

అడుగుటమొనరి. మీఅమ్మగా రారో గ్యముగ నున్నారా!

నర :—క్షేమముగా వేపున్నది భగవదనుగ్రహమువలన.

నో :—నర. మీఅమ్మగా వైన చెప్పలేదా, పెండ్లిచేసుకొనుమని.

నర :—తిరిగి వివాహము చేసుకొనుట నాకే మాత్రము భర్తముగా కనుటయుటలేదు.

అప్ప :—గోపాలరావు, సీతలహా చాలబాగా వున్నది. హైకోర్టువల్లపక్షతి యిదియే కాబోలు. కాపురము చప్పున కుదులుబడ వేయగలవు. అట్టి కథల నుభయమువలె యును పాపము! నేను నిజం చెప్పుచున్నాను. మావిశాఖపట్టణములో కాదుగదా, ఎక్కడకూడ—అందము మాటలావుంచు—

అట్టి గుణవంతురాలు లేదని చెప్పవచ్చు. నాను శ్రీనుంతులుగదా ! వారికేమి తెక్కున. మా ఆడవాస్తవ్యవస్థము, ముగిసిపోయిగనుట, వారియింటికి వెళ్లవచ్చుచుండును. అట్టి సంగతివిన్న నాకు దుఃఖము వచ్చెడిది. ఒడలున నొక్క నగైన లేదట. ఈ భూషణములు బూటకములని తలచి నానిని త్యక్తించి యిప్పుడు సుగుణ భూషణములచే నామె విరాజిల్లుచున్నదట. వైదకముపై దువనలె మోమున కాని యంత బొట్టట. పెండుగ పెర్యమువచ్చిన మామూలుచీరలుకప్ప మీయగలవాని నెప్పుడు భరించి యెటుగవట. ఇంటిలోని పనిని ఆమెయే చక్కజేయుట. మధ్యాహ్నము ఏకాంతముగ గూర్చుండి నే

పురాణకాలక్షేపమో చేయుచుండుట.
ఎంతటిభోగియో అంతటి విరాగియైనది
యీదము నాశ్వత్థముతో కెప్పకొందును.
ఈ మాటలు వినినప్పుడు నాశ్వత్థగూడ
ప్రధాను డగుటచే కనులు సీమగప్పితల
వారిచి రెండు అశ్రు కణములు విడచెను.

అప్స:—ఇదిగో, సరసింహరాజా! నీమనస్సుకు
కష్టముగనుండుచని చెప్పలేదు. కాని ఏవు
‘వెల్లెడలేర్వాత’ కెందుముద నాలు మంచ
పెక్కి కథార్య అన్నపానీయములు లేక
యెటులెటులనో జీవించినది. కాని మనిషి
సూత్రము పూర్తిగ మారిపోయినది. మును
పటి మోస్తరులేవట నాధార్యకూడ అచేక
సార్లు ‘ఆ కమ్మాయి పెనిమిటి మీన్నేహి
తుడ’ అంటిరిగద; మీరైన కనుక్కోకూ
డదా అయినకూడ’యని యనుచువచ్చెడిది.
ఈమూత్ర మేమిచేయను? ఎవరికేమి తెలి
యదామో. దీనిలో కల్పించి చెప్పనదేమి
లేదు. అబద్ధ మొక్కపినరైనను లేదు.
నీమనస్సు ప్రస్థనలెనని చెప్పటలేదు.
మనమందఱు మన్నదమ్ములనలె నొక్క
వోనుండి చదువుకొనినాము గనుకను,
నేను పూరివాడను గనుకను వున్నయథా
ర్థము చెప్పినాను.

గో:—అతని మనస్సుకు కష్టముగా వున్నట్లు
న్నది. మావాళ్లు చూసిలోలేరు. మన
మాండలి మిచటనే భోజనము చేయుదము.
సరసింహరాజా! యిది కాన్మపాలిక
కల్పన నీకు తెలిసిన దేగదా! కాబట్టి నీవు

కూడ యీపూట యిచటనే మాతో
కలిసి విందారగించవలె.

3

అంతట ముగ్గురునులేచి భోజనమునకు
వెళ్లిరి. మిత్తు లొకరినొకడు, పరిహసించు
కొనుచు భుజించుచుండిరి. చూచుటకది పెండ్లి
భావముబుంతినలె నున్నది. సరసింహరాజా
కలిపిన అన్నము సరిగా తినక ఆటునిటు త్రోసి
రెండుమెతుకులు కొడికిలేచెను. నాడు వేసవి
కాలపు వెన్నెలరాత్రియగుటచే సాధోని
భాగమున శయనించుటకు ముగ్గురును వెళ్లిరి.
సముద్రమునుండి మలుయానిలము మెల్ల
మెల్లగ వీచుచుండెను. ఆకసమున మేఘ
ములు బారులుతీర్చి పర్వలిడుచుండెను.
గోపాలరావు సవనాగరికు డగుటచే, కల్లు
సిగరెట్లు తీసికొనివచ్చి సరసింహరాజున కివ్వఁ
బోయెను. కాని అతని కట్టి అభ్యాసము
లేవియు లేనివాడగుటచే భుచ్చుకొనలేదు.

గో:—అప్పటికిప్పటికి నీ మాక్కలాగున్నావు.
నేమండలము ఎన్ని ఆవతారము లెత్తి
నామో చూడు!

అప్స:—కాబట్టియే మన బ్రతు కిలావున్నది.

గో:—కాకపోతే యేమిటి. ఉన్న నాలుగు
రోజులు సరదాగా టింగు రంగా అంటు
వుండనలె గాని లేకపోతే యేమిటి.

అప్స:—నీకేమిదా బాబు! మీబాబు సంపా
దించి యిచ్చిపోయినాడు. ఏవోనాలుగు
ముక్కలు చదువుకొనినావు. పోకుగా
లైవులీకో (కాలముగడపుట)చేస్తున్నావు.

అంతట కేలాచంద్రుడి? చాలుగాని నీకలుపు కట్టిపెట్టు. నానింహరాజు, నేను వెదకవు?

నర:—ఏమిట కలుచును నేనువున్నది.

అప్ప:—నేను క్లబ్బుర్యాయుడేత మీ మామ గారికి అడ్డుంటున్నాను అవ్వవలెనని అను కొన్నాను. నీతో చెప్పకయిచ్చుట బాగుండదని మానినాను.

నర:—కొండదీసి యిచ్చినావుకావు. ఇంక నయమె!

అప్ప:—అయితే నీవుదేక మేముటి? నాకు బోధపడ లేదు.

నర:—అయినదేమో యైనది. నేను వారికి లేను; నాకు వారు లేరు.

అప్ప:—లేకపోవు కేమికర్మము. ఇప్పుడు మించి పోయినదేమి? గృహచ్చిక్రము లెవరికైన నున్నవే. ప్రపంచములో పోల్చుచుకొని నది అలుచుగలున్నారా? సామాన్యవిషయము నట్లుకొని యితర రాక్షాతనసిద్ధాంతము చేయుట నాకేమాత్రము బాగుండలేదు. నీవు వాంఛించిన నది, లేకపోయిన కేపుప్రార్థన మీ మామగారికి జై రిచ్చుట తప్పదు.

నర:—సంగతి సందర్భముల దెలియక నీ వనుచున్నావుగాని లేనిచో నీవిట్లు మాటలాడవు. ఇప్పుడొకభనంతయు నలచుకొనిన నామనస్సుకు గట్టము దోచును.

అప్ప:—నీమనస్సుకు నొప్పిగలిగించుట మాకును యిచ్చములేదు. కాని నాకుచేసిన తప్పంత ఓమింపరానిదా?

నర:—తీమింక నాకడైనను, కాకపోయినను ఎందుకా ప్రకంస?

అప్ప:—ఓహో! ఇంతవఱకు మేముచెప్పినవారెయు అకపతర ప్రకంసయేనా? నీకు నీ మామగారిపై కోపముండిన డండ వచ్చును. ఇట్లరికములో నీకోలయెప్పుడు ప్రన్నదీమె. కాని అట్లు చేల బాధపెట్టవలె? ఆమెతప్పేమి?

నర:—ఏమైనను మీరు నీడర్లు. నాచేత చెప్పింపక విడువరు.

అప్ప:—నీవాలా అనుకొనవద్దు.

నర:—మిత్రభావ మాలోచించియు చెప్పుచున్నాను. మా మామగారు నాకోర్కెను తిరస్కరించినచుగతి మూత్ర ము మీకు దెలియును. అంతియెకాదు. నాటిరాత్రి నాభ్యాసఃపాతము మేము బీదవారలమనియు, తనకు బోధించజాలమనియు, తాను రానియు, నేను వెళ్లి కూడదనియు అతి సాహసమున బలిపడి. అట్టి క్షితిలో నే జేయదగినదేమో నీవే మాలోచించవచ్చును.

అప్ప:—నిజమే. నీవనస్సు చాల నొచ్చి యుండవచ్చును.

నర:—అందువలన నె తిరిగి వారిగడం ప్రక్కకూడదనుకొనినాను.

అప్ప:—నీవుచేసినది తప్పని నే శిక్షింపలేదు. అయితే అది పరిసియాడిన మాటలనియేనా నీ యభిప్రాయము. కేవల మజ్జనముచేతను, దిష్ణుడనముచేతను అగిన మాటల సంతగా పాటించకూడదు.

నర:—నీవు చెప్పింది చాలు చాలు చెప్పిన్నది.

ఇంతన్నను అసమాన మేమికావలె?

అప్ప:—భార్యాభర్తాకానికానికొకరినొకరారా?

నర:—కానచ్చు. అయితే, యిది నేనా సా
నము?

అప్ప:—సరేము కాకపోయిన విధమే
యనుకొనుము. అంతమాత్రమున చేపడి
కాపురము పాడుచేసుకొందువా?

నర:—నూరుచెప్ప, వెయ్యిచెప్ప. నా
మనస్సు విరిగిపోయినది.

గో:—నాకన్నములేకని ముఱుపెట్టినను బా
వంతమున కట్టిపెట్టెదవా?

అప్ప:—ఏదో సామెత చెప్పినట్లున్నది.
గుడిలో.....

గో:—చాలు, నర. అయిన దేమోలాయినది.
తిరిగి వివాహమేల చేసుకొనకూడదు?

అప్ప:—నీ చెప్పిన ప్రకారముల నయచేసి
కట్టిపెట్టుము. ఇంటిలో మాట మాట
యనుకొనినపుడెల్ల యింకొక పెండ్లి చేసు
కొనుచుందురా?

గో:—చేసుకొనిన తప్పేమి?

అప్ప:—భార్య ఏకలాంగికాని, దోషికాని
కానప్పుడు బహువత్సము నార్ధిధర్మ
మొప్పుకొనదు.

గో:—మన ప్రాచీనాచార్యులలో బహు వత్స
త్వము, బహు వత్సత్వముకూడ వ్యాపించి
యున్నది. మూరపు దేశములలో 'మేలేది
కాబ్రా' వత్సతి వున్నది. ఇప్పుడిప్పుడు
యిందుమన్న కవభావములు యింకను

విచిత్రములుగ నీకు దోచవచ్చును. శ్రీ
పురుషుల లెవరయినను కూడ నిశ్చించ
వచ్చుననియు, ఇట్లములేకపుడు కోట్లలతో
నిమిత్తములేకనే విడిపోవచ్చుననియు, వారి
సంతానమును ప్రభుత్వము బోషించవలె
ననియు ననుభవమన్నది. కాకైంటు
టిటారో నాసిక్రాము నీవుమాత్ర
మెఱుగవా? ఇందులో నాకు విచిత్ర
మేమియు కనుపించలేదు. ఈ భావములు
మన దేశమందు మాత్రము వ్యాపించవా?

నర:—నీవు చాలు వివాదాంశమును పైకి
నీసనాపు. నేను నీతో వాగ్వివాదమునకు
దిగ తలచుకొనలేను. కాని, నాకు
దోచిన ఒకటి రెండు విషయములు
మాత్రము చెప్పెదను. ఇచ్చిమదిక్కున
మిఁకు మిఁకుమని వెలిగిడి చుక్కలు
తూక్కున నుదయించిన ప్రచండ భాను
తేజము ముందర కాంతిహీనముగుట నీకు
చెలియని విషయముకాదు. మఱియు
ధర్మము దేశకాలబాధితము కాదు. అది
ఎవమనవ్యము. పాశ్చాత్య ధర్మశాస్త్ర
ములు సహితము ఏక వత్సత్వమునే
గ్రహించినవి. తదితరములు శాసన
విరుద్ధములు. పాశ్చాత్య సాంఘిక పరిస్థి
తులబాచి యింకను పులకరించును. అవి
మన మానసిక ప్రస్థితికి ధార్మికభావము
నకు విరుద్ధములై యున్నవి. మఱియు,
శ్రీ పురుషుల వివిధ ధర్మమునుబట్టియు,
ప్రాకృతిక సిద్ధినిబట్టియు, సాంఘిక సౌలభ్య
మునుబట్టియు, వైతికాధ్యాత్మిక ధర్మ

మున్నున్నాయు, ఏకవత్సీర్వముచే శాస్త్ర
జ్ఞులు సహితము తత్తమధర్మమని యంగీక
రించి యున్నారు. ఏకవత్సీర్వము మానవ
పరిణామముదను, సద్భ్యతయందును
సహజ పరిణామముగా చెందవలయున్నది.
లేనారో నహితము ఏక వత్సీర్వము
కంటె ఉత్తమధర్మము గాన్నిచుటలేదని
యొప్పుకొని యున్నాడు. తాము గన్న
పిల్లలను తాము పెంచు బాధ్యతను
దర్శించుకొన జూచుటకంటె సేచమును,
గర్భ్యమును, స్వర్భ్యము వైన విషయము
చేదులేదని చెప్పవచ్చును. మానవ ధర్మ
మును విశూలము చేయుచున్నామని
చెప్పవచ్చును. మనకు సమీప్తధర్మతలు
కొన్ని గలవని గుర్తించవలెను. అందు
శిశుపోషణము ముఖ్యము. విషయలోల
నాచే దీనిని దర్శించుకొనజూచుట ఆత్మ
హత్యమె యగును. ఇక సంఘమెక్కడ?
సద్భ్యతమెక్కడ? కావున నీవు చెప్పవచ్చు
యెప్పుడును సామాన్య ధర్మమై ప్రచార
ము చెందనేరదు.

అప్ప:—నాభారము తప్పిపోయినది. వైవా
హిక ధర్మము నింత చక్కగా చెలిసిన
నీకు మేము ధర్మోపన్యాసము లివ్వవలచ
లేదు. కాని అన్ని సార్లుగ పరిణయమాడిన
నీతిని వివచుట నీళ్లు ధర్మమైనదో నాకు
కొంచెము తెలియజెప్పము.

నర:—మన గోపాలరావుపాశ్చాత్యవ్యామో
హ మిప్పటిలో దొలగునట్లు లేదు.
పాశ్చాత్య సద్భ్యత, సాంఘికజీవనము

విద్య నచ్చిపట్లు మనవి నచ్చును. అందు
వలన సీప్రావశమున నెట్లు మాటాడితి
గాని, మీకు తెలియని ధర్మములు నా
తక్కువ చెలిసినవిలేవు.

గో:—ఒక్క- వచ్చుబిల్లుగాని, మైసపు పత్తి
గాని చెయుట చేతగాదు. ఊరిక సగంభ
ములు కొట్టిన నేమి ప్రయోజనము?

అప్ప:—నీవు చెప్పిన దెనువస్త్రములు కూడ
ఇహపరినాథనములు ! చాలు సీప్రావన
కట్టిబట్ట ! సీప్రాతాంత మదికాదు. పది
గంటలు కాడచ్చుచున్నది. ఇంతకు నే
నడిగిన ప్రశ్నకు జవాబురాలేదు.

నర:—మనస్సులు భేదించిన నమ్మట మరల
కలియుట కష్టముకదా !

అప్ప:—నీవు సమ్మతించిన నందుకు జరగవల
సిన తంత్రు నేను జరిగించెదను. నీ ఆత్మ
గౌరవమునకు భంగము రానివ్వను. ఈ
విషయము తర్కముచే తెలునదికాదు.
ఉదారభావముతోను, ధర్మబద్ధితోను,
స్వ్యావిషయముల పాటింపక గోదోయొక
నిశ్చయమున కిప్పుడు రావలెను. నేను
నీకు ప్రాణమిస్తాడ నని నీవు తలచుచో నా
మాటలు నీకు విశ్వాసపాత్రములైనదో
నాయభీప్రమును నరవేర్చెదనని తలచుచు
న్నాను. ఇక నే జెప్పవలసినది లేదు.
నీవు పరమయోగ్యుడవనియు, యుక్తా
యుక్త విచక్షణ గలవాడవనియు నింత
తెక్క నీతో ప్రసంగించితిమి.

నర:—మీరిట్టి నిర్బంధమును చేయుదుననియో
నేనింతకాల మజ్జతవాసముచేసితిని. మీ

యెదుట నడిచి పిమ్మట మీ యాజ్ఞ అను
ల్లంఘనీయముదా!

నారాజు:—వేరీసుక్! వాదము కొఱకు చే నట్లు
మాట్లాడితినిగాని మీరిందకు కలిసియుండు
టకంటె మాకు కావలసిన దేమి?

అప్ప:—(నరసింహరాజును కౌగిలించుకొని)
నాకు నరమానందము కలుగజేసితివి.

నర:—నా ఆనందమునకు నీయానందమునకు
నీవే కారణభూతుడవు. నా అష్టబంధు
వులకన్న నెక్కుడుగా నీవు నాజీవుము
కోరి నన్నింతగా బలవంతపెట్టితివి. నీ
ఋణము నే దీర్చుకొనజాలవు.

అప్ప:—ఇందు నే నేమి దేమున్నది. నీ వెంత
యోగ్యుడవో నీభార్య అంత యోగ్యురాలి.
ఆమె విచారమును, నైరాగ్యజీవనము
ను సాక్ష్యమును, స్వయముగ నెఱగిన వాడ
నై నీవు చేతిక్కిన స్వయంసహితము చేసి. తేనెన
నామున బడుదునేమో యనుభయమున
నీతో నింతగా సాహసించి చెప్పితిని. నీవు
నామాట శ్రీతివేయక వన్ను కారవించి
తిని. నేను కృతార్థుడను.

నర:—(హాసమును సూచించు గర్జన స్వర
ముతో) ఇట్టి అవ్యాజమైన కథల నే నన్ను
చవి చూచియుండలేదు. నీ హృదయ
మొర కోమలము! నిజముగ ముక్తిపెన్న
నివెగదా! నేను వ్యభిచారు. నీకు నే నేమి
చేయగలను?

అప్ప:—నీవు చేయవలసినది నాతో విశాఖ
పట్టణము వచ్చుటయే.

నర:—అలాగారు.

అప్ప:—మఱేలాగు? నింకేమియో యభ్యంత
రము జెప్పచున్నావే.

నర:—ఇంక నభ్యంతరమేమున్నది? నేను
లేండు వెలులు సోవు పుచ్చుకొని మూచిటి
వలనవచ్చి యుండదలచినాను. అప్పుడు
నేను ఎచ్చి నాభార్యను దీసికొనిపోయెదను.
ఎట్టివారికైనను జన్మహేళము (అది కుగ్రా
మమైనను) ప్రమాప్తవముగదా. మఱి
య నీనందర్శమున నొక సంగతి ముచ్చ
టించవలసియున్నది. కలిమి లేములు,
సుఖదుఃఖములు శాశ్వతములుగావు. మన
మల్లిష్టము సరినందలతో దూరదూగుదు
మని నుడువజాలము. కావున మన మీ
సంపదకు నమ్ముకొనియుండవలె గదా!
మన కెప్పటికీ సిద్ధిప్రాప్తించినను యానంద
ముగ జీవితమును గడువగలిగి యుండ
వలెనని పెద్దలు చెప్పుదురు. మనమెట్టి
మహాభోగముల ననుభవించు చున్నను
వానినన్నిటిని నిస్సంగ బుద్ధితో
ననుభవించవలెననియు లేనిచో ధీనిక
ములైన యా భోగములు ఏకారణ
ముచే నైన నంతమొందిన మన జీవి
తియు దుర్భరము, దుస్సహము నగునని
అనుభవాలు నుడుపుచున్నాను. కావున
కష్టములు నహితము సుఖములుగ జేసు
కొన గలిగినప్పుడే మనము శాశ్వతా
నంద మనుభవించ గలుగుదుము. కావున
నేనప్పుడు శ్రీమంతుడని చెప్పి నేరాక
గల్పించి నాభార్యను దీసికొని వచ్చుటకు

నాకిచ్చములేదు. నిజముగ నన్నామి
 క్రేమించుచో, నా సంగత్య మభిలషిం
 చుచో నాలో నాలేమిని సహితము
 పరించవలెను. నేనొప్పుదు గొప్ప యుద్యో
 గము చేయుచున్నానని మాత్రమేట్లుచె
 లేదు. ఇట్టి సీతితో నా మామగారు నా
 భర్తను సంపునాయని శంకించుచున్నాను.
 నీవు చెప్పుచానినిట్టి నా భార్య నిజభర్త
 మును న్నిహించి పట్టాహించుచున్నాను.
 మాకులాచారము ననుసరించి మామావ
 నామి కుంభాస్థమంహాశములవలె కాలుగు
 కోమలమధ్యను పడియుండి చగువు లేక
 పోవుటయే కాక ప్రియభాగమును సహి
 తము కోల్పోవుచున్నాను. నీ దురాచా
 రము తొలగినగాని మా గృహములు
 ఆనందప్రదములు కాజాలవు. నేను
 రెండు మూడు రోజులలో మామగారి
 పేర యుత్తరము వ్రాసెదను. మీరు
 ఆనందరంజి గోమియు చెప్పవద్దని నా
 ప్రార్థన. నేను మీయభిప్రాయము నరచేర్చెద
 నని మాత్రము విశ్వసంపవచ్చును.

అప్ప:—నీకుచిలిమిని పోచిన కితిని, తీయ
 వచ్చును. నీవు మాట ఇచ్చి తర్వాత
 తప్పువాడవుగానని నాకు తెలియకపోలేదు.
 అవసర శింకలమాత్రము కష్టించుకొన
 కుము. నీ చెప్పిన సంగతులు నాకు పర
 మానందము గలిగించినవి. నేడు చాల
 సుదనము. పిన్నాళ్ల కెన్నాళ్లకో నిన్ను
 తిరిగి జూచుటయు, మీరిద్దగు కలసియుం
 డుట కేర్పాటు జరుగుటయు మితిలేని

సంతన మొనగూర్చినవి. ఇప్పటికే చాల
 ప్రాధుర్యమునది. ఇక విక్రమించెదము.

౪

జగ:—మీరాజు కచ్చేరినానడిలో స్వంతివ్వని
 హామీముగ జూచుకొనుచుండెను. ఇదిలో
 టపాపచ్చెను. అందొక యుత్తరము చివ
 చదునబోవ “ప్రియమైన మామగారికి నీ
 సింహరాజు అనేక సంతనము”ని యుండెను.
 ఆశ్చర్యానందములు మొకతెత్త అది
 యుల్లది యుత్తర మవునా కాదా యని అటు
 నిటు రెండు మూడు పర్యాయములు ద్రిప్ప
 చూచి, సమగ్రముగఁ జూపుకొని యుల్లది
 క్షేమము కనుగొనఁగోచుచున్నట్లే, తన యనంపుట
 కుంభముదోల భార్యకడ కేగి యుత్తరమిచ్చి
 (కొంతతడ వారి).

జగ:—దగ్గరా, దావా, కాని నీశము ము
 ప్పిను బాపుకెట్లు?

భార్య:—రామనాథ మెక్కడ?

జగ:—నడక దేశముకు చేరి రామేశ్వ
 రము పోవు దారిలో నున్నది.

భార్య:—అక్క! అంతదూరమ! మనమాటా?
 ఎలుకా? ఏదు కీయద్యోగము? ఇక్కడ
 కేమైన రక్కవ?

జగ:—ఈముష్టి యద్యోగము చేయుటయె
 నా కవమానముగా నున్నది. తా నిచట
 సుఖముగా నుండుకూడదు? ఉద్యోగము
 మాని యింటికి రమ్మని వ్రాయుదునా?

భార్య:—ఉండవచ్చి. మన ప్రేమ యద్దేశ
 మేమో తెలిసికొనిమెదను.

—ఎవరూ, దానికేమి అనియును? దాని
డినే చేమిటి?

భార్య:—అట్లు కాదు. నే నడిగి వచ్చెదను.

ఉత్తరముచేతలుచుకొని తల్లి కూతురు
రూపునదిలోనికి వెళ్లి “చూచితివా అమ్మాయి!
శిథిలై నన్నుండి శుభ్రము వచ్చిన”
దనిశుభ్రము ముందువైచను. ఆశ్చర్యానం
దనిపాదములు ముప్పరిగొని ఉత్తరము
దీసికొని యందలి యక్కరిములు తనశిథి
విమెయని పోల్చుకొని ఆనందబాష్పములు
కన్నుల గ్రమ్మ చేలొండనమున నేత్ర
ములు దూచుకొని యుత్తరము జదువు

కొని “హృదయమా! ఉత్తరాన పరాయ
ణ! నేనుగదా యిం దీనురాలిపై కరుణ
వహించితివి! నాహృదయమును శుభవార్త
వీనులకు విందొనర్చినది నేనుగదా! నేను

గదా! నానోము కలిపించితి; నేధస్యనైతి”
నని మది తలపోసెను.

తల్లి:—అమ్మాయి! ఆ రామనాథ మెక్క
డనో తెలియునా? రామేశ్వరము వద్దకు;
అరవ దేశమట.

ప్రేమా:—ఎక్కడైన నేమి?

తల్లి:—మన దేశమా! మన మనుష్యుల!
మనకథా!

ప్రేమా:—మన దేశమే మన మనుష్యులే
లేనిచో వా రెట్లుండగలిగిరి?

తల్లి:—అవసరమునుబట్టి.

ప్రేమా:—అట్టి యవసరమే నాకును గలదు.

తల్లి:—నీకు తినుటకు లేదా?

ప్రేమా:—తిండి కొఱక పడియుంటినా మీ
యింట?

ప్రేమావతి మనోగత భావము తల్లి
గ్రహించినదై “అదంతయు నాకే? మీ
నాయనగారు ఉద్యోగము మాని యింటికి
రమ్మని వ్రాసెద ననుచున్నారు. తర్వాత నీ
యిష్టము, వారియిష్టము” అనెను.

ప్రేమా:—మీకు మీ కొమార్తెపై పెట్టి
ప్రేమకలదో నాకు నాధర్మపై నెట్టిప్రేమయే
గలదు. వా రెచటనుండిన నేనెచటనుండెద.

నే కాపురము చేయుటగాని నే జీవి
చుటగాని మీకిష్టములేనిచో మీయిచ్చవ
చ్చినట్లు చేయవచ్చు”ని చెప్పి తండ్రి
యొక్క మూర్ఖతకు కేయనదిలేక యేడు
పడదొడగెను. తల్లి, సంగతి సందర్భము

అను, కష్టసుఖములు జెప్పి కనుభావము
పరువజూచెనుగాని లాభము లేకపోయెను.
అంతట వాడు భక్తియొద్దకు నెట్లు జరిగి
యున్నదనుచును కెప్పు కూర్చు కూర్చు
నొద్దకు బంపుట కొప్పించెను.

7

సరసింహరా జత్తవారింటికి వచ్చెను.

జగదహారాజు, మునుషుల కెల్లకోరిక భావమున్నను
యెల్లవి కుదరె నెత్కొరము చేసెను. రాత్రి
భోజనమునందు పండుమటకు కాయకన్నపం
మునకు వెల్లిను. అది మునుపటివలె నెల్ల
కలిగినట్లే యున్నదేను. ఒక్కగోషపైఁ బువ్వు
మలబులుకొత్తదైన నేన భావమునకుచే
సరసింహరాజు, వివిధభావములు మనమున
మొలకలెత్తి యోచనాదుడై యొక కున్నీ
పైఁ నున్నాడీ యుండెను. పట్టేమున దాం
బూలుమును పట్టెను నిజీకొని ప్రేమావధి
పప్పుచుండెను. అది సామాన్య వనములు
మాత్ర మె కలిగినవినినను. అమె మోము
మునుపటి యత్సహముగాని వినినము
గాని గానరాదు. కను మహాకీర్తిని పొందిన
మునికృష్ణమంత్రిని బాంధవులు. అమె కేత్రము
అయిన పవ్యతేనెను క్రొక్కెనుచుండెను.
మోమున వియ నాశ్రయము లుట్టెనుచును
దెను. శరీర మొకొనుక క్షయించుచుండెను.
మదగమము: సభావనమై లోకం ద్రునే
శించి పర్లరము బల్లపై నునిచి సరసింహరాజు
క్రొక్క కొంచెము దూరముగ విలించియుండెను.
అమె వలెని దాను దూరవాసినరాజుకి రాత్రి
కృష్ణము కన్నులుమరుట మెలయ హృద

యముకంపింప, దుఃఖమప్పించె గన్న
క్రొమ్మ “ఈ విద్యాగ్యరాజుపై నింత
వాదన నెప్పుముక్తి నే నేముగియు పెట్టు
కొని వెలుకొంటు. నేనమని నెర వొచ్చు.
ఏనది కుమారాదేవుడు” కని రోమియు
దోడక శిలాస్త్రతిమవలె తలవాల్చుకొని
నిలువబడియుండెను.

సరసింహరాజుకు నయితే మేమియుదోచ
లేదు. మొగట ఆమెవచ్చినదే గనుచుండలేను.
పెట్టు సొనుకొనినను చావుకుండు జోచ్చెను
“అట్లా ముచే నోరజారి చూడిన మాటలకు
కలిగి పువ్వులపై పండుమని నీమెవనగా
నీలివి. నన్నె నమ్ముకొని వాకై వరితమిచుచు
కృషించి నన్నెదక్కి పొచ్చుటకైన శక్యము
గాకయున్న మావాదించి నేనేమని వెలుక
మిచువాడ? నేనెంతో మూలదను! కలిగ
వ్యాదయుండెను! ఇంకను మామే?” యని
భార్యవంకజూచి “ప్రేమ.....” ఇంతలో
ప్రేమావతి శిలాలు నీకుడిగి పతిపదములు
లేన కరకమలములు దివ్యకొని వానిని దన
కన్నటిభారముచే అభిషేచము చేసి “దుర
హంకార మైన బాధుమైరాలిపై నింతటి క్రమ
గలదని నే గుల్లోపై న వెలుగవలె. ఇప్పటికై
నను నన్ను నీముచితరి. నే కృష్ణకాలమై శిని.
నేటికి ముట్టల మీదన్నన భాగ్యమవ్వినది.
నేను మీదానను. మీశరీర మొచ్చినాను.”
అని కన్నెరు కాన్పుచుండెను. అంతట సరసిం
హరాజు శిశుభారముచే గతము స్తంభించి
పోన, మూలదలేక ప్రేమావతిని లేవనెత్తి
తన గాహులుకలచే నామెను బాధించి మా

మంచి తన కన్నీరు నామె కన్నీ
నీకమై ప్రవహించజేసెను.

దనియు, ముపేజి దాసీలను బోపించుటకు
దనకు శక్తిచాలదనియు వానిని స్వీకరించక
భార్యను, ఆమెకు మిక్కిలి యవసర
ములైన యొకటి రెండు పెట్టెలను
మాత్రము తీసికొని స్వగ్రామమునకు
బయనమయ్యెను.

“దుఃఖంకాయైన యాదుష్టర కడై నింతటి ప్రేమగలవని
నే కలహోదన కలుగజేసి..... పిటికే ముగిసి పోవడం భాగ్య రామ” వని నరసింహరాజు నల్లని
పచ్చివని. నేను మీరానను. మీ కొడుకు కోడలు నాను.”

II

ప్రేమావతి వత్తవారింటికే బంపునపుడు
తమ హోదాకు, గొప్పదనముకు దగినట్లు
బంపును దేసెముతో మంచములు, కుక్కలు,
మేకబుట్టలు, ఆల్పారులు, పెట్టెలు వివిధము
లైన పాత్ర నామానులు, దాసీలను వాయత్త
ముచేసెను. నరసింహరాజు మాత్రము వాని
కన్నీటిని ఉంచుటకు తనకు గృహము చాల

చిట్టివలనలో గొడుగు కోడలు
వచ్చుచున్నారని పడిపోయిన మట్టి
గోడలను మెత్తించి, బూజు దులిపి,
సున్నము కొట్టించి, యిల్లులికి స్తుతి
లుపెట్టి నూరినంతలో నరసింహరాజు
తల్లి యుడుగుచూచుచుండను. కొడుకు
కోడలు రాగా మెట్టపడినట్టి హరిని
నిప్పించి వారిని తల్లి తోడలికి నీసి
కొనిపెట్టెను. “ఇన్నాళ్లను పోసమేళించి
కై నరసింహరాజు వచ్చినాడని ఆనం
దముతో నూరి ఆమృతకల్పంబు
వచ్చి “కుడుకోడుగు, ముద్దు ముచ్చ
టగ నీతా రాములవలె కొడుకు
కోడలు నట్టింటికి వచ్చినారు. మహా
రాజువలె దోసిల్లతో సంపాదించు
చున్నాడు. నీకేమి? యచ్చుచున్నా
నాని నరసింహరాజు నల్లని
పచ్చివని పోవుచుండిరి.

నరసింహరాజుయింటిలో నొకర్ల నెవ్వ
రిని పెట్టలేదు. కోడలిపైగలు ప్రేమావతియ
ముచే నామె నీవని చెయ్యకుండు నేయవలెనని
యెంత యత్నించినను ప్రేమావతి యత్తిగారి
కన్న ముందులేచి యింటికిబయటియు
నామెయే చక్కగట్టి ముంచెను. ఇట్లు పూర్తి
నికాని, మట్టిగోడలనికాని, దాసీ లేవకులేనని
కాని నొక్కనాన్ననిను ప్రేమావతి విసుగు

కొని యెఱుగెను. భర్త మామెను విడనాడి పోయిన బాదగ నక్కువ దూరస్థులతో సేనులనన్నిటిని బట్టింటియొద్ద నె కొనిదిగనో గొప్పగనో తర్చియన్న సంగతి మనకు తెలియదు. ఆర్యవతికి గృహనిర్వాహకము, పతి సేవ యుత్తమధర్మమూని గ్రంథపరిచయముచే నామె తెలుసుకొనియుండెను. గృహకృత్యము బోకించుక భారముగ నున్నను నవి యన్నియు పతియొక్క కైమరసాస్వాదనముచే మరుపునకు వచ్చుచుండెను. ఇట్లు తల్లితోను, భార్యతోను స్వగృహమున రెండుకొలు సుఖింబుగ నరసింహరాజు గడపెను.

2

ఒకనాడుసాయంత్రసమయ నరసింహరాజు భార్యను గ్రామమునకు దక్షిణపువైపునన్న ఉద్యానవన మొకటి చూచునెడమున విహారి ముగ్గురు దీరికొని వెళ్లెను. వాగు ఊరిచివరకు వచ్చిరి. పచ్చిమాలిగిలి గ్రామమున దుని కడని కొబాయలచే దళిలిళి ములయుచున్న పృథ్విశాఖాగ్రములనుండి యొక నూతన హర్ష్యము వారికనుకు గోచరి మయ్యెను. ఆ ఉద్యానవనమునకు ముందు చిత్త విచిత్రముగ విఘ్నంబడిన యొక యినుం కవాట ముండెను. ఆద్యారమునుండి యొక బాట ఊటలోపలికి గలదు. ఆ బాట కిరువైపును వివిధ వర్ణములతో వెలుంగు ఆకు కనందు చ్చెట్లును, మనోహర శారదము పెదచల్లెడి పూల మొక్కలును వరుసలు పీరియుండెను. అటునిటు నున్నతములైన చూతనారికేళ పససాది ఫలవృక్షము లుండెను. ఆ

బాటను కొద్దిదూరము నడువ ను దముచేరిరి. ఆస్రాసానము మఱి స్త్రా మెడబవలెగాక నూతనశక్తిని కట్టబడియుం డెను. స్త్రీ కూడతికి మేడలు గాని, ఉద్యాన వనములుగాని కొత్తవికావు. కాని యిట్టి కుగ్రామమున యిట్టి విచిత్ర నూతన హర్ష్య ముండటం జూచి మాస్మర్యవహించెను. విశ్రాంతికొలు కంపకంపము వచ్చియుండుట కొనిచే పడయనగరిమహారాజులు కట్టించు కొని యుండవచ్చు. నని యామె తనలో నమాధాన పలుచుకొనుచుండెను. అటునను నట్టి వోటికి దమ్ముం దీకొని వచ్చుటకు గారణమేమైయుండునా యని వ్యాసులండుచుండెను. మేడలయు పచ్చని తోరణములతో చేదయో యొక శుభకార్య మున కలుకర్పించబడినట్లుండెను. రెండుమూడు మెట్లువైకి యొక్కనప్పటికి కవాట సేసుకొనిన బంగారములు, కొంచులు పనివారిలు తొందరి తొందరిగవచ్చి నరసింహరాజుకును, స్త్రీమా వతికిని వంగి వంగి నమస్కృతులు చేయ దొడంగిరి. ఆ బంగారములజూడమున దేశమువారి వలె గప్పట్టలేదు. ఇదంతయు, స్వన్నమా నిదమా, యని మాస్మర్యముతో మో మో బోయి స్త్రీమావతి చూచుచుండెను. క్రీగింటి తో స్త్రీమావతియందుంగలుగుచున్న మార్పు లను నరసింహరాజు కనిపెట్టుచుండెను. అంత నరసింహరాజు లోనికి బోవునము రమ్మని స్త్రీమావతిని క్రేలు బట్టికొని లోనికి దీసి కొని వెళ్లెను. లోపలి కచ్చేరి సావధి చిత్త విచిత్రములయిన చిత్తగుణులతోను, భోలో

బ్రహ్మను నలుంకరింపఁబడి, కుక్కలు బల్లులు
 పలుగువానిచే నమర్చఁబడియుండెను. అంత
 కొంచెము లోనికి గుడివైపున నొక మందువా
 యుండెను దానికి గుడివైపున నొక విశాల
 మైన గదియుండెను. ఆగదియు దర్శనార్థమ
 చేయఁబడిన పవిత్రముగాఁగ జేయఁబడిన యొక
 పవిత్ర మంచము, పోతలు, అల్పాస్థ, చిత్తకు
 న్నలు మొదలగునవి యుండెను. శ్రీమావతి
 భీతిచేతను, లజ్జచేతను నెనుకాడుమందుటఁ
 జూచి నరసింహరాజు ఆమె చేయఁబట్టకొని
 లోనఁ బ్రవేశించెను. ఆశయన గృహమునఁ
 బర్హికమున కెదురుగా రెండు పెద్దఛాయాపట
 ములు తెరిలచే గప్పఁబడియుండెను. ఇతరు
 లెవరు నచట లేమింతటి విచిత్ర భావమున
 నొకటములఁజూడఁ గాతూహలంబు జనింప,
 వానినుండి వ్రేలాడు కుచ్చులను బట్టకొని
 లొంగును. తెరిలు విడిచెను. ఆపటములు
 నా చుంపించె ఆశ్చర్యకరమములు మనమున
 నుచ్చోంగి దన బాహువులను భ్రష్టకరిముపై
 వైచి గాఢాల్పింపము చెనుకొని ఆనంద
 బాష్పములు విడిచెను.

ఛాయాపటములందలి ఛాయలు శ్రీమా
 వతి నరసింహరాజుని వేలుగఁ గప్ప నవసరిము
 లేదు. ఇదంతయు జరుగుట కెంతోకాలము
 పట్టలేదు. అందువలన శ్రీమావతి కా
 జిద్యానవనము, మేన నుపరివైసవి యడుగుట
 కనికాశము చిక్కిలేదు. అంత నిర్దోషును
 సమీపముననున్న పోతపై గూర్చుండి యిట్లు
 ముచ్చటించిరి.

శ్రీమా.—అబ్బా! మగవా రెంతటి దిట్టలు!

నర.—దిట్టతన మేమిటి?

శ్రీమా.—అబ్బా! ఇంక నటనయేనా?

నర.—నటన యెవరిది?

శ్రీమా.—మీదే. సుతాది గాని మనస్సు!
 ఈమేడ యెవరిది?

నర.—నా స్నేహితునిది.

శ్రీమా.—ఇంకను నన్ను పట్టి దానిని చేయ
 వలెననినానా మీయుద్దేశము. మీ స్నే
 హితునిదేమైనచో మన పటము లేల
 యిచట నుండవలెను?

నర.—ఒక స్నేహితుని యింట మరియొక
 స్నేహితుని పటములేల యుండకూడదు
 అదియు దప్పిరా? ఇక స్నేహ మేమిటి?

శ్రీమా.—ఇంకను నన్ను మోసపుచ్చ నెంచె
 దరా? మీదియుండిన నుండవచ్చు గాని,
 నాపటము పరపురుషుని యింట నుండుటకు
 కారణమేమి? సామాన్యమగు భావోగాఢ,
 పెద్ద చిత్తకువె. అందులో శయనగృహ
 ముననె. అది మీ కెట్లు నమ్మతమయ్యెను?
 ఇంకను నన్ను పరీక్షింప నొచునుంటిరా?
 (చార్మిచరిత్ర క్షిప్తికిరాగ కన్నులనుండి
 సస్రపుట రాల్పుచు) నుమాడునశ్చరిములు
 మీచరణ సేవకై కఠిన వ్రతము పూని
 యుంటిగదా! ఇంకను నాపై దయ
 లేదా? మీమనస్సు కరుగలేదా?
 విశ్వాసమున కింకను పాత్రురా
 లకపోతినిగదా! ఏమి నాచ

అని విలపింపఁ దొడఁగెను.

కరుణార్ద్ర హృదయుఁడైన

శ్రీమావతి కీనాల్లు ముఖం జలిచిన
 వాడై నేర్చియుగ్మమునుండి బాష్పమిడు
 పులు ప్రవింపఁ బ్రమావతిని దగ్గరకుఁ దీసి
 కొని కరిగించుకొని "శ్రీమావతి! నీపై
 నాకనుగ్రహము నన్న నాగ్రహ హస్త
 మను లేదు. నీపై శ్రమ నోర్చితిమనను
 కొల్ల బ్రవశియుండలేదు. పై విధిని పూర్తి
 చేసినటులు పై నమము లైన నీతా
 కాములుగాని, పంచపాపపుణ్యము గాని
 కర్మముకాదు. అట్టి మొద మనవేదల

నామము నవిజ్ఞానముచే నాడైన మాటలను
 నూడఁ జేసితిగి వాటిని లేదు. నాకట్లకడ
 పడియు ద్రివిమునగు నహితము పై నము
 'ని' పైనుగ్రహించునొక' యనియే. కీమి
 చియు. ఇట్లనట్లనుటకై పై నము కష్ట
 ముల ప్రాప్తింప జేయును. నేను మీ
 యుట విడిగావునై నీమీముడుట యిట్ల
 మని యెంచియె దైవము మన కావి
 యోగమున, మన దొంత్రానునాగము
 దనదిన ప్రవర్థమానమై నవనవరీతుల
 బ్రకాశించుటకే భగవంతుడు మరల
 యీ సంయోగమును సమకూర్చినాడు.
 విద్యాభ్యాసము దానితోన వాడై చెఱు
 లు ముడుమొక మామదానివలె మీను
 లుగుచుచును వ్యభిచరై పులుపంద పడి
 యుండుట పోగుచుమా? నీధర్మ చతుగాని
 వలె నత్తవారింట్ల ఇల్లరికముండుట
 త్రము గౌరవప్రదమా? నీధర్మ
 శకు రాక్షసై స్వాతంత్ర్యకీవన
 కు నీవుమాత్ర మభిలషించువా?

శ్రీపుష్పమర్దిన ఆత్మార్పణ చేసిన
 ప్రణయ మహిమ మనుభూతిమగును
 నవ్వ విస్వోన్నతై ను ప్రణయ మూర్తి
 విజ్ఞానము నీవరము కాజుండు.
 మన యింద్రియశక్తి నున్యనాభిక్యములు
 డుటచేతనే పరస్పరము ప్రేమసాగర
 మున నొలులంజలంబొత్తిమి. నేనవ్యతి
 ప్రకటనగుట నా హృత్ప్రేరేకానీనుడైన
 శ్రీరామరాజు విజయమున నీకు శ్రీసర్వ

యోగమునై నీవు నీవు నీవు నీవు చే
 నీనిందు ప్రేమ మనుభూమియందలి జల
 మువలె శూన్యమయ్యెను. ప్రేమ శూన్య
 పైన నీహృదయ కేంద్రమున నా యను
 రాగ విజయము ముగిసెత్తలేదు. నేను
 మన బంధములు వీడినవి. మనము సర్వ
 స్వతంత్రము. మన ప్రేమవాహినీ
 శాస్త్రాగి శాస్త్రాగమునో ప్రసహించుట
 కష్టమైకట్లయచు లేవు. ఇది సీగ్రహము;
 నేను నీవాడను.

ఒక్కసారి శ్రీమాత్రము మనము ముఖ
 చేసిగను. నీనభ్యాసములు, యింద్రియ నా
 క్షిప్త శాస్త్రములుకావు. లక్ష్మీ చందలు.
 స్వభావ. ప్రణయలక్ష్మికి ననతి. నేనా
 కరిపి కేవలకరిని చేప్పును. నేను మనకు
 గల యామోక్షస్వయమును జూచి మోసపో
 కుము. శిశువుకు బెరుగుల జూచి మోహిం
 చినవారి మోహ మిది పోయిన వెంటనే
 పోవును. నీవు నాతో నాదాని శక్తియును
 సహితము ప్రేమించినావు గనుక నీకృప
 అకుంతలము, అనంతము. భగవానుడు
 మనల ననుగ్రహించుగాక!

క్రమావతి కీనానామలకుం జరిగిన
వాడై వేర్తియున్నమునుండి బొప్పలించు
ప్రభు ప్రవీణుల క్రమావతిని దగ్గరకు దీసి
కొని కొనిగించుకొని “క్రమావతి! నీపై
నాకున్న హామీ లెప్పు నాగ్రహ మెప్పు
డును లేదు. నీపై క్రమ గోపితమైనను
కొంతవేదనయ్యిందేదు. నైవదిగని క్రమా
చుకొనుటకు దైవసములైన సీతా
రాములకుగాని, సంచపాదపులకు గాని
ఇక్కముకాలేదు. అట్టి మన మనమేవాటి
వారము! నీవజ్ఞానముచే నాడిన మాటలను
గూడ వేరతిగ వాటింప లేదు. నాకల్పక
పరియత్తిరిమునుందు సహితము వైవము
‘నిన్నున్న హించుగాక’ యనియే నీవి
చియుంటి. ఇర్థవత్తినుకై దైవము కష్ట
ముల వ్రాప్తింప చేయును. నేను మీ
యింట బడగావునై పడియుండుట యిర్థ
మని యెంచియె దైవము మన కావి
యోగమును, మన దొంగత్యానురాగము
దడదన క్రమమొకమై నవనవసేముల
బ్రకాశించుటకే భగవంతుడు మరల
యీ సంయోగమును సమకూర్చినాడు.
విద్యార్థులు దానితోని వాడవై చేతు
లు ముడుచుకొని యాడుదానివలె విడు
లుగుడుచుచు కష్టపడవై పనులవలె పడి
యుండుట పౌరుషమా? నీభర్త చేతగాని
వలె సత్తవారింట ఇల్లరికముండుట
త్తము గౌరవప్రదమా? నీభర్త
ఇకు రాక్షివై స్వాతంత్ర్యజీవన
కు నీవుమాత్ర మభిలషింపవా?

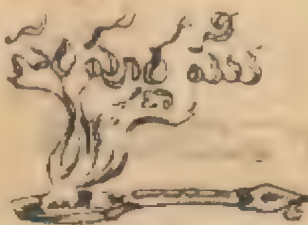
క్రీస్తునిమట్టిపని ఆత్మాత్మిక చేసిన
క్రమము పోహము మనుభూతమగును
దీనిని దివ్యతాత్పర్యమైనను బ్రణయమూర్తి
నిజస్వరూపము గోచరము కాజాలదు.
మన యిష్టానుష్ఠాన రూపాభివ్యములు
దుటచేతనే పరస్పరము ప్రేమసాగర
మున నొలలాడితామనపొతిమి. నేనస్వతంత్ర
మైతి పగుట నా హృత్పైకికాపీమైతి
ప్రేమముచ్చి దివ్యరూపమున నీకు ప్రసన్న
ముకాలేదు. నీవు గర్వితమతి పగుటచే
నియ్యకు క్రమ మనుభూమియంగలి జల
మునలె పోనవమయ్యెను. క్రమ సాస్య
మైన సీహృత్ నాకేత్రిమున నా యను
రాగ నిజములు మొలుపెల్లలేదు. నేను
మన బుధములు వీడినవి. మనము సర్వ
స్వతంత్రము. మన క్రమవాహినీ
కట్టెగై తిరిగియున్నా క్రమహిమిట
కట్టి ముట్టికట్టులు లేవు. ఇది సీమహిమ;
నేను నీవాడను.
ఒక్కసారి క్రమాత్తము మనము మామ
పెరిగిదు. సనధాస్యములు, యింట్లు నా
కిట్లు భావ్యములుకావు. లక్ష్మీ చంచల.
స్వభావ. ప్రణయిక్కిరి సనతి. నే హా
కరిని కేహకరిని చేచ్చెను. నేను మనకు
గల యామైక్యమును నాచి మోసపో
కుము. నీనిమితు బెదిరుల జూచి మోహిం
చినవారి మోహ మది పోయిన వెంటనే
పోవును. నీవు నాతో వాదాని క్షణమును
సహితము క్రమించినావు గనుక నీక్రమ
అకుంభితము, అనంతము. భగవానుడు
మనల సనుగ్రహించుగాక!

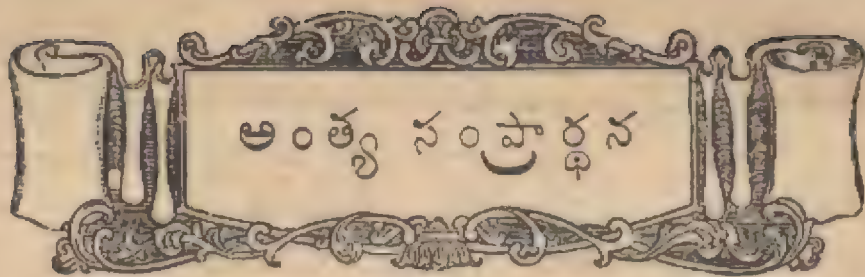
ఇక నీకు నా నిజవృత్తాంత మెఱింగిం
చుదలెని నరసింహరాజు తాను ప్రేమా
వతి శయనగృహము నదిలియైన దాటి
జరిగిన మానవ్యవృత్తాంతమును చెప్పింది
శ్రీరాజుగారు తనకు బహుమానముగా
వొసంగిన ధనముతో, దా సేవకు కట్టించి
తనవియు, మఱునాడు గృహస్థ వేదమువి
యు బాధువులు, అత్తగారు, మామగారు,
మిత్రులు అందఱు నచ్చేరునియు చేర్చి
ప్రేమావళిని నాశనపరచుమున ముంద
రేల్చెను.

శకుంత సంతానముయొక్క కలకలారా
వములు, కోకిలల “కూ, కూ” ధ్వనులు,
కాకముల కేకలు వినుబడఁ జొచ్చెను.
మామగారు బ్రాహ్మతన క్షత్తవ్యయలింపుగ
వ్యాపించఁజొచ్చెను. ఇంట బంధుగు
గుబగుబలు, గబ గబలు, శిశువుల రోదన
ధ్వనులు, తల్లుల నెడరింపులు, బాల బాలి
కల విలాస చేష్టలు హెచ్చిపోవుచుండెను.
ఇంతలో బుర్రోహితమువచ్చి స్నానము
చేయుమని తొందరపెట్టి జొచ్చెను. నర
సింహరాజు మిత్రులను, బంధువర్గము
తోను ముచ్చటించుచు గచ్చేరినావహిలో
గొర్రుండి యుండెను. ఇంతలో బయట

చేదయో బండిచప్పుడువచ్చెను. ఎవరో
వచ్చుచున్నారని నరసింహరాజు లేచి
బయటకువచ్చెను. అంత అత్తగారు,
మామగారు వచ్చుటఁజూచి ముందుగా
నేగి నమస్కరించి లోనికిఁ దోడ్కొని
వచ్చెను. వెనుకనుండి గోపాలరావు,
అప్పలరాజు, శ్రీ రాజుగారి తరఫున
వచ్చిన యద్యోగస్థులు బండ్లు దిగివచ్చిరి.

భజుత్రీలు మంగళియ్యాన్ని నివాదంబులు
మిన్న ముట్ట ప్రోకించుచుండిరి. నరసిం
హరాజు, ప్రేమావతియు మంగళిస్సానం
బులు కాచుకొని వచ్చి వీటలపై నాసీనులై
యుండిరి. దండమెల్లప్పుడూ బీతాంబరములు
ధరించి పార్వతీ వరమేర్పడుల మరకించు
చుండిరి. అట్టి సమయమున నానతివతులు
జూచి యానందించని వారుగాని, మనః
పూర్వకముగ నాశీర్వాదంబునివాడుగాని మా
సభాభవనమున లేరు. అంతట బుర్రోహి
తమును మంత్ర పఠితముగ గృహస్థవేద
మహోత్సవమును జరిపించెను. అంతట
పదస్సుకంఠుల విస్తవరులందఱు “అయురౌ
రోగ్య యశోబలాభివృద్ధిరస్తు, అచంద్ర
తాకార్కమశాన్తివృద్ధిరస్తు, నిత్య కిశ్యోణ
మస్తు, సర్వజనా స్సుఖినోభవం” తని
మంగళాశీర్వచనములు గావించిరి.

నాజెళ్ల వెంకటాచార్యుగారు బి. ఏ.

నిన్ను మదిలోన స్మరియించు నిమిషమందె
కుప్పలుగఁ దియ్యవగు నూహ లుప్పటిల్లు
వెలికిఁ దెలుపుదమన్నఁ దబ్బిబ్బులుగను
శబ్దజాల విభాగంబు చాలకునికి.

నిన్ను నెదిరిసి యెచ్చట నున్నఁగాని
నీదెనకే మాననపుద్మస్తి నిలిచియుండు
నెల్లపుడు నొక్కదిక్కఱ చూపించుచుండు
నావికుల యంత్రపున ముల్లునంగ నకియ!

తరుణి! యెటనున్న నీమీఁదితలపు వీడి
యుండనేరదు నిమిషంబు మొండిమనసు
చలఁగి సాయంతనపువేళ చెట్టునీడ
లెంతసాగియు మూలంబు లేడలనట్లు.

కర్మబంధుడనై గతి గానరాక
యెట్టి దూర ప్రదేశాల కేగుచున్న
నీకు నన్ను బిగించి బంధించినట్టి
నలపుగొలుసులు శిశివోక చెలియ! సాగె.

ప్రేమ నామెడ నుంత చూపించననుచు
గలికి! నామాటఁగలలోనఁ దలఁపవనుచు
చెలిసియును నిన్నెఱ్ఱుక దేవురించు
నాకే ననుజూచి యొకసారి నవ్వుగలుగు.

ఎంతతేలికగా నన్ను నీనడించి
వైచినను నాకు నీమీఁదితలపు విడచు
కోపమును గల్గ నది నా గొప్పననమో?
వెడలుమనఁ, బోక క్రేలూడు వెళ్ళితన మో?

నిన్ను ధ్యానించునంతటి నిశ్చలముగ
నిశ్చలనినైన మదిని కంటించునెడల
బేలనైనట్టి నాపైని జాలిగలిగ
నతఁడు నీపాటికిఁ గ్రసన్నుఁ డవునుగాఁ.

కనులుమూసివఁ దెఱచినఁ, గలలలోన
గాలిలోపల గగన మార్గంబులందు
అంతటను నీవె ప్రత్యక్షమగుచు నాకు
మాటలవనితోఁచునీయ నే దారి చెపును.

నిన్ని సారలూ నిను వేడుకొన్ననాకు
ఎంతనిర్దయురాలవో యెఱుకెకాని
వేడుచున్నాను కడసారి వినుము నాదా
నిశ్చయం బింక నీవు మన్నింపకున్న.

దిక్కులను నీదువేరు ప్రతిధ్వనింఁ
గొండలకుఁ బోయి నీపైనఁగూర్చినట్టి
ప్రణయగీతాలుగుహలందుఁ బాడుకొనుచు
దినములనుబుచ్చివిడుచు నాదేహ మచట

8

దొంగలేను" అచ్చెను. క్రొధమున నాతో దావ్యాజ్యము విషయమున నెవరే నై నంలేదును. బూర్తిగాకలేది, విషయములు యథార్థములని నమ్మెను. కాని, తీవ్రమైన; వాదించెను; తోచెను. కాని, ముంలెనీ మనశికాలమున కంటి మోసమానిరికె యీసెను. ఇది కష్టమిటును, అసల్యము! అని యెరిసి నిర్భయప్రార్థనముగాఁ జేసెను. ఆ వాటితో నీవేడు న్యాయవాదిత్వమును వదిలేడను. ఆయాగము విడిచెను. వధుకరుఁ డీశ్వరచేత ప్రసక్తి క్రుందు. ఇతఁడు కలకత్తలో "సేవనల్ మెడికల్ కాలేజీలో" విద్యార్థన నునగ్గుచుండెను. పశ్చిమోపాసేవ క్రొత్తక సులూజనములకుఁ కాశిష్ట మునకుఁ బోయి, యటఁ గంటకాల నుండి, మరలవచ్చునప్పుడొక డీశ్వరచేత ప్రార్థన యుండుననుకొన్నెను. కాని, యానకునాడే యుండు—సులూజన పరలోక మార్గమును చూసెను. పాప, పాపియి. "కలకత్తలో, తేవక్రొత్త పగతిగ విడిచి వదిలించెను. శ్యావచేత చిహ్నము వినిపితే నగతిక క్షీణియంచున్న—చూతాత్మవిహీనయ్యెను—సులూజనవియ్యెను—సులూజన సమగ్రమున నాశ్రయ మిచ్చి పోషించుచుండెను. అలాగే సులూజన యానకునాడే, నామసాధ్యముగ సులూజనము కై యుంటు గవి, యాలేనిపు క్రుందు—వధుకరుడు. ఈ విషయంబు తెలియెను. అంత నవ నీవితమున నీమె లేవకు సహచారికి కావలయునని యరినికె గోరిక కలిగెను. ఈవిధమున వధుకరుఁ డీమెను క్రైస్తవమతంలో గాంచుచుంటుండెను—శ్యావచేత ప్రార్థన—కాని, క్రైస్తవమత మోవిధమున అనామకమనోంచెను. అది చాటామోడను వధుకరునకుఁ జెలియక పోలేను. కాని, తనకుఁ జేసినవని యరించు దుండెను. కాని, సులూజనమున గానిగృహమున నున్నముగ, సంతోషముగఁ గాలము గడపుచున్నను, దనకుగతిక క్షీణి మున్నప్పుడ నామహావయమున బ్రవ్వించుచుండెను. ఈనడుమ నాచారికకు, వధుకరుని వియోగము—క్షుణ్ణకాలవియోగ మునకు—దుష్టపా ముండునెను. ఏమియుం జేసెను. అలాగే చివ్వికెవ్వి ప్రాయశః కాని, మూడువారలకు బరు సేమచెప్పినను బయలుదెరినలె గనఁచుచుండెను. ఇంక రూపమా, కవికల్పనలతోఁ దులదూఁగ లేకపోయినను, నీమె లేందుమూడువందల

సులూజనలో కౌంటుకొనిన ముందెవని మాత్రము విన్నవించుముగఁ జెప్పెను. ఈ విషయ విషయము వయెను నున్నముగ లభించియుండెను. "వెంటికావే" కలకత్తను ముడియబెట్టెను. "మూడు వారల కలకత్తలో నీవె వివాచకే సమీక్షించుచున్నది. ఈవలంకే నీమెను బాధించుచుండెను. వివాచకమున కలకత్తలో నీమెను చుండెను. ఆమెనుభావించి నులిననుయ్యెను. తన కాలని యెడఁ గలమనోభావము జరిబుత్వలయునని యామె యెరుని మాయచుండెను. అంతవఱకు "వెంటికావే" బరి పూర్తయై యామె సాయంకాల ముద్యానమునకు నూర్చుండి, యేమేమియా విలపించుచుండెను. అంత, వధుకరుఁ డెప్పటికిరా నామె గౌరవప్రార్థనముగాఁ జేచి నిలిచెను. విషయములు ప్రసన్నుకెఁ జూడెను. వధుకరుఁ డొక్కపరి నలువంకలనుజూచి యెప్పుడు లేకుంటుండెను. పూర్వము భాగ్యవంతులగు గంధర్వమున విచ్చలము. "సులూ, విషయము, సులూజనము. విషయంబులే! నిపు భాగ్యవంతులగు కాశిష్టమున్నను, నీమెను కలిసి నీమెను కలకత్తలోనికె జేసియున్నావు. సంధ్యా కాలమున గమలము, భ్రమరము—వధుకరుడు—అందుఁ జిక్కికొనినను లేకున్నను, మార్గనిర్మలము నేయకయె ముకుళించుచున్నది. కాని, యానుకుమార కవలమును, నేను—కలకత్తలోనికె వధుకరును—సులూజనంలో గట్టిగఁ బట్టికొనియున్నాను. సులూ, సులూజనమున కాశిష్టముగ నివాసముండునామె పరివేషించుచు నిన్నిక్కడ గంధియుండవలయునని తోచుచున్నది."

సులూ:—“అనగా” అని యెప్పుడుచేతోఁ బ్రవ్వించెను.
 వధు:—అనగా, నిన్ను గాంధర్వవిధిని వివాహమాదు
 బాధ వా కాని పేర్వలె నుండుచుండెను. అంత నీ నిప్పు దిక్కిదితు చెప్పిరిని.
 సులూ లజ్జావనరముఖి యయ్యెను.
 వధు:—సులూ, నినుఁబోలిన సులూ—సులూజన—
 నాకు సులూజనమునాకెల్లమున నాకెల్లము సులూజనము కాగలదు. అనుమానము లేదు.
 సులూ:— కాని, నావంటి దీనము—పరాధీనము—
 పరించటలో నీకేమాత్రము ముఖమొనవునో?

“మహీ, మాలింగిగారికి నాయం వసుండ్ల పేరు కలదు. నేను పలువురదంతయు నామకొంటే, యథా యోగ్యతావలయు, అది వారిదికావదు. అయినాగానీ, నన్ను నున్నట్లు వానినూ పోల్చుమొనరిం. కావున నీవు నన్ను బూర్జుమగా నమ్ముము. కన్నీరు గార్చుము. తుడిదికొనుము. నీకన్నులలోఁ గారుచున్న శుభ్రమనువు నావ్యాధియనును జంపఁజేయుచు న్నది. ఎన్నఁటికిని నీన్నుఁ బాయను. నాపలుకులు నమ్మును.”

ఈయూరడింపుపలుకులను వినినంత సుకీల య తనిఁ గంఠారింప మొనర్చుకొనెను. కాని, యగ్రజల పెంపనుకొనెను బంపులు కాలేను. పధురం నీవే కవిగవుల నామె నూరడించెను. కాని “వసుఁ బోలిన కౌంట్లను పోయియలన వింతిండ్రికి నీవైకొన మచి యిదిను. నాయంబి యనురంగములన నీప్రవృత్తి జన్మవాతనో నీవు పైగము పోనఁజురుయు చుట్టించును. వీలన, నేను నిరాశ్రయను, నిరాధారను; కావున, నావి ప్పవ మాంభుము; పధురం, నాన్నగారియిచ్చకు కృతజ్ఞమనఁ బ్రార్థించుము. వారిశుభ్రలను బాంపుము. ఎన్నుఁ గొట్టి మాతమనెడితేను నానుము. కాని, కని,మహీ, నాకుంబి-క్రమమాలెము-నిర్దోషము. ఇదియ- ఇంతయ- నావిష్కరము. నీవే నావతివి; నీవే నావ్యాధిశిక్షితువు; నీవే నాచింతివృత్తమవు. ఇది నీవేనాటికిని వీరవయమునను- మరువను. నాన్నగారిని పండ్రిపలుచుట్ట, ముండ్లపాడో యొకసయమున, నీవును మాన్చుకొనుటకన్న-నీమిండ్రిగారి యాలోచనల లలన కప్పుకో నీమతి పోయిలకన్న- ఇప్పుడీ నీవ్యాధి యను మాదిపోయిన — నాయంతరి క్రమను మరదిపోయి — మేలుకాదా!” అని సుకీల యత్రువిమానము నేయుదునె గడ్గవస్వరమునఁ బలికెను.

పధురం నానాదికాదు ప్రకముఁ దన వెక్కిళ్ళుమున కనుమట్టికొని యుండెను. అత్ర జలపువ్వులను నామె క్రమములను జేలాంపలమునఁ గుడుచుచుండెను. కాని, నిరసనలయన నొనువన నెలలము లూనవు నేమి యను లెల నామెకుఁ ద్రేవకేమ యొనరుమంప నామె గుప్ప వాంఛనలను గువెసియించెను? అవును; తన పొలయవ

దనప్రియలయనకు — నీమన్వోన్వయమున — గుఱుమున పున క్రమము రావీన్వయించగలకు? తన శుభానందములను — ప్రాణముల మెచ్చము — అనెంకొకట సమర్థింపఁ జొందుట కేకాంతి చెనునీవుగలకు? సుకీలయు నిట్టిదె. గుక్కన ముఖానేగమున నామె కన్నులనుండి బాష్పనారి ప్రవ ర్ణించుచుండెను. పధురం పక్షిభాగమునెన్ను నీటికి పోయెను. ఇది చెనేకవిగవుల నామెను కాంక్షింపాన్వయములతో నుంజింగఁ బ్రయత్నించు చుండెను. అయినను పాత్రువిమానము బంపులు కాలేను. కావున నె యిందు ప్రాకంధమున నుడివిపాన్వయము బుచ్చుకొనెను. ఆమెకు నమ్మక కలిగెనుమట్టై “మహీ, నీ నీయెట్టాకట్టె నీవు నమ్మును”, కెప్పు” అని మరెను. అందుకా కా తానిక బాష్పాదితానధిమమునఁ నెవన కోయన కీరిం బ్రార్థింప మెనెంను. ఇంతలో “పధురం, పధు కిరా” అని తన్నువ్వకో నీయమంటు యాతరి విస వెచ్చెను. ఈమె కేవల ప్రసాదానికి వచ్చినదో యని యాన నిలం జూచుమంప నంతలో క్యాయం వెచటికి వచ్చి జేరెను. అంత సుకీలా పధురంల కొలిచయవచ్చ యిట్టి దని చెప్పవలసికాదు. వారి బాహుబలములు నడచెను. పధురంబు ల్లు పాత్రవనను నిరర్థము. సుకీల కేత్రం పలుమందో బాష్పములను గుడిచిచ్చ వెను. ఆమె సర్వం గములను తిన్మలూరెను. నేమనెంతనుగ గడగడ పడికఁ గొపెండెను. అప్పుడే నీకటి నలువంటలను గ్రమ్ముమంటు టకే, టితి యానుభవముంతయును, వెలలల బాడనార ముఖమంపలమును, క్యామంగావువలె గవలపలేదు. అయినను సుకీలా క్షితి యుట కెటువంటి నాలేను. ఎవ్వగు నేమియు బయిసింతుల గని క్యావరా విల్లికెను. “పధు కరా, కేచేకదా నీవు కలకత్రాకు బోవుట. ప్రయాణ సన్నాహములకఁ బోవక యిటుకెచ్చి పొరుమంటి చేమి! సుకీలను పక్షివి నాల్గునీ గంధియుండెనె నింటికి మాట్లాడియండెనుచ్చును. బో, నీముక్తి నీవ్వయు నీధ పలుపఁబొమ్ము.”

పధురం కెప్పు కిక్కిరించుకొని బాచీసావుట కనుమనా యనియే యాలోచించుచుండెను. సుకీలలోఁ క్రేమాలాప మొనర్చుమిచ్చుంటు నాన్నగారి కాగ్రహ మొనవు నేమో యని మతియె చులువడి యుండెను.

విష్వస్థ పట్టి వర్తించు జనగణమున మధురము దాత్మ్యము
పంతోమమంది తెల్లతెలుపుననుపించి సొమ్మునుమాట నెరుపు
నెరుగుచున్నట్లు నానిజాయను, అతనిని నానిజాయను
వివస్థలు క్షామరావు కుశలము మూర్ఖునియును "పిల్ల,
మీలా, మీయి యేకాంతియైనను నునున నే నాకస్మి
కముగ నుద్బులించె నీ కాశ్యపము గణించుచుండును. క్రీమ
సామ్రాజ్యమున నమ్మక ప్రకటన ప్రకటించును ముఖ
కళ మీ. కాని, యీసమయమున నేమిచేసి రాకుండు కుశల
నీ హృదయమున్నెత్తెను నా కష్టపడితిని తనివీయుచును.
కేవలము నాకాగ్రహ ముదవుననుకొనిన నీచారిత్రయందు
క్రీమము వివర్ణించును కాని పురుషుని. నీమూలమున నీ
ప్రముఖమున కొంతయందు నా మూలము కావలయు నుత్త
రములో నీనాజన్మము నుదాహరించుచుండు గృహ విశ్వ
యనైతిని. నీ హృదయమున్నెత్తెను మింతకన్న నిం
కెంతయుండును? మీలా, మధురముడు నీకు వయోజ్య
ప్రగతియను నాయుడై, అవిచారముడై. కాని నీవు మా
త్రము మా రాలోచనాపరులవవు. నీకు వాయువు నా
త్రము మిచ్చిననాడై నీకేవల నావహోపకారము నీయ
వలయునని యించియనుకొని. అట్లే చేయుదును. తిన్నము.
కాని నీకు వనమున కెక్కునీతిని తేలులలనో తేనో
యదీయనుమనము. నీవుమాత్రము నాతాశ్చయ కావదు.
గమ్యు; చీకటి పడినది. నేకు నీకు కొంతయందును నని
మాత్రము గట్టిగ నమ్ముము." అని వచించి ముగిసో
నానిజాయను.

51

ప్రేమించిన విషయములు జరిగిన మునునాడే
వధుగరుడు కలకత్తాకు వెళ్ళిపోయెను. అటు పయన
వేగమున 'నే' భోయివచ్చినదియు, వెల్లుగ 'నామె'
ప్రేమ ముండిచిచ్చు' అనియు నొత్తమె యా మని
తెప్పించిన వీలుచుండెను. కాని రహస్యముగ- నేకాంశ
లమున-గగిసి, మనః పాటములు కలిపి ప్రేమస్థాన
ములు నేయుటకు చేకూర్చినదికాదు. అదియు మనః
పోయిన నాచునుండియు నామెలో భేదము కాన్పించ
సాగెను. ఆవంతుప్రస్తుత ప్రేయుండు నామె గూననమండ
లమున విచారద్వైలు ప్రియో మోములు కాసాగెను. విద్యా
భ్యసనము కలిపి కష్టమయ్యెను. తెనకీరి లా-ముల జను

పోతావుటచే నిగువులనుమగ్నమున విభాసము చేయవలసి
 వచ్చెను. అది దుర్మనవిధములునునది లోకై నానా
 టికి నిచ్చె యగునుండెను. వధుకరుడు తండ్రికి నిఖం
 చినజాబుల నామయత్రికవతో—అతిసుఖముతోఁజగు
 వును. సోతఁగంతయుఁ క్కామరావునకుఁ బోకను.కాని,
 యం దెమియు నాతఁడు తనపత్నికిఁ దెలుపలేదు. క్కామ
 రావు నాతనిపత్ని గంగాబాయియు సుకల విద్విత్సరితి
 నాదరించుచుండును. వారు తమకు వధుకరుఁ డొక్కఁడె
 గొడుగులు చేతను, వేల్పుస్త్రీసంఠానము లేకవావుటచేతను
 ఈసుకలనే తమపత్ని పట్టణం ల భావించియుండున్. అందు
 పై నీమెయుఁ దోచులకులకు నాచియుండెను! గంగాబా
 యియు భర్తవలెనే దయాస్వభావ; కాని, తమ కీర్తన
 హానికొనించుచిషయమునమాత్ర మమెకు బలుపట్టుం
 చుల. అందునఁ గలుగు కీడుల నొప్పుట కామె కిటుగించు
 చుండును. కావుననె, యాసుకలా వధుకరులకేమలా
 పము నామెకుఁ దెలుపుటకు క్కామరా వొల్లఁడయ్యెను.
 ఈవిషయమునఁ దనయిష్టముఁ బన్ని యంగీకరింపదని
 యతనికిఁ దెలిసియుండెను. అట్లుండియు నాతఁ డీబా
 లిక శ్రేణి కువకారము వేయవలయునని తలఁచియుం
 డెను. ఈమె శ్రేణిమగఁ నుపకరింపఁదనినా యని యతిఁ
 దనవరతిను నాలోచించుచుండును. గంగాబాయికి సుక
 లపైఁ బత్రికావాత్సల్య ముండెను. కాని, క్కామరా
 వేచ్చి నామెను గాంచుచుండెనో, యేయుద్ధిశముతో
 నాబాలిక నక్కుశుగారమునఁ ద్రేవించుచుండెనో, అని
 వేటు. ఈదేవును సుకలానర్తన మామెకు విచిత్రముగఁ
 గవచ్చుచుండెను. కాని, యానర్తనమునో నిప్తకారణ
 మెట్లయో నామెకుఁ దెలియను. “సుకల యెద్దానఁ గృశం
 చుచున్నది? దినదినము నధికాభివృద్ధియై వాపుచుండె
 నేల? పల్లవుడు నువాసినయై యుండి నేటికి?”అని యెన్ని
 పర్యాయములైన నీపి భర్తవడినను.కాని, క్కామరావు
 విజవైనకారణ మెఱిగియుండియు నామెకుఁ దెలుపనిచ్చు
 గింపక యేదియో యుత్తిరముచ్చి సమాధానపఱుచుచుం
 డెను. “ఒకవేళఁ దోచులకులు జ్ఞప్తికి వచ్చియుండునెమో!
 చిరకాలముక్రింద న్మృతుడైన తనతండ్రులు జ్ఞప్తికివచ్చిన
 యనాధబాలిక లిట్లేయుండును” అని యనును. గంగా
 బాయి సుకలశ్రేష్ఠత్వముగనెడికను.ఆమెక దినుండియు

చూడవలసివచ్చిన ప్రక్క ప్రక్కను లభించినా ఉండు. ఈ
 బానిస తీసికొని వ్యాధిని తీసివేయుట, తలుపు
 టను సరిచేయించుమన్నది భావించి, యామె వెళ్లు
 దిరిగింది, సుశీల కామధోవచారము లొనర్చెను. కాని,
 మనోబోగమునకు మం దీయగలవారెవరు? కేవల మాషధ
 సేవమువలన లాభము కలుగలేదు సరికదా, ముడియు
 పథికాధికముగని గొప్పించుట. వధురంగము వెదకా
 యిన విచారములములములె యా బానిస కట్టుకున్న సుఖ
 విందులని వ్యామరావునకు మాత్రము తెలియును. అతడు
 విచారమున్ను ఉదయ్యెను. అతడును నాకే దామచివ
 యమున తల్లి పోలింది, విచారము సున్నమిందిను. పు
 నాం దుదయ మీపారిక సకాలమునకు లేవమన్నందున,
 సీతం దామేవివయముం గనుగొనం బడకటింటి కరిగెను.
 వ్యాధిగము సగము ముగియుచున్నందున సీతం దామేవివ
 నుండి లోపలికి దొంగిమాచెను. సుశీల తమగృహ
 మున వాత్రేమియున్నను, నాకే దామే కేవలగృ
 హమున నవచ్చుభవమున ముడికనుగకె యలంకరింప
 లేనియుండెను. ఆగదిలో నొక మేజాబల్ల (Table)
 యుండి దానిమీప నాలుగు గుర్రున్న యుండెను. పు సరి
 గులు నితరములైన మందుల కొక 'గ్రీనింగ్'యుండెను.
 సుశీల విచారమున ముగియుచు కొక వైచిత్ర్య గ్రీనింగ్ వ్రే
 యుండెను. ఒకమంచము, దానిపై బరువు నుండెను.
 ఇంతయేకాక భార్యాపటములు కొన్ని యుండెను.
 వానిలో నొకదానిలో వధుకరుని భార్యాపట ముండెను
 అది వధుకరుని బాల్యదశలో నీయుంబడినది. వ్యాధి నొక
 బల్లయు, నిరుప్రక్కల నలిదండ్రులుండి, వధుకరుని
 బల్లపై నిలుచు కట్టి మాతాపితృ బాతని యిదిగోయులను
 బట్టికొనియుండెరి. అనానా, విదానానా, వద్యకృతమెవల
 గవచ్చివచ్చెము లుండెను. సుశీల బల్ల పేమన్న వధుకరుని
 నామమంత్రమున గురుం నొనర్చుకొనుచున్నా వ్యామ
 రావునకు గవలెదెను. అనానా ముడికేర 'వెక్కిలేన్'కు
 వదము'ను బట్టికొని, యెవలమోకేయి బల్లపై వానించి
 యగడేనె జంతుములుబల్ల కొని వధుకరుని భార్యాచిత్ర
 మువంకం వ్రేచివచ్చిస్తో. జూచుచుండెను. ఆమెకన్నుల
 నీరు బల్ల పేమన్న పు సరికమున అనుపంబువలెండెను.
 నేటి గుక్కలేనప్పుడుంక వు చిత్రమును బట్టి యుండెనేకాని,
 నట్టియంతయు, భ్యానములయు, వాచిత్ర్యపువంతు

వధుకరుని కేవల మేయండెను. వ్యామరావు గొలుపుచూ
 న నిలుచుండి యావిధముకేయం దిలకించుచుండెను. ఇంత
 లో నాకనికులకు "వధుకరా, వధుకరా, వీరవ్యభా
 గ్యము నా కలగక నో? భార్యమే కావించెన నిప్పుటి
 యామెన్నునదియెగవలలలో? బడి కిగను నామెనును
 గదా! నీవెవలచ్చితి? నీ నా కముమీనయిన నా కెంతటి
 ముఖ మున్నునో? అహ! యావిదానములము కేగతి
 భరింపగలను! అతేనావచ్చుల నామెన్నును తాగింప
 యుపం బ్రయత్నించింది; కాని, యేమిచేసినక, ఎంత
 యోగకరిమిగొన్నానా, ప్రయత్నమే చేసినావునన్ను త
 కదా! నీ కేమిచేయగలను? ఎంత ముఖమన్నను ముఖ
 పుకలుగక! ఈ కేవలవ్యభాగము'ను జూచుటలన
 నామనోయాతన కొనవనుసేనా యని యెంచింది. కాని
 వధుకరా, యావు నీ నామెనులములను నా విదానా
 నా యధాక మే యగిమిచ్చి కే! వధుకరుని—నవలతులవి
 ట్ట బట్టికొనివచ్చెనను—వధుకరము—వధుకరము నలు
 చ. నావలె గత్తిలేనదిక్రేవకొనుచుంబడినందు శ్రీకృ
 ణ్ణుని వర్ణము నలుపు! ఈకారమున నామనకు గెం
 గనాధాన మొనర్చుకొన యచ్చింపవను నిప్పులచే! వధు
 కరా! హ, మధుకరా!" అనువాక్యములు విసంబడెను.

సుశీల కడపటివాక్యములు దుఃఖగర్భదస్వరముతో
 బలికెను. అంత గుఱును మున్నుపై బల్లపై ముగిమిడి
 నట్టియునాగోడించునానెను. వ్యామరావు చివ్వున నాకె
 తలుపుల దెరిచెను. అయి లభ్యకేయం నాకెందె యా
 కేకను సమీక్షించికోపునకేయియి నెను. సుశీల యుగికిపడి
 మొగముం బైక త్రిమాచెను. అదే వ్యామరావు నిడి
 యుండెను. అంత నామె నొకప్పుడునునాదేని నిలు
 చుండి యధోమది యుగ్గము. వ్యామరా వాల్చినను కేం
 గుంకేరదేని కిగ్గం గవుగోండి వ్యయవధుం బాపముల
 న్నిచ్చి మిగెను. "వధుకరా, సుశీల! నీవ్వుచుండి చేసినవ్యా?
 తలనొమ్మిచ్చిరా? అక నేరైన లోక యామెన్నునా?
 లేక నిన్నువరైన నేమే ననిరా? సరిగోదింపక చెప్పము
 త్తి! ఇప్పుటి నాలుగు మహాసములనుంబడియు నీ ముగి
 కాంతి వానాటికి వివర్ణమునన్నది. దివదినము పథికా
 ధికముగ నెలలలబాటుచున్నది. చిన్న నాటి ముచ్చట
 కేవల నీకేవలము జ్ఞా కిచ్చియన్నవా? అనెం నిలచి
 విచారించుచున్నావా? చెప్పవచ్చు. నేను నీకుబోపను

నాకాసాక్ష్యములు జల్లదెపలుపలుచేసి చచ్చివెళ్ళి. నేను కానిచ్చి లేచిన బహిష్కరితులముగివా? భాగ్యవారానా మేమి యభార్యవృత్తాంతము నివేదించెను. అంతనామె “ఏమి! మధుక గుడు ప్రేమించినాడా! నువ్వీనే భాగ్యవారానా! కోన విచ్చియింటినాడా!” అని చూశ్యమయిపోవడము.

“అవును. మొన్న సెలవులలో మధుకరు డిక్కనుకు వెళ్ళియింటి కామరంలోనూ నాకు నువ్వీతో ప్రేమలూపము లాడుమని నే బింగించి. నిజము బరికెంప నువ్వీ యనాధాయ. కాని నువ్వీతో ప్రేమలూపముల జూడ నామెకు మన కోడలినిగా తేసికొనుటయం దెన్నాయమేమియు లేదని నాకు చోచినది. చివ్వుల్లము ద్దొనను బుట్టించుకుంటారు; ఉవాచ్యాయు. కోప్పగం పినులలో బుట్టించారితోగల బట్టము లన్నియు నీ మేమంద మన్నవి.”

“ఏ చెల్లయినను నన మధుకరునకు భాగ్యమును బతుకవారము గెలిచినాడు. ఇంత నిజము. మన కీకావీక పై ప్రేమమున్నది. నాకన్న పట్టితిగఁ జూపించుచున్నాను. కాని, యెటుమాచినను దిక్కులేని యాపిల్లను వారము నాకు గోడలోగా తేసికొనుట క్షమలేదు. మధుకరునకు నీమెనిచ్చి పెండ్లిచేయను.”

ఈమె పట్టుదలయు, సభ్యసాక్ష్యభావము భాగ్యవారావునకుఁ బెక్కినాఁడనియును. ఈ సంబంధమున కేమి యంగీరించవలసి యుత్తరిక నూడేగఁ దోసియుండుటలేదే, యింతవఱకు నీ ప్రమాదన రహస్యము నాగడెట్టి గియుండియు నామెకుఁ దోసియుండలేదు. ఎట్లయినను సరియో, యిందుక హెచ్చరించుమాచిన మేలని తిలచి నువ్వీ కీ నాచేయి అయినానుమానములమందెను నాచి యుండిన రహస్యము నామెకుఁ దెలిపెను. అతని యెప్పటియనుభవమే యానాదనును గలిగెను. నువ్వీలా పక్ష మవలంబించి భాగ్యవారావు భాగ్యవనసున కెక్కు నట్లు పరిపరిచియుల న్నిండి, సాధ్యత్యములను జూపి, నొక్కిచెప్పెను. కాని గోమలూభము? భాగ్యవారా వోడి పోయెను!

3

అనాఁడంతయు నువ్వీ, భోజనమునకు దప్ప, పనికిట్లు విడిచి బయటికి రాలేదు. భాగ్యవారా వామె దేహగోస్థియవిమయ మే యధిక్రెస్త బహిష్కరియందెను. కాని, నేడొక్క దప్పటవే నుండిలేను. వివాహావృత్తుఁ దెముందెను. అందు స్వయముగనే బాబు నును పోలి కొనివచ్చి యావధముల నిప్పించెను. కాని, యామె గామ భోజనము లన్నియు సర్వవ్యాధిమునును ఆయావధములచే నే చేయమందెను. గంగాబాయిమాత్ర మెప్పటి క్రెస్త బహిష్కరిలేదు. సామంకాలమున భాగ్యవారా వానా పితుఁ దానే స్వయముగ భోజనము గెను. రాత్రియావధముచ్చి పరుండచోయెను. అందఱును పెడకీపోయి తా నేకతమగ నుంటగని నువ్వీ గదితలుపు మూసికొనెను.

మఱువాఁడు భాగ్యవారావు నిద్దురలేదుల కొంత యెల్లప్పుడున్నాను. గంగాబాయి లేచి, కాలగోస్థియుల దీర్చి నువ్వీ కే పట్టియున్నానో చూచిమని యామె తేయనాగానమునఁ బ్రవేశించెను. “ఏమిది, నువ్వీ లేచి!” అన్నకదెలను చదివించెను. అందు మన్న పన్నయు యథా స్థానముల నుండెను. కాని, నువ్వీ మాత్రమే కానరాద భాగ్యము. ఆమె దిలలునది గుండియలు దడదడఁ గొట్టు తొనఁ కట్టు నొక్కడను, నెడిమికినోయి పగని లేను; ‘నువ్వీలేచిని చెప్పెను. అందు నదిరపడి లేచి, విమనాస్యముమలో, భిన్న నిదనములో, క్రుత గమనములో నాగడిలోని కరిగియాచెను. టోను, నిజమే! అందలి యన్ని పక్షులు నున్నచోలనే యున్నవి. ఆవధుకరుని వాగూచిత్ర మెక్కిలే పినుబుంటలేను. మంగముపైన బుగ్గు నిట్టి పెట్టియున్నది. ప్రస్త్రవాహా ముపై నామె కుంభ ముంటి యుక్తేయందెను. గంగాబాయి అ కులు పముఁ తేరదీరికొని తేజులు తడిచియాచెను. అందొక దానిలో నొక కాగితపువడెత దొరికెను. భాగ్యవారా వాకాగితమును కొని యత్కృత్యులలో, కంపితకరముల లో, నానావిధాలోచనాభాగ్య భాగ్యయములలో ముగితను విప్పియాచెను. అందిట్లు లిఖింపబడియున్నది :

“అనేక నమస్కారములు;

నేను వ్యాధిపీడితని యంటిని. నాయావ్యాధి నుదుర్బుటకు చార్వరు లోక్తులు. అట్లుండ, మీ కన్య

ముగ నామూలమున నాయాసముగట నే జూడజాలక,
మికాయాసపెట్టుట కిచ్చగించక ఇంటికి వెడలిపోవు
దున్నాను. మీరు నాకొనర్చిన మహోపకారమును మీ
రికపుడు నన్ను బెంచి యింతదానినిజేసిన మీఱుగా
మును నే నెన్నటికిని మరచను. నే నాజన్మము మీఇద్ద
రారని నే కల్పించుకొన్నట్లు యుండును. ఇది నాకొంత
మీరు వెదకుటకు బ్రయోజపడ నక్కరలేదు.

ఒక నేళంబెంచిన మడుతవీడలేక మీరు నను వెదకి
నను లాభ ముండునని తలచెదను.

దీక్ష

గుడిల."

శ్యామగా బీజానుజడివి భార్యలేరి కిచ్చెను.
ఆమెయు దానిఁ జదువుకొని విప్రయు విమోక్షయై
పోయెను. "ఆహా! యెంతవని! సాహసించినది!"

"ఇంతయుఁ బ్రేమప్రభావమే!"

"అవునా?"

"అనగా, నేమున్నటి నిన్న నుదయము మనసం
భావన నిబాటిక వినియుండఁజాలను."

"అంతమాత్రమునకె యింటికి పోవలయునా?"

"ఇంతమి చేయవలయును! తన కోరినది దుర్లభ
మని తెలిసినది. తనకు వధుకరుణితోడి నహవానము
లభించునని నాటియెడ. అందున మిత్రాశ్రయ మనల కాశ్వ
తముగనె విడిచిపోయినది. గదిలోనకు వచ్చిచూడ మధు
కరుని నామూలిత్రము నాకు గమనింపలేదు. అప్పుడే నా
కనుమానము కలిగినది. నీయశ్రప్రాయ పెట్టికైన నేమి
కానీ, గుడిలవంటి గుడిలయు గులిచారయు; నుదార
హృదయయు, నను తరుణి యింకొక్కతె మధుకరునకు
లభింపదు. అట్టి యింటికిఁ బోయినా ఏమైనదో చెప్పక
వెడకవలయును. ఆమె యెంతటికో చాలసూరము పోయి
యుండునని విని యా బాబునలనఁ జల్లెయనుమన్నది.

అంతలేర మీయిద్దఱు నానావిధములంగ నూహ
లపై నూహలు చేయసాగిరి. అందులకు నిరయింపలేక
పోయిరి. ఆమెను నెమకుటకై యందఱుఁ దవకుఁగల
మిత్రులకు వార్తల నంపిరి.

౪

గుడిల శ్యామంత్రాగ్రమును, ఇత్రయమును
శ్యామల మహాయైదునువచ్చియులు గనెదినవి.
శ్యామరా వింకను నామెను వెదకుమనేయుండెను. ఎందు
నామెజూడ తెలియలేదు. ముంబాపురి, పునహా, బకోడా
మొదలగుసంస్థానములలోఁ దవకుఁగల మిత్రుల కందఱకు
జూరమువ్రాసెను. ఆమెనూన కలవివేషమును 'సీని'గా
వారికిఁ బలిపెను. ఎన్ని చేసినను, ఎంత కోధిం
చినను నామె పోకడ తెలియదయ్యెను. తుదకు శ్యా
మరాపు ప్రాణము విసిగి యాకోధనకార్యము నాడి
చేసెను. కాని, యైదువత్సరములు గడచినను ఇంకను
నామె దామె నందఱు—పూర్వమువలె నదేపనిగఁ గాకు
న్నను—జూరంబుయండెను. ఈమహాశిమన విశేషము
లేనియుఁ గలంగలేదు; కాని, ముఖ్యముగా నొక్కటి
చెప్పుచునెయున్నది. ఇందుగఁ దాదస్యము నవివాహ
తం దైయుండఁబరిష్క మహించెను.

గుడిల శ్యామశ్యామగమెన్ద్రి పోయినమిమ్ముట మధు
కరుఁ డొక్కసారియే తన తలిదండ్రులను సందర్శించి
యుండెను. తిరిగి యింటికి రాలేదు. ఇంతకాలము నా
నిఁజింతిగా రానికాద. మరయులేక మాతాపితరు లత్కింత
భిన్ను లైరి. జూబుపై జూబులకు వ్రాపిరి. కాని,
యతఁ డొక్కజూబుమాత్రమే వ్రాపెను. అందు "నేను
స్వతంత్రముగా నేమి భోజనము చేసికొన్నానను
చేయునంతవఱకును మీదర్శనమునకు రాను." ఇంతే
వ్రాసియుండెను. అంతవచ్చుట జూబులు లేవు. శ్యామ
రాపు నామె యనునఁ బుస్త్రీకి కథింపముగి వ్రాయలేదు.

మధుకరుని కైన్దువిశ్వాస్థతల నను విన్నె "నేనునక
మెడికల్ కాజీ"ని విడిచి ముంబాపురిలో నొక్కతెన్ద్ర
శాలలో మహ్మదము సంపాదించెను. స్వైరముగా—అందు
మాఱుకు సంపన్నులగుటోకే—స్వతంత్రముగ వైద్యకాల
నేర్పరచి, తానందుఁ బ్రధానాధికారి యయ్యెను.
కొలఁదికాలమునకే యతనిగౌరవి యల్లకడల వ్యాపించెను.
ఇదను మిమ్ము ముగి లభించుమిందెను. బీరల కుదితముగ
నావధోపచారము లొనర్చుటయే నిజభర్తలక్షణమని
యెఱిగి, తనయోషాధాయమునుండియై ద్దయింపునను
లతో"బీరల కుదితముగ నాం దీయఁబడెను"అని వ్రాయు

నను. ఆ సీత వీరి కుమారులను బంధించిరి. అరిక్రూ
కాలముననే యాయావధాలయముపేరు వచ్చి కట్టెను.
అంతలో నాల్గవ వనమోహనరాయిగారి కేసును విశ్వా
సము కాసాగెను.

మధుకరుడు కలకత్తా వీధినప్పటినుండియు నిజ
నామమును వార్తామోహనరాయిగారి అని యిహింపెను.
వింక్రితములైన గోగిలగొలక కాలమును, నాయావధాల
యమునకు తోడ్పడెను. ఆకాలమున నీరసముగల వా
లమునున గోగుల దని పిలువబడును. ఇట్లుండ నీరసము
మున్నగునున్నది కెందేండ్లు మోగునగుల గృహస్థులయొ
రను మనమోహనరాయిగారిచెంత కరుదెంచి, తనయింట నొక
గోగిలగొలకను విచ్చేయఁ బ్రార్థించెను. అప్పుకాలమున
నాల్గవ వనమోహనరాయిగారి నీరసములోని యొక గోగ్గు
బంగారముల బండికిని బోగిలము బ్రవేశించెను. తోగిల
బడిగిలించెను. అగోగిల బడిగిలించినప్పుడు మన కీగోగి
లము యము-వృత్తాంతము-వడికెను. మన రావు ఆ గృ
హస్థులను-గోగిలవృత్తి మిట్లు నడిపెను. “ఈమె నాకువల్ల
మోగునగు; నాకుంకెట్లెలు. చాలకాలమునను మేము కలిసి
కొంటామి. మాయింట మునునది నే కంతో బ్రతినుంటా
ము కంగీకరించినది. అప్పటికే కొంచెము తొగము
ముగురుమండలమును! నా నాటికి నా న్యాయము మై
దుడకు తనలేక మందముం బట్టెను. ఎంత తెండగో
నాల్గవ కాలమునాటిది. నాకు వచ్చి ఖేమనృతాలకు నాటి
దిని. ఎక్కువైనా మండల నిష్పించితిని. కాని నాకున్న
ములు గానరా లేదు. అట్లున్నప్పుడు మీ కేగినను భూమియు
వింటిని. మీయెప్పుడు బాగునీచెచ్చితిని. నాకు నాల్గవ
మీ కేగి కట్టించెనున్నాను. మీగమున కైన నీ బోగిల
గోగిలము క్రియమిదయే నాకు గానలసింది. నీలగోగ్గుయ
మున కైనను నుచీయను. నాయందు గృహముంపుడెను.
నాకునది గానంబడి నుంచునును నీచ్చి నానోగిలని బ్రతి
నింపుడెను. మీయిచ్చును మీనికేసినను సరియే; నానోగి
లని బ్రతికెంపుడెను” అని యనుమండ మాధవరావువకుం
గలగును గుడ్డునుచ్చెను. కన్నులరావ్యములు కొను
మించెను. కేసెప్పులు కెందేండుమండెను. మగియున్నానీ
యుండెను.

“ఈమెకు నివాసమైనదా?”

“అదేమియు నా కంతగా దెలియదు. కాని,
వివాహమునకు నీయున్నప్పుడు తన కాలమింటకు పనియు
మాత్రమే చెప్పినది.”

“ఈమె తలిదండ్రు లెవరునున్నార?”

“వారు నీమె పసిబాలగ నున్నప్పుడే కాలగతిఁ
దెందిరి.”

“అంతలో మీమెనెప్పుడ - ఎవరి చెంత- నుండి
వచ్చి?”

“అదియు నాకు దెలియదు. నిగుడు నేను మా
వచ్చినో- నాకువల్లగోగునను “నానెగోగిలమున్నాము
నకుం బోయియుంటిని. అప్పు డీమెయు నాకాతరకు
కచ్చియందెను. నాయుచ్చి యామెను నుల్లింది, బంట
కుం లొంది, సలముం దెలిసికొనెను. “నే నవాధరాలికా
గిలమున నున్నానని చెప్పెను. నాయుచ్చి యెంతయో
బ్రతిమాలుగాఁ గుడకు మాయింటికి చెచ్చుటకంగీ కించెను.
కాని, వచ్చిననాటనుండియు న్యాధిపడితయే?”

డాక్టరు మనమోహనరాయి రూపము రూపా
నగుండను. అతడు గోగిలగోగిలమున గ్రహించి గూర్చుం
డు మెయింబలములను నడకెప్పుట్టిలో- జూచెను.
నామిచ్చి ముందమున గోగిలము, కేసెగోగిలమున యొక
చెచ్చుకొండము వచ్చి లేచి యుందున్న కేసెగోగి
మము, నీబాలికాముఖమును బోల్చెను. అనంతర మేమి
తెలిసెనో, ఏమిచెడినెనో, కాని, నవమనము “దేను;
సంతయుమలేదు! చిక్కినది” అని యనుకొనెను.

“సరే! తొగ మంతరిత్రము కాదు. మీ రణుమా
త్రము భయమందఁ బడలేదు. నాకే కికొలందఁ బ్రయ
త్నించి మీనిగిలని బాగుపడును” అని శైశ్వముఁ గొచ్చి
నడకగానెను.

అది మొదలు నాల్గవ వనమునకు కెందుమాఁగునాగు
లియుంటి కరుదెంచి యాగోగిలగొలక బాచిపోవుమండెను.
ఒకనాడెవరెను నామిచ్చిరావచ్చి “ఈమె యింటనుండ
మాలమున నిధిశ్రద్ధాగొందుం కట్టెను. నా యా
ధాలయమున గొంబికాల మీమె నుంచిన బాగుండునని
బోమెదున్నది. అటు పరిచారికలున్నాను. ఇక్కడ
కన్ను నిధిపర్యాయము లక్కిలించి నాకు నమనాలము

లభించును. ఏడవతరగతి వేసవేసిన నీమె ట్లెక్కుకాలముననే తేచి తిరుగుగలదు." అని వదిలించుకొని వెళ్ళిపోయినాను. మాధవరా వీరగో నామధికారి కంప నిశ్చయించెను.

"నే నడుగునది నీయొద్దను-ఇంక నెంతటి చేదవారి యొద్దనైనను-దాక్షిణ్యము. ఇంతటి చేదవారి నుచే నైదు నీ నీయగలయట్టిదె."

"జేను; సంతోషములేదు! చిక్కినది."

జేనుగారిలో తేరినప్పటినుండియు సుశీలకు గ్రమముగ నిమ్మలించుచుండెను. ఆమెమాటు పండిన కొలది వనదాక్షుడు వానందితుఁ డగుచుండెను. చక్క-వాటిసాయంకాలము దాక్షర్ వనమోహనరా యామెను బలికించుచుండ నామె దీవవచనయై, ట్లెక్కుకాలమున "దాక్షరుగారు, నాకు నిమ్మలించువా? నాగుండెలు నొమ్మచున్నవి." అని యనెను.

"గుండెలు త్వరలోనే బాగుపడును. నీవును ద్వారాలోకి తేచి తిరుగుగలవు. నీకిమిదులు నియములేదు. నీరే కాని నిన్నీకోగమునుండి పూర్తిగా విడుదల నా వింబిలివేసి నాకే 'మనా' మిచ్చెదవా?"

"నేగడుఁ బెదను. నాయొద్దమీకెట్టియ్యనాము."

"అట్లయ్యుకేని నేను మహానయముతో సమర్పించె నను. అదేమీ తెలుపుదు"

"నీతోటి పునర్వివాహమున కనుజ్ఞ!"

సుశీల తటాలున లేచి పూర్పుండెను. వరుసమండల మున యుఖస్సుట లుదయించెను; కమ్మ లశ్రుజలధారాపాలము నీయసాగెను. నోట మాట రాదయ్యెను! ఈతఁడె గణించి దాక్ష రిట్లనెను.

"నా పలుకులవలన నీకు దుఃఖ మొదవినదియా? నే నడిగినదాని నిమ్మటకు నీకు బహువుగ నున్నదా? కష్టమా?"

"దాక్షరుగారు, మీ రడిగినదాని నే నిదివరలోనే యొకరి కర్పించివేసి యున్నాను. ఆ దివ్యము నా యధీనమున లేదు.

ఇంతయు నాయొద్ద మిగిలినదిలేదు. మావాదములకు ప్రమత్నదను. అదిహస్త్రము నన్నడుగవలదు".

"అట్లయిన నా కింకం జేదియు నెరును. నాక ఏయే కాలమును, ఈయలఁదిన దాని నిమ్మ. ఈవానిము నేను నన్నీ కేలించును నీమియించుచున్నందున బహుమును ప్రేమ నెదనుకాలఁ దన్నుటయే యగును. నేనును నీవలె నే, నాదాల్చునూదానికి ప్రేమను మిగిలించెను. యుమ్మ యుభయ్యవలె. కాని, నేనానాని నీమి కేందులించుమును జూచిరినో యానాఁడె నాయాబాల్యసఖి నాకట్టెదుట నిలిచిన ట్లయినను. నాకాస్పత్రి విశ్వలొ గలిగింతులు నానా సమస్త శివనా నియమల నానాము నాకుతోగంప నానాము ననివాసాతుదయమున నేకేనీగొన్న ప్రతి జ్ఞయు మిగిలిరి. నీతోఁ బునర్వివాహానుబంధ నను

నిశ్చయము బ్రహ్మచారిని. వాయుశక్తి భరింపలేనివారు
 నీ యభిప్రాయమునున్నది. కాని, నీ విడిచిపెట్టవలెను- ఎవరి
 కర్పించితివి? ఇప్పుడు సంతోషమునందేను. తిప్పుము."

"నాకాశీరు నువ్వరించుటకు గర్జయుగనున్నది-
 కాని, యాశ్రయమూర్తి నాహృదయ శీటికగా" భద్ర
 ముగా నున్నది. ఆ భద్రశ్రవామమును జరించుమంటే
 నాకు బలిమిమనస్థిమైన కర్మము. ద్వాదశగ్రాహు, నే
 నుండే నుడిచినను. నేను నాకాల్యమునకు బాల్యము
 విడిచిపెట్టితిని. అందుకు ముగియుచున్నది గాత్ర
 యము నాకు లభించినది. ఆ యాశ్రయముననే నాకు
 నాశ్రయమూర్తి లభించెను. కాని, యాశ్రయము
 నుండి నాకు విముక్తియైన జాలదనియు, నాశ్రయమూర్తి
 నాకు లభించుననియు, నాకుం జోరదను. కావున నాకు నే
 నాశ్రయవిడిచిపెట్టితిని. నాశ్రయ శ్రయమునుండి యీ
 జగమున ముత్యము లెదని నామనసునకు జోరదినది.
 ఆవిద్యమును నుపాధికగి నే యుండునట్టియింటిని. ఆనా
 గాత్రాశ్రయమునకు ద్రోవబట్టితిని. ఈ వివాహము
 నాపై నామనస్థిమైన పడుచున్నది- ఈవివాహము

ఈయననుభవమూర్తియగును. దీని ముగియుచున్నది నాకుంజె
 మలు చేయవలెను. ఆనామనస్థిమైన నేను వ్యవస్థాపన
 గొరుమనుంటిని."

మనమోహనరాయి ధూపము ప్రభులనుయ్యగా
 అది ముగియించుచున్నది నాకుంజెమ. అందుచే నేను.
 ఈ బాల్మమునాగి యీ వివాహము నుడిచి యుండి
 నీనాగిను నేనెప్పుడో జూచెను. "సంప్రమ- స్వ
 ము- నీశ్రయమూర్తి నాకు ముగియించితిని. నీనులు కే
 ము గురూబాలుడనై యున్నాను. చెప్పుము?"

"అతని నామము నాపెదవును దాటి రానీయ వల
 విని నిర్ణయించితిని. ఆతని నుద్ధరించుటలన నాకు
 దుఃఖముగను."

"ఈ వివాహమునందు నేనెప్పుడూ నేనుజీయను.
 వానియు ఆశ్రయమూర్తి నామనామములన నివ
 ర్ణముచేసివున్నది. నామనామము- నివేదన- తిప్పుమునా?
 నిన్ను నేనెప్పుడో గోరేతెచ్చితిని. కాని, నామనామము
 నీ పేరుకు ముడిచితిని. కాబట్టి- నాపై గ
 యుంచిన పేరు తెప్పుము

"నామనామము భాగిని
 నామమును వినుటలన మీ
 కట్టికాథ మొదలుగలదు!
 కాని, విని నిర్ణయముచే
 పడుచున్నాను. కావున
 తెప్పెదను. ఈయభాగిని
 'మన' యందును."

మన మోహనరాయి
 కలబులులేది యామనము
 గాథముగ గోరించెను.
 ఆమె బాగలపై డెము
 ద్రికలను ముద్రించెను. ఈ
 తని యీ యనుచిత చరణ
 మనకు, అపభ్రష్టత్యము
 నకు ముగియ మిగులగోప
 ము చేయెను. అది
 మును బిమిని విడిచి
 విడిచివైచి చక్కలు దీల
 గెను. కోమక మయి క
 తిచ్చెను. కానకా
 ము నాల్ప గంధిరస్వర

"ఇదియేమి న్యాయము? ద్వాదశగ్రాహు!..... ఇట్టి యభిప్రాయమునకు మీ మన
 పెట్టు పుచ్చుకొంటెను?"

మన "ఇది యేమి న్యాయము? దాష్టర్యగారూ, మిమ్ములకు గొప్పవారి కిష్టమునాలో విధివల్లము-నిధి వల్లము-మనలో గొప్పభంగము కాదా? ఇట్టి న్యాయమును నీయింటికి మీరానిది కట్టి సమ్యక్తించెను?" అని గట్టిచెను.

"సుకీల, నీ యీచరిత్రవంటియు విని నేను నిన్నే వివాహమాపించుచున్నది నిశ్చయించియున్నాను. కావున నే నీకిప్పు డీక్రమాలింగన మొనరిగిని."

"దాష్టర్యగారూ; దాక్షిణ్యపరిహారము-కాని నామెని క్రిమి నీకుగను. అట్టి గుణము మీకు కలదు. నేను మిమ్ము క్రిమింపజాలను. నా పృథులము పరాధీనము-వధురారు వధువు! అట్లు నిశ్చలము ధైర్యము దొరుకు." అని కిష్టరీతిగా దీనిముగిలించెను.

"అట్టిచో నీ మాప్రియవధురారుడే నేనే సుమా!"

"ఏమి! మీరా! మీరేవా? మీరు దాష్టర్య మన మోహనరాయిగారు కారా?"

"అవును; దాష్టర్య మనమోహనరాయియు నీ ప్రయుగభంగమును నొక్కడే. డీక్రమాలింగన నేను నామెమును వార్చితిని. కాని, నీమె నామెక్రిమి కలదా లేనో యని పరీక్షించుటకొకటి తొలిన నిన్ను-బుధర్వివాహ మిందుమని చూపుచుచితిని. ఇప్పుడు వక్షానో ముక్తిర్లక్ష్యమిది. ఆనాడు నిను జామటైమాధవరావు నింటికి నేను వచ్చినపుడే నిను సురితించితిని. కాని, నిజమోకాదోయని సంశయించితిని. పిమ్మట నాకేజులో నుండి నీరూతుపటముదీసి, పరిగించితిని; సురితించితిని; నిట్లున మెలిగితిని, నీజ వాబాల్యమూచారినేని తెలిసితిని. పిమ్మట నీవల్లకాల సమావాసమున నది రూఢియాయెను. కనుక నామెని సంపదాక్రిమి నే నాబట్టుము నీ నానాభావము నీయును కీచిని శీవము-గడుపుచునుండియుండును."

ఈమాటలు విని సుకీల వధురారుని గాఢాలింగన మొనర్చుకొనెను. ముఖము మెరిసి పిల్లనవ్వును విస్తరింపజులినా ప్రాణుల కిష్టమిది. అల్పకాలమునా సుకీలకు బూర్ణాకౌగ్యము కలిగెను.

వధురారుడు కలకత్తా విడిచివదాడిగఁ దానున్న వోలను, దినయునికయును చంద్రకేళి వాపయించుచును. అతఁ డెల్లప్పుడును సుకీలనియోగముసాగరమున మునిగియుండెను. కాని, యీకారణమువలన దవక్షేమ సమాధానము నొసంగువలసిన చోయినది. కిష్ట కిష్టము కాలేదు. కావున దవక్షేమములమున వారికిఁ దవక్షేమసమాధానములు తోయివచ్చియును కిష్టములు చేసెను. శ్యామరావునకు సుకీలనియోగమునందఁ బ్రబలాపూత మైసట్లుండెను. ఇతఁ డిల్లి-గంగాబాయి-తన మూలమున నా పుత్రుని కిష్టమునా నీ విధిచేసివచ్చి పూర్వవృత్తాంతములను వివరించుచును దవక్షేమమును తెలియవలసినది మిక్కిలి వగలఁ జొగలుచుండెను. నేడు శ్యామరావునకు వధురారు స్వహా పృథులమై మొకటి వచ్చెను. క్రీమముయులను నామాతాపితరుల కైనయా నామె మిమ్మిచ్చివేసెను. తనపుత్రుని యుగవధాన్యముల నిశ్చీందము మిక్కిలు ముందాపురికి-—తనయనిఁ జూచుటకు-బయలుదేరిపోయిరి.

దాష్టర్య మనమోహనరాయిగారి యావధాలయము ముందట బండి దిగి శ్యామరావు వధురారునితోంచి యడుగవలెనెను. కాని యింతలో సుకీల వారిని సమీపించి "మీ నామె కావలయును?" అని ప్రశ్నించుచు చలమైకడనుండెను. సుకీలక్రిమివారి శ్యామరావుగారు ప్రశ్నించును! ఇంత నామె తలపడెనెను. అనేక-అప్రపంచము-స్వప్నములములకు గోచెను. ఆమెను ఫిరి జరించెను. సుకీల మాక్రిమిమూలకు వలకు చంద్రకేళియొడొవవునాకే లేకపోవ-దా వారనియిల్లు-అత్రయము-ద్యవించి పోయెను! ఇప్పుడు కవక్షేమకరునింట-ప్రియకముని సమావాసమున -తా సుంతు జూచి, శ్యామరావున కింకొనెను. నీయింటి! ఇదే నేమి సంభవించినో? నీచివామలతో నేమి శ్యామరావుయొను. కాని, నామె యాస్థితిగో నిర్ణయమున సమాధానము లేకపోయెను. సుకీల యిల్లు కిష్టవల్లన నశూన్యమై యుండు సంభావనావధురారుడు నీచివచ్చెను. మాతాపితరుల గాంచినంత వారనికే గడు వచ్చెను విర్యము. కాని, నా-విషయభాగ మెవరికిఁ చేయువదలలేదు. పుత్రులను తేజవల్లముల లోనకు గొనిచగను. సుకీల వారికి నలయు సర్వోపచారములు

నోవచ్చును. తిండిమందుతో నుడుగుదును ననుచు
తొలగింపుకొనుచు గావించెను. అప్పుడు విని శ్యామరావు
గంగాబాయిని నిర్దేశించి యిట్లు అనెను. “ఏమి? నేను
ముందేలేదా? నుకలబోకిన నుదాగిపోయెను, నుకలబ
ననయు నై నబానిక మహాకృతి లభింపవని
ఇప్పుడెనుభవమగ్నమా?” వినిన నుకలను నిర్దేశించి “ను
కలూ, నేను నీకు హితనింతకుండెనని నీతో తెప్పియుం
టివే, జ్ఞప్తియున్నదా? లే, తెచ్చు- సకలము నా కిష్ట పా
నలై నగినినది. ఇందునకు నేను బహిష్కరించును గృహిష్ట
తాత్రాగ్యవంశవంశవాసము లన్నియునున్నను.” అనెను.

గంగాబాయి దేవియు బలక లేదు. కాని, ననకు
నుకలయెడల గల ప్రేమనాత్మల్యములను బ్రకటింపవలయు

గావోలు, నానానిక సత్వదామునో తింతకు తేర్చి,
కానినంది, కన్నీరు మున్నీరుగా గార్చుచుండెను.

అనాటినుండియు మాధవమధురగులబంధుజనులు
పరస్పరమిత్రత్వము వహించి మెలగుచున్నారు.

అల్పకాలముననే శ్యామరావు నుకలమధురగుల
కలివైభవముతో వివాహము చేసెను.

నుకల మధురగుల ప్రేమాభావ సంతోషమును
మలలోఁ బునుచిరిత్రమునందు జ్ఞప్తికొనిన నుకల
పరిహాసముతో - మహాదాసిండుముతో - లక్ష్మణగముతో -
తన భర్తను నిర్దేశించి “ఇతఁడేనా ప్రవర్తివామాము?” అని
యనుచుండును.

లోకాలు నాకేలనే?

తురగా వేంకటరామయ్య గారు

అగునా? జీవాలు

సాగునా? రాగాలు

బాలకృష్ణునియుందు

భ్రాంతి వీడిననాడు

లోకాలు నాకేలనే?

కోకిలా! శ్రీకృష్ణుడే చాలునే.

వలపు దీగలవ్రాల్

పలుక వేమే తల్లి!

కలదెల్ల నీతెన

కంతానకిత్తునే!

నామనోహరు బిలువనా?

కోకిలా! నాజీవములు నిల్పవా?

ఈమెడలో పాట

నే పాడుచుండగా

వేణుపూడుచు మ్రోల

నింతనాట్యము సేయ

బాలకృష్ణుడు వచ్చునా?

కోకిలా! ప్రణయయోగిని ప్రదుకునా?

పాడుజీవాల్, కీ

నింగారుమే డో,

కాలయాపన సేయ

కేళీవనా లేల

దండకాటవి లేదట?

కోకిలా! దానానలము లేదట?

రాలనుం డేవేళ

పూలపానుపు లేల ?

కాలముంటే మంచి

గంధంపు పూలేల ?

అందాలు నాకేలనే!

కోకిలా ! అన్నీ త్యజించినానే.

ఉండనీ; యీమేను

మండనీ; నాకేమి

భావమే ? నావిధుని

పాదాల వ్రాలునే

చింతిల్ల నాకేలనే ?

కోకిలా ! కాంతుడెక్కడికేగునే?

వేయిగానమునాటి

విశ్వమోహనమైన

బాలకృష్ణుడాల

బడుచున్న నామనసు

ఆగుముంటే ఆగునా ?

కోకిలా ! త్యాగముంటే జంకునా?

మెల్లగా ఈమేను

మీమ్రాలనే వదలి

రాగప్రపంచాన

రంజిల్ల జాలనా ?

పాడుబ్రదు కికనేలనే?

కోకిలా ! పాటలుంటేచాలునే.

ఉండ నీవే లోక,

మెండవానలయందు,

నిండు వెలుగున బ్రయుని

నీడలో నుండునే

శోకాలు బంధించునా ?

కోకిలా ! లోకాలు కాసించునా ?

మానసం బేనాడు

మాధవుని జేరెనో

ఆనాడె యీలోక

మంతా త్యజించితిసె

నాకు భోగము లేటికే ?

కోకిలా ! నాదముంటే చాలునే.

వెలుగులో బ్రణవాల

నేయి పూడేవాని

పాటకెరటాలలో

నాటలాడుద మింక,

బ్రణరుమార్గము బట్టనే!

కోకిలా ! బాలకృష్ణుడె పిలుచునే.

పురుషు డాతడొకండ

పాలితినే నొకతెనే;

లోకాలు మాలో వి

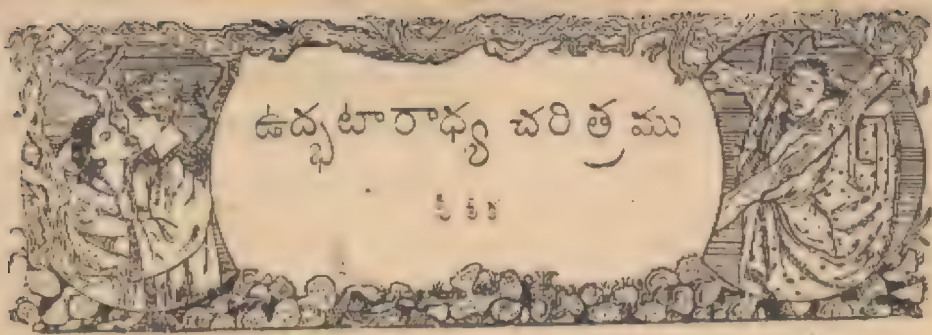
లోలమై తేలునే

వేయిమాట లికేలనే ?

కోకిలా ! విడువలేనే కృష్ణునీ.

"ప్రేమగానము"నందలి ప్రథమభాగము 'ఈజ్జే కనుపించునా' వైరిసించియందు ప్రకటింపబడినది. ఈ చిన్నచిత్రమును వాచిత్రపులు శ్రీమ దుయ్యర సంస్థాపాధీశులును శ్రీశ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అన్నారావు బహదూరువారికి "ఈ గాదికానుక"గా సమర్పించి శ్రీవారి యనుమతిని భాగియందు ప్రకటింప నొనరించి.

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

సర్వస్వము శ్రీ సత్యబ్రహ్మచర్యములకు సేవ ప్రబంధముల
కు చెల్లించియును సంతోషపడియును. ఉద్భట
ప్రభాకరమయియు యుద్భటారాధ్యచరిత్రమునకు శ్రీ సత్యబ్రహ్మచర్య
సత్ప్రసంగములతో నొక్కటి. ౬౪౬

కర్త తెనాలిరామలింగకవి

అవగానే దీని సత్ప్రబంధత్యకు గోర సమర్థిర
మగునుగదా! తెనాలిరామలింగకవి యని తెనాలి రామ
కృష్ణకవి యని యొక్కవినే యటునిటుగూడ లోకము
శ్రేష్ఠులు గలరు. తొలుత నాతడు శైవుడనియు,
నమ్మడు రామలింగయని పేరయ్యెననియు, చర్వాతెన్న
విము పుచ్చుకొనిననియు, నమ్మడు రామకృష్ణయని వాచు
పేరయ్యెననియు బ్రవీరి. దీనిని పేరేకలింగము పంథులు
గారు మొదలగువారు గొందలు నమ్మిరి. మఱి కొందలు
నమ్మరలురి. ఆ అండుపేర్లు నొక్కటివే యని వేనను
విశ్వసించుచున్నాడను. అట్లు విశ్వసించుట కిదివారము
యొక యోగియ్యముమాత్ర మేకొక యోగి చ్యముగాఁ గొన్ని
యోధారములును నా కగపడినవి. తెలుపుచున్నాడను:

రామలింగడే రామకృష్ణుడు

రామకృష్ణకవికృతములుగా నిదియును దొరకిప్రక
టితములయియున్న గ్రంథములు రెండు. అవి పాండు
గంగ మాహాత్మ్యమును సుటికాచలమాహాత్మ్యమును. రామ
లింగకవికృతిగా నెప్పుడు క్రొత్తగానొకటి ప్రకటితమయి
నది యుద్భటారాధ్య చరిత్రము. తొల్ల నాతడు
శైవుడగుచుండే తర్వాత శైవుడగుచు మా మఱియే
నే నిందు ముందు నిరూపింపవచ్చుడను గాన యుద్భ

టారాధ్యచరిత్రము మునుపటి గ్రంథముగాను తెల్పిన
రెంటిని దర్వాతివానిగాను తెలుపుచున్నాడను.

ఉద్భటారాధ్య చరిత్రమున రామలింగకవి కృతి
మయ మిట్లు తెల్పుకొన్నాడు:—

నీ. కాండివ్యముని రాజమండలేశ్వరవంశ

పార్వతి నమః పాదా భానుమా నిః

చాలనమేలేక వనవయోజన్వయిగా

ధ్యానధారణ సముదాత్తచిత్తు

మానితాయాతయామానామభావిత

విప్రులమనో యశశ్వరవేది

రామేశ్వరస్వామి రహస్యకరజాని

శేషబాషిరేలిలసిత సమగ్ర

గీ. సహజసాహిత్య మాధురీ సంయుతాక్షు

లక్ష్మణాంబుకు ప్రయోగింపి పురుష

రామధీమణిని బుక్తురామలింగ

నామవిఖ్యాతః గావ్యనిర్ణయధునిః.

గద్యమునందును, "నీలేశ్వర గురువశ్యం బరజార
విందిమట్టరణ సకల కలాభరణ రామవార్య కుపుత్ర
సుకవిజనమిత్ర మహారాజానతీరువాధీరామ లింగ
యప్రణీత" మని యున్నది.

పాండురంగ మాహాత్మ్యమున రామకృష్ణకవి
యిట్లు చెప్పుకొన్నాడు.

నీ. శైవ వైష్ణవ పురాణాంబీ నానాధ
ములు నీకుఁ గరకలావలనభిభు

గీ. లండ్రధుమికుచాగ్రహారాభివేద

శ్రీ తెనాలి లక్ష్మణవర నిర్ణేతగ్ర

* విశ్వస్య వంశ్యుడు ప్రియజననోరంజనకర్త, తెనాలి రామలింగకవి యొకఁ డున్నాడను. అతడు వేటు.

శాఖాకాశిలమ వీవు సరసా వివి
రమ్యమనన్య! రామయరామకృష్ణ!

క. కాండిన్యగోత్రుడ వా
ఖండలనరునిభండ మఖిలావ్య రస సుధా
మండన కుండలుండవు భూ
మండల విమరుండవు లక్ష్మమావరతనయా!"

"కా, రదనీరూపము రామకృష్ణ కవిచంద్రా! పాండ్ర
కీర్తితేనా"

"క. బాక్కంత శ్రేయస్ భక్తురు
విక్లాచార్యుల మహాత్ము శ్రీ నుగుమా శ్రీ
నిక్కపుట్టి భజించెద
నిక్కావ్యకలాకలాప మీదేలుటనా."

గద్యమున:—ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతానిదివిధి
కృపాపరిమిత పరిపూర్ణవిధి విశేషనాథ రామకృష్ణకవి
నా ప్రణీతంబైన—అని యున్నది.

రామలింగకవి	రామకృష్ణకవి
కాండిన్యగోత్రుడు	కాండిన్యగోత్రుడు
సక్తయజుర్వేది	కుక్తయజుర్వేది
తండ్రి, రామయ	తండ్రి, రామయ
తల్లి, లక్ష్మమ	తల్లి, లక్ష్మమ
మూరభారతీయ	కారద! నీరూపము రామకృష్ణ
దాభిరాముడు	కవిచంద్రా!

ఉద్భటచరిత్రము బాల్యమున రచించినదిగాన 'మ
మూరభారతీయ'ని విరుదుచెప్పుకొన్నాడు. పాండురంగ
మాహాత్మ్యము ముగియునున రచించినదిగాన 'శారదనీరూ
పము' అని కృతిపతి తన్ను సంబోధించిస్తూ చెప్పుకొ
న్నాడు. కాన యీ భేదము సంగతమే. ఇన్ని సరిపడి
యొన్నను మధ్యమనగ్రీతమున రామలింగయ యని గ్రంథ
కర్త పేరును పాలనమిదేలేకృతుడని మఱిని పేరును,
పాండురంగ మాహాత్మ్యమున రామకృష్ణయని గ్రంథకర్త
పేరును, భక్తులు విక్లాచార్యులని నుగుని పేరును గాన
వేర్వేరు, నిర్వ్యయలోకులు భిన్నములుగానుండుట సంద
భ్యము.

నోక్కని పేరేయనుకొనింతయుననుకొంటే బాధకముగా
గానవచ్చును. ఈ భేదములు నుటయు మాటలుచే నెన్నడిన
వేయని నే న నెడను.

లందుకు సాధకములు

ఇందునుతీపరిణయమని తెనాలిరామభద్రకవికృతి
యొకటి కలదు.* ఆం దిట్లున్నది:

.....కవి
తామసతామహు మిత్తితామహుక
రామయ రామకృష్ణ కవి
కాకా నలంది నుంది మొక్కనకా.

గీ. తదనుసంభవమణి నుదక్షితా ప
రిణయ ముఖకావ్యరచనాధరీణు నాంగ్ర
కవికదంబములోనఁ బ్రఖ్యాతి గన్న
యన్నచకవింద్రు ధీసాంద్రు నభిసంతికు.

* * * * *

గీ. ప్రాధి మిపెదతాత పాండురంగాది స
త్యుక్తులు చేసెను రామకృష్ణకుకవి
అనుజా డన్నప్ప మీపినతాత రక్షయించెఁ
బరగ నుదక్షితాపరిణయంబు
మితాత ప్రసిద్ధి చాతురీ విఖ్యాతి
క్రితైలమాహాత్మ్య కృతి యొనర్చి
కడిమి మీతండ్రి యిమ్ముడి రామకృష్ణాఖ్యఁ
డెవఁ గీర్తిగన సంస్కృతాంగ్రములను

గీ. జగ యపించె మీయన్న మీరరాఘ
వాఖ్యకవి సర్వకవితామూర్త్యమునను
ని న్నమాచానసంతాను నెన్నఁ బరమే!
ప్రాజ్ఞ హృదయాల్లరచి రామభద్రకుకవి!

దీనిబట్టి మాడఁగాఁ బాండురంగమాహాత్మ్యము
లను రచించిన తనాత రామకృష్ణకవియను, నుదక్షితా
పరిణయము రచించిన తెనాలి యొన్న యికవియను నన్న
నిమ్ములని యేర్పడుచున్నది. దీనికి సరిగానే నుదక్షితా
పరిణయమున:

*ఇది రెంజాపురపు సరస్వతీపుష్ప భాండాగారమునఁ గలదు. శ్రీ మామిల్లి రామకృష్ణకవి, యం. ఏ.
గారు దివిభయము 1914 సంవత్సరాదిసంఖికలో 'తెనాలి కవులు' అను వ్యాసమునఁ దెలిపారు. వారే దీని
ప్రతిని వేర్వేరు ప్రతి గన్నా మెంటు లైబ్రరీకిని ఒసంగెనారు.

గీ. పద్మమగుజాభిరామ తెనాలిరామ
 పండితగ్రణిపర్వత్రు భవ్యమిద్రు
 భారపదాంభోజసామఖ్య నన్నపాఖ్య
 నన్నుఁ దిగింది యాదలోన్నతి వహించి.

* * * * *

ఇప్పుడు "ఇది శ్రీమదైశ్వరీ రామేశ్వరీ కావ్యం
 పృథాకటాగలక్షిత కవితాభిరామ రామాయపండిత
 విమల సహజతైవాచారసంపన్న కీమదన్నియనామధేయ
 ప్రణేతాం న సుమక్షజాపరిచయమందు." అని యున్నది

ఈ గురక్షజాపరిచయ పద్మమలవలన గూడఁ
 తెనాలిరామకృష్ణుడు, తెనాలియన్నయ, యన్నదిమ్మ
 లగుల యితప్రసాదానిగిక్షిప్తముగానే తేజస్వముయన్నది.
 ఇన్నియును రామాయపండితునికొడుకులే; తెనాలివారే; ఒక
 కాలమువారే. (అది ముందు తెలియవలయును.) అంతేకాక
 రామలింగదే రామేశ్వర్యుల దేవ్యోపకలనుగూడ నీసుద
 క్షజాపరిచయ పే న్యతంత్రముగా సాధించుచున్నది.
 ఉదాహరణ గద్య పద్యయలలన నన్నయ సహజతై
 వాచారుఁ డనియు, తెనాలిలోఁజలినన రామేశ్వరీస్వామి
 యనుగ్రహమునఁ గవిర నేర్పినవాఁడనియు, మతయు,

గీ. కాళిదాసాది సంస్కృతకవులఁ జలచి
 ఆంధ్రభాషాది కేవల భాషాధిపతుల
 నన్నపార్యదులను బుద్ధి నన్నులింది
 పాలవెధిముగదని వచ్చుక్రిఁ గొలుతు.

అనుపద్యమువలనఁ బాలకుమి కీమయశిష్యుడని
 యు ననుపదమున్నది. దీనినిబట్టి యన్నయతోఁబం
 నువానిను సహజముగా తైవాచారసంపత్తి కలవాడనియు,
 తెనాలిరామలింగస్వామి భక్తులనియు, పాలకుమివారి
 శిష్యులనియుఁ జలవఁగొనుచును. * వానప్రస్థత్రిగ్రంతున
 నుచ్చతుచ్చితమును కదించిన రామలింగకవి యిట్టి

ములు గలవాఁడు. అదిని తైవాచారవిగది యుచ్చతుచ్చిత
 మున స్పష్టముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. మతయు నానిఁడు
 'రామేశ్వరస్వామి కవితాయకరుణాదికేవలసాగి నిలసితి
 ననుగ్రహసహజసాహిత్య మాధురీయముతాత్మ్య' డెవనియు
 'పాలకుమీ లేతవనమయోబల్యయ్యాభ్యాసభారానముదాత్త
 దిత్తు'ని ననియుఁ తెప్పకొన్నాఁడు. పాలకుమిమీలే
 క్వియఁడును పాలకుమికిమేశ్వరుడను నన్నదిమ్మలో
 తిలకకొడుమిలో అయియుండును.

వాణి యన్నయ నీయన్నయని రామలింగనిఁ (లేక
 రామకృష్ణనిఁ) బ్రసరింపఁచుమితిమాత్రాన వారి వా
 దగ్ధివిమతమును సంక్షోభంపఁ మనదేమా యవంతు.
 తెనాలిరామభక్తులది తనతాళిలన్న నమ్ములు మున్నవనియు,
 మొదటివాఁడు వాంతులింగమాహేశ్వర్య కేర రామేశ్వర్యుని
 డనియు, కంపివాఁడు తన తిలక కిలకీక్రిసితియనియు,
 మాఁడివవాఁడు సుమక్షజాపరిచయర యన్నయని
 యు స్పష్టముగాఁ తెప్పివాఁడు గాన యిట్టిసంక్షేపము
 నకు సందులేదు.

అన్నయకవి మరము మార్పుకొన్నాఁ డన్న
 యనానరముచే నన్నగానిని బ్రసరింపక పోయినేమా!
 'సహజతైవాచార'మన్న పద మాయన్న నమను 'ద్వైకా
 న్న'వైష్ణవరాచారము విరాజిల్లుచున్నందుచే కేర్పుకొన్న
 దేమా! రామకృష్ణుని తిలకమునూన్నాను యుచ్చకొని
 నన్నును, వాంతులింగమాహేశ్వర్యమున 'వైష్ణవమనపురా
 డానలే నానార్థ'వనా పటిష్ఠి కమృతాదిని + అని తన
 తైవప్రబంధరచనమును టిలుపుకొన్నాఁడు.

తెనాలిలో సుంకులచేతనే కర్వార తెనాలివారిని
 యింటిపే ర్చేసివదిగాని యంతేముయను వారియింటి
 పేరు గాల్గొంటేవాడని ప్రాంతప్రాంతలలో మున్నది. నుగు
 జాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారు కేరళగిరియు పంతు
 లుగారు నీని తెప్పిరి. తెనాలిలోనున్న రామాయపండి

* పాలకుమివారా రామేశ్వర్యుల గాఁబోలును. రామలింగకవి కిరణమయి కిండ్లముం దొకఁ డా యింటి పేరీవాఁ
 డు తైవాచార్యుడు కొంట్టిటి రెడ్డిని న్యమన నున్నట్టి కావనమున్నది. శ్లో. పాల్కుమిక్రిగింకా పంచాక్షర
 మంత్రపాదము క్రిష్ణ; శిష్యును శిష్యవరిమగ్రయో దాక్షిణ్యసర్వము నున్న. 35 1886 వాటిది పెనకోనుటి
 మాచారెడ్డిరాజునము శృంగార శ్రీనాథు ననుబంధముచూచునది.

† తైవవైష్ణవపురాణానలే నానార్థములు నీకుఁ గరతలామలకవిధము లని వాతాంశములందు. పాంతు
 లింగవిశిష్టమన నీపద్యము పాంతులములలో నున్నది.

కుండు శైవాచారమునుగాని యిక్కడ జలసియున్న రామలింగస్వామి కీర్తి తనప్రభువు పుట్టుకొక యెక్కొక వని నేను నలంబునున్నాను. అప్పుడు చెప్పబడినది కాని యిక్కడనున్నాను చేతనుచు నాతడు శైవాచారమునుగాని రామలింగస్వామి భక్తుడని యెప్పుడు మన్నది.

తెనాలిలో రామలింగస్వామి యాలయమున నొక యుద్ధవిద్యుదాహుతియు మీద నీర్లొక మన్నది.

శ్రీ. శ్రీ. తెనాలి నగరవ్యరాజయ

ద్వారపాటి పురరామపండిత;

శుక్లభాసునిత పంచమీ గురూ

రామలింగ మనుయోగ్యవాక్యతిహా

రామలింగని యింటిపేరు గార్లపాటివారని యిది వినుట నానందము కల్పించును యిట్లొక మునికీ కథింపఁ జేయుట తెలియరా లేదు. రామలింగని యింటిపేరు శ్రీ. గార్లపాటివా రనుట నీకానందము కల్గించుచున్నది. ఈద్వారాధ్యక్షునిత్రయలో రామలింగుడు లేక యింటిపేర్లలో కేర్పాటుచేలేదు. రామకృష్ణుడై పాండవరంగ మాహాత్మ్యమునను తేర్చొనలేదు. శ్రీ. తెనాలిగ్రహార నిర్మాతనిమాత్ర ముండు చెప్పకొన్నాడు. అప్పటికి తెనాలివాని యింటికిని శిరపడకుండచున్నను. అప్పుడు గురూగారి పరిచయమున 'తెనాలి' యింటిపేరు చెప్పకొన్నాడు.

మనుమండగు రామభద్రుని చెప్పబడినను, దల్లి పేరు చెప్పబడనని పరిపాపుట చేతను రామకృష్ణుడును, వన్నయియు నన్నియును నిష్పత్తుచేసెను. ఉద్భూత చరిత్రకారుడు గానప్పు రామలింగస్వామి యనుగ్రహమువలననుచు రామలింగస్వామి యనుగ్రహమువలననుచు పరిపాపుట చేసెను. అది మందు బాంధవ్యముగా విద్యుదున్న ప్రతీతికొనగాని నిర్వాణ మేర్పడుట చేతను, ముద్భూతాధ్యక్షునిత్రయ రామలింగయమే చెప్పిన మతము పుష్కలగాని రామకృష్ణుడై పాండవరంగ మాహా

త్మ్యము గలయిందివాడని, వారు చేయుపురుషులు గానని, నిర్లయములు ప్రమాణమారము కాదు.

పోలికలు

రామలింగనియే రామకృష్ణుని యెప్పుడు కింక ను మఱియొక బలత్రైమాసికము చూపెను. పాండవ రంగమాహాత్మ్యమున 'వైష్ణవవపురాణావళి' వాచాన గదనా పటిష్ఠన 'రమ్యమతివి' యని చెప్పబడుటచే నాతె చేత శైవపురాణకథల వలయించి యుండవలెననియు నీ యుద్ధాధ్యక్షునిత్రయ వారిలోనిది యగుననియు నను కొంటిమి. అందుకే వారు శైవుడై యున్నపుడు రచియించిన యుద్ధాధ్యక్షునిత్రయలోని పద్యములే వాగ్దేవ మార్పవలెనని నిర్వాణ చెప్పివుండె రనిచివలెననికొనల మాహాత్మ్యమున నాతడు చెప్పకొన్నాడు. ఇదిగో చూడుడు.

- నీ. ఆచలగుతాభర్త కర్పించి మఱికాని
- మృగములు లే బూరి మేయ వచు
- అసమలోచనమకు నర్పించి మఱికాని
- యశులు క్రొద్దిరితేనె లాన వచు
- అంధకర్ణునికి నర్పించి మఱికాని
- కోయిల లిగురాకు గొలుక వచు
- అంగకారానికి నర్పించి మఱికాని
- ఓంకలు ఘంతు భుజింప వచు

గీ. తక్కుంగల జంతువులు కంఠం దలచి కాని
యుచితవర్తనములఁగోరి యుండ వచు
వచనములు చేయంగల యంతవానికైన
నాయరణ్యంబు గొనియాడ నలవియగునే

మ. బారింబుక బురిచెందు, సింగమొక స
య్యాటంబు లాడుక గరిక,
బురినీడక ఫణిదీధ జాలముల ని
ల్యం 7కి, చిట్టెల్లంక

* పదియేండ్లముం దీర్చికమునుగూర్చి గుంటూరిలో శ్రీ. పాల్లకి సోమయాజులుగాని వాకుం దిప్పిరి. మూడేండ్లముండు నేను జూచితిని. ఇప్పుడొకవిమ్రాదుమాచి వ్రాసి పంపెను. కుం. పం. మాకు శుద్ధ పంచమీ గురూవారము స్వామికట్టుపట్లగారి పుస్తకమును బట్టిచూడఁగా పరిపడకున్నది.

గరుడా విల్లుల జాలముల్ దెనుచుగా
కంబుల్ నిశావేళ భీ,
కర ఘాతంబుల పాంఠే గన్న మొనుచుగా
గాడింది రమ్మములకా.

గీ తనిసి మొత్తంబు తేపాడి తానమాడి
డిగ్గియలచేయవలను బూదియ యలందు
కాలమున బంబులు ద్రియంబున యజ్ఞము
హే! యలందును జలపక్షం లెల్లయెడల

ఉ. సామగ్రణంబు గ్రోల్పుచు
కాబకపంక్తులు కైవధర్మముల్,
ప్రేమ నుపవ్యసించు కుక
బృందము రీక్ష్యయోగకాస్త్రముల్,
కోనలరీతి కారికలు
గుడి పతిండు విసోదరీలకా,
గానవిరోధి బాదు నధి
కంబుగ నచ్చట భృంగపాతముల్.

గీ. అద్రగంగాప్రవాహమ్ము లెన్నియొ కాని
తలధరియింతు రందఱును నదులు
చనినూటాపడగల పాము లెన్నియొ కాని
యందఱు ముగేంద్రహారయుతులు
జాలొందు చంద్రఖండంబు లెన్నియొకాని
యందఱు ధరియింతు రమృతకరుని
విషరాశి బుట్టిన విషములెన్నియొ కాని
యందఱు హాలాహాలంకగళులు

గీ. గంధగజై ర్యు లెందఱో కాని యంద
అతులగజచర్యపట ధారులై నవారు
కర్మ బంధంబు.....
క్రూరకౌనకుండ నిద్రించజాలు ఘనులు.

[ఉత్పలములకా]

గీ. మొకరి కేలంబు మూలిముద్దువు కేనియర్
శ్రీమధుకాసికర్పింది కాని
కోలెలమ్ములు చివుగాకులు గొలుకవు
శ్రీవనమాలి కర్పింది కాని
లేబుద్ధికల్ గురింపవు హరియూర్
శ్రీనీలమూర్తి కర్పింది కాని

శుభకుశ్రియలకుఁ జెనుకలు దలఁచవు
శ్రీహృదయము నన్నిందికాని

గీ. యితరజంతువులును హరి మతిఁ దలంచి
కాని యేవ ర్తనమునకుఁ బూనవనిన
సారణాశ్రయమాహర్మ్య మభినుతంప
నలదియే వే మొగంబుల చిలువకైన.

గు. పులు లేదుకా మృగకాబకంబుల హరుల్
వోషించు నత్కృద్భరికా,
గలకానీకముఁ గానమఠ పలంక ఘా
కశ్రేణికోఁ దిల్లు లె,
ల్కలఁగాదుకా శిఖికోటి లేఁజిలువలకా
లాలించు నున్నట్లు బ,
వ్దలనమ్ములుబహుంచి యన్నటి
యరణ్యానీ ప్రదేశంబులకా.

గీ. ఒకదిత మచటి జటిపా
లి ముకా సంజును గ్రుంకి లేది సమాధికా
నకల కేతులంబులు తా
రకమంత్రోచ్చారణాధిరతి మతిఁ బొడలుకా.

మ. కుకముల్ ప్రామినుకుల్ గుణించు గజియించు
మకా ధర్మ మర్చ్యురహా,
నకధర్ కాశి రీతికల్లాను మనీ
మకా కేమధానువిశే,
మకాకాస్త్ర ముపవ్యసించు బకముల్
సాత్రాజితీప్రాణవా,
యక వామాలి నకుల్ పతిండు సకతో
ద్యక్షితికాచాతురీకా.

గీ. నునుగాలి దూదిపానుపు లెన్నియొకాని
యందఱు కేయనీకృతాహివంతులు
గురలోకవాహి నిర్మలములెన్నియొ కాని
యందఱు వివృతీర్థాంబుపదులు
నీటబనించుమానికము లెన్నియొకాని
యందఱు కా క్షుభహారయుతులు
చనినేడినెలఁగులసాము లెందఱోకాని
యందఱు నిందు కంజా పద్మకులు

గీ. ఖగకులాధికులెందఱు కలకాకాని
యందఱును బుల్లురాజైక్కియములవారు

వారువోసినరీతి నున్నారు ధీరు
లన్నగరియందు గావురం బున్నవారు.

[ఘటికాచల మాహాత్మ్యము]*

ఉద్భటారాధ్య చరిత్రపద్యముల వాయుగల పద్యములు పాంచురంగ మాహాత్మ్యమునందును లేకపోలేదు. కాని ప్రాథమికమున వదనమునుచే జూచుచున్న మాహాత్మ్యమున నీవిధముగా వాడినది టెర్రీ మామలను పద్యములు గానరావు. ఈ మామలన్నియు రి మాంగడే రామకృష్ణుల పద్యములు సిద్ధాంతమును నిర్వివాదముగా కలకొల్పగలవని నానమ్మకము.

ఇంగ్లీషసాధకము

ఇన్ని సరిపడినను ఉద్భటారాధ్యచరిత్ర రచనాకాలమును, పాంచురంగ మాహాత్మ్యరచనా కాలమును జోడించుటకుని కీచితరచనామూలముల జూచుచుగా నులపడచో నిది నీచంద్రులెల్ల ముక్తయిపోవలసికలెడును. ఆచిక్కులేకుండు సరియుం నుడునున్నది. ఒక్కొక్కోను కీర్తన సిద్ధాంతము నిర్వివాదముగా నిల్పుచున్నది.

ఉద్భటచరిత్ర రచనాకాలము

కొంచుడు దుర్గాధ్యక్షుడుగా నున్న వాడిండ్ల గోపమంత్రికొక మహాత్మ్యకీర్తనయును చూచగదెనుంత్రి యుద్భటారాధ్యచరిత్రము కృతినొన్నాడు. అంతయు గృత్యవరితరణికాచరిత్రను. శ్రీకృష్ణదేవరాయలకు శ్రీ. 1515 సం. కొంచుడు బయిం చెను. అది మొదలుగా గృత్యరాయల యేల్తుకి కది లోపడినది. రాయలమంత్రి యను పాశ్చాత్యులకు కొంచుటిపాలనమును దన పేద బ్లులను వాడిండ్ల గోపమంత్రి కప్పగించెను. వాడిండ్ల గోపమంత్రి సుప్రఖ్యాతుడగు. గోపమంత్రి శ్రీ 1517 న దేవమంత్రికొక యగ్రవరుము కొనగను.

దేవమంత్రి వైశాచార పరాయణుడు. ప్రాలవారాధ్యుని వంశమువాడను చంద్ర శేఖర వాచం యముని శిష్యుడు. ముదియు నుచోవిద్యాంసుడను లాల్లు లక్ష్మీనరపండితునకును శిష్యుడు. అలక్ష్మీనరుడు కటాక్షింపగా కొంపంచువు కీర్తిను వ్యాఖ్యానము రచించెను. అందు:—

శ్రీ. వాడిండ్ల గోపమంత్రి గోమారేవున ప్రధానా, వ్యవస్థ: క్విచిత్త్రక్రీ క్విచిత్త్య: క్విచిత్త్య: * * * * *

.....యస్మా దస్త్రీ క మాదా

నిభలమనుపరిం దేవమామాత్మ్యవర్ణ, స్సోఽయం శ్రీచంద్రమాలి ర్దయతి నడువర: ప్రాలవారాధ్య వంశ్య:

[ఈ నురువిగూర్చి ఉద్భటారాధ్యచరిత్రము నవ తరణికను గ్రంథావసానమును గూడఁ జూచునది.]

“సచాయం దేవ మామాత్మ్యమహిమ సువచంతికామ్ లక్ష్మీధర కటాక్షేణ కరుతే నురులేబసా.”

దేవమంత్రి గోపమంత్రిచే నగ్రహారాది సమ్య నముం బడి ప్రఖ్యాతుడయింపినవ నేయుద్భటచరిత్రము కృతినందియుండును. ఆకాల మిందుమిందుగా శ్రీ. 1525 అని తెలపవచ్చును. దీనిచే రచాది రామంగికవి కృష్ణ దేవరాయలచిహ్నము నున్నదన్న భోకప్రతీతి సదాధారము సందేహింపఱున్నది.

† పాంచురంగము మాహాత్మ్య రచనాకాలము

పాంచురంగమాహాత్మ్యము విగ్రహితి వేదాద్రిమంత్రి కంశీకమయినది. ఆ వేదాద్రిమంత్రి కంహళి యప్పురా వాగ్యుల శిష్యుడు. మంగయ్యగువిరాజ విమాను డను పెదవంగ ధూపానుకొడ్డ వ్రాయనకాడు. చిత్రభాగ

* ఘటికాచలమాహాత్మ్యము తెనాలిగొనుకృష్ణకవి కవితమయినను నది గూరెని నునునుకాలమున (అవును నది లేకులేను) ఖండోరంబుడను మాహాత్మ్యునకు గృతియాయుబడినది. కాన యందు గృత్యవరితరణిక రామ కృష్ణుని రచనముగాదు. రామకృష్ణుని విషయపం చేమయు లేదు. అది కలావతి మద్రాక్షకాలము 1902 సం. ముద్రితుడ్యును.

† శ్రీమాన్మర్త్య రామకృష్ణకవిగాను ‘తెనాలి కవులు’ అనునెరు 1914 ఆంగ్లప్రచురిత సంస్కృతాది సంచికలో వ్రాసిన వ్యాసమున పాంచురంగమాహాత్మ్య రచనాకాలమును బట్టిగా నిర్ణయించినాడు వాగసాగమే ఇక్కడ చూపబడినది.

కృతిసరిలేక పట్టకంబును, బ్ర సముంతి కలాప
 క రమును పారయితవ్యునియు, నీ కంఠాతి యప్పలా
 చాగ్యులకు శిష్యులు. శ్రీ 1542 పరాధిపనత్వమున గింతి
 లోబ్ర ప్రభువు కిందాశిష్టాచార్యులకు ధూతాన మొసగిన
 గానము గలదు. దీనిబట్టి పాండురంగ మాహాత్మ్య
 వచనాకాల మిందుమిందుగా శ్రీ 1550, 1560 జరుగని
 తలంపవచ్చును. మఱయు పాండురంగ వచనత్వమున
 రామోత్పాది

భట్టరు చిక్కాచార్యుడు

ఈన గురుడుగా క్తుతింపబడినాడు. ఈచిక్కా
 చార్యునికే బుబు రంగ్రాశి శ్రుతి శిష్యులయి యుంకిరి.
 చామర్యాటికామాహాత్మ్యము, ఆనంద కాననమాహాత్మ్యము
 మొదలగు ప్రబంధములకు రచియించిన లింగమ కుంట
 రామోవి (ఈతడు తనలో రామోత్పాది యుల్లుడు)
 యు నాచిరియ్యు. నీ లింగమకుంట తివ్యకవియు నీ
 చిక్కాచార్యులకు శిష్యులు.

క. గురురాయ పట్టభద్రుని

నరిమరు శ్రీరంగనాయకాంభరపుక భ
 ట్టరు చిక్కాచార్యుల మ
 స్థురలఁ దలచి యదులకు నకుం గాదింకుం.
 [లింగమకుంట రామకవి]

సీ. శ్రీకృష్ణవహికుండు, శిశిగ్రయభట్ట

శిష్యుండ— [లింగమకుంట తిమ్మకవి.]*
 మఱయు రామోత్పాదకవులకే గామండము స్మృతి
 గొన్నవాడు కొండ్రాజ తిమ్మరాజుగొడు కను నేక
 టాడ్రయ నీయాచార్యుని శిష్యుండే.

క. శ్రీచంచుట్టరుచి

క్కాచార్య విరార్య శిష్య యతునిత కొర్య
 ప్రామ్యావక్క గు ర
 త్నాచు జయలిత ధైర్యనయక త్వనిధి.
 [కామండకము కృతిపతి సంబోధనమున.]

మఱయు నీకామండకృతిపతి, పాండురంగ
 మాహాత్మ్యకృతిపతి యగు విమూచితనాద్రునితోన

ప్రభువైన పెరుసంగధూపాలునను జెల్లిన కొడుకు. శా.
 1506, శ్రీ. 1584 స్వభామహత్వమున వేంకటరామకృష్ణ
 కవులకే నా కొండ్రాజ తిమ్మరాజుగొడు కను నేక
 టాడ్ర కామండకృతి పందుకొన్నాడు.

మృరమణీయంబుగ రాచివాచకకన

ర్నంబుక గతంలై సహ
 ప్రహ సేమాటుకు నాటునై బలయంగా
 ప్రాధిం దిందించి రా
 ర మహిందివ్వుయ నేకటాడ్రవిభు కే
 రక వేష్టం గామండకీ
 యమ శ్రీవేంకటరామ కృష్ణులు స్వభా
 వ్యబింబునక రూఢిగాక.

దీనిబట్టిమాడంగా బాండురంగ మాహాత్మ్య
 కవనాకాలము శ్రీ. 1585 ఇందుమిందుగా నునని యేర్ప
 దుచున్నది. అనగా రెనాలి రామలింగకవి యిందు
 మిందుగా శ్రీ. 1525 వీరబ్రహ్మరెడ్డియను, మఱి ముప్పది
 యేండ్లకు బాండురంగమాహాత్మ్యమును రచించి యుండు
 నని నెప్పకొప్పుచున్నది. ననకవి తిమ్మరెడ్డిని నన్నయ
 కవి ముప్పాతాపరిణయదశనాకాలమునాడ నిందుకు సరి
 నచ్చుచున్నది. మఱి పెమ్మనూర్గములకేగినాడ ననకవి
 వర్ణనా కాలమును నిర్ణయింపవచ్చును గాని యాచార్యులు
 కొంత భాంకతిగురుడుగామండములోను, ఇప్పుడు చెప్పిన
 కాలమునకే చేసినదిగామండములోను వివనాపివాడను.

కవిస్తుతులు

నే జాదినంతమాకు గదిస్తురులలో రామలింగ
 కవియన్న కేర కానవచ్చినది. నడుముల కన్న పెట్ట
 కొన్న యశస్వతామము ప్రాచీనకాలమున (బ్రహ్మ
 తము కాదేను కాబోలును! పాండురంగ మాహాత్మ్య
 ప్రాధిప ప్రఖ్యాతి మైనంతవరక రామోత్పాదనామము
 గూడ రహిత్యమిది..

ఉ. రంగుగఁ బాండురంగని తెలు

గలరంగ రచించి వేష్టమీ
 అంగ ధలో క్తులక స్మృతుఁ గ
 రంగ కొనర్చు పరారంగ నిగి యు

* ముఖ్య సమాచారము (లింగమకుంట తివ్యకవి) ఆప్తవివరాలు విరూపాక్షాచారి కం. పి. గారు ప్రాయముల
 ప్రామాదికము.

బ్రంక మెలంగుకేగుత్తు గ

డంగి మెలంగు వభంగవద్యకో

లింగుని రామలింగ

శకలింగకళానిధిని గణించెదకా.

[వాగ్మి శ్రీపతియము మల్లారి వరసియాకవి]

క. శృంగార రహలింగిర

రంగక్మిరతా నదీరంగము హృదయ

త్యంగమృజంగ మాంగద

లింగము తెవారిరామలింగముఁ చలయింకా.

[ప్రభుచరిత్రము, సరస్వతీ సోమకూడి.]

తైష్య మాతడు లింగధారియనికూడఁ తెప్ప
మన్నది.

“లింగ వాధుని నామలింగిని”

[మార్కపురాణము, రాజలింగకవి]

“రామ, లింగకవి రామభద్రుల లీలదలయ”

[అధ్యాత్మరామాయణము, శరభనకవి]

“భీమకవి రామలింగని”

[చంద్రశేఖరిలాపము, జగ్గన]

ప్రబంధరత్నావళిలో తెవారి రామలింగకవి
కృష్ణుని కందెన్ద్ర కేమలిలాపము, వారిలీలావిలాసము నిను
వానిమనఁజే కొన్ని పద్యములు లుఁగింపఁబడినవి. వానినిగార్చి
మందుఁ బొందుదును. అందును రామలింగి నామ మే యు
న్నది. మఱియు నీచాలుపద్య మన్నది.

ఉ. లింగనిషిద్ధః గల్గుల శ

లింగని మేదికకంఠగుం ద్రికూ

లింగని సంగతాలి లన

లింగని కర్మవమాషి స్మృతా

లింగనిఁ గృష్ణచేలని హ

లింగని నీలకంఠ విభాత్యనా

లింగని రామలింగకవి

లింగని శ్రీ మాసించు దిక్కులకా.

అప్పకవి మొదలగువారు మఱియుఁ దెక్కురు
రామలింగియనినను శేక్కునిరి. అయినను అతని యల్లుఁ
డగు లింగమకుంటరామకవియు, మమమండగు రామభద్ర
కవియు రామకృష్ణ నామమును శేక్కునిరి.

నగురవ్యభి కామాచార్యము అనియి. కాని వా హా
త్యము నను కృతులలో:—

సి. శ్రీరామశీవాప్రసిద్ధః గాశ్యపగోత్రు
శుభదకాత్యాయనమూరిపాత్రు
లలితచారిత్రుఁ గాశ్యయమృతికిని గోప
మకును దాహిత్రు సర్వకవిపాత్రు
తిరుమలాంబాగర్భవరవార్ధి పూర్ణేందు
కన్యాత్యై లక్ష్మీప్రధానపుత్రు
నిజపాలకజనకనిష్ఠాగరిష్ఠరా
మనదిమల్ల రామజయభుక్తు

సి. రామకృష్ణాఖ్యుజామాతః (బకటవిభవ)
కుక్లయజరధ్యయనుఁ చేర సూరిమాచ
యానుజామిఁ దిమ్మభీనిధి కగ్రజాతు
ననఘు లింగమకుంట రామభుక్త నన్ను *

ఇట్లు అల్లుడగు రామకవియుఁ బూర్వోదాహృత
పద్యమున నుమయించు రామభద్రుని వియను, రామకృష్ణ
నామము శేక్కునలకు వారు వైష్ణవమతముం దెక్కు
వగా నభీనివేళము గలవాఁ యిం కారణము గానబ్బెను. వారి
పద్యములతోనివేళ నాచుగ్రంథములఁ జూడెనిచ్చెను.

మఱికొన్ని కృతులు

తెవారి రామలింగనికృతులు మఱిరెందు తెలియ
నబ్బెనున్నవి. వాఁ డేల్లు కందెన్ద్ర కేమ లీలాపము, హా
లీలావిలాసము. ఇప్రబంధము శిష్యుడు కానక పుగాని,
వానినుండి కొన్ని పద్యములు ప్రబంధరత్నావళిలో నుద్ధృ
తములయినవి. వాని నాగ్రంథమునఁ జూడెనిచ్చెను. ఇది

* రామలింగని మాహాత్మ్యములో ‘నిజపాలకజనక’ అనునోట, ‘నిజజనకాగ్ర’ అనియున్నది. దీనిచే
నానిరెండు విధములైనవి కల్గుట దిద్దుకొని తెలియనిది. లింగివాకింట రామకవి తనలో రామకృష్ణకవియైయున్నది
లింగమకుంటరామభుక్త శేటికిని తెప్పెనున్నాడు. నేడు లింగమకుంటవారి యల్లుడగు శ్రీ కొంప చంద్రబహద్రయ్య
పంతులుగారియొద్ద నొల్ల నది విడి తెరవార లింగమకుంటలో విచారించి రామకవికృతుల సంపాదించియందును జూచి
జేసిది తథ్యమని నమ్ముచిరి.

గాక పాండులంగ విజయముని మతముచే అని యాకివి
 క్విను లున్నట్లు కొండలు పేర్కొందుగాని వానివి
 యము నమృదగినది గాదు.

క థ లు

తెనాలిరామలింగని కథలని దక్షిణ హిందూదేశ
 మల్లె బ్రహ్మగిరికి పేర్కొనగలవచ్చును. వానియొక్క
 నమమేయముఁ జెప్పఁజాలము. ఆతఁడు పోర్చుగీసులఁ
 దుండునట్లును, విజయనగర రాజులతో సంబంధిం
 చినవే కావచ్చును. లోకముల మతయు వేదేశాస్మితక
 లాతని తలకుఁ దగిలించియు నుండును. పేర్కొనగల
 శ్రీకృష్ణ దేవరాయల గొప్పతో జరిగినవిగా వివరించును.
 రామలింగఁడు రాయల సమకాలమువాడే. కావున నది
 సంభాష్యములు గావచ్చును. వాటలపట్టువాణి సంజివిలో
 వేనాతని క్విలకు సంబంధించిన చాటుధారలఁ గొన్నిటిని
 తీర్చినాడెను. క్రొత్తదొక్కటి యిక్కడ మోపునున్నా
 డను.

క. ఓయమ్మలార! మందులు

వేయేల సుకారకొమ్ము విమకవిగానికా
 వాయు త్రకుండఁ జేసిన
 వాయు త్రదు రామరాయచకుఁగేనువకుకా.

అలియరామరాయనికి వాయుకోగము పట్టెను!
 అంతపునఁద్రీ జూనినది మందుల నిష్కంపం దంటలు పడు
 చుండగా రామలింగఁ దీపద్యమును జెప్పినాడట.
 మకాకొమ్ము విమకవిగాఁ డనగా మూర్తిః వి. అతని
 వాయు-నోదు, ఎత్తకుండఁ జేసినచో రామరాయలకు
 వాయు-వాయుకోగము, రెలమనవని పట్టాక్షము. మూర్తి
 కవి విమకవిత్వి ప్రయోగముచే రాయలకు కోగముపట్టె
 నని స్త్రీలకు నమ్మింపని చూతని యుద్యోగవైభవము
 నూడెగొట్టింపుట కత్తిన యెత్తుగాఁజూచునది!

ఇక్కడ గదివిషయమును దిడివి ప్రస్తుతగ్రంథమును
 వ్రాసిండును. తెనాలిరామలింగ నొక్కయియిన యున్న
 టారాధ్యుల చరిత్ర మిందు పర్లితముయినది.

ఉద్వృటుఁడు

పొల్కురికి సోమనాథుని రచించిన బసవపు
 రామములో సభవాక్యమున నీయుద్వృటుని చరిత్రయు
 నర్థమైనది. ఆకథనే మనకవి ప్రపంచించి ప్రబంధముచేసి
 నాడెను. తెలుఁదన మిట్టికావ్యన పండితాధ్యక్షుడు,
 నన్నిచోడఁడును నుద్వృటుని క్తురించిరి.

క. హరలీలా ప్రవరచవా

స్థిరనిరుపమభక్తిఁ దనదుదేహముతోడకా
 సురుచిరవిమానమున నీ
 పురమున కుద్వృటుఁడు ప్రీతిఁ బోవఁడె రుద్రా!
 శివతత్త్వసారము.

క. క్రమమున నుద్వృటుఁడు గది

ర్యముపెరియఁ గుమారసంభవము, సాలంకా
 రము, గూఢపస్తుమయ కా
 వ్యముగా వారు(ర!)లెల,చెప్పి హరుమెప్పించెకా.
 కుమారసంభవము.

పయిపట్టుములబట్టి కుద్వృటుఁడు హరలీల, కుమార
 సంభవము, అలంకారగ్రంథము (కావ్యాలంకార సంగ్ర
 హము) రచించినాడని తెలియజేయున్నది. ఇందుఁ
 గావ్యాలంకారసంగ్రహ మొక్కచిత్రకావ్యగ్రంథ విస్తృత
 కావ్యమున్నది. అతని కుమారసంభవమునుండి కొందఱు
 లంకారములు కొన్నిష్టోముల నుద్వరించెరి. * ఉద్వృ
 టుఁడు కాష్మీరరాజున జయదేవసంభలో విద్యాపతిగా
 మండలము గ్రీ. 779 నుండి 813 వఱకుఁ బంజాబునది
 లో నున్నది.

ఆంధ్రకవుల వీరని వివరపులలోఁ జేర్కొనుట మన
 కభానాయకుల వీరచరిత్రయనుటకు సాధకముగాని యాక
 థలోనాగ్రంథముల పుర్వము లేక పోవుచుండు గాలము
 సరిపడక పోవుచుండు గోరితాధికారియైయున్నది. సామ్ర
 బంధమున నుద్వృటుఁడు మంజుభోగికి కైవడికి నొసఁగిన
 కురుపుగాఁ జెప్పఁబడినాడెను. మంజుభోగియను విదేహ
 శతాబ్దివాడెను. ఉద్వృటుని గ్రంథము నీభోజాని కంటెను
 బుద్ధావకాలముననే వ్రాసెనని వి. శివయద్వృటురాధ్య
 చరిత్రలో మంజుభోజాని చేగన్నను దీని కాకమయిన

* నన్నిచోడని కుమారసంభవము కీర్తి చూడము.

బుద్ధులు... గురువ భోజనమునిచ్చి... త్రోవేయుచున్నది. పలువురు భోజనములను గాన యీతఁ డాకాలమువాఁ డయినను గావచ్చును. ముంజభోజనములు రామలింగకవి శ్వేచ్ఛితముగాన యది యప్రమామని త్రోవేయవచ్చును. ముది గొండవారని యిష్టదాంధ్రదేశమునఁ బ్రఖ్యాతులుగా నున్న నా రాష్ట్రరాష్ట్రముల కీయములైన భుజ్యములను బ్రసాదించి యీ ప్రబంధమునకు గలదు. ఆము... యిట్లు... ముదిగొండవారి... త్రోవేయవచ్చును. గొంత గ్రంథాంతమున గావచ్చుచున్నది. ఈనంత క్రమము... కర్ణాటభాషలోగూడ నున్నది. చరిత్రములు గలవు. సోమరాజకవి బసవాంకకవి యనునా రిద్దరు వారిని

రచించిరి. పాల్కురికి సోమనాథుడు కుమారపాలు యుద్ధమునిలగాఁ జెప్పినది. కే కర్ణాటకపు... కథగాఁ జెప్పిరి. ఆకర్ణాటకపులకంబే వనసోమ నాథుడు... గురువ. కుమారపాలున కుప్పటదేవుఁ డని వామాంతరముగా నా యుప్పటదేవచరిత్ర పీఠికలో త్రికాళ మాచార్యులు గారు వ్రాసిరి. అదియెట్లో? చాకర్ణాట వంశితరాధ్యుడు సోమనాథుఁడు, వారి విద్యరతు వర్ణలుగాఁ జేర్చిరి. కుమారపాలుని చరిత్రమున వాతని కావామాంతర మున్నట్లు చెప్ప రయిరి. పాల్కురికి సోమనాథ చొప్పున రచియింపఁ బడిన యీ గురువారాధ్యునిచరిత్రమునందు, వాకర్ణాట ప్రబంధములకును సేమియు సంబంధమును గానరాదు.

కా పు ప దు చు

నిదమర్తీ పత్తనారాయణమూర్తి గారు

[పారస్వనిపాజము]

యి. వ్యవధుత్త కట్టినట్టి నవ్వు మొట్టయఁ జీరకుచ్చెళ్ల సింగార మారఁబోసి మంజుమంజుశివ మొప్ప మగున యేమి పాడెను వినువారిలెల్ల బంకగోనుచు?
 ఉ. బాలిక! యేనినో మధుర భంగులు బాడెదు నీదు యాననో ద్వేలసుఖాంబురాశి నడ తెంచినప్రేమతరంగమాలికా (?) డొలికలందునం బ్రణయ రూప విభాసురమైన గీతికా బాలితుఁ గాఁగ నెవ్వధిఁ ద లంపఁగరాని రహస్యపుక విభా?
 డ. చుట్టును దట్టమై ప్రకృతి శోభలు పూచిన కారణంబునక

బుట్టిన సంతసంబున వి ము క్తవిచారకుమారి వాచు ని స్పృహనఁ దనృయత్వమునఁ బాడుచు నుంటివో? లేక మాకుఁ బా పెట్టెదో నీదుప్రేమ కురి పించెడి మోహనరాగ సంగతి.
 చ. తలపులు జిక్కి నిల్చితి య థావిధిఁ బాడుచుఁ బోవుచుంటి వో లలన! పికన్యరాన, దిత లం బ్రహ్మాంశెడివాయు వాహినీ తలముల మ్రోయుగానము వి ధంబున నీమధురన్యనంబు శ్రీ తలచెవి కంతకంతకును కన్గచు వాక్కుల లేనమయ్యింక.

ఈ పద్యము శ్రీమద్భక్తవల్లభానుభవము నామక ప్రేమమున్నది. పద్యము ప్రేమయందే దేవునిమంత్రమును పొందునని నేననుకొనుచున్నాను.

మొదటి జయసింహవల్లభుని నిడమట్టు శాసనము

మల్లంపల్లి శాసనశాఖ శాస్త్రము

ఈ శాసనము కృష్ణానది గుడివాడ తాలూకా చిల్లపల్లి గ్రామనివాసులైన బ్రహ్మశ్రీ చింతలవాటి వెంకయ్యశాస్త్రిగారి యొంటినుండగా నామిస్తులైన బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు అయిదేళ్లకు ముందు కొనివచ్చిరి. అప్పుడు బ్రహ్మశ్రీ మంజునాథ రామకృష్ణ కవిగారి మూలమున నది చన్నపురి కొర్ర మొట్టు శాసనశాఖ వారికి కీరి ౧౯౧౬-౧౯౧౭ వ సంవత్సరపు శాసన విశేషికలో చేతన తామ్రశాసనముగ విమర్శింపబడినది. అందులో శాసనమునందలి సారాంశమే తెలుపబడినది కాని శాసనము నుండుము ప్రకటింపబడియుండలేదు. ఇటీవల దీనిని ప్రభాకరశాస్త్రిగారు నాకొనగొనినాగు. శ్రీవెంకయ్యశాస్త్రిగారి కీశాసన మొక్కడ నెట్లు లభించినదో ఆ విషయమేమియు తెలియరాలేదు.

ఆకారాదికములు

ఈ శాసనమునంగల రాగి శేకులు మూడు. మొదటి శేకు మొదటి ప్రక్క, మూడవ శేకు పొడవ ప్రక్క వ్రాతలేదు. ఒక్కొక్క శేకు పొడవు ౭ అంగుళములు; వెడల్పు ౨ అంగుళములు. శేకుల యెడమభాగమున అంచులకు రహస్యము పాపు అంగుళము దూరమునంగల చంద్రములగుండు పోనిచ్చిన యొక రాగికడి

యము మూలమున నీమూడు శేకులును బంధించబడియున్నవి. కడియము యొక్క వ్యాసము ౨ అంగుళములు. ఈ కడియ మొక రాజ ముద్రకలో అతికింపబడియున్నది. ముద్రక యొక్క వ్యాసము ౧౫ అంగుళములు. రాజముద్రకవూడ నెగువభాగమున అర్ధ చంద్ర శేఖయు, దిగువభాగమున వద్దమును, ఈ రెంటికి నడుమ 'శ్రీనాథ్వం సిద్ధి' అను పేరు ను గలవు.

లిపి - భాష

ఈ శాసనమునందలిది తెలుగు - కన్న వలిపి : అనుగా నివలించి తెలుగు - కన్న వ అక్షరములు. వదియవ శతాబ్దమునకు పూర్వము పోయినకొలది తెలుగు అక్షరములును, కన్నడ అక్షరములును ఒక్కటిగా నుండుటచేత వట్టి లిపికి తెలుగు కన్న వలిపి అని పేరుకలిగెను. ఈలిపిలోనే పూర్వచారిత్రక శాసనము లన్నియు వ్రాయబడినవి. దీనికి పదునొకవవ శతాబ్దము మాత్రమే కాలము. పొల్లమూడవలసి వచ్చినప్పుడు అక్షరమునకు ఎగువభాగమున తలకట్టువలెనుండు అడ్డుగీటు తీసివేయబడుచువచ్చెను. ఉదా: 'వాసకాత్' (పం. ౧), 'వసేత్' (పం. ౨౪)

భాష సంస్కృతము; చిట్టచివర ఆంధ్ర నిగుఱించిన శ్లోకమును, వ్యాసగీతలనబడు

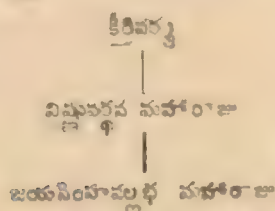
మామూలు శ్లోకములను తిక్క- మిగిలిన శాసనమంతయు గద్యాత్మకము.

శాసనలిపిలోఁగాని, భాషలోఁగాని గమనింపఁదగిన యితరవిశేషము లేవియు లేవు.

శాసనవిషయము

పూర్వచాళుక్యుల నొశోభిక్షున మొదటి జయసింహవల్లభుడు కాటిశర్మ అను బ్రాహ్మణునికి కార్తిక పౌర్ణమినాడు నిదుబలు గ్రామమును దానము చేసెనని తెలుపుట కీ శాసనము పుట్టినది.

పూర్వచాళుక్యుల యితర శాసనములవలెనే యిదియు వారి మామూలు లిరుదములతో ప్రారంభమగుచున్నది. పిదప కీర్తివర్మ గుదలుకొని దాతయైన జయసింహ వల్లభుని వంశకుల చాళుక్యవంశానుక్రమము నిది తెలుపుచున్నది.

జయసింహవల్లభుని తండ్రియైన విష్ణువర్ధన మహారాజునకు మకరధ్వజుడను నామూల తరముకలమ (సం. గి). జయసింహ వల్లభుడు తన శిల్పివంశులు యుక్తయు, తనయుక్తయు యశస్సును, పుణ్యమును అభివృద్ధిపొందు నిమిత్తము ఈదానము చేసెను.

ప్రతిగ్రహీత

దానమును ప్రతిగ్రహించినవాడు కాటి శర్మ. ఇతడు గొప్ప విద్యత్కుటుంబములోని

వాడు. ఇతని తాతగారి మునిశర్మ. ఆయన అననపురస్థాననివాసి; సుటికానామాన్యుడు; పదక్రమముల యనుక్రమముతోఁ గూడ రెండు వేదములను అభ్యయనముచేసినవాడు; సకల్పముగ ఉపనిషత్తులు, పురాణములు, ఇతిహాసములు, అనేక ధర్మశాస్త్రములు తెలిసినవాడు. కాటిశర్మ తండ్రియైన విష్ణువర్మ శర్మ. ఈయన తనతండ్రికలెను అధికముగ గల గుణసంపదచేత నిర్భూమన కీర్తిని సంపాదించి వంశాలంకారమైనవాడు; అన్ని పుస్తకములకు. కాటిశర్మ విద్యత్తులతో తండ్రి, తాత లిరువురికిఁ దీసివోయినవాడు కాడు. ఈతడును రెండు వేదములను జదివినవాడు: అగ్రసహితముగ యజ్ఞగమములు, ఉపనిషత్తులు, మంత్రములు, ఇతిహాసములు, పురాణములు, ధర్మశాస్త్రములు చెదివి వేసు పొందినవాడు; హాళిత సగోష్ఠియు: వైదికీయ నైవేద్యచారి. ఇట్టి యూతనికి పెరమ బ్రహ్మశ్రీయైన, మాతా శిష్య పాదానుభ్యాసించునైన జయసింహ వల్లభుడు దానము చేసెను.

ఫలిశ్లేషము

దాన మొనంగిన గ్రామము నిదుబలు (సంక్తి ౧౧). దీనివేరు నిదుబలు అనియుఁ జేలుఁబయిసెడి (సంక్తి ౧౨). ఈ గ్రామము గండేలువాటి విషయమున వ్యాప్తమనదికి ఉత్తరమున, వెన్నేరు నదీతీరమున ఆ విషయమునకు రాజధానియైన గండేలు నగరమునకు తూర్పునక్క నాలుగు కోసుల దూరమున నున్నట్లు శాసనము తెలుపుచున్నది.

ఈనిమిషమున, గింజేలు గ్రామములుగాక ఈశానకమున మఱియొక గ్రామము పేర్కొనబడినది. దానిపేరు అననపురము. జయసింహవల్లభుని ఈశానకమును 'అననపురవాసకము'నూడిచే కాలిశిర్షికోసంగెను. 'వాసక' మన నేమి? వాసము అనగా నివాసము. 'వాసకము' అను పదము వాసమునుండి వచ్చినదే. ఇది నివాసముల మనుస్థమున ననూన అదానమున వాడబడుచుండును; (మీరమునకవినియవల్లరిసంగులుపుమాడుడు) కాని మన ఈశానకమునకు దీని యోగింబడిన తీరిని 'అననపురవాసకాత్' అని వాసకశబ్దమున యోగింబడినట్లయిన దానికి స్వభావార్థమునకు ఈ స్థము చెప్పినప్పుడు జక్కను క్లుప్తము దోరగా విశేషాయజ్ఞి యున్నాడు. ఈ వాసకశబ్ద యోగము చాలా పూర్వకాలమునాటిది. 'స్వక్తిపురనిసంగమ వాసకాత్' అని విష్ణుముడి ఇంద్రధన్వ రకవర్ణి ఈశానకమునందును, 'విజయశిందులూరివాసకాత్' అని విక్రమేంద్రవర్ణి ఈశానకమునందును గన్పట్టుచున్నది. ప్రాచీనతామ్ర ఈశానకములు పెక్కింటిలో నీ ప్రయోగము కలదు. 'విజయకాండలి వాసకాత్', 'కృష్ణపురవాసకాత్', 'నంది పురవాసకాత్', 'కళింగనగరవాసకాత్', 'విజయనగరవల్లివాసకాత్' అని కళింగగంగ ఈశానకములు మొదలగు వాటినుండి ఉదాహరణము అనేకములు చూపవచ్చును. ఇన్నిటిలోను వాసకపదము నకు స్వభావార్థమని యర్థము చెప్పట

అంత యుక్తియుక్తిముగిం కొడును. ప్రాచీన యుదాహరణములు కొన్నిటిలో పురము, వాసకము—ఈ రెండు పదములు నుం యోగింబడినప్పటిక వాసక పదమునకు స్వభావార్థమనికాక రాజధానియని యర్థము చెప్పటయే యుక్తిమని నాచార్యయము. 'కళింగనగర రాజధానియనీ', 'నందిపుర రాజధానియనీ', అని యీ విధమున స్థము చెప్పట సమంజసము. అయినను ఈ విషయమును గురించి కొన్ని పండితులకు సందేహము.

ఈ అననపురము పూర్వ చాళుక్యులలో మొదటిరాజులకాలమున ప్రసిద్ధి కెక్కిన పట్టణ రాజములో నొకటి. దీని స్వీయ గుర్తించుట దుస్సాధము. ఈ పేరుగల గ్రామము కృష్ణా నోదానతి మండలములలో నెచ్చటను గానబడదు.

మరిలిన నిమిషమున, గింజేలు గ్రామములు రెండును గింజేలు వాటి విషయములోనివి. ఈ విషయ మెచ్చటిది? ఇది పూర్వ చాళుక్య ఈశానకములు పెక్కింటిలో గానవచ్చుచున్నది. పూర్వ చాళుక్యులలో మొట్టమొదట నీవిషయమును జయించినరాజు జయసింహవల్లభుడే. ఇతని కాలమునుండిన యీది పూర్వచాళుక్య రాజ్యములో కీర్తిపొయెను. ఈ విషయమునకే కంలేటువాటియనియు, గింజేలువాటియనియు, గింజేలు నాడియనియు నామానితములు కలవు. పూర్వచాళుక్య ప్రభువులలో ననేకు లీ విష

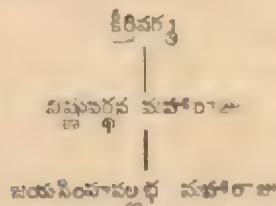
మామూలు స్త్రీకములను తిక్క మిగిలిన శాసనమంతయు గద్యాత్మకము.

శాసనలిపిలోఁగాని, భాషలోఁగానిగమ నిండగిన యితరవిశేషము లేవియు లేవు.

శాసనవిషయము

పూర్వచాళుక్య వంశజుడైన మొదటి జయసింహవల్లభుడు కాటిశర్మ అను బ్రాహ్మణునికి కార్తిక పౌర్ణమినాడు నిడుబట్ట అను గ్రామమును దానముచేసెనని తెలుపుట కీశాసనము పుట్టినది.

పూర్వచాళుక్యుల యితర శాసనముల నితేనే యిదియు వారి మామూలు విరుదములతో ప్రారంభమగుచున్నది. పిదప కీర్తివర్మ ముదలకొని దాతయైన జయసింహ వల్లభుని విజయగల చాళుక్యవంశానుక్రమము నిది తెలుపుచున్నది.

జయసింహవల్లభుని తండ్రియైన విష్ణువర్ధన మహారాజునకు మకరద్వారాడిను నామాంతరముకలదు (పం. ౧). జయసింహ వల్లభుడు తనతల్లిదండ్రుల యొక్కయు, తనయొక్కయు యశస్సును, పుణ్యమును అభివృద్ధిపొందు నిమిత్తము ఈదానము చేసెను.

ప్రతిగ్రహీత

దానమును స్వీకరించినవాడు కాటి శర్మ. ఇతడు గొప్ప విద్యవ్యుత్పాదములోని

వాడు. ఇతని తాతగారు మంజుశర్మ. ఆయన అననపురస్థానివాసి; ఖుటికాసామాన్యడు; పదక్రమముల యనుక్రమముతోఁ గూడ రెండువేదములను అధ్యయనముచేసినవాడు; సకలముగ ఉపనిషత్తులు, పురాణములు, ఇతిహాసములు, అనేక ధర్మశాస్త్రములు తెలిసినవాడు. కాటిశర్మ తండ్రియైన విష్ణువర్ధన శర్మ. ఈయన తనతండ్రికంటెను అధికముగఁ గల గుణసంపదచేరి నిర్మలమైన క్షీని సంపాదించి సంశాలంకారమైనవాడు; అగ్నిష్టోమ యాజ. కాటిశర్మ విద్యవృత్తిలో తండ్రి, తాత లిరువురికిఁ దీసిపోయినవాడు కాడు. ఈతఁడును రెండు వేదములను జదివినవాడు: అథవహితముగ యజ్ఞగమములు, ఉపనిషత్తులు, మంత్రములు, ఇతిహాసములు, పురాణములు, ధర్మశాస్త్రములు చదివి పేరు పొందినవాడు; హాగిత సగోత్రుడు: పైత్తి కీయ వైష్ణవచారి. ఇట్టి యీతినికి పెరమ బ్రహ్మవ్యుడును, మాతా విశ్వ పాదాను ధ్యాతుడైన జయసింహ వల్లభుడు దానము చేసెను.

ఫలనిర్దేశము

దాన మొనంగిన గ్రామము నిడుబట్ట (పంక్తి ౧౧). దీనిపేరు నిడుబట్ట అనియుఁ జెలువబడినది (పంక్తి ౧౨). ఈ గ్రామము గంజేలువాటి విషయమున వ్యాప్తమునకి ఉత్తరమున, వన్నేయ నదీతీరమున ఆ విషయమునకు రాజధానియైన గంజేలు నగరమునకు తూర్పునక్క నాలుగు కోసుల దూరమున నున్నట్లు శాసనము తెలుపుచున్నది.

ఈవిధములు, గండేలు గ్రామములుగాక ఈశానమున మఱియును గ్రామము పేర్కొనబడినది. దానికను అననపురము. జయసింహవల్లభుఁ డీశానమును 'అననపురవాసకము'నుడిచే కాశీశక్తిని పొంగెను. 'వాసక' మననేమి? వాసము అనగా నివాసము. 'వాసకము' అను పదము వాసమునుండి వచ్చినది. ఇది నివాసస్థల మనునట్లు మన నమాన పదాంతమున వాడెఁబడుచుండును; (మోక్షయోగవిజయమృచిసుఖపుమాడుండు) కాని మన శాసనమునం దుం యోగిఁబడిన కీర్తిని 'అననపురవాసకాత్' అని వాసకశక్తియు ప్రియోగిఁబడినట్లయిన దానికి స్కంధా వాస శక్తియును కేవల స్థానము చెప్పినప్పు ఁది వాక్యము ప్లీటు దొంగగా విధిప్రాయానికి యున్నాను. ఈ వాసకపదప్రియోగము చాల పూర్వకాలమునాటిది. 'స్వప్తిపురనిసం గమ వాసకాత్' అని విష్ణుకుండి ఞ్చాభిప్రాయ పరిపర్య శాసనమునందును, 'విజయసింహు లారవాసకాత్' అని విక్రమేంద్రవర్మ శాస నమునందును గన్పట్టుచున్నది. ప్రాచీనతామ్ర శాసనములు పెక్కింటిలో నీ ప్రియోగము కలుదు. 'విజయకాంధాత్ వాసకాత్' 'విష్ణు పురవాసకాత్', 'దంఠ పురవాసకాత్', కళింగగంగవాసకాత్', 'విజయనాథుల్లివాస కాత్' అని కళింగగంగ శాసనములు మొదలగు వాటినుండి ఉదాహరణము లనేకములు చూపవచ్చును. ఇన్నిటిలోను వాసకపదము నకు స్కంధావనియని యర్థము చెప్పట

లంటి యుక్తియుక్తిముగిం వోడను. పై నిచ్చిన యుదాహరణములు కాన్నిటిలో పురము, వాసకము—ఈ రెండు పదములు నుం యోగిఁబడినప్పుటికి వాసక పదమునకు స్కంధావనియనికాక రాజధానియని యర్థము చెప్పటచే యుక్తమని వాయభిప్రాయము. 'కళింగగంగ రాజధానినుండి', 'దంఠపురరాజ ధానినుండి', అని యు విషయమున స్థానము చెప్పట సమంజసము. అయినను ఈ విష యమున గురించిన చర్చ పండితులకు సదల దను.

ఈ అననపురము పూర్వ చాళుక్య లలో మొదటిరాజుఁకామున ప్రసిద్ధి కక్కిన పట్టణ రాజములో నొకటి. దీని స్వస్థము గుర్తించుట దుస్సాధము. ఈ పేరుగల గ్రామము కృష్ణా గోదావరీ మండలములలో నెచ్చటను గానబడదు.

మిగిలిన నిధులు, గండేలు గ్రామములు రెండును గండేలు వాటి విషయములోనివి. ఈ విషయ మెచ్చడి? ఇది పూర్వ చాళు క్యశాసనములు పెక్కింటిలోఁ గానవచ్చు చున్నది. పూర్వ చాళుక్యులలో మొట్ట మొదట నీవిషయమును జయించినరాజు జయ సింహవల్లభుఁడే. ఇదిని కాలమునుండి నీ యది పూర్వచాళుక్య రాజ్యములోఁ కేరిపో యెను. ఈ విషయమునకే కంటేలువాటి యనియు, కండేలువాటియనియు, గండేలు వాటియనియు వామానోరములు కలుపు. పూర్వచాళుక్య ప్రభుత్వములో ననేక లీ విష

యమునందలి గ్రామములను బ్రాహ్మణులకు దానముచేసియున్నాడు. వారిలో మొట్ట మొదటివాడు మన జయసింహవల్లభుడు. ఈతని మాణియొక శాసనమువలన నితడు 'మొట్టాడు' గ్రామమునకు దక్షిణమున 'రెండు కోసు' (గర్వశి) దూరమునన్న 'కొంబలు' గ్రామమును దానము చేసినట్లు తెలియుచు వచ్చింది. అదికూడ కండ్లవాడి విషయము లోనిదే. నల్లకొత్త మృగరాజ విరుదాగిగొండైన రెండవ విజనూద్యుడు, మొదటి చాళిక్య భీమవిష్ణునర్థుడు, ఆమృరాజ విష్ణునర్థుడు, రెండవ చాళిక్యభీముడు, ఆమృరాజ విజనూద్యుడు, ఏరినటి శాసనములలోను ఈ విషయము పేర్కొనబడినది. అందుపై నుడివివారించు ఈ విషయములో గ్రామములను దానముచేసిన వాడే. మొదటి చాళిక్య భీమవిష్ణునర్థుని రెండు శాసనములలో ఉత్తిరకండ్లవాడి విషయమని పేర్కొనబడి యుండుటచేత నీ విషయము ఉత్తిర కండ్లవాడి యనియు, దక్షిణ కండ్లవాడి యనియు రెండు విభాగములలో వ్యవహరింపబడుచుండిన స్థూహింపవచ్చును. ఆమృరాజ విజనూద్యుని రెండు

శాసనములలో గుడ్లకండ్లవాడి యను విషయము పేర్కొనబడినది. సమ్మారు, తాడీకొండ (తాడీకొండ), అమ్మలపూ(ం)డి, గొల్లపూ(ం)డి, ఆసువులపూ అను గ్రామములన్నియు నీవిషయములోనివి తెలుపబడినవి. గుడ్లకండ్లవాడి యనునది కండ్లవాడికి నామాంతరిముకాని లేక కండ్లవాడి విషయములోని యొక భాగముయొక్క పేరుగాని అని యుండవచ్చును. కండ్లవాడికే గుడ్లకండ్లవాడియనియు ఉత్తయందునని నా యభిప్రాయము. గుడ్లకండ్లవాడిగన నేమి? ఒక నేల గుడ్ల, గోపురములు ఈవిషయమున బెక్కులుండుటచేత నీనికి గుడ్లకండ్లవాడి విషయమని పేరు కలిగినేమో. 'గుడి' పదమునకు బహువచనరూపమైన యిచ్చటి గుడి అనుదానికి పదునొకండు, పంద్రెండు శతాబ్దములలో 'గుడ్డు' అను రూపముండినట్లు శాసనములవలన మనకు తెలియవచ్చుచున్నది. గుడ్డు, మడ్డు, మానిడ్డు, డొడ్డు, అమ్మలిపడ్డు— ఇట్టి బహువచనరూపములు పదునొకండు, పంద్రెండు శతాబ్దములందలి శాసనములందు గన్పట్తును (రాజరాజనరేంద్ర సంచిక చూడుడు పుట ౬౦). ఇట్టి రూపము లావాటికి శాసన

1. Cp. no 11 of 1917—18.

2. నాలుగవ 'కండ్లవాడి' యని కలదు. ఇదియే కండ్లవాడియని తరువాతి వ్యవహరింపబడుచున్నది. కండ్లవాడి కండ్లవాడియనియు చూడఁడు రాజరాజనరేంద్ర సంచిక, పుట ౬౦.

3. Ep. Ind. Vol V p 118; S. I. I. Vol I. p 33.

4. Ep. Ind. Vol. V p 127; Cp. No 1 of 1913—14.

5. S. I. I. Vol. I p 40.

6. S. I. I. Vol. I p 45.

7. Cp No. 5 of 1912—13; Cp. No. 11 of 1914—15.

8. Ep. Ind. Vol. V p 127, Cp. No. 1 of 1913—14.

9 Cp. No 5 of 1912—13. Cp. No. 11 of 1914—15.

వాత్సయమున ఇంద్యములుందును గలవు 1. (...
న భండ వీరతతులు నెట్టిగొట్టార(౨)
 కేవలము(౩) బెక్కు-గుడ్లు నిల్పి...). అందువలన
 మన యాచితములు శాసనము ననుసరించి
 'గుడ్లు' అనుచూ-ము క్రిస్తుతక మేడవ ఇతా
 బ్దమునుండి వ్యవహారములో నుండినట్లును, ఆ
 చూ-ము ఏడవశతాబ్దమునుండి సంక్రమణ
 శతాబ్దమునకు ముగిసిన వచ్చుచున్నట్లు
 ను ఊహించవచ్చును. విజయాదిత్యన కేంద్ర
 మృగరాజాది చాళుక్య భూపతుల పై శాసన
 ములను బరిశీలించిన ఈవిషయమునందలి
 యొక్క రెండు గ్రామముల పేర్లు మనకు తెలియు
 చున్నవి.

కందేలువాటి విషయము

గ్రామములు : దీనికి దక్షిణమున నాలుగు గ్రామములు
 కొంబలు

కొడవల్లి

కొట్టెపలు : దీనికి తూర్పున ఆరుగురు
 దక్షిణమున వానపట్టులే వామపట్టు
 పడుమట వాణ్ణిపెడయు (1)
 ఉత్తరమున గవయ్యారలు (2)

పట్టుపెడయు: దీనికి తూర్పున కొట్టెపలు
 పడుమట ఇమాటి

గొంటూరు: దీనికి తూర్పున గొంగువ
 దక్షిణమున గోదాయూరు
 పడుమట కలుదెలుపులు
 ఉత్తరమున మడపల్లి

ఉత్తర కందేలువాటి విషయము

కనకలూరు

కొడిపూరు

గుడ్ల కందేలువాటి విషయము

కమ్మూరు	గొల్లపూడి
గోరండ్	అమ్మలపూడి
తాడికొండ	ఆకుపులపట్టు

కందేలువాటి విషయమునందలి యన్ని

గ్రామములు మనకు తెలిసినను ఇది యిప్పటి
 నే తాలూకాకు వర్తించు సన్నసంగతిని
 నిర్ధారించుట కష్టముగ నున్నది. ఏలయాన
 ఈపై వాటిలో చాలగ్రామము లిప్పుడు గుర్తిం
 క న సాక్ష్యముగ నున్నవి. గొంటూరు, కమ్మూ
 రు, గోరండ్, తాడికొండ, గొల్లపూడి
 అనుగ్రామములు మాత్రము మనకు గుర్తింక
 పిలుగును. మొదటి నాలుగు గ్రామములును
 ఇప్పటి గుంటూరు తాలూకాలో గాన్పించు
 చున్నవి. వీటికి గుంటూరు, సంబూరు,
 గోరంట్ల, తాడికొండ అనునవి యిప్పటిపేర్లు.
 అమ్మలపూడి యిప్పటి అమ్మనల్లెలుగును,
 నుంటూరు ఇప్పటి నెల్లూటూరుగను గ్రహించిన
 వో ఇప్పటి ఒంగోలు, కేపల్లి తాలూకా
 లోగూడ నవిషయము వ్యాపించి యుండ
 వచ్చును. గొల్లపూడి యిప్పటి బొప్పల్లి
 తాలూకాలోని గొల్లపూడి కావచ్చును.
 ఇందువలన సీకందేలువాటి విషయము గుం
 టూరు, బొప్పల్లి, కేపల్లి, ఒంగోలు తాలూకా
 లలో వ్యాపించియుండవట్లుహించ నగును.
 గుడ్ల కందేలువాటియు, కందేలువాటియు నొ
 క్కటియేయని మన శాసనమువలన నిగారణ
 చేయవచ్చును. గుంటూరు తాలూకాలోని
 నిడమల గ్రామము కందేటికి తూర్పుదిక్కుగ

ననిమిది మైలదూరమున నుండుటచేత శాసనమునఁ జేర్చబడిన నిమిషము, గంజేలులు పైనుడిచిన విడిమిఱలు, కింశేకులై యుండునని నిశ్చయింపవచ్చును. ఇవి గంజేలువాటి విషయములోనివి. ఇప్పటి గుంటూరు తాలూకాలోనివి, గుడ్లకంజేలువాడిలోనివి తెలుపబడిన నమ్మాకు, తాడికొండ, గోర-వగ్రామములును గుంటూరు తాలూకాలోనివే. అందువలన గుడ్లకంజేలువాడియు, గంజేలువాడియు నొక్కటియే యనుట స్పష్టము. మిగిలిన గ్రామములుకాని, నదులుకాని, ఉత్తిరకంజేలువాడి విషయముకాని గుర్తింప సాధ్యమగుటలేదు.

శాసనకాలము

శాసనము కార్తిక పౌర్ణమినాడు పుట్టినది. ఏకార్తిక పౌర్ణమియో నిశ్చయముగఁ జెలిసికొనుటకు సాక్షనములు లేకపోవుటచేత నిది జయసింహవల్లభుని బరిపాలన కాలమగుచ్చే. శ. ౬౩౩-౩౪—౬౩౪-౬౬ సువత్సరముల నమమ మాత్రము పుట్టినదని చెప్పనగును.

ఘటికలు

ఈశాసనమున మండలేశ్వ 'ఘటికా సామాన్య'మునఁ జెల్పబడినది. 'ఘటికా

సామాన్యము', 'ఘటిక' అనుపదములు కరమేమి? ఇంకను ఈపదమునకు నిశ్చయమైన యర్థము తెలియదు; కాని సాహిత్యవచ్చును. ఘటికాస్థానములు చాల శాసనములలో వచ్చును. పల్లవనాడినన్న వేలూరు పాలయం తామ్రశాసనమున¹ వీరికూర్చవర్మ యొక్క కుమారుడగు స్కందశిష్యపల్లవుడు బ్రాహ్మణులు ఘటికాస్థానమును బోషించి వలసిన భారమును పత్యాశ్రయ భూతియుండి గైకొనననియు, కాంచీపురము రాజధానిగఁ బరిపాలించిన రెండవ నరసింహవర్మపల్లవుడు మొదటి నరసింహవర్మవలెనే బ్రాహ్మణుల ఘటికాస్థానమును నిర్మించెననియుఁ జెలుపఁబడి యున్నది. దక్షిణాంధ్రమునఁ బరిపాలనము నెఱపిన కదంబరాజులకు మూలపురుషుడగు మమూరేశ్వర తన గురువగు వీరేశ్వరో పల్లవరాజధానికి (అనగా కాంచీపురమునకు) బయలుదేరి వెళ్లెననియు, ఆతఁడు ప్రవచనమున గొప్ప పండితుడు కావలెననుకోరికతో అన్ని 'ఘటికల'కును వెళ్లి గొప్ప ఆశుతర్కకుఁ డయ్యెననియు నొకశాసనము² చెల్లుపుచున్నది. భరతతేత్రమున కలంకారభూతమైన కర్నాటనీమలోని కుంతలదేశము

1. కల్పవనాడియని యొక విషయముకలదు. గుంటూరునుండి మంచి నగరము మొదలై నది దావిపయములోనిది. కంజేలునాడి చేత తగునాత కల్పవనాడియని, మాతీయుఁడనవచ్చును. అట్లయిన కంజేలునాడి, కల్పవనాడి విషయములు రెండు నొక్కటే. అయినను దావిపయ మింకను బరిశోధింపవలసి యున్నది.

2. Cp. No. 24 of 1910—11. 3. Ep. Carn. Vol. VII. Sk 176. ఏమనగా నే కంజేలులే శ్రీమాన్మహావద్విజ్ఞానము, నామతో మహారాశిశ్చేతి శృంగేరి కొవ్వొలంకొద్ది, యాద్రాగుయి పల్లవేంద్రుఁడని యనుచునామంజేశ్వరగా, అధిజభూండు ప్రవచనం విభలుఘటికాం విశేషాను తిక్కక.

మాద ఘటికాస్థానము' అని ధర్మమునకు
సహకారకములును, భాగములకాకరములు
నగు ఘటికాస్థానములకు నెలవని మణియుక
శాసనము తెలుపుచున్నది. దొరికిన పట్ట
ణము మహాఘటికాస్థానమని శాసనశాసన
మీశ్రాంతిరీతిని తెలుపుచున్నది.

“మహాఘట్టము మహాఘటికాస్థాన
శ్రీకాంతిస్థానము విష్ణుభావము”

ఉత్తింతుడు సామచేదమునఁ జెప్పినరీతిని
ఘటికాశ్రమ మేర్పాటుచేయఁబడినదని మణి
యుక శాసనమున ఈవిధమున నున్నది.

“ఉత్తింకొద్దె సామచేద స్థానాఘటికాశ్రమము.

ఈవిధమున నున్న శాసనముల నన్నిటిని
సమన్వయించి మనము ఘటికాశ్రమాధము
నూహింపవలసియుండును.

ఘటికాశ్రమము వైదిక విద్యార్పదా
నము గావించు విద్యాశాల యనియు,
ధర్మాధర్మ విద్వయముచేయు ధర్మాధర్మముని

యు, విద్యాశాలయు ధర్మాధర్మము నగుట
నది రాజనిశితమై భాగముల కాకరమైన
స్థానమనియు, ఉత్తింతుడు సామచేద
మునఁ జెప్పినరీతి నేర్పాటు కావించుడు
ననియు విశ్వయింతులకు పేరుగ నుండుట
చేరి నది యొక విద్యాశాసనము, అన్ని
హరిముకకు గొప్పదనియు, ధాన్యకట
కము, వాయిదవంటి విశ్వవిద్యాలయముల
విధులఁ జెప్పదనియు నది ధాన్యముగ నూహిం
పవచ్చును. ఆకాలపు విద్యాశాసనములకు ఘటి
కలు లేక ‘ఘటికాశ్రమములు’ లేక ‘ఘటికా
స్థానములు’ అని నేనుగీసెట్లు మన శాసన
ములవలన విస్పష్టమగుచున్నది. ఘటికా
సామాన్యమున ఇట్టి విద్యాశాసనమునందలి చేరిక
ఆచార్యుడనియో, సభ్యుడనియో చెప్పవచ్చు
ను. (కేవలకవియింటి చేరునఁగూడ వునకు ఘటి
కపేరు వినవచ్చును. అతనియింటి నేగు మూల
ఘటికవారుకదా).

కీర్తిశేషులగు శ్రీయుత సర్ పిట్టి త్యాగరాయ శ్రేష్ఠిగారు

(పల్లవి అభిల ఛారిత్ర దేవాలయమునకు)

అచ్యుతసంస్కృతము

శ్రీయుత, పి.టి. కుమారస్వామి గారు, బి. ఏ.

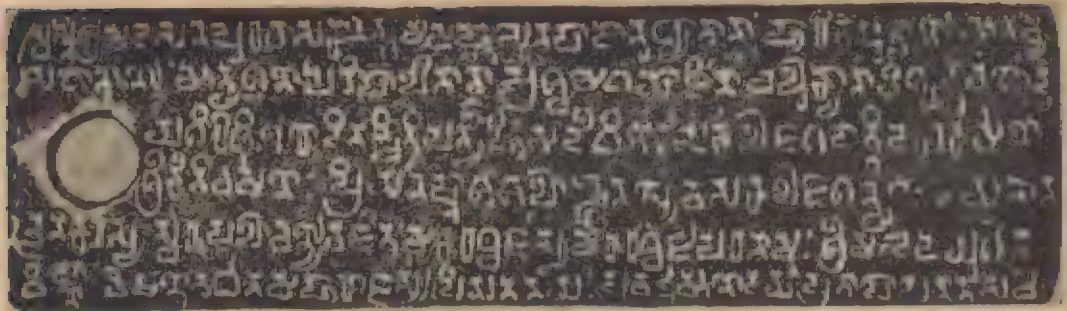

అచ్యుతము

శ్రీయుత, యస్. సి. వెంకటప్ప గారు, బి. ఏ. వి. యల్.

మూలము'

మొదటిరేకు : రెండవప్రక్క.

- [] ఈసంపత్తి కరణమున మూలములోగల వరిసిహాయి స్థూలముగలేని యక్షరములు ఉంచబడినవి.
 [*] ఇట్టి ను గుగల సంపత్తికరణమున మూలములో నుంచబడిన యక్షరములు లేక నామ్రులను విప్రు నుంచబడినవి.
 () ఇట్టిసంపత్తికరణమున నున్న యక్షరములు మూలమున అవసరమై ఎక్కువగుచే తీసివేయబడినవి.

౧. స్వస్తిశ్రీమదసనపురవాసకాల్ స్వామిమహా సేనపాదానుభ్యాతానాం హరితీ
 శ్రుతాణాం మానవ్య

౨. సగోత్రాణాం మార్త్యగణిపాలితానాం అశ్వమేధయాతనాం చలుక్యానాం విశు
 ద్ధవశోద

౩. యగిరినిఖరోచితక్షితిఃస్వహిమదీధితే సకలజగదాత్మి [౯*] హరికమణా

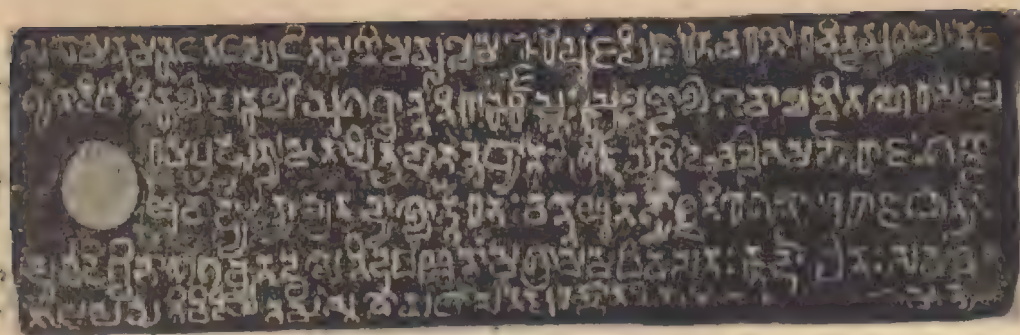
౪. శ్రీశీతి[౯*] నమఃణా ప్రియసప్తా శతలాక్షానస్యైవ సకలజగద్దనో(?) నయ
 నాన

౫. ప్ద(స)కరస్య స్వయావలావక్త్యావజాతమకరధ్వజస్య మకరధ్వజాహవామ్నః శ్రీమ
 దైదంయుగీన

౬. విష్ణోః విమలహృదయసమహారాజస్య ప్రియతనయః ప్రవళకమానోదయస్తతాహ
 సనతనమ

1. నాదగతమన్న రేకులననుసరించి.
2. 'యగిరినిఖరోచిత' నాం అని శాసనము చెక్కినవాఁడు వ్రాయబోయినపుడు ఎవరైనా దీని పు కొందెము వంటిట్లు నాఁడు. కాని పూర్తిగ 'పి' వ్రాయలేదు.
3. జగజ్జన (?) అని.
4. విష్ణువర్ధకనోఅని యువవలెను

రెండవరకు : మొదటి ప్రక్క.

౨. స్త సామ స్త మకుటతటఘటితమహిమకూఞ్చమజ్జిరీపూజసింహరితచగళారవిష్టయుగం:

విజ

౩. గుణధీతిశిలంకలియుగధ్వాన్తవిరాకరిష్ణః ఆఖడ్గల ఇవాఖడ్గితపాదమః :

౪. మద్రహ్మగ్య మాతాపితృసాతామధ్యతః శ్రీజయసింహనల్లభమహారాజః

గడ్డ

౫. అవాట్యూ వ్యాఘ్రద్యా శోఽత్తతః నన్నేఽనంద్యాశ్చ తే గడ్డేఽమరాజ

ధాన్యా

౬. య నా ద్విభాగే గర్భాత్తద్వయే విదుబలునామగ్రామ మధివనతః కుమారిణః

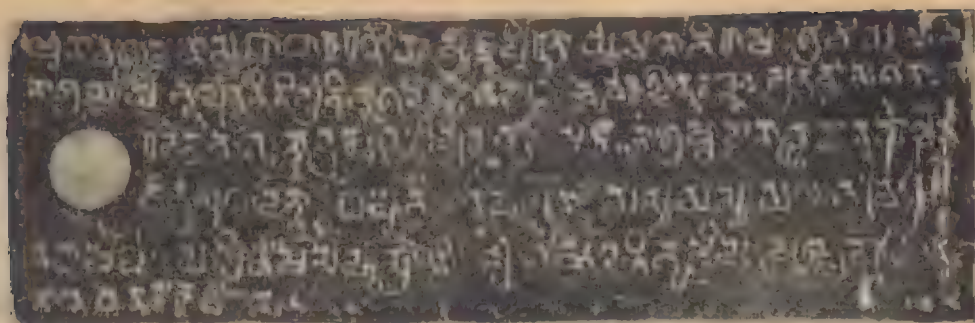
సమవీతా

౭. వ్యాఘ్రయతి విదితమస్తు వో యథావనపురస్థాననివాసిన్ ఘటికాసామాన్య

౮. హిదాహి అని చదువలెను.

౯. గర్భాత్తద్వయే - అని.

అనుబంధము : మొదటి ప్రకరణము

౧. అనుబంధము [*] నాస్యబాధాకరీయా [*] ఆత్మచైతన్యమనాభి
రామః శ్రీచీయమా[యస్సుజి?]

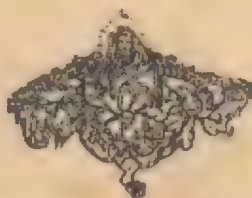
౨. నాస్య యోయం [*] భూషేష్ఠీసీతీప్రవిభాగదత్త [నేదాబవి]స్సవః కలాప్తరస్య¹⁴
[*] అత్ర వ్యాపగీతాః [*] స్వరత్నం :

౩. రవత్నంవా యత్నాద్రత్ యుగిష్ఠిర [*] [మహీం మ] హీమతాంశ్రేష్ఠ
దానా స్త్రోయోనుపాలన[మ] బహు*

౪. భివ్యో సుధాదత్తా బహుభిశ్చానునాళితా [*] యస్యయస్యయథా¹⁵భూమి
[స్వస్యస్వ*]

౫. తదా¹⁶ 16 [*] పుష్టిం విమలసహస్రాణి స్వగ¹⁷మాదతి భూమిదః [*]
అత్ర చాను [మద్రా*]

౬. తావ్యేవ సరికే వసేత్ [*]

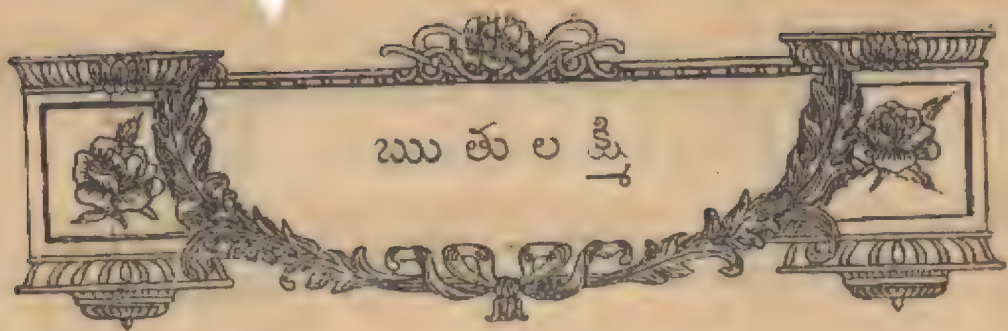

14. 'కలాప్తరస్య'—అని చదువలెను.

15. యదా - అని.

16. భలమ్ - అని.

17. స్వగత - అని

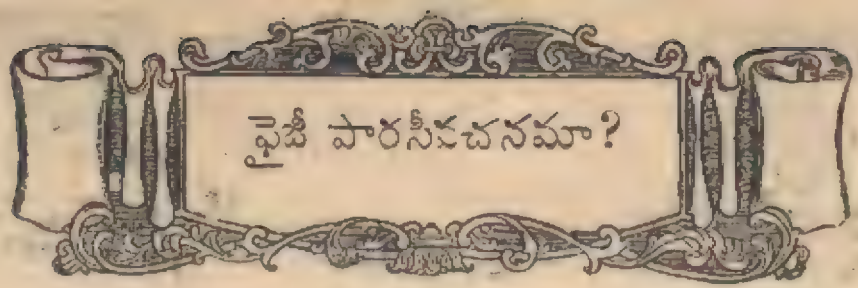

మిద్దింటి నరసింహమూర్తి గారు [కవితానికేతనము]

లోలకరి మబ్బలు తొంగలి తెప్ప
తెరిచి లోకములెల్ల తేరి చూడంగ
మొలుపుల కాంతులు మెయి నిండికొనగ
మేఘుని కన్నీరు మేర లేకున్న
భూదేవి దేహంబు పొంగి పొరలుచు
పులకరించినయట్లు మొలకలు దోచె.
పచ్చిక బయళ్లు ఫలపుష్ప తతులు
భూదేవి తేజమ్ము ప్రోగువెట్టంగ
సఖుడొడ్డు కన్నీట స్నానంబు జేసి
పచ్చిక బయళ్ల బట్టలుగట్టి
కలువరేకులు తన కనుదమ్ము లొప్ప
లియ్యని మందార తిలకమ్ము దిద్ది
లేపల్లవంబులతో పాదములకు
శతపత్ర రజమును జక్కగ బూసి
సాగసైన కలువల తొంగరులు దిద్ది
తేటైన నన్యంపు బీటపై నుండి
పారిజాతంబులు పై బోసికొంచు
చిగునవ్వు మోమున చిగురు వెట్టంగ
మోహంపు జూపుల మోహిసి దేవి
లంతరిక్షమునుండి ఆవనికి తీవి
లోకంబులను తన లోగొంచు చూచు.

నేరేడు ఫలియించి నీలాలు గురియు.
పండిన జాములు బహుమతు లిచ్చు
కనువిచ్చి నీరలు కానుక లంపు
ఫలియించి బుడమలు పరిమళ మిచ్చు
పూచి జనుము తల యూచుచు నుండు
చెముడు కాకులు చేరి శ్రుతి స్థానంబు
జాముల మెనవెడి రామచిలుకలు
గోరువంకలు నింపు గొలుపగానూయు
నీలకంఠ రవంబు నిగిని ముట్టు
కొమ్ముల గట్టల గూలంగనేయు
నాబోతు ఊకెలు నాకాశమంటు
ఓంకార నాదంబు లొక్కట మ్రోగు
వేణువు చేబట్టు వెట్టి గొల్లండు
పసిరిగ మేసెడి పశువుల మంద
బీడున తిరిగడి పిటికి మృగములు
నెమరు వేయుట మాని నీవంక జూచు
మొలువెట్టి తల్లులదరిజేరు లేగ
లాశ్చర్యమందుచు నట్టె నిలచియు
నానంద సాగర మందున దేలి
చూచు మమబిస చోద్యంబు తోడ

డిమర్ అలిపా కవిగారు

న్యస్త్రీక్రమమునకు వైద్యము "భారత" పత్రిక (సం. ౨, సంఖ్య ౪)లో ౧౧౨ వ పేజీ భారతీయ చిత్రము "శైలి" కృత్ గాని రామానుజమునిచే దీర్చితిమి అనిచేసి దానివలన సువర్ణ వికాశమైన పురుషుని పారసీకీయల వలన ముగిసి గలదు. అది వేదీకరిత తెలుగురీతితో వ్రాసినాని ప్రతిపదార్థమును వివరించితిని.

ఇది రామాయణవిషయము గాదు. భారతము నకు సంబంధించినది "శైలి" కృతము కాదు. వైదీ, పానీలో రామాయణ భారతములు, హద్దుని వైచిత్ర్యమునున్న సుస్మృతిగ్రంథము లెన్నియో వ్యాకాశ్యములుగా వ్రాసెనుగాని విషయములో తప్పులేదు. ఇది "బహుశా" అగ్నిరాష్ట్రానియున కవించెనేమోకాని చిత్రపటమునకును ఈలిపియందలి విషయమునకును సంబంధ మంతగా నగు సదిదు. అయినను వివాదముల కావిషయమువిడిచి దానిని తెలియించుచున్నాడను.

గాదాబా=ఆంధ్రువారి

ఇంద్రాబ బెహిక్తరా=ఇంద్రుడు స్వర్గమునుండి

దర్, కారవాయుజ్జ్రిక=జలారు బట్టలచే నలంకృతులగు కారవుల మధ్య

హజర్ సాత్తి = ప్రతికూమై

౨, కిమకోరా=శ్రీకృష్ణుని

గొనుకదాద్=అర్జునునిచ్చును.

౨, గవాసెబుజ్జర్, ౨, షీర్ దార్=పాలనిచ్చే పెద్ద

ఆవులు

అజ్, గల్లహారా, ఖుద్, బరా మదా=తిమ మధన నుండి బయలుదేరివచ్చినవి.

పన, కిమకో, ఆరచకో=తరువారి కృష్ణులు నిచ్చి వారు.

౨, షీర్ ఖుద్=మఱియు తమపాలను-

గోనపత్ దాదస్త=(అర్జును) సమర్పించినవి-

౨, అజ్ హాఖుయ్ బు జర్గ=పెద్ద గొమ్మలు(గలవృక్షములు)

౩, దర్, నవాహియ్ ఆకో=ఆపర్వతప్రాంతములయందు

బూదస్త=కలవు.

అబెరవాగన్=నీళ్లు (దాహము) అయినవి. (౨ మును)

ఒకిమకో=కృష్ణులు

౩, ఆ, ఆబెషీర్=ఆ (ఆవుల) పాలనే నీళ్లుగా గప్పకర్త= అర్జునునిచ్చివాడు (అనగాదాహమును తీరించిన ఆర్థము)

౨, ఆ, బెహిక్తి=మఱియు, స్వర్గ మునుండి

దేవతా హా గుల్ఫుహన్ దన్=దేవతలు పుష్పవృక్షములిసిరి.

౨ నఖ్ఖార్ హా=భరిని వాదములు

నవాఖ్ రిక=చేసిరి.

దర్ కేసరా=కేసరలమధ్య

సనాగుల్లస్త=స్తోత్రముచేసిరి.

౨, అలిరాఫె ఆలం=ప్రజలమట్టు

౨, దరియాయ్ అమాకో=ప్రవహించునది

౨, దరఖ్తానె జంగల్=అరణ్యకళవృక్షములు

2. ౨, వోవ్ ది, మయూర్=జంటు విహంగసంతోషములు

ఖుమ్ హాకోగన్తకో=సంతోషాతిశయమున సంభవించినది (సంచలించినది)

2, మురయో, ఈ=వానినీ (అన్యుని) రక్షకులు,
మున్నగు (అన్నిటి)

మహాసేన్=మీరై యున్నారు.

నిగాహానీయో. ఈ=అని అన్యుని, కాహా

మట

అనిగాహానీయో=నా కాహానీయో (అన్యుని)

వగా నాపంతుష్టై)

భాహానీయో=నా హానీయో (అన్యుని)

2, ఈ. రా. మహా ము కతిని

బహుమహా=వాక్యమున (మున్నగా

న పసం=పన్నానందుము.

2, ఈరా=మహాము కత్తి

బహుమహా=వాక్యమున

తపస్వీ=తపసే=భావించవలెను.

2 అగర్ మహా=మహా మహా

నిగాహానీయో=అన్యుని కాహా

జేయెదల

మహాం=మహామున్న

నక్=దీక్షి=అరని సమీపమునకు

2 భాహాన్ ఆహర్=రా నీను.

2, కాహా=నిగాహా

అ, అహ్=ఆ యగ్నుడు

2, అహ్=అ యగ్నుడు

2, మహా అహ్ మహా=మహా మహా

2, మహా=మహా

భాహాన్ మాహా=మహా మహా

మహా గాహా=మహా మహా

మహామహా

కనన్ రా=కనన్

భాహాన్ కన్=పంపివేయగలగు.

కమాన్, రాజనీయో=మహా

(ప్రపంచము.

మహా మహా మహా మహా=మహా

హామహా.

2, అ, అహ్=మహా మహా

2, మహా మహా=మహా మహా

యములను)

అ-మహా=మహా

భాహాన్ మహా=పంపివేయగలగు.

అగర్ మహా=మహా మహా

మారు)

మహా, 2, మహా మహా=మహా

అహ్ మహా మహా=మహా మహా

అహ్ అహ్=అహ్ మహా

మహా మహా మహా=మహా మహా

యును.

2, మహా మహా=మహా మహా

అహ్ మహా మహా=మహా మహా

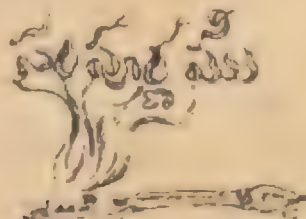
2, మహా మహా=మహా మహా

అని మహా మహా మహా

కా లేరు. మహా మహా మహా మహా

మహా మహా మహా మహా

మహా, మహా మహా మహా

స్వామూర్తి వేసా రామకం గారు

క్రీస్తుశకమునకు అంధ్రరాజులలో నొకరినొకటి పల్లవులతో సంబంధ ముండిననుండవచ్చును. అంధ్రరాజ్య ముంతరించినపెటలనే అధికారమునకువచ్చినవారు పల్లవులు. అంధ్రదేశమునఁ బరిపాలించిన పల్లవరాజుల సంఖ్యను తారక్రమమునుసంశ్చిక్తకరముగ నిర్ణయించుట చాలకష్టము. మనకు దొరకిన పల్లవ శాసనముల కొకదానికొకటి సంబంధము కనఁబడదు. అవి యిక్కడ నొకటి, అక్కడ నొకటి, పెదజమ్మిపట్టణ దొరకినవి. వాటినిను సరించి సరిమైన చారిత్రకవంశావతారమును నిర్మించుటకు ఏలులేకుండ అనుకు కలియకుండ నున్నది. (పల్లవులవంశోత్పత్తిక్రమమును గుఱించి స్పష్టముగ మన కెమియుఁ జెలియరాదు. పల్లవనామమును గుఱించియు, వారి వంశోత్పత్తి క్రమమును గుఱించియు పెక్కు సిద్ధాంతములు కలవు. అందులను నిష్పాదుచేయఁగలిగినది వారిశాసనములపట్టిక విచ్చుటయే.

౧. పల్లవయువమహారాజు శివస్కందవర్మయొక్క మహాశాసనము. (ఇది యిస్పాను మద్రాసు మ్యూజియములోఁ గలదు.) ఇది మాత్రమే పూర్వము పాలించుచుండిన మహారాజుయొక్క పదవపరిపాలన సంవత్సరమున కాంచీపురమునుండి యొసంగఁబడినది.

ఎ. ఇం. ౬. పు. ౮౪; కీల్. ప. నెం. ౬౧౭; ల. లూ. నెం. ౧౨౦౫; భాష- ప్రాకృతము.

౨. పల్లవధర్మ మహారాజాధిరాజ శివస్కందవర్మయొక్క ఎనిమిదవపరిపాలన సంవత్సరమున నొసంగఁబడిన హిరిహస్థతి శాసనము. ఇది కాంచీపురమునుండి యొసంగఁబడినది. ఎ. ఇం. సం. ౧. పు. ౨. ౯. ౪౭౯; ఎ. ఇం. సం. ౨. పు ౪౮౩, ౪౮౫; ఎ. ఇం. సం. ౬, పు ౮౮; కీల్. ప. నెం ౬౧౮; ల. లూ. నెం ౧౨౦౦. భాష- ప్రాకృతము.

౩. బుద్ధ్యవకురుని తల్లియు, పల్లవయువ మహారాజు విజయబుద్ధవర్మ రాణియునగు చారుడేవియొక్క గుణపదేనయ్య (గుంటూరు జిల్లా) శాసనము. (ఇది యిస్పాను బ్రిటీషు మ్యూజియములోనున్నది.) ఇది మహారాజు విజయస్కందవర్మ పరిపాలనములోనిది. ఇం. సం. ౯. పు ౧౦౦; సం ౫. పు ౧౭౪; ఎ. ఇం. సం ౧. పు ౨; ఎ. ఇం. సం ౬. పు ౮౮; ఎ. ఇం. సం ౭, పు ౬౭, ౬౯; ఎ. ఇం. సం. ౮. పు ౧౪౩; కీల్. ప. నెం ౬౧౬; ల. లూ. నెం ౧౩౨౭; భాష- ప్రాకృతము, సంస్కృతము.

౪. బృహత్పలాయన గోత్రయందైన మహారాజు జయవర్మ కొండముది శాసనము.

(ఇప్పుడు బ్రిటీషు మ్యూజియములోనున్నది.) ఇది కూడూరినగరిమున విజయస్కంధా వాచుమునుండి యొసంగబడినది. ఇది వనవ సంవత్సరమున వ్రాయబడినది. ఎ. ఇం. సం. ౬ పు. ౩౧౬; కీల్. ప. నెం. ౧౦౧౪; ల. లూ. నెం. ౧౩౨౮; భాష- ప్రాకృతము, సంస్కృతము (ఈ వైశాఖము అన్నియు బ్రాహ్మలిపిలో గలవు.)

(ఈ క్రింది శాసనములు సంస్కృతభాషను న్నవి; ఇవి బ్రాహ్మలిపిలో గాన ముముగాలుగ దక్షిణహిందూదేశ లిపిలో వ్రాయబడినవి.)

౧. కుమారవిష్ణువు చందలూరుశాసనము. ఈకుమారవిష్ణువు స్కందవర్మప్రభాత్మడు; కుమారవిష్ణువు ప్రాత్మడు; బుద్ధవిష్ణువు పుత్తడు. ఈ శాసనము శాంచీపురమునుండి యొసంగబడినది. ఎ. ఇం. సం. ౮. పు. ౨౩౩.

౨. స్కందవర్మ ఒంగోడుశాసనము. ఇదిసంతరావూరువద్దవ్రాసినది. ఇది తామ్రపద్మము విజయస్కంధా వారమునుండి యొసంగబడినది. ఎ. పి. రిపో. ౧౯౧౬., రెండవభాగము, పేరా ౩.

౩. పల్లవధర్మ యవమహారాజ విష్ణుగోపవర్మ ఉయ్యప్పల్లి శాసనము. ఈవిష్ణుగోపవర్మ మహారాజ స్కందవర్మ ప్రభాత్మడు; మహారాజవీరవర్మప్రభాత్మడు; మహారాజస్కందవర్మప్రభాత్మడు. ఇది మహారాజ సింహవర్మ యొక్క వరుస కంఠవ విజయరాజ్యసంవత్సరమునాటిది. పాల్కూడనుండి యొసంగబడినది. ఇం. ఆం. సం. ౫. పు. ౫౧; కీల్. ప. నెం ౬౧౯.

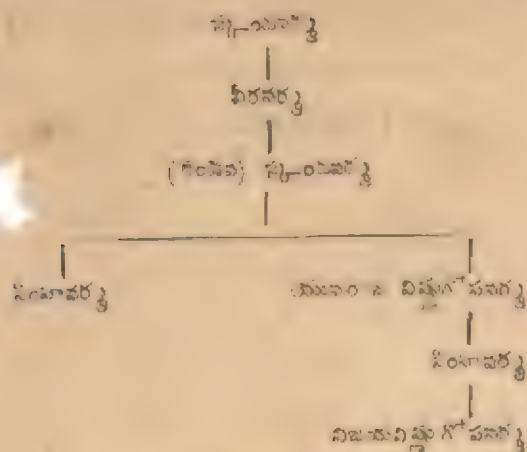
౪. పల్లవధర్మ మహారాజ సింహవర్మ ఒంగోడుశాసనము. ఈసింహవర్మ యవమహారాజ విష్ణుగోపునిప్రభాత్మడు; మహారాజస్కందవర్మప్రభాత్మడు. మహారాజవీరవర్మ ప్రభాత్మడు. ... ఎ. పి. రిపో. ౧౯౧౬..., రెండవ భాగము, పేరా ౪.

౫. పల్లవమహారాజ సింహవర్మ పికిర శాసనము. ఈసింహవర్మ యవమహారాజవిష్ణుగోపవర్మప్రభాత్మడు; మహారాజ (సంకేత) స్కందవర్మప్రభాత్మడు; మహారాజవీరవర్మప్రభాత్మడు. మహారాజునిండి అయినవిరాజ్య సంవత్సరముననొసంగబడినది. ఎ. ఇం. సం. ౮. పు. ౧౫౯.

౬. పల్లవధర్మ మహారాజ సింహవర్మ యొక్క ఎనిమిదవసంవత్సరపు మంగలూరు శాసనము. ఈసింహవర్మ యవమహారాజవిష్ణుగోపవర్మప్రభాత్మడు; మహారాజ స్కందవర్మప్రభాత్మడు; మహారాజవీరవర్మప్రభాత్మడు. ఇది దననపురమునుండి యొసంగబడినది. ఇం. ఆం. సం. ౫. పు. ౧౫౫; కీల్. ప. నెం. ౬౨౦.

౭. విజయ విష్ణుగోపవర్మ చూరశాసనము. ఈవిష్ణుగోపవర్మ సింహవర్మకుమారుడు; మహారాజ విష్ణుగోపవర్మప్రభాత్మడు. ఎ. పి. రిపో. ౧౯౧౪, రెండవభాగము; పేరా ౧.

పైనిచ్చిన ౩, ౫, ౬, ౭ నెంబరుశాసనములవలన ఈ క్రింది మహారాజతారక్రమమును నిర్ణయింపవచ్చును:

౧. పల్లవమహారాజు వీరకున్దవర్మ పల్లవరాజుని వర్ణితానము (ఒక్క శతాబ్దము ఇది యిష్టము ప్రతీక్షణముగాయములో నున్నది.) వనపర్వతమునండి యొసంగిబడినది. ఎ. ఇం. సం. ౧. పుట ౩౯౭; కీల్. ప. ౭౦. ౬౨౭.

౯. పెనుకొండశాసనము. ఇందు సింహవర్మయు, స్కందవర్మయు శేర్మొనబడియున్నారు. ఎ. పి. రిపో. ౧౯౧౪, రెండవ భాగము, పేరా ౪.

౧౦. సింహవర్మయొక్క అమరావతి స్తంభశాసనము—సా. ఇం. ఇ. సం. ౧. పు. ౨౫; కీల్. ప. నెం. ౬౪౧; ఎ. ఇం. సం. ౧౦. పు. ౪౩, ౪౪.

౧౧. గుంటూరు జిల్లాలో దొరకిన శాసనము. ఇది పూర్వము సర్ వాల్టర్ ఇలియట్ వర్ణితముండెడిది. (ఇప్పుడది ప్రతీక్షణముగాయములోగలదు.) ఇది రాజా అత్తివర్మశాసనము. ఈతఁడు ఆనందఋషివంశస్థుడగు కందారరాజు వంశమున జనియించినవాఁడు. ఇం. అం. సం. ౯. పు. ౧౦౨; కీల్. ప. నెం. ౧౦౧౫.

౧౨. మహారాజాధిరాజ సముద్రగుప్తుని అంశాశాసనము. ఈ సముద్రగుప్తుడు ప్రస్తుతము ౩౩౮-వ సంవత్సరప్రాంతమున పిష్టపురమహేంద్రుని, గిరికొత్తర స్వామివర్మని, నేనింపబడిదామన్నను కాంచీ విష్ణుగోపుని, అనముక్తపు నీలరాజును, కేరి హత్తివర్మను, పాలక్కగుద్ద సేనుని, ఇంకను కే. రా. భములోని యితరరాజుల నందఱిని కారాభివృద్ధులగావించి పిదప విడిచిపెట్టెను. గుప్తశాసనములు, పు. ౬. కీల్. ప. (ఉత్తరదేశశాసనములు) (ఎ. ఇం. సం. ౫. నెం. ౫౦౯.)

౧౩. ఒకానొక రవికర్తి జినేంద్రాలయమును గట్టించినట్లు చెప్పు అమృతాశాసనము. ఇది కోనలయలోను, కాళిగులలోను పోరాడి, పిష్టపురమును స్వాధీనముచేసి కన్నుల (కొండలను) వద్ద యుద్ధముచేసి కాంచీపురపల్లవుల నొడించిన పశ్చిమచాళుక్య రాజున పులికే శత్రుత్వముని పరిపాలన కాలములోనిది. శ. ౫౫౬, ఎ. ఇం. సం. ౬. పు. ౪.

౧౪. పల్లవ (నరసిం) హ విష్ణువు అనగా మొదటి నరసింహుని కాలమునాటి బాదామి (బాంబాయిరాజధానిలోని బెల్గాం మండలమునందలి ఇప్పటి వాతాపిపురిము) శిలాశాసనము. ఇం. అం. సం. ౯. పు. ౧౦౦, కీల్. ప. నెం. ౬౨౭.

తరువాతి పల్లవులకు ఆంధ్ర దేశముతో సంబంధమున్నట్లు కన్పిండు.

పల్లవనామమును గుఱించినట్టియు పల్లవ
వంశోత్పత్తి కమమునుగుఱించినట్టియు ఉహ
లకు కీ. శే. వి. వెంకయ్య గారు ఆర్కియ
లాజికల్ సర్వేయింగు-1880-2 వ సంవత్స
రపు నివేదికకువ్రాసిన వ్యాసముచూడవగును.

సంకీర్తాక్షరములకు వివరణము

ఎ. ఇం.—ఎసి గొప్పిచా ఇండియా.

కీల్. ప. నెం.—కీల్ హార్న్ వత్తిణిహిందూదేశ

శాసనములు పెట్టికలోని నెంబరు(ఎ.ఇం.సం. 2)
అ. బూ. నెం.—ఆప్పెండిన్ను బూడిన్ను నెం
బరు (ఎ. ఇం. సం. ౧౦)

ఇం. అం.—ఇండియన్ అండ్ క్వీస్

ఎసి. రిపో.—మిగ్గా రిపోర్టు

సా. ఇం. ఇన్.—సాల్ ఇండియన్ ఇన్
స్క్రిప్షన్సు.

సం.—సంపుటము.

పు.—పుట.

నే నె!

కంచర్ల బసవ కొటిలింగము గారు

జైన మహా లయంబులు, బాలి, నీలి

మల్లిమంబులు, బవధు, మిల్లిములు లేని
వహిత మగు, శిష్యు, కాల కిష్యములు లేని
చచ్చి నానంద మూర్తియో సాక్షి నేనె?

గీ. సరసి, కర్మార్థ, కామ, మోక్షములు లేని
యవల గుళు, దుళు, పాప, పుణ్యములు లేని
నామ, రూప, త్రిగుణ, మూర్తుల లేని
చివ్విగుణంబు మూర్తియో సాక్షి నేనె?

గీ. శ్రుతులు, శ్రుత్వంతములుఁ గూడఁ జూపించి
యజ్ఞమంద్రె నీర్థులచే నరయరాని
జననోహిన్ని త్రిమాత్ర సాధ్యపదవి
పచ్చిదానంద మూర్తియో సాక్షి నేనె?

గీ. మోగముద్రల శేషములు త్యాగములకు
స్వాపసంధ్యా ద్విమస్తావతములకు
శుష్కవేదాంత, తార్కిక మూత్రములకు
మకరముం గాని మూపరంత్యోగి నేనె?

గీ. పంపించితి నీ శక్తి భావములు లేని
చిచ్చాచుచ్చుల్, పంపకొశములు, లేని
వహితమహార్థ, జని, జంగమంబుగాని
విష్ణుశాము మువ్వెడు మహాపుంజ నేనె!

గీ. శక్తు మహిమ్న నీజుంబయము లేని
బంధమోక్ష వికల్పముల్ పదయరాని
బాహ్య, బాహ్య, బాహ్యధమము, లేని
మహిమంబు మూర్తియో సాక్షి నేనె?

గీ. ఆక్షరంబుల కంచలయత్తుగుంజ
కక్షలనరాని బోధక కక్షమంజ
స్వ, పరపక్ష చిత్ర వివాది, తూన్య
పచ్చిదానంద మూర్తియో సాక్షి నేనె?

గీ. పలుకఁ, బల్లంగఁ, నాడంగఁ, నలంక, బసవ
గూడనిభాషాంతావ్యమై యలకు పెట్టి
నాన, నీదు, కళాతీర్థ భేద రహిత
పచ్చిదానంద మూర్తియో సాక్షి నేనె?

గీ. ఉండెనో? లేనో? యుండినవొండో? లేందో?
జ్ఞానమో? విజ్ఞానమో? జడమో? సత్యో?
యంకమో? యలువో? యంక శంకవిదని
యలువ పరిపూర్ణ కుద్ధ బుద్ధాత్మ నేనె?

గీ. పెఱుగ, కఱుగక, రఱుగక, కఱుగరాక
నినక, చూడక, చేయక, వికృతిలేక
కడల మెడలక, కత్తిచే కట్టు వడక
చెలగు సచ్చిత్తుభాత్ముడౌ శివుడ నేనె?

గీ. దేశకాలవస్తువులచే దుగనివాడ
దేహములు మహాత్మి నై నానంద దానివాడ
లలి నవస్థాత్రయ సాక్షి నై యలరువాడ
చిన్మయానందమూర్తి నై చెలగువాడ.

గీ. మరల సత్త్వప్రధానమా మాయఁగూడి
నరని తీవ్రస్వరాశ్శుల సగుణమునకు
సకలసచరాచరములకు జనక మైన
నిరతికయ సౌఖ్యమూర్తిని నేనె కుమ్ము?

గీ. లేదు నాశమి యని నేను లేక పోను
నేనుగాని దీజగమున లేనె లేదు
జగములే నేను నాయంద జగములుండు
నలివిచ్చిరెంబు! నానైజ మరయఁడరమె?

గీ. సకల సచరాచరప్రపంచంబు నిలయ
భావమంది నిద్రించెడు పట్టు నందు
నిండి నిదిశీకృతంబయి నిభిలమందు
నిలచు నిశ్చల తత్త్వంబు నేనె కుమ్ము!

గీ. సర్వమును నావశంబయి జరుగుమందు
నేను దేనికి వసుఁడనుగాను నిజము

అభిలభూత జాలమున కే నాశ్రయంబు
నేనొరుల యాశ్రయంబున లేను కుమ్ము!

గీ. మున్ను ననుఁగాంచ వార్యులెన్నెన్ని గతుల
వెతలఁబడి; రిప్పటికిఁగూడఁ జవకుమంద్ర
వెదకఁగల రింక, వంతయు విలయ కాని
యెఱుంగవచ్చునె నాతత్త్వమెన్నెదనె?

గీ. ఏమతంబును, నాతత్త్వమెఱుంగ లేదు
ఏమహర్నియు నానైజ మెఱుంగ లేదు
యెఱుంగలవార మనిచెప్పు పెఱుకలేదు
నెఱుక పఱచుటె, కాని నన్నెఱిగె కాదు.

గీ. సంహితలు నన్నుఁ గనుఁగొనఁబాల మనుచు
“నేనిశేతి” వాక్యంబులొక రోజు
“భారీ భారీ” వాక్యంబులుబ్రహ్మ మైన
నన్ను రూపింప నా కుద్దియున్న జగతి?

గీ. అలుపుకంటెను చిన్న, మహత్తుకంటె
నధికమై యుండు, భౌతికాధ్యాత్మికరీత
సకలజుడోద్భవాండ సంవయము, నాదు
పదరజోలేకమున, కోటిభాగ ములనె?

గీ. లూత గర్భాన, రంకుపు భారీ; జగము
లగఁగెములంగ నాయందె యవారిరించి
పుండిచేఁ రిల్పఁబడిన రంపంబు పగిది
విశ్వమంతయు నాయందె విక్రమింపు.

గీ. మాగ్యమతముఖ భక్తివిర్యలపదంబు
క్రైస్తవవాది విశిష్ట విరాట్పదంబు
ప్రభుక హున్యత్వ బుద్ధనిర్వాణ పదము
హైందవాద్యయ మాల నూత్రాత్మనేనె!

శ్రీంక టే శ్వర వచ న ము లు

శ్రీ వేంకటేశీ దేవా! నాదేహంబు మీ
 మోక్షకే నిత్యనివాసంబు; నాజ్ఞానితానం
 బులు మీయభయపార్శ్వంబులు నీవంబులు
 నామృతంబులమాయూర్పులు మీ మునీంద్ర
 లంబులైన నామవర్ణంబులు; నామనోరాగింబు
 మీకు శ్రేష్ఠకావినలున; మీకు మొక్కు
 నైతి నచేతంబు రెండున్ను మదిరసంబు
 బులు; నాభక్తిమీ మీకు నింపనంబు; నా
 మేహంబుమీమనపులకలు మీకు గుదలుగ్రచ్చి
 యర్పించిన పూదండంబు; నేమిమ్ము నుతియుం
 చిన నుతులయక్షరరవంబులు మీకు భేరి
 భాంకారిఘంటానినాదంబులు; నాపుణ్య పరి
 పాకంబులు మీకు వైశేష్య తాంబూలా
 రులు; మనోయ నిత్యనేవానయనిరీక్షిం
 బులు మీకు పర్యాగంబులు నెలువైన భల్లు
 పుమంగు; నాపాత్తిగ్గనగుణంబు మీకు గూఢ
 పరిమళంబు; నీవు చేపుడవు; నేనర్చకుండను.

[illegible]

అయ్యోమమగాతీ! నిన్ను నెవరి నెవరి
నిమిషమున విమోచివారిము? మీసుద్దులు
పెద్దలనడిగి వైకుంఠవాసుని వనంగా నీయగా
రొకరితిమి. నిన్ను వాసుదేవ వారాయణ
నామములవిని మీ వే రొకరితిమి. నీలమేను
శ్యామలశిఖరములు గలుగంగా మీనర్హిని బె
య్యిరితిమి. శ్రీనాథకృష్ణాభయ చిహ్నములు
చూచి మీగుఱు నడిగిరితిమి. శేషచిహ్న
నివాసములకడ మీకోత్రం బెయ్యిరితిమి. పుం
జాత్రమభ్యాసించె మీవారిము బెయ్యిరితిమి.
నేమనాకవిసోదశుల చెప్పగా మీనాథుని
చెయ్యిరితిమి. మత్స్యకూట సరావే నాదసంహ
నాదాద్యుపతానములును మీపుట్టు వెయ్యి
గితిమి. నీకు ముక్తావము. అట్లంట నని
వదలి నిన్నుగొలిచితిమి. ఇంక ఏమహిమ
లంగని యావదము. నమోనమ శ్రీ వేంక
టేశ్వరా!

3

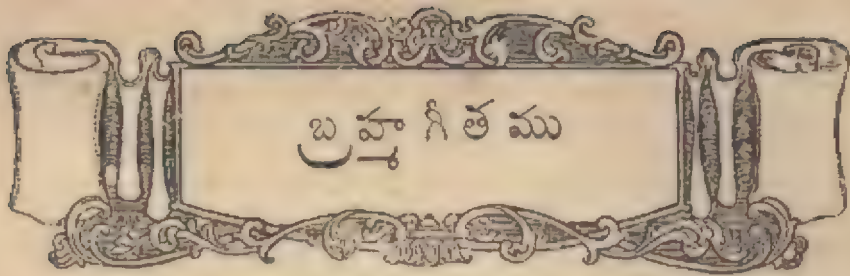
శ్రీరాధికయనా! కమలంబులు మీసృష్టిని
కెనుచుచూడెయట్లు నాహ్లాదకరవర్మలు
రవిమంజరి మగ్ధవైక్లిమై నీ కిదురుచూచు
చున్నది. మయూరంబులు మేఘాగమనం
బులకుం తెలుగిసట్లు నా మనోమయూరంబు
నీలమేఘవర్షింపజేస నీ తిలకమేను నలుచి యా
నందించుచున్నది. మత్స్యపుంజులు స్వాతి
చినుకలకు నోరు తెరిచిసట్లు నానదనకుక్తి
మీరొకటింబునకు వికసించుచున్నది. వర్షం
బులు గానంబులుగారి వాక్కి. పడగలెత్తి
యోగిసట్లు నావీరులు నీ కళలు నాలుకిందు

చున్నవి. నీవు వనాశ్వరమూర్తివి. కేను
ప్రకృతికంబంధంబులైన యంగంబులు ధరి
యించినవాడ అదియట్లుగూడు నననలగు.
అప్రకృతికి నీవు ప్రత్యక్షమవు. ఈచుట్టజీవము
భక్తీకలుగంగా నీ దీనికి ననురాగములగలిగి
యున్నది. కన్నులుగిరున్న గడుపెయ్యంగు
నంబులోనును. ఇందియకాని మిమ్మునెయ్యంగి
నీ మోతటివారము. నా యూను విన్నవించెతి
నిందియకాని నిన్ను నే గక్కసించినవాడం
గానుమీ నమోనమ శ్రీ వేంకటేశ్వరా!

దామాదరా! నకలతీర్థంబులు మీకోతే
టతే నొడిచి. నకల తిరుమొలు విక్రహం
బులు మీమూర్తియందే నేవించితి. నకల
దానంబులు మీకు నొకకాసు కానుకపెట్టిన
యందే గలియుంచె. విహితయజ్ఞాదకర్మంబులు
మీకైకర్మంబున నీటిచ్చితి. జనంబులన్ని మీ
శిష్యమంత్రిమందే జరించితి. వేదపాఠంబులు
మీనాథకృష్ణమందే యభ్యసించితి. తపములు
వైష్ణవాచారములభించె. నిక కేమిటం గడమ
లేదు. నాహ్లాదయజ్ఞమంబున నీవున్నాచివు.
నామనంబు శోధింపబనిలేదు. నానందైవ
టంబంబునకు నట్టియ గొనరాదు. భంజారంబు
నంబడిన లెక్కకుం బదులు చాడిచ్చుంబని
లేదు. అతి నీ నీముద్రలు ధరించినవాడ.
నేనీహమ్మయినవాడ నగుటకేసి, నేదోషం
బులు మమ్ము బైకొనకుండుటకేసి, నీకింపనే
నమోనమ శ్రీ వేంకటేశ్వరా!

౫

చేపూరు సీంహాచలము గారు

(సంపుటము ౧, పంక్తి ౯ తరువాయి)

“భూతలందును నేనెల పుట్టినానా?
 ఏదెందు పుట్టించె నిట్లు నన్ను ననియందు?
 జగదమనెనెందు లేకంట సాధ్యమగునె?”
 అనుచు గురుజేరి ప్రశ్నించ నాదరమున
 “అడుగొడగని రహస్యార్థ మడిగి తీవు
 దీనిమర్మము మనుజుడు తెలియ లేక
 దూఖి మొదవగా బ్రహ్మను దూఱుచుండు
 సాఖ్య మొదవగాఁ దనయత్న సఫలమనుచు
 గాని తనరాకపోకకుఁ గారణంబు
 కొంచెమేనియుఁ దావిచారించకుండు
 స్వస్వరూపము నెఱిగెడి సాధనంబు
 తపము గాకున్న వేటొందుదారి యగునె?
 కాన నభ్యాసవశమున మానసమును
 విరమింపుము వెనువెంట వెడలక
 లక్ష్మీమందున సతము నిర్మింగవలయు
 మనసు నిర్మింప విజ్ఞాన ముత్యములు
 సంత సద్విచారిణియ నలవియగును.
 కర్తయును గాఁకు భోక్తయున్ గాఁడు బ్రహ్మ
 సాక్షిమాత్రంబయని శ్రుతి చాటుచుండు
 బ్రహ్మ పుట్టించె మమ్మందఁ బలుకఁదగునె?
 బ్రహ్మ పుట్టించె ననిమిడిల కదెంత
 సత్యమగునో విచారిణ నెలువలయు.

జోగులనువాఁడు జూచి త్రాగుబోసు
 కొంగలకు తేఁడు పాంథులు త్రోవఁగాచి
 గొంతుబంకులు లేకుండఁ గొట్టువాఁడు
 కలఁడు, వానికిఁ బుత్రులు నలుపురుండి
 రందు నిద్రలు దుర్మార్గులైరి వాఁడు
 సుతులనందఱి నొకరిఁ జూచుఁగాని
 హెచ్చుతగ్గుఁ జూచునా యెన్నఁజైన,
 నమముగాఁ జూచుటకు నేమి నబలుగలదు?
 బట్టపాంతు మాత్రం వానినెట్లు
 నాదరింతువో చెప్పమా” యనుచు యోగి
 శిష్యునికొ జూచి ప్రశ్నించ శిష్యుఁడతఁ
 “సామయిక్తైన సుతులపైఁ బట్టపాత
 ముందునే? తండ్రికిఁ జేమయుండును?
 తండ్రి సుతులను బట్టపాతమనఁ జూడ
 వారి దండ్రీయని పిలువఁ బాప మొదపు,
 వాఁడు నిజముగా నల్లరు గొలురకును
 దండ్రీగాఁజేమొ, వారింతండ్రి జోగుఁడయిన
 లనుచు బ్రమను దలచినామొ మనమె”
 మందహాసంబుతోఁ జదానందయోగి
 మనల బ్రహ్మచో పుట్టించె”ననిన మనము
 బ్రహ్మపుత్రుల మనుటచే వాస్తవంబు,
 బిడ్డలందఱి నొకరిఁ జేమజూచి
 పెంచుచున్నారె డేవుడు పృథ్వీలోన?

“అన్నమోహన” యని విధి నటించు నొకఁడు,
 క్షుష్ణమృతాన్నమునై నెవఁగు నొకఁడు,
 యివ నీడయేలేక గానిలు నొకఁడు,
 చూచువారికి కౌఠు కుహాపి యొకఁడు,
 జ్ఞానహీనుఁ డొకఁడు సుఖాని యొకఁడు,
 ఇట్టి భేదము చూడమి యిహమునందు
 బ్రహ్మాయను బతు పాటి గావలయు లేక
 బ్రహ్మ జనుకుండు గావని పలుకఁదగును
 ననిన శిష్యుఁడు గురువుతో ననియె నిట్లు
 “బ్రహ్మ జనుకుండు గావని పలుకఁదగును
 నిత్యసుస్థుఁడై నిర్గుణుఁడగు
 బ్రహ్మోపాసకయఁ యని పలుకఁదగునె?”
 “అట్లుగాను వో మన మిట్లు పుట్టుటకును
 గారణం బేమియో యెఱుంగనలె శిష్య!
 నల వచ్చితి వియ్యక కిపుడు నీవు?
 ఎవరు పంపిరి? విలిచినా రెవరు నిన్ను?
 తెలియఁ బల్కు మాలోచించి నట్లముగను.”
 మంచిమార్గంబు బోధింతు రనుచు వింటి
 దాని నాలింప మనసునఁ దలఁపు గలిగి
 వచ్చినాడను న న్నేరుఁ బంపలేదు
 పిలువ లేదెవ్వఁడు నన్నుఁ బ్రీతితోడ”
 అనిన శిష్యుని న్నాచి తా నడిగి మోగి
 “నచ్చినది నేది యిట్లకు ని న్దెల్పు” మనుచు
 శిష్యుఁ డంత విచారణ నేసి “మీరు
 బోధి నాల్గింకఁ గాని గోర్కె-పుట్టె నన్నుఁ
 దెచ్చినది కోరికే యని తెలియ” ననఁగ
 కోరి కేటికి నిన్ను నకడఁగ దెచ్చె
 విడిచిపడ నుండు కల్లు దే యిట్టి ముప్పై
 డొంకలను దాటి రాసేల జంక” కనిన
 శిష్యుఁ డాచార్యుని న్నాచి చెప్పె నిట్లు

“దేవ! ఇటనుండిన గోర్కె తీకుకొల్లు
 ఎచట కోరిక నెఱవేటు నచటి కేగ
 వలయు నితరస్థలంబున ఫలము గలదె!”
 అంత నాయోగి “పుత్రకా! చింతనయ
 మనల నదుపునున్నది కోరికనుచుఁ దెలిసె.

కోరికే జన్మములకెల్లఁ గారణంబు
 వేదశాస్త్రముల నీవినే వెల్లడించు”
 ననిన శిష్యునిను దా సంశయముఁ జగచుచు
 “గొప్ప జన్మంబు లెత్తగాని గోరుఁ గాని
 నీచజన్మంబు లెత్తుచు నివ్యక్తగ్ని
 లొచరింపఁ గోరునె దెవ్వఁడైన” ననిన
 “శిష్యుడా! సద్విచారణ నేయలేక
 మొండివాడనలె నాదిగచు మూఁకుఁడెపుడు
 దానఁ దెలియునా యెప్పుడైనఁ దత్త్వమిలను
 నిర్మలాంతఃకరణమున నిరుతిగలిగి
 చేయు మాతృవిచారణ చిత్తమందు
 కోరికలు పుట్టుటకు నేది కారణంబు
 సెప్పమా యుదాహరణతోఁ జెంత నేసి”
 అనుచు నాయోగి పుంగవుఁ డాజ్ఞానీయఁ
 బర్ల శాలకుఁ బోయి రంపంబు నల్పి
 సంశయం బెల్లఁ బోనాడి సంతనమున
 వచ్చి గురుపాదములకుఁ దాఁ బ్రణతి నేసి
 “కోరికలు పుట్టి భ్రమయెకా కారణంబు,
 హస్తపాదంబు సుఖమను మమతనలన
 త్రాగుకోరిక పుట్టును దనకు మొదట
 బ్రాహ్మణం డింటఁ దనగోర్కె ఫలితమగునె?
 త్రాగుబోతులయిట్లే యుఁ దా నెవోయి
 హేయవస్తుబంధములుఁ బహించుకొనుచు
 సంతతంబును ద్రాగుచు సంచరించు”
 ననిన శిష్యునిన్ గాంచి యిట్లనె గురుండు

“పూర్వజన్మకర్మలను బట్టి ముందు
 మనుషులనును తెచ్చితి వివాహమును.
 కర్మ యన నేమి? ఎట్లులు కర్మములను
 బట్టి ముందు మనుషులు పువముపై ని
 దీని తత్త్వము తెన్నగాఁ జెలియనలెను.
 కర్మమును మూడు మార్గాలు లోనుః
 సంచితంబుండు ముందటి జన్మలందు
 భ్రమను జేయు కార్యమున నభ్యాసమెల్ల
 వాసనా మాత్రమే నిల్చి ఫలముగోరు
 దాని; ప్రార్థనమన సంచితంబునుండి
 ప్రస్తుతానుభవమునకు వచ్చునదియే;
 ఫలముఁ గోరుచుఁ జేసెడి పనులయందు
 గల్గు సభ్యాసమెల్ల నా గామియందు.
 వీనిమూలములు తెలియుమా వివరముగను
 తపముచే దీని తత్త్వముల దగుచునుండ
 వినుటమాత్రాన నేర్చిన నెగజేయు
 తప్పదారిని జాపుట తక్కు”మనడి
 వచ్చిదానందయోగి ప్రసంగమెల్ల
 భక్తి వాలించి గురునకుఁ బ్రణతి సేసి

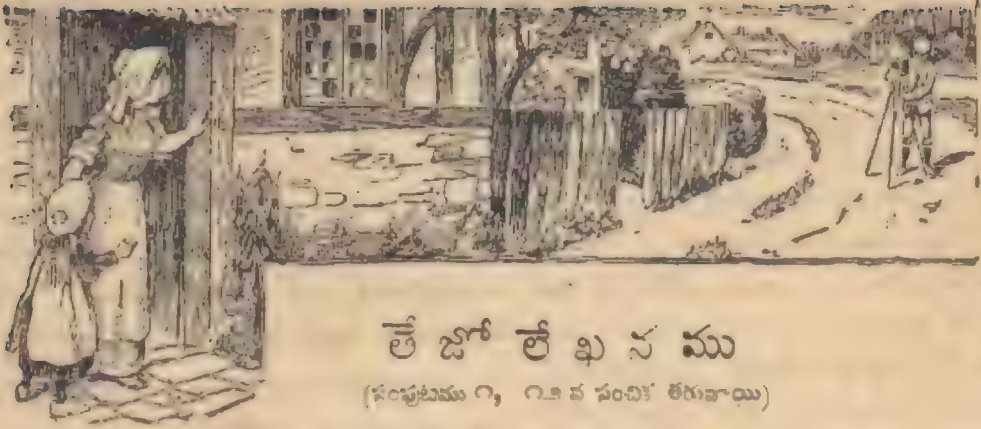
యాశ్రమోపాసావనభూమి కరిగి శిష్యుఁ
 డాఁగించెను నవముఁ దా నభివర్ణింప.
 మరలి యనుభవం నిట్లులు మనవిసేసె
 “విషయభోగము సుఖమను వాఁడగలి
 భోగివస్త్రపుటైఁ గోర్కె- ఛేద్యమువట
 కోసినట్టి పదార్థముల గూర్చుటకును
 పాటించుచును మనుజుడు పలువిధముల
 ఆశోకపాట పనులయభ్యాస మెల్ల
 వాసనామాత్రమే నెఱలుచుండు.
 దీనివృద్ధియె బంధంబు దీనికయమె
 మోక్షమని చెప్పదుండును మునులు శిష్య!
 ప్రణవ మిచ్చముక ప్రణభోగము లామె
 నిదయె మామూల్యరహితంబున మయ్య
 దీనివృద్ధియె స్వచ్ఛమై తేజరిల్లె
 దీనిని బ్రవృత్తి యందుకు కలగినవలయు
 గాన కోర్కెను జన్మకుఁ గారణంబు;
 గురుగోపదు జన్మంబు నిష్కామునకును
 దీని భావంబు నవమునఁ జెలియవాడు
 బ్రహ్మాగీతంబు హాయిగాఁ జూచుకొనుచు
 వచ్చిదానందమాపుడై నందరించు.”

(న కేపము)

వ న వా సి

చుట్టమసాంతి సీతారామ శర్మ గారు

సుదగుచ్చములు కేరి ప్రమదగానము నెల్పు, యెందేటిపించుతోఁ తెలియనేసి
 కలనివ్వమున నంచలనమొందెను నిర్భయోచ్చలతోఁగూడి యులుసులాడి
 లలిత సౌరభసమాకలిమితై పరువెత్తి, పవనార్కకులతోడఁ బంభముని
 దరిఁ కీరి మూర్ఖులను హరిణీచయంతో, నిజ కష్టసుఖము లన్నియును నెచ్చి
 గహన సీమయె నర్చముగాఁ దొలచి, యతిశయానంద మధురాసవానుభవము
 గాంచి యేకాకమై నర్చకామములను, రోసి ధన్యాత్ముఁ డగు వివవాసియుండ.

లే జో లే ఖ న ము (సంపుటము ౧, ౧౭ వ పంచిక తరువాయి)

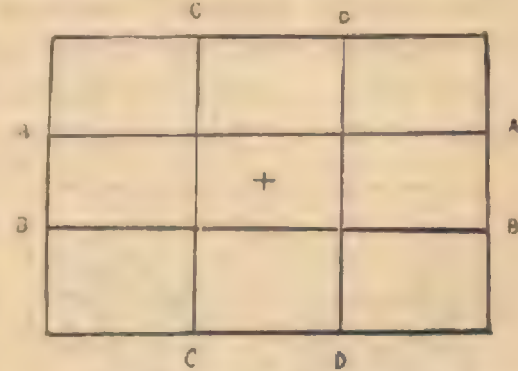
విజయూరి వృక్షమాచార్యులు గారు
విదవ ప్రకరణము

చిత్రము

ఒక లేజోలేఖనము, కవీరా కడుగుగానుండు ఎన్నరూపములు సరాసరి నకలుగా తాను తీసిన భాయా పటమునకు వివరించుచో వృక్షజీవితమును. వేరొకరు పరి విమలమునకు కలరుచున్నట్లు తాను దీయు భాయాపటములు ఆకర్షణీయముగ నుండునట్లులు ప్రకాశింపఁబడుచును. పరివిమలము కేవలము నేలను చిత్రములతో వృక్షజీవితము కవాయాన ప్రధానమును విశేషముచేయు భాయాపటమును విమలములను నీయునకు వృక్షజీవితమును. నుండునట్లులు, జలాలయములు, రామములు, జంతువులు, పుష్పములు, పరిమలు విమలముల యొక్క రూపములనుకాపు చిత్రనిర్మాతమున కీకాలమున, లేజోలేఖనము ముఖ్య పాధనముగా నెంచబడుచున్నది.

లేజోలేఖన యంత్రసహాయమున సమస్తము రూపములను బాహుల్యము భాయాపటములను, విమలములను, పరివిమలములను, జలాలయములను, రామములను, జంతువులను, పుష్పములను, పరిమలు విమలముల యొక్క రూపములనుకాపు చిత్రనిర్మాతమున కీకాలమున, లేజోలేఖనము ముఖ్య పాధనముగా నెంచబడుచున్నది.

ములముగాని పరివిమలము మేని వాటియందును ప్రధానముగా రూపములు అవి ఆకర్షించినట్టి పటమునుబట్టిలేజోలేఖనము భాయాపటములను కనుగొనవచ్చును. పాపముగాచిత్ర పటములయందుగాని, భాయాపటములయందుగాని, నడిమి భాగమునకు పై ప్రక్కలకు లేమిప్రాయముఖ్యమాయ బడుచుండును. ఏదేని యొకచిత్రము నీక్రింద జాపబడి యెల్ల విశేషములను వేరి AA, BB, CC, DD, గీతలపై నుండిన కలుగూర్చుములు పాపముగా పరిప్రాయముఖ్యమును బట్టి వృక్ష వాటిని విమలముగా నుండును. విమల గీతలు అగీతలు కలుగూర్చుములు పాపముగా పరిప్రాయముఖ్యమాయ బడుచుండును.

+ గురుకు గల ముఖ్యభాగము, చిత్రములకిది యందును విస్తారమైనదిగా నెంచబడును. కవీరా యొక్క పనుల భాగమునకు విమలములయందు గ్రుచ్చుండు గాగుచే, నైన జాపబడినట్లు గీతలు గీతయందు కొనుట నుండిన. చిత్రములయందు, విమలముల మెప్పు

మన ముందుగా నుండి, ముందే క్రిందిగాని, క్రింది నుండి పైకిగాని మూలములతో నుండవలయును. ప్రధానముగా నున్నవి, చిత్రము నిలువున నున్న AA, CC, DD, గీతలపయినను, అట్లుగా నున్న AA, BB, గీతలపయినను ఉండవలయును. మరియు, చిత్రముయొక్క యిరుప్రక్కలును, ఒకటికొకటి అను రూపముగా నుండరాదు. అనగా, ఒకేవిధమున వస్తు గూడము నీర్లుప్రక్కల నుండరాదు. అట్లుగా నున్న చిత్రమునందు DD, గీతలపై వీక్ష ప్రధానముగా నున్న ముందే, CC, గీతలపై అట్టిచే ముందుగా యుండి రాదు. ఈ క్రిందిపటమునది నీటిపైకి వాచుపటమేయన్నది.

వ్యత్యాసమును సూచించుటకుగాను, చిత్రము లందు కట్టడిము లెప్పుడును ముందుగానుండక యొక ప్రక్క కుండవలెను. వీధులయొక్క చిత్రములందు వీధు కిగిచ్చ పులనుండి ఇంట్ల వగునలు కలయకావము (Vanishing Point) మధ్యముగా నుండి కొంచెముక ప్రక్క కుండవలయును. ఈ క్రిందిపటమును చూడెదము:

మొదట ముందును బదులు పనిచేయు వేగోలేఖ పని నిర్వహణలతో నుండినందుగాని వేగ్యతో పనిచేసేది

కము గానిందుకొనిన ప్రతి వేగోలేఖకును తన పనికి పరిపడునట్టి వెలుతురును బనియినట్లును. సూర్యుడు పరిగా కమిరాకు వెనుకనున్న వా చిత్రమునందు వెలు తును నీడలయొక్క మార్పు గోచరింపక వస్తురూపము కలులబడవును నిస్సాక్షిగా నుండును. సూర్యుడు కమి రా కుదుగుగానున్నప్పుడు చిత్రమునందు నీడ లేవు. మరే మియు నుండి మిగుల కాంతి క్రిందముగా నుండును.

తృప్తికరమున ఫలితము లెప్పుడును సూర్యుడు కమిరాకు వెనుకగాని, ముందుగాని, కుడిప్రక్కనైనను, ఎడమప్రక్కనైనను, ఉండునపుడు వేగోలేఖలవు. చిత్ర ములందును నీడ యొనర్చుపని చాలగలదు. కమిరా కుదు రుగా కుడిప్రక్కకుగాని, ఎడమప్రక్కకుగాని సూర్యు డున్నప్పుడు, ముందును నీడలయొక్క సమ్మేళనముగోని నట్టి ముందేగమును చిత్రములు లభ్యము కాగలవు. కాని సూర్యుని కదుగుగా కమిరా నుండునపుడు సూర్యకిరణ ములు లెన్నుపై పడకుండునందున చూచుకొనవలయును. సూర్యుడు కమిరాకు వెనుక భాగమునందున్న వా కమి రాను సూర్యునిని నుడిచివుడుగాని, ఎడమచెప్పున గాని నీడగలప్రవేశమునందు నుండునలయును. వస్తురూపములపై బడు వెలుతు కెప్పుడును నీడతో గూడినట్టి యుండుట ముందే. కా మూలములందు సూర్యుడును పడినట్టి భాగములు తెల్లగను, నీడల భాగములు నల్లగను ఉం డును. హెచ్చు వెలుతురుగల భాగము (High lights) విశేష ముగా నుండిన అట్టి నీడనిచ్చునట్టి వస్తువునుండు టమందిది. ఈ దాహరణము:

మార్పులేనట్టి హెచ్చువెలుతురుగల సముద్రతీర ములు మొదలగు ప్రదేశములందు నల్లనిబట్టలు తొడుగు కొనినట్టి నీడలను నెలబట్టుట, హెచ్చునీడ నిచ్చు పట్ల తోపులు మొదలగునట్టి తెల్లనిబట్టలును భరించినట్టి స్త్రీలిగాని, పురుషులిగాని నిలబెట్టుట.

వస్తువులయొక్క చూపుపటములను నీయు నెప్పుడు, కలుగునందును సూర్యునివచ్చి లుండునగు. ఎదుగానుండి కట్టడిపుడికొని, గోడపడికొని, కల్లనీడ కాని వస్తువులపటములు నీయుటకు తనివరిగానుండును. కాని నీడనిచ్చునట్టి పట్టడిముగాని, గోడగాని కల్లనీడ పును నీయుండుకొలువానికి వసునందుండి కుడిప్రక్కనో

నిజస్వరూపముతో ఉండవలయును. ఒకనికంటె మెచ్చి మరొకరిని గలవలయులను దీయునపుడు తలనిచ్చియు నొకేవరు సోగోమంపః ముందుచెడుకల కలంపవలయును. మనస్సు కూడ పడుతులను (Portraits) దీయులను ప్రశస్తికృత నియమాములు గలవు. అనియన్నియు వేగోకప్రకరములందు నిర్దేశపడదు. ఈప్రకరములో యలపటపిచ్చి నియమాములు ప్రతిదేశో శిఖనాభ్యాసీయు విధిగా పాటించవలయునని మా కలంపుకాదు. నిజము చిత్రకాగ్ర శిష్టతను, నియమాములను అధికారి కంగోమించును గాన, బానిసగా ముడుకు క్లిప్తపనిపడదు. సూతనముగా తేజోశిఖనము పథ్యనియమానిమాత్రము తమ కంష్టకింపుగా పోషింపబడి చిత్రములను తగుమ పరీక్షించుచు చిత్రనిర్మాత పద్ధతిని గ్రాహ్యముచేసుకొనుట మిశల నులవి.

అపవక్తరణము

ఫోటోగ్రాఫులుదీయుట

తేజోశిఖనము పథ్యనియ ప్రతివారును తమకవీరా ముందరి వేరువేరు భాగములయొక్క యపవకారమును వానిగా జోధపడుచుకొని, ఫోటోగ్రాఫులు, చిత్రపటములు మొదలగువాటిని పరీక్షించుటలన కొంతవరకు చిత్రనిర్మాత పద్ధతులను గ్రాహ్యముచేసికొనవచ్చునుగాని న్యతముగా ఫోటోగ్రాఫులను దీయుటకు ఇల్లుదాటి రైటింగ్ పోరాదు. సూతనముగా యివిద్య పథ్యనియ వారలకు స్థాంతుకమీరానియుండునని భాగవద్దెప్పయుంటుంది. ఈప్రకరణమందు స్థాంతుకమీరాలోగ్రాఫోగ్రాఫులను దీయువిధము యలపటము. సూతనాభ్యాసము ప్రపంచమున చెల్లు మొదలగు దృశ్యములయొక్క ఫోటోగ్రాఫులను (Land scapes) దీని కొంతయునభ్యయను పొందవచ్చుటగాని మనుష్యుల ఫోటోలను దీయుటకు పూనుకొనరాదు. (మనస్సుల ఫోటోగ్రాఫులను దీయువిధము వేగోకప్రకరణముందు యలపటమును.)

చెల్లు మొదలగు దృశ్యములయొక్క ఫోటోగ్రాఫులను దీయుటకు ఇల్లుదాటి కొంతమందియు పాటలని వచ్చును. అప్పుడు అభ్యాసకుడు తనవంటి కవీరా, స్థాంతు, స్టేజియోనియంమొనరిపట్టి కాన్పుకైదు, భాగవంతుని పేట వెళ్లి తన తనకొనిపోవలయును. ప్రకృతి

యనుటకు ముందుకాటలనిన వామానులన్నియు నున్నవా లేవా యని చూచుకొనుట వలచిది. ఫోటోగ్రాఫు దీయవలెనదృశ్యము నన్నుకొనివెచ్చుట కాని కరుదుగా కవీరాను స్థాంతుపై దీనిని నిలబెట్టువలెను. ఈదీనియ విధము లేన్ను, స్థాంతుయొక్క మూడుకోణలో నొక వానిపై నుంచులాగన జూడవలెను. ఇట్లు చేయుటలన కవీరా యొక్క వనుకభాగము మిగిలిన నందుకోనిన మయముగానుండి భాగవద్దేయునపుడు స్థాంతుయొక్క కోణ మవకాల్చి కష్టమురాకుండ నుండవలవు. కవీరాను ప్రవిధముగా స్థాంతుపై దీనినివెచ్చుటకు, గ్రవుండుగ్లాసు గల వనుకభాగమును పరీక్షించుచున్నతో కప్పువలయును. ఏమిటి యానుష్ఠానికంటె తలమార్చి తన్నుమోగును లేదని గ్రవుండుగ్లాసుపై పరీక్షించితిమేని కవీరా కనుగుగా నుండు దృశ్యముయొక్క సూచము దానిపై తలక్రిందులుగా గనబడుమందును. గ్రవుండుగ్లాసుపై కనబడవలగూచ ముయొక్క పరిమాణము, కవిగాంతును దృశ్యమునరేకు గల మారమునుబట్టి వానియంచును. ఈక్రింపలము జూడుదు:

కవీరాను దృశ్యమునకు దగ్గరగా తెచ్చునుండిన కొలద గ్రవుండుగ్లాసుపై కనబడుగూచము పెద్దదిగను, వనుకకు కొనిపోయినకొలది చిన్నదిగను మారుచుండును. కాని జనిసూచముమాత్రము దృష్టముగానుండిన మిగిలిన లాడుచుండును. లేన్ను గల కవీరా యొక్క ముందుభాగమును వెన్నుతగా ముందువపు జగువును గ్రవుండుగ్లాసుపై భాగవంతునిపైనుండి చూచుచుంటిమేని, మిగిలిన లాడెదురూపముక్రిమముగా దృష్టముగా నగుపడగలదు.

వారికించేతు ముందునకు వడివినగాని, వెనుకకు వడివిన గాని, తిరిగి ముందుకు వడివిన ప్రాంతంలేదు. ఎప్పుడు గ్రహండుగ్లాసుపై రూపము స్పష్టముగా వేరుపడినో ఆ వెంటనే కమిరామెక్స్ ముందు భాగమును ముందునకు జరిపుట చూపివేయవలయును. ఈపనికే భాగినియ అని వేరు.

కమిరాయందు గ్రహండుగ్లాసుగల వెనుకభాగ ముప్పుడును తొలి మునునదిగా నిలబడియుండివలయును. కొన్ని సమయములందు గ్రహండుగ్లాసునందలి రూపము క్రిందిభాగమున స్పష్టముగను, కైకి రానురాను వరుసగా లాడుచును ఉండును. అప్పుడు కమిరామెక్స్ కామక భాగమున కిగుప్రక్కల వాయువుగా దిగింపబడియుండు యి ప్పడిమలను వెనుకటి ముందునకును వాయువునువంటి రూపికోమము ఎప్పుడు కూప ముండును స్పష్టముగా వేరుపడినో అప్పుడు వాయువును దిగించి వేయవలయును. గ్రహండుగ్లాసుపై స్పష్టముయొక్క రూపమును మన మెంత స్పష్టముగా భాగివేయగలుగుదురా అంతస్పష్ట ముగా మన ఫోటోగ్రాఫు లుండగలవు. వైవిధ్యముగా నలయు పరిమాణములో వాయు కోమస్పష్టమును భాగివే చేసుకొనిపిమ్ముట అన్యుయొక్క ఆపేర్చును తగ్గించ వచ్చును. అప్పుయొక్క ఆపేర్చును తగ్గించుమందిన కోలడ దృశ్యమునందలి మార్పుగమున్నట్టి ప్రకృతిమునును దృశ్యమున్నట్టి ప్రకృతిమునును సమానముగా భాగివే కాగలవు. దుందిప్రకృతికావనమును చూతుగిండుట ఆపేర్ చు F 22 లేక F 32 వరుసగా తగ్గించవచ్చును. కాని, ఆపేర్చును తగ్గించుమందినకోలడ అన్నను తనది మాయు కాలము (ఎక్స్పోజర్ - Exposure) చూపుచుండును.

కృత్రికముగా భాగివేచిన పిమ్ముట మట్టరును నూసి (మట్టరులేని కమిరామెక్స్ లో అన్నముతో నూసి వేయవలయును.) గ్రహండుగ్లాసులెంపు చుంపుటతెరచి చూపిపానమున కైకి వేయించుమికినిపిమ్ముట కాగ్లాసును రెండవవెంటరు తలుపు మునకెదురుగా నుంచులాగున దోపవలయును. (అనగా 1 వ వెంటరుతలుపు కమిరా లోపలిభాగమున కెదురుగా నుండవలెను)

పిమ్ముట 1 వ వెంటరు తలుపును మెకంటె లాగి, భాగివేయునట్లుగా మెను కన్నులను. తెరువాలి మట్ట

రునుగాని, మట్టరులేనట్టి కమిరామెక్స్ లో అన్నముతో నూసి గాని కోలకాలము తెరచి యుండుమట్టు తిరిగి నూసివే యవలయును. దీనికే “ఎక్స్పోజరు” అందును. మట్టరులే నట్టి కమిరామెక్స్ లో అన్నముతో నూసి చూచుచుండు పురు నూసిగాని మనచేయిగాని అన్నము కన్నము రారాను. ఈ విధముగా కాదున్నై నునందలి రెండుకేటలును ఎక్స్ పోజేయబడినట్లుగా కాకుని కేటకరాయందు ఎక్రది చుట్టెలుతునాలో కేటలపు (develop) చేయవలయుం డును.

కాలపరిమితి - ఎక్స్ పోజర్ (Exposure)

అన్నను తెరచి మాయుకాలపరిమితిని నిర్ధారణ చేయుట మిగిలినట్లును. ఈకాలపరిమితి స్పష్టముగ్లా సేగమునుబట్టియు, అన్నయొక్క సేగమునుబట్టియు, ఆపేర్చునుబట్టియు, వెంటరునుబట్టియు, కాలమును బట్టియు నాచుమిండును. ఈ క్రిందపట్టికలయందు (Tables) మనకేరపు నలుగురునకు నిరవచితట్టి ఎక్స్ పో జరు కాలపరిమితులు తెలుపబడియున్నవి. విటిసహాయ మున సంవత్సరముపొదుగునను అన్నివిధములకు ఫోటో గ్రాఫులకు దీయుటకు, వెంటరుయొక్క మార్పు ననుస రించి భేదించుమందు నరియగు ఎక్స్ పోజరలను గులభ ముగా తెలుసుకొనవచ్చును. కాలపరిమితిని తెలియజేయు యంత్రములుకూడ గలవు. ఆయంత్రముల నుచుకొనియి విధము వాటితో బంపవచ్చును.

అన్నను తెరచి మాయుకాలపరిమితిని తెలియజేయు ఎక్స్ పోజరుపట్టికలు (Exposure Tables)

ఈక్రింద కాలము, (సెలలు, గంటలు)వెంటరు, ఫోటోగ్రాఫులదీయుటకు సంబంధములు; (Subjects) అన్నయొక్క ఆపేర్చులు; స్పష్టముగ్లా సేగములు; విటికరించిన 5 వేరువేరుపట్టికలయొక్క దీయుటమున్నవి. ఈపట్టి కలలో నుండి ఫోటోగ్రాఫుగీయులయనకు, కాలము నకు, అన్నయొక్క ఆపేర్చునకు, స్పష్టముగ్లా సేగ మునకు, వెంటరునునకు, నిరవచితట్టి సంఖ్యలను కనుకొని

వెలుగు (Light) : పట్టిక 2.

ప్రకాశన సమయము మార్పిడికి లబ్ధియగు లయా (Factor)	0
మిల్లుతో గూడిన సూర్యోక్తి	2
దీప్తియుగా మిల్లుకు ముందు వెలుగు	3

ఫోటోగ్రాఫీయియటకు తగిన దేర్ఘములు

వస్తువులు (Subjects) : పట్టిక 3.

లబ్ధియగు లయా	0
నీలవర్ణ శబ్ద సమస్త దృశ్యములు	2
సూర్యుడు, నక్షత్రములు, గ్రహములు	4

నివారించుచుండు చురుకులు

వెలుగు, ప్రకాశన సమయము	5
చురుకులు	7
వస్తువుల దేని యిష్టమున	12. ము. 15
ఇకాశములో నూపిన వస్తువుల దృశ్యములు	1
ముందుభాగమున నీవనియ్యి వస్తువులు గారి, స్థలములు	3
గానిగల సమస్త దృశ్యములు	3
అవని ప్రదేశములు, వస్తువులను యిష్టమున	6
నగించునట్టి వస్తువులు	0
మనమునుగల యిష్టమున	8. ము. 12.
వస్తువులను లోపనభాగములు	15. ము. 20.

అపెర్చరులు (Stops) : పట్టిక 4.

F. 4. 5—F. 6.3—F. 8—F. 11—F. 16—F. 22—F. 32—F. 45—F. 64.
లబ్ధియగు లయా. 0— 1— 2— 3— 4— 5— 6— 7— 8

వేగము (Speed of Plates in H & D) : పట్టిక 5.

II. & D. 70—II. & D. 100—II. & D. 200—ముందు 300—H. & D. 300 ముందు 800.
3.— 2.— 1.— 0.— లబ్ధియగు లయా.

ఎక్స్ పోజరు లేక, సరియగు కాలుషియిని (Exposure) : పట్టిక 6.

లబ్ధియగు లయా లేక	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
ఎక్స్ పోజరు	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	4	8	16	30	1	2	4	8	16	30	60
	2000	1000	500	250	100	50	25	10	5	3	1	1	2	4	8	16	30	1	2	4	8	16	30	60

గమనిక :— మొత్తం 17 నిమిషములలో ఎక్స్ పోజరుకాలములు లేక నమగనము మిగిలినది నిమిషములనుగానె
చెప్పింపవలయును.

(నశేషము)

నా నా తి వా క్యం బు

అధికార్థ సూర్యనారాయణరావు గారు, పి. డి., పి. యల్.

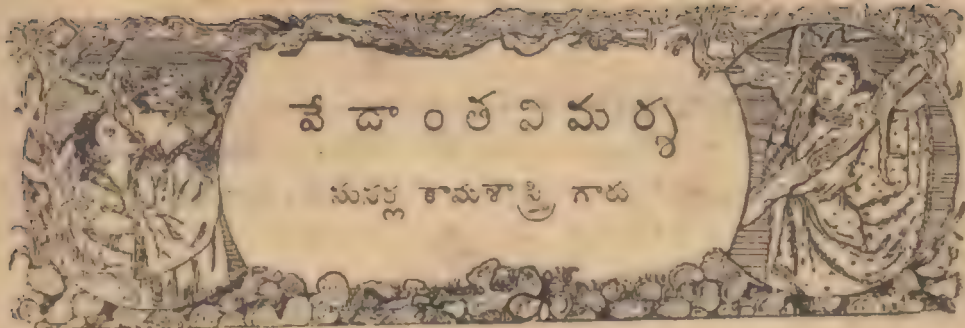
నా నా తి వా క్యం బు	నా నా తి వా క్యం బు
నా నా తి వా క్యం బు	నా నా తి వా క్యం బు
నా నా తి వా క్యం బు	నా నా తి వా క్యం బు
నా నా తి వా క్యం బు	నా నా తి వా క్యం బు

న. ప్ర. మా. ప్ర. రాయ శ్యామ మహా పాత్ర

ఈ దర్శనము ఏప్రిల్ ౨౦ 5-4-25 తేదివి నాపు, వైభవముతో జరిగెను. — డ్రైన్ నాల్స్ వీసా.

వేదాంతవిమర్శ

మహర్షి కామేశ్వరీ గారు

(సంపుటము ౨, పంపిడి ౪ తదితరములు)

శివేశ్వర భేదాభేద విచారము

అర్జునుని బ్రహ్మసూత్రాన్ని భాష్యములు శివేశ్వరయగు భేదము లేదనుటయే వ్యాసాభిప్రాయమని సిద్ధాంతము చేసినారు. ఇది వ్యాసాభిప్రాయమేనా, కాదా? యని విచారించుము.

శివేశ్వరాభేదమే వ్యాసాభిప్రాయ మయినచో ఇతర వ్యాస భేదములు, వ్యాసభేదములు, అని యభిప్రాయముల 'భాష్యములన్నియులను' అను ప్రసంగమున వ్యాసభేదమునా దీనిని :-

[ప్ర. సూ. "అనుపపత్తేస్తు నశానీరః" (1-2-3)]

అను సూత్రమును వ్యాసులు వ్రాసినారు. ఇందు పర్వవేదాన్ని త్యాగి భక్త్యమును పరమాత్మమునందే కాని శివనియందు శేషగాన శివము బ్రహ్మము కాదు అని స్పష్టముగ కానవచ్చుచున్నది.

వ్యాసులవా రిట్లనేకసూత్రములను వ్రాసినారు. కావున శివుడే బ్రహ్మమనియనట వ్యాసాభిప్రాయము కాదు. మహానుభావుడయిన వ్యాసులు, నశించిన బ్రహ్మభూమి చుట్టల నీరాకపుల బ్రహ్మమునులగును స్ఫురించునని, శివయగు బ్రహ్మము నాహుతియే ముక్తిని పొందుదుననిగాని యను సుద్వేషముతో బ్రహ్మసూత్రములను వ్రాసినారు; గాని శివబ్రహ్మము, శివబ్రహ్మయే అని శివ బ్రహ్మములేమిది భోగపత్తి, ప్రపంచమును నిశీశ్వరము చేయుటకుకాదు. వేదే బ్రహ్మమే అను వాచ్యము బ్రహ్మ శేషము వర్ణమునందే శివవ్యాసులకు తెలియదా?

ఇతర వ్యాస సూత్రములను గూడనుచును అభిప్రాయము నీటి వేము బ్రహ్మలమేను, అను విధానముగల మహానుభావులకు ఈ మాట వినినయంతనే,

వ్యాసాభిప్రాయము నీరము తోకి చాటుటయే వాము ననుటలే కలదు. అది కోపమునకు; 'హిగా ట్టువంత పంకులనుకున్నాను; శుభ్రా, పాదగట్ట,' అన్నట్లు, ఏమో విశేషము వివరించుచునున్నాము. ఏమివాంఛిస్తో మున్నదిది బోధించుచు. శివయే సిద్ధాంత మున్ననును మన్నారా? ఏమి మన్నిననా నిబధి; ఎందుకెట్టివి శేనా ప్రసాదము. శివబ్రహ్మభక్త్యము వ్యాసాభిప్రాయముకాదుమన్న మీరు,

'శివైవమసి' (భాం. ఖం. 6 ప్ర 8 యు)

దీని కొక్కదాని కర్తవ్యమును, అని యమగ వచ్చును. 'శివైవమసి' ఇత్యాద్యనేక వ్యాఖ్యములను, నిజ మయిన వ్యాఖ్యములను తెలియని బ్రహ్మములను కల్పించి వాటి పరిత్రాభమును పొన శివుడేమో యని చూచించి యేక వా వ్యాఖ్యలుకాదు, ప్రతిప్రసంగముతో అట్టివ్యాఖ్య భమును స్పష్టపరిచియున్నారు.

శివైవమసి 'శివైవమసి' అను ప్రసంగము వ్యాసరచియునునందు :-

“శ్లో. తత్త్వమస్మాది వాక్యోక్తం

యక్షేప పరమార్థమే,

సాధ్యశ్శేషమయం చ్ఛానం

తత్తం వ్యక్తి సాధనమ్.”

నీశ్వరేశ్వరా, ఇష్టము నీశివార్థి బ్రహ్మభక్త యందున్నది. ఈబంగము ననుసరించి శైవ శివార్థి బ్రహ్మ పరావర్తనము. అని సాధ్యశ్శేషమే శివభక్తము సాధ్యము యని వ్రాసితి. కాని బ్రహ్మమే అనిచెప్పియున్నది.

ఇక అనుభవమును బట్టి విచారించుము :-

శివుల శివులు, మా మానవాది అనేకముగాని అయినప్పటికి ఏమియు అనేకముయినచో కానిభక్త్యములే ఆ యనేక

పాపములు ముగియించుకొనిన పాపిష్టియైన మనల మొదట
 నుంచి మనలో నడిచిపోవుచున్న ఆపరాధమున్నది. ఒక
 బంధానియై మన ఆ పాపముల నాడే, వాటివల్ల జరిగి
 మనల నొక ముక్కన చేయుట కవకాశ మున్నది. కాని
 స్వేచ్ఛతో మనముగల సంతోషములను మన చేయ
 వలయుననిన సంతోషముకాదు.

ఒక నందిముక్కను ఒక కర్రముక్కను ఏకము
 చేయుటకు కొంతకాలము ప్రయత్నించినాను సాధ్యమై
 నది, కర్రముకాదు. మరియు విశేషమున్నది :—

పాపముగ భిన్నములయి, కొన్ని భిన్నములందు
సాక్షాదు సమాసములయిన పక్షమైరిమి, సోప్త్య స్యసన-పతి
సేమి, స్యములయిగనుగాని, సామ్యముంపొమ్మను. ఇత
ములయిదు భిన్నములైనవి, తదప్రతికూ-ముఖమును జూచి,
త్వా.తిం పద్యస్య రుదీం నహంతి నయవా

నందినది చిన్న చిన్న కింకరి

వృద్ధి వా యువ కేశవస్య కురు తే

ਸਾਹਿਬ: ਕੀ ਹੈ? ਕੀ ਹੈ?

నాకొక్క యాది సత్యము యదవర

శ్రీరామ రుక్మిణీ

ದಕ್ಕನು ಸ್ವಾಮ್ಯವು ಲೇನು ವೇದಿಪು ತನ

మృత్యువును మించుకొని ఉన్నాను.

ఇచ్చు 1 పద్మో భానారణమః

2. సంఘ వాసరదజవకి త్వము

వి మనోదీపకర్తృయం

4 అమృతాకగత్యము.

మొదలగు కొన్ని భక్త్యములు ముఖమునందును
 "అమృతమునందును సమానముగ నుండును" అన్నట్లే సాక్షాత్తు
 మును చెప్పగలిగినాడు.

ప్రశ్న 1 : బ్యాంకు కేవలము వాణిజ్య

2 బ్రహ్మము శిందుభాగములయి అందొక

భాగము దీవులయినది అనిగాని

(१) ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

విద్యాని విధియనుచును విద్యను విధియనుచును

... ..

నేడే యే గోకులయ్యగారు, విజయవాడ, కడప జిల్లా, కేసేపేట, ౪౫

యంతిమి, క్షుణ్ణమున నున్నది. అప్పుడు నయము నున్న
 వుత్తరమున. క్షుణ్ణమున నున్నది, అప్పుడు నయము
 ప్రస్తుతము యంతిమి క్షుణ్ణమున నున్నది. అప్పుడు
 క్షుణ్ణమున నున్నది. అప్పుడు క్షుణ్ణమున నున్నది,
 క్షుణ్ణమున నున్నది. అప్పుడు క్షుణ్ణమున నున్నది,
 క్షుణ్ణమున నున్నది.

జీవాత్మ పరమాత్మనో: !

శ్రీరామకృష్ణవిమోక్షయః

కొయ్యల శివులపరమేశ్వరం.

అని వ్రాసియున్నాడు.

ఈ ప్రపంచములో ప్రతికీవుడును ముఖమునులే
ముఖమునుకాడ ననుభవించుట చూచుచున్నాము.
ఎవ్వరైన చూచుచున్నాడో వానిను నీటికిది ననుభవించ
చుచునే యున్నాడు. కావున విశ్వానంద, సత్యా
నందోర్వగూర్తు వియ్యి బ్రూహ్మనీ, భవన మన ప్రపంచ
ములో బడి చుండును పనుభవించుచున్నది దేవునికిన్న
బుద్ధిరక్తమగుట మరీ యెలాగంటిని తేలియదు.

ఒక నిపుత్రుడు మృతినొందినప్పుడు,

1 హా! పురుడా నన్ను విడిచిపోయా ?

2 నాన్న బడిచి నేనాము (బతుకుదుమరా? తండ్రి!

రి నీముఖము పరి కావరాదురా ! నాయనా !

4 4 ! 2 వరు!

అని యేడుదుదున్నాడు. ముప్పాళ్ల బ్రాహ్మణు
యనుటకు సంభావనా ?

ఈ అద్వైత విజ్ఞానమును సమాధానమును
సమర్థమును చూచు—

1 మాయ మోగితి కలవనియు

2 ఇది సదామనియు

४ దీనియందు ఆవరణము నిక్షేపము అని రెండు
భాగాలు వనియు

4 | బహుము దీనికి లొంగిపోయినదనియు

४ శీవుడు బ్రహ్మమేఱయినను, మాయ తనయం
నున్న బ్రహ్మను శక్తితో విప్రసి తానర్థరూపమును తాసి
కొనలేకుండుక జీవినదనియు

6 మాయయే తనయందున్న విశేషశక్తిచే తీవునికి తనకు దూషకమున్నట్లు భ్రమ చెల్లుచున్నదియనిపించెప్పిరి.

కనుక నిదియంతయు భ్రమయగుటచే తనకేర్పరులకు ఏకత్వము నిశ్చయమే అని చెప్పుదురుగాని ఇది యంతయు విచారితరమణియనుగు స్యకవాలయకల్పితమున వేదబాహ్యముక్తి. ఎట్లవః—

ఏరు, మాయయే అదేతనము, అనాది అని చెప్పుచున్నారు.

1 అచేతనమయినమాయ

2 చేతనము పరిపూర్ణము

3 సర్వశక్తికము అయిన బ్రహ్మమును స్వాధీనమున నుంచినదియని చెప్పుట యంత అసంబద్ధముగ నున్నదో యీ మాయ అనాదియనుచున్న అద్వైతులు మాయ, బ్రహ్మమా, బ్రహ్మభిన్నమా అను ప్రశ్నమునకు సమాధానము చెప్పుటయు సంలేప్తము.

అచేతనమాయకు, చేతనమైన బ్రహ్మను తానాన రించి అతనికి తానెవరో తాను తెలిసికొనలేకుండగ జేసి తీవునిగా మార్చుదును. తనయందలి విశేషశక్తిచే బ్రహ్మమునకు దూషకమున్నట్లు భ్రమించెను; అనునాలోచనమెట్లుదయించెను? అని యడిగిన నేమి సమాధానము? అచేతనము లయిన రాళ్ళకు, కర్రముక్కులకు, చిల్లచెంబులకును అనాదనశక్తి యున్నదని యీ అద్వైతులే తప్ప మరి యెవరయిన వనగలరా? ఈ అద్వైతులే 'మాయా' పదమునకు 'యా మా సా మాయా' వీధిలేదో అది మాయ యని విగ్రహము చెప్పి, ఈ దేవునియని అర్థము జేస్వయిన్నారు. మాయయే తనకల్పకు అనిపించి శేషము లను రెండుకాదు తల్లిండును? ఎవ్వరయినః—

శ్లో. మృగతృష్ణాంభోనిస్సౌతః
భువుమృగృతశేఖరః;
సంధ్యాపుత్రోఽధనిర్యాతి
శత్రుంకంధమర్ధరః.

అర్థము:—మృగమునికొడుకు, యంబుమాపులలో న్నానాదే గగనావహించు కొప్పులో ముడుచుకొని

వివులపైకి కొమ్మనోకేసిన భవన్ను కేయిల్లుకొని నట్లు చున్నాడు.

ఇట్లుచెప్పిన వనము నమ్ముదుమా?

మహాభారతములో మోక్షగర్వపర్యమన—

శ్లో. 'అన్యః శుభ్రస్తూన్యోఽపి మిగిల్చానం విపత్తితాపః' ముండోములో:—

శ్లో. 'అప్తం యదాపశ్యేత్సన్యః సోకా నన్యః సామివాన మితి విశకోకి:'

(ఇట్లు భ్రమిల్లుదు, వదలము; బ్రహ్మమీద్రము, మహాభారతము మొదలగు గ్రంథములు; 'తత్త్వమున' అను వాక్యమునకు స్వాధీనమిత్త. శక్తియు చెప్పవలయు ననుచున్నది.)

పూర్వమిమాంసయందు—

1 'అనిత్యోయావః'

2 'యజమానః ప్రచరః' ఇత్యర్థభేదవాక్యములన, యజమానయే యియ, సూర్యుడే యివావయ, అనునర్థములు సాదృశ్యమునంగీకరించిరి. ఇట్లే ప్రకృతి మందును సాదృశ్య వివక్షనంగీకరించిరి.

జీవస్వరూపము

ఇట్లు తీవుకు భక్తముకొనవలయునుగుట బ్రహ్మభిన్నమని శ్రీకృష్ణునిలాదు ప్లెప్తుచేచినారు.

అయితే, యాతీర్వాగూప పట్టణోయను ప్రశ్నమునకు సుతయు శంకరానుభవముచే సమాధానమును తెలిసికొనవలయు. శిష్టమునకు ప్రమాదముల వీధిలే తనకి కొనవలయును గాని నశ్చింతియలేదు. ఎవ్వరైన స్వానుభవముచే జీవస్వరూపమును బోధించి నునప్పు వారిన్ని వారికి వందనముచేసి వినగోరుచున్నాను.

శ్రీనేపర్యాపలవాడే బ్రహ్మబ్రహ్మలలో తన స్వరూప మిట్టిదో శిష్టప్రమాదముసాధించి ప్రాసించారు. ఆక్రమము నీక్రింద వ్రాయచున్నాను.

బ్ర. 'నాత్మాబ్రుతే, శ్చిత్తకౌవచౌతథ్యః'

(2-2-18)

శ్రు. 'నాత్మాబ్రుతే'.....

శ్రు. 'శిత్తో నిత్యావాం.....'

అనగా:—చేతునకు దేవతను చేతు, నుంచి ములేనది, నిర్మలము.

(బ్ర. 'క్షోపవీ' (2-8-19)

శ్రు. 1 'అభయోవేదేనం జిహ్వాశీతి సత్యా'

" 2 'మనసైతై తాహ్మాయస్యోద్రమతే.'

" 3 'ఏవహి, ద్రిష్టా, క్రోధా, హ్రూతా, రసయితా, మంతా, బోధా, కర్తా, నిష్కావాత్యాపునః' శివోక్తి క్రితులు.

చీపుడు, జ్ఞానముగలవాడు, చేతనుడు.

(బ్ర. 'ఉత్కృతి' (2-8-20)

శ్రు. 1 'దేవ ప్రకృత్యో జ్యేష్ఠేషు ఆత్మ్యాప్రకృత్యునాం, నశ్చింతా, మోక్షాన్తవా, 2 జ్యేష్ఠ్యావా శరీర జ్యేష్ఠ్యః.'

ఈ శ్రుతివలన చీపునకు నీదేహమును విడిచిపెట్టుట యున్నదని తెలియును.

శ్రు. 2 'ఏనై కే చాస్మాల్లోకా త్ప్రేయస్తి చంద్రమనమేవ తే పర్యే కపుంతి'

ఈ శ్రుతిశీపు దీదేహమును విడిచినపైని చంద్ర లోకమునకు వెళ్ళునని చెప్పుచున్నది.

శ్రు. 3 'అస్మాల్లోకాత్పునరేత్య సై లోకాయ కన్యతే.' ఈ శ్రుతి చీపుడు చంద్రలోకమునందు కన్య దన్యభలము చెనుభవించు నిమిత్తము పాపల పాపములలోకి నునకు పంచాగ్ని ద్వారమున వెచ్చునని తెలియజేయుచున్నది.

(బ్ర. 'స్వకర్త్యావాత్యాం' (2-8-21)

శ్రు. 'ఏనో ద్దేహావాత్యా చేతనా వేదాన్యః'

ఈ శ్రుతియందున్న అణుశబ్దముచేతను

శ్రు. 'వాహగ్రకరభాగస్య, శతథా కర్పిరస్యః, భాగోపి'

ఈ శ్రుతి, ఒక అణుపదార్థమును చూచి, ఇలా గంటి పరిమాణముగలవాడు చీపుడు అని బోధపరుచుచున్నది.

(బ్ర. 'సహద్యాలోకవత్' (2-8-22)

శ్రు. 'అహోతుస్య అణుక్రొధస్య'

గగనముననున్న మూర్ఖుడు చంద్రుడు మొదలగు దీజుపదార్థములయొక్క కాంతి, ఆ స్థితిలములయందు వ్యాపించియుండును లోకములో చూచుచున్నాము. అతనిని నే బోధాగిమునకున్న చీపుడు, ఈ జ్ఞానము చేతునకు చేతు చేతనానుచు వ్యాపించియుండును, అని చెప్పుచున్నది.

(బ్ర. 'పరాత్తుకప్య' (2-8-21)

శ్రు. 'అన్తః ప్రవిష్ట్యాస్తాజనానాం'

ఈ శ్రుతి, చీపుడు పరమాత్మధీనమును తన కన్యకు, అనునదిని తెలుపుచుండును. కన్యకము గలవాడని బోధింపుచున్నది.

కావ్యం:—

1 జీవునకు జీవనములేదు

2 ,, మరణములేదు

3 జీవుడు నిత్యమయినవాడు

4 ,, జ్ఞానముగలవాడు

5 ,, చేతనుడు

6 ,, దేహమునుంచి ఉత్క్రాంతిగలవాడు

7 ,, దేహమునువిడిచినపైని చంద్ర లోకగతిగలవాడు

8 ,, చంద్రలోకమునుంచి కర్మజన్య ఫలము ననుభవించునిమిత్తము పంచాగ్ని ద్వారమున మరల మర్త్యలోకమునకువచ్చువాడు

9 ,, అణుస్వరూపుడు

10 ,, తన జ్ఞానగుణముచే నమస్త దేహమును వ్యాపించియున్నవాడు.

జీవస్వరూప మెట్టిది ?

(బ్ర. 'జన్మావ్యవస్థయతః' (1.1-2)

శ్రీ. 'యదీ' వా ఇమని భూతాని జాయస్తే,
యేనాతా నీనాని, యద్రేయం త్యభివంశింతి తస్య
విజ్ఞానస్య తద్రూపాత్

మ. క్రమ. బ్రాహ్మము మనః సంపద ననుభవము
 బాహ్య నిజగతియుగ సృష్టి, పాలన అనుమలకు
 కర యని చెప్పుచున్నది.

ప్ర. 'కాన్స్ట్రక్షన్' (1-1-3)

ప్ర. అప్పటికే భూమి, వాతవిద్యుత్తు మున్నగు
విద్యుత్తు, యాంత్రము, వానపాక్షికము, గణితము

ఈ క్రింది బ్రహ్మము సమస్త కేవలము నుపా
దాన కారణముని తెలియజేయుచున్నది. మరియు నీ
బ్రహ్మము శాస్త్రమునకు నీ తోయిదిగనుకనునాన బ్రహ్మ
యన్నది.

ప్ర. 'అనందమయోఽభ్యాసాత్'

(మ. 'అన్యోన్యతత్వానినందమయః' (1-1-12))

ఈ క్రూరి, బ్రహ్మము, అన్న సయ, ప్రాణముయ, మనోబుయ, విజ్ఞానము, శరణముయములను నామములు గల పంచకోశములలో చేరిన 'ఆనందము' అను శబ్దముచే కెప్పబడిన శివుడుకాదు

శ్రీయుక్తేశ్వరస్వామివారు 'శ్రీనివాసయ్య' శిష్యులు బ్రాహ్మపంథీయముగి సే ప్రయోగింపబడుచున్న దనుచున్నది.

(బి. 'అనుక్య రేస్తస్యచ' (1.8-29))

శ్రు. చక్రత మూల్యభారీ నచంద్రతారకం,
నేమ విద్యుతో భాస్తి, కుతో యమస్మిన్

ఈ ప్రతి, బ్రహ్మయ, సూర్య, చంద్ర, అగ్ని
సంబంధ పదాలేదా పదార్థములకును కాంతిచ్చి
ప్రకాశింపజేయుచున్నది.

శ్రీ. పురుషోత్తమ లింగము పాపము విముక్తి
 కై పురుషోత్తమ లింగము పాపము విముక్తి
 పురుషోత్తమ లింగము

బ్రహ్మము హేయగణ మౌనము సత్త్వకామ
తానది కర్మజగుణాకరము.

వేదవ్యాసులు, బృహ్మము,

1 జగదుత్పత్తి సతీలయకారణము

2 విద్య, శుభ, బుద్ధి, ముక్త హృదయము

3 నర్మజ ము

4 సర్వశక్తి సమన్వితము

5 వేదదాత

౪ వేదవేద్యము

7 ఆనందమయము

8 సూర్యాదిసకలతేజః పదార్థ కాశము

9 సరయంప, కాశీమానము

10 అజ్ఞానగంధరహితము

11 నిర్వికారము

12 జీవదుఃఖహంత

13 ముద్రా

అని వాదించారు.

వేదవిగ్రహాక్షరము

కావున శ్రీ పరమానంద మహావేద్యులను వ్యాసాభి
ప్రసాదమున సాధముగ నర్థము చేపట్టక నిష్పక్షపాదము
లను స్వీచ్ఛానుసారముగ సాధింపవలసినందున ప్రజల
క సేక విషయతాళిప్రాయములు కలిగినవి. ఇక విషయ
ములలో నామములగు వివరముల పరిచియు మరలపదునయ్యవ
నూట నానయ్య బాదిన వివరములను వివరములను
గ్రహము వ్యాసుల ప్రాయజపిత బ్రహ్మసూత్రముల
యొక్క విషయములను నుపసంహృతములను
వాచితరస వ్యాఖ్యానముగ ప్రాయజపిత పురాణ
వ్యాసానందముగ నర్థము గ్రహించినచో నొక్క యభి
ప్రాయముతోనే ప్రాయములను బ్రహ్మసూత్రమునకు
సన్నివిష్టతాళములు పుట్టి పోవును. అట్లుగాక నామ
కర్తలు వ్యాసముల వ్యాసములను ఉపసంహృతములలో
ములలో లేనిది :—

1 మామ; 2 ఉపాధి; 3 వ్యావహారిక; 4 అభివృద్ధి;
5 అనివార్యమనియ; 6 నిర్వహణ; 7 నిర్వహణ; 8 భాగ
భాగము; 9 నిర్వహణ; 10 అభివృద్ధి.

ఇత్యాది పదములకు శ్రుతులతో దూర్వి ఆశ్రుతు
లను అన్వయముననుసరించి సమములను
పూర్తిగ పఠించినది.

ఎట్లన—

శ్రు. ద్యావృషభా సయం సఖాయా సమానం
సృజంతి సకలైశ్చ సృజంతి సృజంతి సృజంతి
సృజంతి సృజంతి సృజంతి సృజంతి.

ఈ శ్రుతి వ్యాఖ్యలు కర్మసంహితయందు—

శ్రీ. ద్యావృషభా సృజంతి

సృజంతి సృజంతి ;

పారశక్యేతి శబ

సృజంతి సృజంతి శ్రుతి.

స్వసకే నాదసాద్రుప్త్యా

నాదసాద్రుప్త్యా సృజంతి;

సమసం సృజంతి సృజంతి

శబోత్సాహం మనాత్.

శ్రీకారము:—ఈ దేహమునందు శబోత్సాహం, పర
శబోత్సాహం సృజంతి సృజంతి. అందులో నొకప్పుడు
శబోత్సాహం సృజంతి సృజంతి అనుభవించుచున్నాడు.
కావున శబోత్సాహం సృజంతి సృజంతి భావము సృజంతి సృజంతి
మన్నది.

అర్చకులు ఈ యర్థమును విడిచి, యీ శ్రుతి
యందు ద్యావృషభా సృజంతి సృజంతి సృజంతి సృజంతి
వ్యాఖ్య:—ఇందును సృజంతి సృజంతి అని వ్రాయుట
మూలకారా సమ్యక్తార్థముకాదు !

శ్రు. ద్యావృషభా సృజంతి సృజంతి సృజంతి సృజంతి (3-2-17)

ఈ మూలమునకు అర్చకులు భావ్యము
వ్రాయుచు

శ్రు. ద్యావృషభా సృజంతి సృజంతి అను భూత
రణ్యక శ్రుతినిన్ని.

శ్రీ. అనాదిమత్సరంబ్రహ్మ

సరిత్యవ్వా సమ్యక్తే (గీ 18-124) అను వ్యాఖ్య
నున్న వ్రాసి, బ్రహ్మసృజంతియనిపై వారియే పదార్థ
మున్ను రేనేలేదని యర్థము చెప్పివారు.

ఈ మూలము సరిత్యవ్వా అని విన్నవించు. వ్యాఖ్యలు
శ్రీ. మా రం సదితి సంప్రాక్

మమూర్త మనదుచ్చరే,

విమలము శరత్సృజంతి

నర త్వవ్వా సమ్యక్తే.

అని వ్రాసివారుగాన (3-2-47) మూలభావ్య
మున నుదహరించిన 'సదితి' వాక్యము, బ్రహ్మము
సదితియగుట. అది యే మమూర్త మని బ్రహ్మమునకు
సదితి పదార్థమున్ను రేనేలేదని చెప్పట వ్యాఖ్య
ప్రాయ విరుద్ధమని స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నది.

శ్రు. ద్యావృషభా సృజంతి సృజంతి సృజంతి సృజంతి

ఈ మూలభావ్యములో నర్చకులు :

శ్రు. అతల్లి మత్సర్య మరూప మవ్యయం

|| అతల్లి మత్సర్య మవ్యయం

ఇత్యాది శ్రుతుల నుదహరించి బ్రహ్మము నిరా
కారమని యర్థము చెప్పివారు. కాని యది మూలక ర
యొక్క ప్రాయముకాదు. బ్రహ్మసృజంతి సృజంతి

శ్రీ. ప్రసిద్ధ మాలి మూర్త్యాది

వైలక్షణ్యో జగత్సృతి;

అందులోని ప్రా

వైవర్ధ్యాద్య భావం.

ఇట్లు బ్రహ్మము ప్రాకృతిస్థాల్పాది రహితము
అని వ్యాఖ్యలు వ్రాసియున్నారు. ఇట్లునే దేహారం
మాలి ప్రాయమునకు గాని ప్రాకృతిలో ఇది నాలుగని
విమలమును ప్రాకృతియు ననుభవించుచున్నాడు.

మతము వ్యాఖ్యప్రాయమును నవసరిమ భర్త
మును పురాణరూపవ్యాఖ్యనుసారముగ ననుభవము
లోనికి తెచ్చికొనినయెడల కలలోనయినను శివుడు
బ్రహ్మయని ప్రావీణ్యము. ఈ బ్రహ్మసృజంతి మరూప
మలలోబదితా పరమార్థ మెన్నటిని చిరియదు.
అందుచే వ్యాఖ్య ప్రాయమునకు గాని బ్రహ్మమునకును
శివునకును భావభేదము లేదు.

1 బ్రహ్మము సర్వము—అందు తన
సమస్తమున్న వాడేమి చెప్పుచున్నాడో తెలిసి
కొనబాలనంత అజ్ఞాని.

2. శ్రావణము నక్షత్ర క్రికము:—శ్రావణము తనకు కావలసిన నక్షత్రమునుకూడ నుపాదించుకొనలేనంత యశక్తుడు.

3. మనకు యధార్థజ్ఞానములు కలుగలేక నక్షత్రములను కేసి రక్షించననివచ్చును. ఇది మూర్ఖత్వపు గణ్యతగలదు.

4. ఇరమాత్మ నిర్వికారుడు—శ్రావణము పద్భావవికారములు-గలవాడు.

5. ఆయన నిరంజనుడు—శ్రావణము సౌఖ్యము.

6. ఆయన హేయగుణి—శ్రావణము హేయగుణి.

మోక్షప్రార్థనాయము

ఇట్లు వ్యాసులు ఉపదేశమునున్నదని చెప్పి, పరమకారుణికుడైన నారాధు, జననమగల గూఢ సంసారమునుండి తీసివేయుటకు సమర్థునియందున్న శక్తులు మోక్షము పొందుటకు,

‘అథాలోబ్రహ్మ జిహ్వాసా’ (1-1-1)

అనుమానములే నుపాయము నుపదేశించుచున్నారు:—

ప—అహి, అహి, బ్రహ్మజిహ్వాసా.

అ—అహి—‘అ’ నక్షత్రము, ‘హి’ కృత్తిక, ఈ క్రతువు చేత మోక్షము సంభవింపను, అని భక్త్యునియొక్క భక్తి జన్మ ఫలభోగముగలదు. మునుపై భక్తి మునియించుచున్నది.

అహి—ముముక్షువు అయినాడు గాన,

(బ్రహ్మజిహ్వాసా=బ్రహ్మజేనము (ఉపాసనము) కృత్తికా = కేయిదివనది.

ముముక్షువు మోక్షముగొనఁ బ్రహ్మజేనమును నుపలయను అనిభావము.

వేదనము, ఉపాసము, యారెందును పర్యాయ పదములు ఎట్లనెన:—

(1) ‘అహి’ అహి బ్రహ్మజేనము. ఈ క్రతువు ‘ఉపాస’ ధాతువుతో ప్రారంభింపబడిన యర్థము.

2 క్ర. ‘భారత, తపితప, శ్రీరామబ్రహ్మవర్చసేన యవంజేద’—అనుక్రమము ‘విది’ ధాతువుతో ముగియబడినది.

(1) ‘యస్తద్యేద, యత్సవేద, సమయైతదుక్తా’ అని విధిధాతువుతో ప్రారంభింపబడిన కృత్తిక జేనము.

(2) ‘అమమ ఏతాం భగవో దేవతాం, కాధియాం కైవల’ ముసాన్య. అని ‘ఉపాస’ ధాతువుతో ముగించుటకై మయినది.

ఇట్లు విద్యుపాస ధాతువులు పర్యాయములుగా క్రతువులో వాడబడినందున వేదనము నుపాసన మని వ్యాపార్థిప్రాయము.

గావున ముముక్షువు మోక్షార్థము బ్రహ్మోపాసనము చేయవలయును.

అబ్రహ్మోపాసనము చేయవిధమునుగూడవ్యాసు లీక్రింది మాత్రముతో నుపదేశించుచున్నారు:

బ్ర. మా. ‘అసీనస్సంధివాత్; (4-1-7)

ప—అసీన, సంధివాత్.

అ—సంధివాత్—మృచ్ఛన్మి నానికి చిత్త చాంచల్యము లేకుండుట సంధించుచుగాన,

అసీన=మృదువైన యాసనముపైని గూర్చుని బ్రహ్మోపాసనమును చేయవలయును.

బ్ర. మా. ‘అప్రమాదాత్తత్రాణిహ దృష్టం.’ (4-1-12)

ప—అ + ప్రయాణాత్, తత్ర, అపి, హి, దృష్టం.

అ—హి=నిశ్చయముగ,

తత్ర + అపి=అందుకొనఁ జూచుచును,

‘క్రమోన్మద్యేనం విరైయన్యాపదాముషం, బ్రహ్మలోక మభినంద్యతే.’ అనుప్రమాణమువలన

అప్రమాదాత్—ఉపాసనము చేయుటకు ప్రారంభించినది, మొదలు విరైయకాలము విరైయమును మృత్యుకాలమున ప్రతిదిగము పాయప్రాణికాలముల యందు కొంతనేత్ర ఉపాసనము చేయవలయునని

దృష్టం=కౌశలమృచున్నది.

భా—యవత్తవము ప్రతిదినం సాయం ప్రాతః కాలములనందు కోరికపట్టు కట్టు. ఉపాసనల చేయవలయును.

ప్ర. 'అవ్యక్తానాం సాక్షాత్' తాత్పర్య'

అట్లేని బ్రహ్మము సాక్షాత్తునాము, అట్లేని ర్యామి యనియును,

ప్ర. 'అత్యంతం ధ్యాయన్'

తత్క్రుతి బ్రహ్మమును ధ్యానించుమది చెప్పుచున్నది. కాక బ్రహ్మము కట్టును ధ్యానించవలయునో అట్టిపాదమును కట్టించి ముక్తినినే ముపదించుచున్నారే—

ప్ర. యా; 'యోగో యోగో' 1.8.14

ప—దూర, ఉత్తరార్ధం'

అ—ఉత్తరార్ధం=క్రమ; 'ఏవ అత్యంతం పాపా, విజో, విమృశ్య, ద్విజో, విదిషు త్స్పటిపాన, సప్తకామ, సప్తక సంతప్తి. క్రమ; 'అథ యదిద మస్మిన్ బ్రహ్మపురే దహరం పుండరీకం వేద్య, దహరోస్మిన్నంతరాళికా లి, తస్మిన్ద్రవ్య వైషద్యవ్యవస్థమ్'

తత్క్రుతి, ఉపాసక తీరమును 'బ్రహ్మపుర' కట్టుచునే ఉపాసకబ్రహ్మమునకు పట్టుచునుగ, విభాగమున, 'ప్రమాదిం పుండరీకం వేద్య' అనువాక్యము నెరుపు ఆ బ్రహ్మపురమునందలి యుద్ధము, ఆ బ్రహ్మపురమునందున్నట్టియు పుండరీకాకారము నుండి యాకారము గడిచినట్టియు, అల్పభాగము గలయు ననుష్ఠాపనము, సహస్రమునకు గృహమునగ నుపదేశించుట వలనను,

దహరః=దహరాకారము బ్రహ్మము కావున, బ్రహ్మమును పొందియునునందు ధ్యానించునది వ్యాసులుపదేశించుచున్నారు. పూర్వమును బ్రహ్మధ్యానశీలము.

బ్రహ్మమునకు ధ్యానార్థమునుపదేశించి యది ధ్యానింప సంకల్పముగలుగునది శ్రీ వ్యాసులవాడు:—

ప్ర. యా; 'అవ్యక్తానాం సాక్షాత్' (1-1.20)

అను స్మృతియతో బ్రహ్మమున ధ్యానార్థమునుపదేశించుచున్నారు.

ప—అ. ౧, అవ్యక్తానాం సాక్షాత్.

అ—అవ్యక్తానాం సాక్షాత్ = క్రమ; 'యవిహ సైరా వ్యక్తానాం సాక్షాత్' పునః పునః...

సాక్షాత్తునను నెట్లుబహుమతి నేరము త్యాగి కట్టుములు ఆవిధ్యావ్యక్తియందు కట్టుబడుట,

అవ్యక్త=అంతరాదిక్కునియందున్న పునఃకట్టుచున్నాము నేరమున సాక్షాత్తునెరుపును కలవాడు, శ్రీ వ్యాసులవా రుపదేశించుచున్నారు.

క్రమ; (కర-15); 'అత్యంతం సర్వము' రూప మ్మయ; 'అవ్యక్తం మయోగ్యం' మహావ్యవస్థావ్యక్తివ్యక్తిమను శ్రీ వ్యాసులు బ్రహ్మమునకు— అ. ౧. ప్రతి భాగమునకు వైలవ్యవ్యాసమున కట్టు.

అమూలది రితిప్రాకృతవ పాల్వ్యాద్యభావతః. రిక్తం. 'భాగివాని' మూలభాగిని శీఘ్ర సాయతావను అనుపదానిది ప్రాకృత వైల సాక్షాత్తు భావము.

ఇట్లు భేదబ్రహ్మమునకు తాను స్వయం. కట్టుచునది మహావ్యవస్థావ్యక్తి వైల శీఘ్రమయ సాయతావను మి వ్యాసులు లుపదేశించుచున్నారు. కావున దహర శ్రీ ప్రవాహమునకు బడిన శీఘ్రమి వ్యాసులమున వాక్యమునును సంగతలమును.

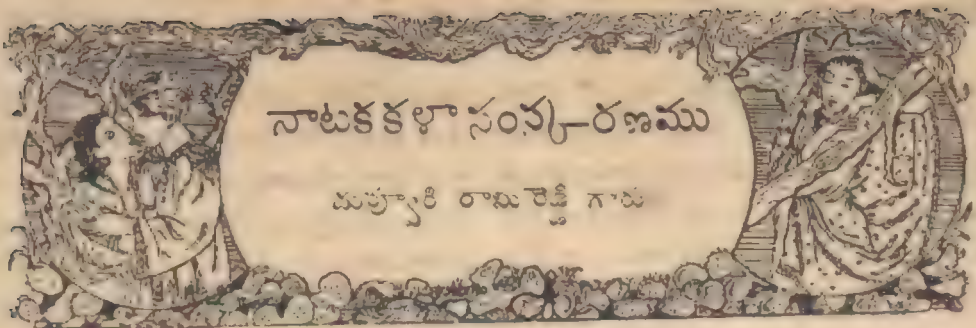
ఈ యుపాసనకు, 1. ధ్యాన, 2. అవాసన, 3. ఆనన, 4. పాద్య, 5. అర్చ్య, 6. ఆచమన, 7. స్నాన, 8. వస్త్ర, 9. భూషణ, 10. గంధ, 11. పుష్ప, 12. భూష, 13. పిత, 14. నిశేపన, 15. ప్రాశనానమస్కారములు అనునవి అంగములు.

దీని యర్థము నెరుచుకొనకయును నాన భావనా పూర్వమున చేయలే పునములునునునదిగాని బ్రహ్మ పానవాంగములు కావు. లోకవిడంబన మాత్రము, అని భావనోపనియ నైన వ్యవస్థమున నుపదేశించునది. కావున పథలలో నుపదేశము చేయవలసిని శ్రీ వ్యాసులవాడు.

సమాప్తము

బ్రహ్మోపాసనము క్రమమున అట్టి ప్రాముఖ్యల వారు.

క్రమ; 'తత్కర్తవ్యం' వ్యాసం దహరమేవ కేనగృహ... అనుక్రమ్యేనసారముగ నీ యుపదేశమును ప్రాశస్త్య వాచియునెచ్చి కహస్యముగ నెదిరినో నాదేశోపచారముగాని పునోపచారాధ్యముగాని శీఘ్రపదున. భాగి నోపనిక క్రమ చాదినను చాలును.

నాటకకళా సంస్కరణము

మహాకవి రామరెడ్డి గారు

ఉపోద్ఘాతము

సంస్కరణమిది మనదేశమున కిది ప్రథమములఁ జేరినది. ఇందుకొని దానిని అధికముగా నెరుంగున, ఒక్కొక్కప్పుడు దృక్పథము దగ్గరకు బలముచేర నున్నది. ఇందుకు మన పాండిత్యశీలమునందు లెక్కలేని నిద్రాసములను జూచుచున్నాము. సంఘమునకును, అంతఃపురమునకును బలమును నలను. కావున మనకు నాగరమునందుండి చెప్పజాలి 100-కి 90 మంది మనస్సులైనను నాగరమున నుండునది మన పాండిత్యము.

బాటియశీలమునకు కొండరానిది నిష్కామమునకు నుండును. వాతావరణములోని మార్పులను భారమిది Barometer నామమునకు లెక్కము బాటియ శీలమునందుని నిరూపకములను చెల్లియఁ జేయుచుండును. ఇవియు స్వయంత్రముగ నెప్పుడును మార్పున, నాగరమున భావములను, అంతఃపురములను బాటియలయందు బ్రకటింపియుండును. కావలసిన నాటకములను మనము చదివిచదువల ఆకాలపు నాగరమునకును కొంత మిందుమిందుగ నుపయోగపడును. వాల్మీకిమహాకవి భాగవతమునకు ప్రాచీనమునదిత్రమును పూర్వమునకు, కవికి సమకాలీనమున ప్రాచీనమునకు సంబంధమునకు నాగరమునందు ఆచారవ్యవహారములను అందు సంకీర్ణమైయుండక తప్పదు.

ప్రస్తుతవిషయమునకు వత్తియు. మన తెలుగుబాటి చాలావంతులకు తెలుగును, కన్నడమును అధికమైయున్నది. కానికే నాగరము, కన్నడము, అగ్రప్రాయములు భావసంబంధి, మనకావ్యమునది, కల్పనావైభవమును,

కవిత్వమునను, మీయమిక్కిలినా నీలమును, కవిత్వమునను. కావున ఇప్పుడు తెలుగు, కన్నడములను నాగరము ప్రభుత్వమునందున్న యిది నీలమున యిప్పుడు యిప్పుడు మనమునందు సమానములయై కీలమున హిందూములయే నాగరమునకును కలందుకొని, భావసంబంధమునందు మన కల్పనావైభవమునందును, అంతఃపురమునందును కలది సర్వముగను, కవిత్వమునకు మనకొంత నికరముగను అలసరముకొనుట యవశ్యకము.

మనకు నాగరమునందుండియుండియుండు గుండు నామములను రావునామమునకు శేషమున కిది గానికీ అధిగతి నే నప్పుడు చెందునామములను గడుపుచిది. అంతఃపురమునకు నాగరమునకు మనము నాటకమునాగరమున బ్రయోగమునకున “మమము” అను నాటకమును చూచుచు నాగరమునకు చలించుచు. ఇందునామములను వినిచుకొనుచు, అవికొనుచు అలసరముగ మిగిలెను కీలము సమకాలమునకు భావమునుకొనుచు మనము పాధానమున నాటకములను జూపుచుండుము. చేతివచ్చు మిగిలెనుకొని, నిద్రలేమి మున్నునకలమున నాటకము మనము నాటకము చూచుచు కలిగియు ముగిలెను “మీయమిక్కిలినామము! మీయమిక్కిలినామము” అని చెప్పిన చెప్పియు కొనుటకు గాదు! సమకాలమునామములు చూపింపఁబడుటకు గాదు! కాని దురదృష్టవశాత్తము నాకానామమునకు యిప్పుడునామము ప్రాచీనమునది. ఆ నాటకమునందు మిగిలెనుకొనియుండునది సర్వమునకును వినుచు పట్టింది నా యిప్పుడునామమునది మిగిలెనుకొని నామమునకు

* ఆ నాటకము చేయుటచేంది నామ సంకీర్ణము గలదు. మనమునది జ్ఞప్తి. కవిత్వము మనచేతిని.

కొనును. నా కిట్టములేవచ్చుకొని “బిల్లు” అంటే అట్టలేదు. వచ్చుననికాదు. మేము నాకు కాలయం దున్నంతవఱకు జరిగినది ఏం కానిది. క్రిందవిధమున వచ్చుచి. భాగ్యవంతులైన త్రావాణులయందు నాకు చుట్టూగ ముసాని నుమకొని తన యా సేవంతయుఁ గొల్లగొట్టు కొనును. కొంతకాలమువఱకు నా భాగ్యముగూడ అంతాకే జోరారిననుగ నియమించును. అప్పుడు కొల్లగొట్టుటకు విడిచియున్న నాకొక్కరినను లేచిన తోచినకాలము నే తనతో నుండిని విడిచాడి, మఱియొకనిని గుఱుకొనును. తండ్రివంటివఱకు ఆభోగమువారు నే నే గొక్కగురులయి యుండునప్పుడు పరిస్థితి దైవ మొకటివలనాదు వచ్చు చూడ “కెక్కి బుడికినది పై రాగ్యా కేతుతో” అనానిని గొట్టుటకుఁ త్రావంధింతును. భోగమువారికి దొడ్లులయే సంఘసంస్కరణముయొక్క ప్రధానమూత్రమని తలంచు వారును కొంతలు గలరని, అట్టికోటిలో చివ నాటకంబి యునుగూడ నేర్చుకొని నాటకమునందే గూఢవిధాన మును పఠించినను, పఠించ కలదిగాదని మఱికొన్ని బయలుదేరినవి. ఆ నాటకకాలయందు స్త్రీలు చాలమంది యుండిరి. అట్లు భోగమువారికి సంబంధించినచోకాక సామాన్యులకుఁ స్త్రీకావించితిరి సిగ్గును నోరను బట్టించుటకుఁ తోచినది. * “సానులు పంపాకినాలో నోచిని, ముందుకట్టిలో నుట్టియొకని పట్టుకొని చిత్తకారణలో మృత్యులవలె.....వారి..... సారకాయలవలె నుండును; అవి.....కావు, భోగముల బొడుగు.” మొదటిమాటలో నిష్పన్న అంటుంపబడి, రెండవ మాటలో తోపనాయిలు పోయిబడి, మూడవమాటలో కట్టిన మండిన నావ్యూహమును సంయమాన సాక్ష్యముకాక పోయినది. ఏకో రెండుమాటలని నాటకకాల విడిచివచ్చిరి. * డిగ్రాను నాకెవరంట నెచ్చిరి. బహుశఃవిచ్చి నునము నిమిరఃకాదుకొనునట్టికి నా యెడలంతయుఁ గంపించుచుండెను. నాటకము ముగిసినవఱకుఁ మాకున్నయ మునుకులేంది అనసాజముయొక్క కొక్కరి యవస్థ్య పించెనని వింటివి.

చింతాపడినను నాటకమును దీక్షించివచ్చి, ఆనాట కము చింతాపడివలె నున్నదనియు, అందులో లేని బూ తులు ఇందులోగూడ లేవనియు, మేము నాటకకాల నుండి నడవచ్చినయనంతరము చాల నీతిప్రదమైన కథ జరిగినదియుఁ జెప్పెను. ముందే మునున్నదో చెప్పెను. కేవల క్షి నాకనవలెనది. అట్టిని కిరిగియలందొట్టులంకి నీతిభావ్యములు చేయవలెనట్టి క్రొత్తము వినువలెనట్టి ములై యుండును.

తరువాత ఆరెండునాటకములలోని సంవిధానము లను గేము తాచితిని. గుమతినాటకము చింతాపడికిఁ బ్రతికొనవలసి త్రాయుంబడి యున్నాను. నుండు నుండు లేదు. నే నిప్పుడు చింతాపడిని సమర్థింతుటకుఁ బూను కొనితేదు. కాని ఆరెండునాటకములను పరిశీలింపవచ్చుట మాత్రము, సన్నియందుఁ జింతాపడితో మెలుకుగ నున్నది. చింతాపడికాదు. ముందునాటకములో నల్ల డేందిన బూతులను గుమతినాటకరచయిత జట్కాబండి వారి సభ్యులలోనికి దింకి, శృంగారరసమును పిరాబుడిలో ఉంచేసినాడు. ప్రసంగమున కిట్టివస్తువు ఆరెండునాటకములంకారకాస్త్రముయొక్క వలనానాటకము, అట్టిచింతాపడియోపై నెచ్చి నెచ్చివచ్చును, దానిని గదియొక్క చిత్తపంసాగ్రపరిపాకములను సంబంధించినదిగ మన మెఱుంగునును. వృత్తులలోను ప్రసంగమునకు నెచ్చి వచ్చుటలను ఏనమపుట్టిండు బూతులకంటె వచ్చునని దిగ లేదు. అట్లమూలము సంస్కృతియనందు, అనయమైన ప్రహసనములు లేనవి నేను నడుపుచున్నాను. కాని, అవి సమాజముగ విరాదరింపఁబడుచున్నవి. నింద్యవిషయ మేభావయందున్నను నింద్యమే. భావములను భావవి గౌరవము కలుగుచున్నది గాని, భావాలను నింద్యభావ మవకుఁగూడఁ బ్రతీతి గలుగదు.

నే నీసుమతి నాటకప్రదర్శనమును చూచినప్పటి నుండియు, నాటకరచయితలయందును, ముఖలయెదును, ప్రేక్షకులయందును నా కొనివిచ్చినైని ప్రేక్షి పుట్టినది. అప్పటినుండియుఁ గొందఱు మాధునికపుల నాటకములను జనరంజకములని ప్రజలచేయలంపఁడు నాకోగొన్ని నాట

ముఖనాటియువయమున అనమాజములోని యొక సభ్యుఁడు, లేము రిప్రదర్శించిన నాటకమును

* నాటకము నాడెట్లు లేదు. జ్ఞాపియున్నట్లులు త్రాయుచున్నాను.

ములను ప్రభుత్వము నిలబడజేయుటకు నుపయోగించుటకును (బ్రాడ్రింగ్) వలయుచున్నవనియు చూచుచుంటిని. జనరంజకత్వము నకుఁ గారణములను, అందుకై కవులును నటకులును నున్నవారలను వ్యాపారపాణ్యులను, మోసములనుగూడఁ గ్రహించి నాయథిప్తాయములను ఈవ్యాసములనుఁ బ్రకటింపఁ జేసిందిరి. ఇట్లు చేయుటలన నే నెందఁ జెందిన నామధేయములను, విచారములనుఁ దాగ్రహించి కనుగొన్నానో నే నెఱుంగుదు. ఈవ్యాసములను నే నెప్పుడును విడిచివేల్చుకొనుగ నాయథిప్తాయములను నెరిఁపుచుననివచ్చినప్పుడు, ఎవరినైన నాటకములను నెఱుఁగిలను నటకులను నుపాదములను వినుకొని ప్రస్తావించుచుఁ గొనినను నాకు నాగిపెగల క్షేపముచేఁ గాను. కాని, క్షిప్రులమైన గౌరవముచేసి నేను కొన్ని నాటకములలో అనాదిత్వములకు మదాహరణములను గ్రహించినాఁను, ఆనాటకములన్నియు అనాదిత్వధూయిష్టములవియు, ఆనాటకరచయితలు కల్పనానిపులులు కారనియుఁ బాతకమహాకేయులు కలంపరారు. ఆగ్రంథముల నేను అచ్చులపైను నాకత్వంబున నున్నవలయు. నటకులవిషయమైమాడ నే నిట్లే మనవిచేసికొనుచున్నాను. కావున నేను కల్పనానిపులనుతోడను కల్పనానిపులతోడను నెఱుంగుచు నున్నానును నాటకకళాభిమానులెల్లరును అన్యథా కలంపక నాపదుద్దేశమును గ్రహించుకొని వాప్రార్థవము.

నాటక కవి.

ఇప్పుడు నెలవకుమన్న నాటకములలో 100కి 90 నాటకములు “నాటక”మని పేర్కొనుటకుఁబడినవి కావు. ఒకకథలోని కొన్నిపీనులను ఒకటిగా నోడించి నంతన అది యొకనాటక మననని కొందఱు నాటకరచయితల యుద్దేశ మైయుండును. నాటకమునకు అది విశ్వాసములు కలవలయు, సంభవంబునను, సంభాగితరయ, సదాశయముల నాటకకీరము విచ్చిన్నవయవ సమాహములై నుండుననియు మీ రెఱుంగరు. ఒకకథ నెఱింగియు ఆచరణమున నసమర్థులై యున్నారు. ఇప్పుటి కొన్ని నాటకములలో, “మీస పాత మోసములు, అంతఃకేయి” మున్నగు నెదనాది కేషము లగవమనున్నవి. ప్రజలను లోలలోఁ జేసిగా నున్నకొన్నిట కలనాటకము

రంగపాఠ్యముగానుములను (Stage Politics) పిక్కిగాఁ గానినకవులు అట్టికవనాది కేషముల నాశ్రయించుట. వానితోడ నాటకసూక్తికి సంబంధమునంబుగ మేమి యుండును. వినుపయోగములను, విదానములను నైన అట్టియవయవములను గ్రహించినను నాప మేర్పడును. ఇది నానాకావ్యకేషము, లేని ప్రేక్షకులను నులగముగ నులలోఁ జేసికొనుటకు గవి ప్రయత్నించుకొనునొక వాని రించిన వందవ మైనను నావలయును. ఒకయుదాహరణము: రామదామనాటకములో ‘అనామకృషీను’ లవయలో ‘నాకలనానియినీను.’ వానిని నెఱుఁగించి, అట్టికేయుల ప్రశ్నలకుఁ గ్రహించునెఱుఁగినవలయు. హాస్యకవితాత్పరకములయి వికాసము జరిగింపవచ్చును. కాని ఆనాటకములను ఆయాకథాభాగమున వాని కంతప్రాసక్తియు లేదు. మొగమునకు ముక్కు అందమని యొకకల్పి మా రెనుముక్కుమలేసి యొకమానవవిగ్రహమున కంటించి నట్లున్నది. నాటకకీరమందు అంగానుసంగ్యము చాల ముఖ్యము. కేసలము కథముచేత అనుచితమైన కల్పనలకుఁ బానుకొనుట నింద్యము.

ఇప్పుడేము రామకృష్ణచార్యులనాటి నాటకరచయితల నోడఁ గ్రాత్రగ్రాత్ర నాటకలక్షణము రేర్పరినది. సంక్షేపముగ భావమునుఁ బ్రకటించుటయన్న అది యెఱుంగని భరమరహస్యము. రెండుమాఁడు మాటలలోఁ జిప్పించిన భావమును అర్థములో నుపేక్షించి చిట్టవగాఁ జిప్పించు. ముఖముముక్కు పరిమాణము హాస్యముల నీవేర్పరు ననునందియు, సంఖ్య ననునందియు నుండునని నిలచిరికాఁగోలు బాహుమనికొ గొంపకీటకేంద్రాదు వెంట న్నగితమును గట్టించి ప్రేక్షకులపై ఆయననుగల కవితాచాయుఁగొన్నకొన్నాడు. ప్రాస పట్టెద పట్టములు గ్రంథిధములు కావలయుననియు విశ్వక్సేపము లనునను కలంపకతో బాహుమందు చంద్రునిమోసించు కథాభాగమున నోడించినాఁడు. పినినిట్టి కలంపక చాపల్యము మోసముఁ జే గలను. ప్రహేళికనాటకమున నెఱుఁగి పానునట్టి “రా రా-ధీలోలా-నానాలోలా” అనుపాటయందును, “నకుమారా . నుగళాది” అనుపాటయందును “రామకృష్ణుఁ విరక్తిముఁ ద్రోవ” అనియు “విరామ కృష్ణ” అనియు, కవిగారు తనకేరము ఇచ్చుచు

కొన్నాను. అప్పుడు యొక దుష్టగురువు కట్టి పాపములలో
 “శీలావతి యాచార్యునివలెను నున్నది” అనియు “శీలావతి
 పేరువలయును” అనియు పాత్రులంపలేదు. నలుగురును
 అయికిరియెయ్యి. యాచార్యునిను గ్రహింపలేదు.
 నీలావతినియు ధరించినయొకనినియు “అపవిత్రము”
 అని పాపమునగా నిరూపించి అక్కడనుండి
 శీలావతిని ఇంగ్లండునది పంపివట్టించి రామకృష్ణుని
 కాలమునకు బాగులయునో, లేక కనుకే శీలావతికాలము
 నది కట్టెలయునో తోచుచున్నది. అట్లుచేసిన శీలా
 వతి రి ముట్టినది పేరు కల సృష్టివలయునో నాకనూ
 పాపముగ నున్నది. నాటకములో కవి దాగియుండువల
 యునేకాని ముక్కు కట్టించివలయుననియున్నది. లేదు.
 ఇట్టి నాటకముల నాచరించు విధివిధిగల మనము కాదా
 పాదులనాటకముల నెట్లు మెచ్చుకొనగలము?

“నాటకము చాలబాగుగనున్నది” అని యనిరిం
 చుకొనునటు మిత్రులకును మిత్రులకును గలను. పొంది మె
 నను ఆపాదిక పై కేళి కేళి కామరంగము మున్నగు
 వములను కట్టించివట్టించివట్టించి వలయుననియున్నది
 భావించునాటకము ఉపన్యాసములలోనుండి ప్రవేశము
 లు; కొందఱును మహావ్యక్తియులు కలయున్న నాట
 కములనుండి (అని) బహుకాలమున అట్టిభావ
 ములు ప్రజలలో లేవనెత్తును. హిందూ మహావ్యక్తియై మై
 త్రినికొనినది యుపన్యాసము నీకే నాటకమునాటి
 క్రింది నాటకములకు రోజుకొకసారి ముగించున
 మాట్లాడు. పుట్టివచ్చి అవలంబించి కాలమునున్నది,
 గ్రహములలో కట్టించబడిన లక్షణములతో నున్నందున
 నుండిన కులకపులు పాత్రులైనాభిమానమును కట్టి
 నేటికాలపు భావముల నుండిగ్రహించి ఉపన్యాసముల
 చిత్రాత్మకముగ ప్రేక్షకులపై సరిపించుటమాత్రం, అం
 ద్రప్రసాద, వాక్యకావ్యమునకునుగాని బంధించు
 దన్నదా యను భ్రాంతి పొందుచున్నది. దేశకాల
 పాత్ర మింకను మిత్రులను మిత్రులను ఆధునికమున
 దగిలించుట చాలమంది నాటకరచయితల కభ్యాసమై
 యున్నది. ఇది యొక వ్యాపారపాపము.

చాలమంది నాటకపుల కవిత్వములను,
 పాటలను బహుముఖము కట్టివచ్చుచున్నది. నాటకము

లోని కల్పనను బృహత్కరించినవలె ఆలోచనమును
 బహుముఖము. ఎట్టి నాటకమైనను జక్కగా, బాడ
 గలిగిన యొకరిద్దఱునందుల నాశ్రయించి ప్రసక్తి రావ
 చును. అట్లుగ నాటకసమాజమువారు రామదాసునాట
 కమును బ్రహ్మచర్యమందుకు పుట్టికెక్కి రామచంద్రా
 రక్షణగా (అనుమానమున) బ్రధాన నాయకపాత్రము
 ధరించునాటకపు కవిపాత్రమును ధరించును. ఆప్రద
 క్షణములకు చాలమంది కొనియాడుచుండుదురు. ఇట్టిగాను
 నాటకప్రపంచమున అద్దించిన కేగుచున్నవలె ఆనాట
 కము కట్టించుకొన్నది. ప్రజలప్రశంసకు వచ్చినపై విష
 యము నెఱుంగవలయునని చాలమంది యభిప్రాయము
 లను గమకొంటిని. కొంచె మించుమించుగ అందఱును ఈ
 క్రిందివిధమున జవాబిచ్చుచుండును. “నాటకప్రదర్శన
 హిందూ స్థానీ పాటలను జక్కగా, బాడగలదు.
 నాటకము ప్రాంతమునండి కులకపులు భావించును,
 కొందఱుగూడ అయిన కొందఱు రాంపురుగురు. జయన
 పాదుమన్నుచును మిత్రులతోనేపు పాదుమలకన బాగుగ
 నుండునని తోచును. నాటకము నేమి రంధ్రమాణు
 'Once more' అన్నాను” రామచంద్రారక్షిగాని
 నుండి కట్టించునాటకమున బాధామయ. కాని, నాట
 కము పాత్రులగునా మెచ్చుకొనినాటకములను; కేళి
 యను మహాకవియొక్క ప్రతిభ, గాఢము, సమసరించి
 యున్నదిగలవలయునా! లేక నాటకపు రచయితల కున్న
 మైన యంతభావముగలదా! వరుసకు నాటకరచయితలు,
 బాటకపుటాధారముల నాశ్రయించి ప్రసక్తి కట్టించ నాట
 కములు ఆశ్రయమిది గలిగినవలెనే విశ్వకర్మను లు
 ను. ప్రేక్షకులు యభిమాని నునకించి ప్రాయోజకునాట
 కములు వారియభిరుచి మాటువలె గౌరవించబడును.
 తర్వాత నభివృద్ధి.

పాత్రోచితమైన భావనపయోగించుటావశ్యకము.
 పాత్రులలో పాత్రులను నేమి నేరములకు నాటకపు
 వారు పాత్రుల నాటకమున పాత్రుల నేరపాత్రులను
 వ్యాకృతభావనే యుపయోగించిన. శీలావతియు
 శ్రీనివాసరావుగారు రామదాసు నాటకమున పాత్రులను
 ఉత్తమభావనే యుపయోగించిరి. వారిని ఉత్తమపా
 త్రులగునని అభిప్రాయము నుపయోగించియుండుదురు

కములను సుప్రసిద్ధులని తలచుటకు నడుమలే (బ్రష్టింగ్) పంటనుండి పంటను తొలగించుటకు చేయవలసింది. జనరలజీవ్యము నకు గారగములను, అందులై కవులను నటకులను చేయుదున్న వ్యాపకములను, మోసములనుగూడ గ్రహించి వాయుశీత్రాయములను ఈవ్యాపకములను ప్రకటింపఁ దలంచితిని. ఇట్లు చేయుటలన నే నెందఁ జెలఁచి యునువానియలకు, విమోచనములకు కాత్రుం దిను కానున్నానో నే నెఱుంగును. ఈవ్యాపకములను నే నెప్పుడును నిర్వివేచితముగ వాయుశీత్రాయములను జరిపుచువలసివచ్చినవస్త్రము, ఎరిగిన నాటకములయెలను మొదలను సమాజములను విమర్శించి వ్యష్టింపఁ తములగు నైతికముల నాకు నాగిమొగల క్షేపముచే గాదు. కాని, శిష్టులుడెందల నొరవములేదే నేను కొన్ని నాటకములలో అనాదిత్యములకు మదాభరణములను నైతికతనిగావున, ఆనాటకముల్ని ఆనాటివ్యధూయ్యములనియు, ఆ నానాటకములకు శిష్టునావిపులుల కొరతయుఁ జూపఁవలసినయులు లెలపరాదు. ఆగ్రంథముల వేనను జుప్రబులవేన నా కర్మలనిగొనము కలను. నటకులవిషయమెహద నే నిట్లే మనవిచేకొనుచున్నాను. కావున నేను నిర్మలమౌనముతో నేను శిష్టులైతికములను విమర్శించి యావ్యాపకము నాటకశాస్త్రమునఁబెల్లగను అన్యధా లెలపక నానదుద్దేశమును ప్రకటించితిని వాస్తవము.

నాటక కవి.

ఇప్పుడు నలువదుమన్న నాటకములలో 100కి 90 నాటకములు "నాటక"మని పేర్కొనుటకుఁబడినవి కావు. ఒకభలోని కొన్ని నీమలను ఒకటిగా జూడించి నంతనె అది యొకనాటక మననని కొందఱు నాటకరచయితల యుద్దేశ మైయుండును. నాటకమునకు అది అధ్యంతములు కలవలసియు, సంభిజ్ఞమును, సంయోగి నీయు, సహచరముల నాటకశాస్త్రము విశ్వన్నయమ సమాహమువలె నుండుననియు మీ లెఱుంగరు. ఒకవేళ నెఱింగియు ఆచరణమున నపమగ్నలై యున్నారు. ఇప్పుటి కొన్ని నాటకములలో, 'మేకపాదు' మొదలములు, ఆంజనేయ' మున్ను అనేకవి శేషము లగవకులొచ్చువి. ప్రజలున్నులలో దివిగా నుముకొట్టుట కలనాటకవి

దంకసాంప్రదాయములను (Stage Politics) దిగ్గజాం దానినకవులు అట్టికనవాది శేషముల వాస్త్రయింతును. వానిలో నే నాటకములకి విమోచనములను చేయి యుండును. నిమిషగొగములను, విమోచనములను నైతిక అట్టియయింతులను గల్గించినను భోవ మేర్పడును. ఇది విమోచనములను, లేక ప్రేక్షకులను విమోచనములను జేసికొనుటకు గది ప్రయత్ని ప్రయత్నిముగ నొనరించు విమోచనము గావలయును. విమోచనములను: విమోచనములను: 'అపామగ్న' నీను' లవమగ్న' 'చాల' నానియింతును.' వానిని నేనుకాచి, అట్టికీమలు ప్రశ్నలైయుగం బ్రష్టింపఁబడినపుడు పోస్టు'వో' 'త్యా'కములయి విమోచన కరిగించవచ్చును. కాని ఆనాటకములను ఆచారభాగమున వాని కంతప్రాగుభ్యము లేదు. మొగమునకు ముక్కు అందవని యొకశిల్పి మా నుమున్నును నేని విమోచనములగ్రహమున కరిగించి నట్లున్నది. నాటకకీరమందు అంగానుగ్రహము చాల ముఖ్యము. కేవలము విమోచన అనుచిలైన విమోచనములను బానుకొనుట నింద్యము.

ధర్మవరము రామకృష్ణచాగ్యలారి నాటకరచయితలై ప్రాచ్యక్రొత్త నాటకములను తర్కవేది. నం శేషముగ వానియను బ్రకటింతులయన్న అది యెఱుంగని పామగ్నము. నెందునగాను ముఖ్యలలో తిప్పించిన భావమును అన్నిలో నెవ శీలకే దిప్పించగాఁ జెప్పఁడు. దుఃఖముయొక్క పరిమాణము నాటకముల కీర్త్యము ననుననింతును, సంఖ్య ననుననింతును నులకు నని లెలవికాంతలు భావమునకే గొండవీటిచేత్రాడు వంటి స్వగతియును గొప్పని ప్రేక్షకులపై ఆయమందల కిదియందలకీర్త్యము నున్నాడు. ప్రాచ్యప్రేక్షక పద్ధతులు గ్రంథములు కాక వాయివిమోచన విస్తృతము లనునను లెలంపులో భావములను విమోచనములను కి కాభిగమన విశేషనిగాఁడు. నీవిమోచన కలంము వాస్తవ్యము మోచనములే గలను. ప్రజ్ఞాపి నాటకమున కీలామల పాదులై "రా రా-ధిలోలా-నాచా" అనుపాటయం దును, "మమమరా నుకా" అనుపాటయందును "రామకృష్ణవిరక్తియం ప్రో" అనును "కవిరామ కృష్ణ" అనియు, కవిగారు తనపేరును ఇచ్చుచు

కొన్నాను. అప్పుడు యొక ముక్కును నును చుట్టి ప్లామిక్ లో
 “గీలావతి యాపాశునిదువునప్పుడు అంతకును పీరును తీసి
 వేయవలయును” అనియైన హెచ్చరింప లేదు. నటకులను
 ఆయాకోశములొక్క ముకాచియ్యమను గ్రహింపలేదు.
 గీలావతికి శ్రీమతి పరిచినయొక నటకుడు “రామకృష్ణావి
 వర్ణము” అని పాడుమిందగా విని వేను ఆశ్చర్యపడిరి.
 గీలావతిని ఇంద్రునివలె చెంపపట్టుకొని రామకృష్ణావి
 కాలమునకు లాగివలయునో, లేక కవిత గీలావతికాలము
 నకు స్వర్ణకలయునో తోచెనున్నది. అట్లుచేసినను గీలా
 వతి రామకృష్ణావిమేలు నేల స్ఫురింపవలయునో నాకనూ
 ప్యాముగ నున్నది. నాటకములో కవి చాచియుండవల
 యు నేకాచి ముట్టు నట్లే చల్లవలసిన చావయ్యిందే. లేదు.
 ఇట్టి నాటకముల నాచరించు నభివ్యుత్థిగల మనము కాళిదా
 సాదులనాటకముల నెట్లు మెచ్చుకొనవలయు?

“నాటకము చాలబాగుగనున్నది” అని యనిపిం
 చుకొనుటకు మరేయొక నుపాయము గలదు. ప్లామిక్ మై
 నను ఆస్థానికమై కళకళి నేకానురాగము మున్నునుభా
 వములను ఇంద్రుని పట్టుమాత్రమైనను సుంకుస్థింమకొని
 బాణాదంపతులు ఉపన్యాసములోబోదితి ప్రవేశపెట్టు
 టః హిందువులు మహమ్మదీయులు కలసియున్న నాట
 కకథయైనయెవలె ఆకళ జరుగుకాలమందు అట్టిభావ
 ములు ప్రజలలో లేకున్నవి. హిందువులమహమ్మదీయు మై
 గ్రహించింపన యుపన్యాసము నొక వాక్రమునొకరి
 ప్దించి నాటకములను రాజకీయోపన్యాస ముదిరముగ
 మార్చుట. ప్లామిక్ నదాది ఆధిపులలో గలముపుచ్చును,
 గ్రంథములలో వర్ణింపబడిన లక్షణములనేత న్నమును
 ను రించిన కుశలపురు హాస్యకావ్యభావనమును గట్టింప
 నేటికాలపు భావముల నులగ్రక్క. ఉపన్యాసముల
 బలాత్కారముగ ప్రేక్షకులపై గురిపించుటమాడ, ఆం
 ద్రప్రదేశ్, వాల్మీకీశ్రవణమునొక గాఢ బంపబడు
 చున్నదా యను భాంతి పొడచుచున్నది. కళకాల
 పాత్ర విశిష్టమైనను పురాణనాటకపునకు ఆధునికవాదన
 దిగింపించు చాలమంది నాటకరంగముల కభ్యాసమై
 యున్నది. ఇది యొక వ్యాపారరహస్యము.

చాలమంది నాటకకవుల కనునాలోచనములను,
 పాటలను బద్ధములను గుర్తుపెచ్చుచున్నవి. నాటకము

లోని కల్పనను బృహత్కరించినయెడల ఆలోచనములు
 బంధులగును. ఎట్టి నాటకమైనను జక్కఁగాఁ బాడఁ
 గడిగిన యొక రివ్యలములకు నాశ్రయించి ప్రసక్తి రావ
 చ్చును. అట్లుగ నాటకసమాజమువారు రామదాసునాట
 కమును బ్రవర్ణించుచుండును. పర్వకరెడ్డి రామచంద్రా
 రెడ్డిగారు (అనమాజమునఁ బ్రభాస నాయుని పాత్రము
 గరించునా కుచ్చు కనీమపాత్రమును పరిచును. ఆరెడ్డి
 గుమ్మలను జాలవంది కొనియాడుచుండుదురు. రెడ్డిగారు
 నాటకప్రపంచమున ఆశ్చించిన పేర్లు తిట్టలకు ఆనాట
 కము పట్టుకొమ్మ. ప్రజలప్రశంసకు నాటకమైన విష
 యము నెఱుంగవలయునని చాలమంది యభిప్రాయము
 లకు గనుగొంటిని. కొంచె మిందుమిందుగ అందఱును ఈ
 క్రిందివిధమున జవాబిచ్చుచుండును. “రామచంద్రాచారెడ్డి
 పిందు స్థాని పాటలను జక్కఁగాఁ బాడఁగలఁడు.
 నాటకము ప్రాకంభమునందు తొదివెలకు బాగుచున్నను,
 కొంచెముగూడ ఆయన గొంతు రాఁపుపుట్టుదు. ఆయన
 పాడుచున్నట్లు కు మరేకొంతనేపు పాడుమిందైన బాగుగ
 నుండునని తోచును. నాటకము నేను కండుమాఱునా
 'Once more' అన్నాను” రామచంద్రాచారెడ్డిగారిని
 పిలిచి తెప్పబడనవంతులయ యభాధమ. కాని, నాట
 కము కల్పనముగ నా మెచ్చుకొనబడువలయునో పేక్ష
 యగు మహాకవియొక్క ప్రతిభ, గ్యారిక్కు ననుసరించి
 యుద్బంధించుటమా? లేక నాటక విషయము స్వతంత్ర
 మైన యంతిస్సాగముగలవా? విమరు లూహింపవలయు.
 బాణకపుటాధారముల నాశ్రయించి ప్రసిద్ధిక్తిగ నాట
 కములు ఆశ్రయవ్యక్తి గలిగినవలెనే విస్తృతము లగు
 ను. ప్రేక్షకుల యభిరుచి ననుసరించి వ్రాయబడునాట
 కములు వారియభిరుచి మాటుమాకె గౌరవింపబడును.
 రిచార్డ నభివర్తనము.

వాక్రతోచితమైన భావమునొకరింకొకరికి కము.
 మహామహాపాత్రాయ మేము చేసి యు నాస్థుల
 వారు బొద్దిలి నాటకమున బున్నీ దొరపాత్రమునకు
 న్యాకృతిభాష నే యుపయోగించిరి. కొలావలము
 శ్రీనివాసరావుగారు రామరాజ నాటకమున పటానునకు
 ఉత్తమభూమి నే యుపయోగించిరి. వాగిని ఉత్తమపా
 త్రలముగఁ జెడిచి అట్టి భాష నుపయోగించియుండున

కాని ప్రసంగమునందు వారివేషములకును వారిభావలకును జాల వైరుధ్యము గోచరించుచుండును. దాని నోప్పకొన్నను, ఆపాత్రముల హైందవపురాంపరిచిని గూడఁ జేత్రముగ నున్నది. బుస్సీవారి “సంధ్యమునుండి విడుదలి” అనుపద్యమును నుచువును. పటాను సంస్కృతి పరభూయిష్టమున పాడినటు సమాజములలో నప్రమాదములను జల్లినచేత్రమును కన్నుజంపుటకుగా ఆహ్వానించును. హైందవోపాశులకు సంబంధించిన యుద్ధము పాత్రములచే నుభయభాషను మాట్లాడించుట యొకవిషయము. కాని, వారికి మనకాప్రపురంజారులయందుఁ బరిచయము గలిగినట్లు వ్రాయుట చేతొకవిషయము. నవాబ్బుదారుల యుద్ధవిషాదప్రతిభనును స్థానిక పురాణాపరిచయము ఆచర్యము గాదు. దుఃఖము కలిగినప్పుడు తిరుతిరుమునస్సలలో గలకొనియున్న కైవమునో కేవలమునో ప్యరించుట న్యాభావికముగ నుండునుగాని, అట్టిసమయమున నవాబ్బుదారుడు పారాజిత కేవలము నలంచుట విరుద్ధముగఁ గనపట్టును. బుస్సీవారి ప్రేమిల పండి యువసానమును గ్రహించినయెడల నుద్దితముగ నుండెడిది. పటాను భారాననందో లేక మఱియేవిధమైన నవాబ్బుదారు పురాణమునందో పరిచిరమైన నీవలలను, ప్రసక్తిలను ఆహ్వానించుచుండిన మిటులగ నుండెడిది.

ఇలకు నుద్దితమున సీయాముగాను కనియించిన గుర్రాపాఖ్యానమున కృష్ణాస్తమల కృష్ణాస్తమలలు, ఆశ్వ గోరములై చుట్టగల కృష్ణాస్తమలమును మఱ్ఱాడి యుండిరి. ఇక కృష్ణాస్తమలములు యెల? సంవాసము లలో అంతెకాత్రము గాటులేనిచేత ప్రజలకు గుచింపదు. పాపము! కవి తేమిచేయమ! కళాకావ్యాలు కినుపాటి యింజనకావ్యాలుగాని, గుర్రాపాఖ్యానమునువాది దానిని మింగులయువనకోరికతో శ్రీరామాంజనేయనను నాటకమును వ్రాసి శ్రీరామునిని అంజనేయనకును వైరముఁ గల్పించి యితరునిసంభాషమును ముదిరికొనిన మిగిలకావ్యానానమునోకి కంటివారు. రామకృష్ణాచార్యులవారు ప్రవిగాల్గిన నీయనాటకమును కనియించి నాగకవిద్యాంశులచే వ్రాయుటకు నాటకములలో బూతు పంపించు నోప్పకొనవద్దని యనువిషయమును

దృష్టాంతాచార్యముగ దృఢపఱచినారు. వ్రాయుకొలఁది యిట్టియుదాహరణములకు దిక్కు యుండును. నందు మూడు దీరక మధ్యమాపిరి.

నటకులు

కొంచె మిందుమిందు ఇరువది యరువదయైదువంద తిన్నయిలకుఁ బూర్వము తెలుగుచేసెను, నాటకప్రతి నవలంబించినవారే నాటకము లాడుచుండిరి. అకాలమున నాటకములన్నను, నటకులన్నను ఒకవిధమైన యనుమానము, హైద్యమును దోచుచుండెడిది. ఇందుకుఁ గారణము లేకవారేను. ఆనటకులలో జాలవలకు చేత్రాస్థులు. క్లిష్టమైనటను, దాదపుత్రాదులను వదలవనాదిగనో లేక యెలగుల సంసారములను తెడంగొట్టవనాదిగనో యుండిరి. వారు ప్రవర్తించుచుండిన నాటకము తెల్లను నారి ప్వంతిపృష్ఠము. ఈకాలమున బాపట్ల కాంతయ్యగారు గలియించిన నాటకగీతవిశ్వకోశమువంటిది వారికిఁ గూడనొకటి యుండినది. ఇదియొక రచియింపఁబడెనది, యిపుడు రచియింపఁబడునది, యింకమీఁద రచియింపఁ బడఁబోవు పర్వనాటకములకును అందుఁ బాటలు గలవు. తేనెటిరాత్రి నాటకము కేయవలయునని యనుకొన్న యెడల ఈనాటిప్రార్థన నాటక పాత్రములును, నీనులను వారే తీర్చుకొనుకొని నందర్బాను సారముగఁ జాటలుచొప్పించి స్వంతవిశ్వములో నాటకమును దునుముట్ట ఆడినయుగును. ఇట్టి కునకపనుండి నాటకములను గట్టించినందులకు నేటికాలపు కీర్తి నాటకసమాజముల వారు ప్రశంసాపాత్రులు.

ప్రార్థనప్రసంగమున నేటికాలపు నటకులకు శాస్త్రజ్ఞ యొక్కను. ఏలయు, యిప్పటివలయు విద్యావంతులు; నాగకములు. ప్రేక్షకులు కూడ నట్టివారే. కావున నటకులను నిర్వాణ్యముగఁ బ్రవర్తించుటకు మిలులేదు. కాని గవాలిపలసిన విషయములు చాలగలవు. కాక వ్యాపి ప్రసక్తిచే నిచ్చుట కొన్నిటిని మాత్రము వ్రాయుచున్నాను:

తాను కరింపఁబోవు పాత్రమును, కవి సాక్షించిన విధమును, ఆపాత్రముక్కు నుండుములను, మనస్తత్వమును, నాటక బంధిమునందు ఆ పాత్రమునకుఁ గలసానమును ప్రయోజనమును, తన కార్యప్రవృత్తికిఁ జేతుచున

మనుకొన్నప్పుడు! ఇది కవి యొక్క విచిత్ర సాధనము కాదు. నటనల stage effect కొరకు (అంటే stage effect ఉన్నచో గోచరించుటలేదు. effect కు మాట defect కంటే ముందున్నది. వ్యర్థమైన యర్థము భావము ఎవరిచేత విన ప్రాయముకొని నుష్టభావములే. సభాస్థానాలపై గడిచిపోయినవి. సుప్రసిద్ధనటకాలనీ మనమీదలిన రాజువాదానాటకాలనాటివనీ సామాన్యకలకలములలో చుట్టుకొట్టాలకు వీలైన యాయగమమార్గము నవలంబించుచున్నాము. ఇది ఈ రంగసాంప్రదాయముల (Stage politics) పైని నాటికానాటి నటకు లుండుట చూపుదు. సకానుకీయము గలిగించిన రాజువాదానాటకాలపట్టికి నవలంబించియే కాదుకాని సర్వసత్వము రాజువంద్రావనీకాదు కనిపించుటయును కలిగించి రాజువాదానాటక భూభావలో మాటలాడుదురు. పాపము! రాజువాదాను ఉద్ఘాటించు ప్రతివాదవిద్వేషమే కావున నెక్కినమాటల నెఱులో ఆధిమ చేసికొనునేకాని, ఉద్ఘాటించులో తిరిగి జవాబు చెప్పు భావాభావము లేక తెలుగులో మాటలాడును. తెలుగు వాని ఉద్ఘాటించు చక్కగా నేర్చుకొనునంతవఱకునే నాటక విజ్ఞానాపలభ్యముచేతకు బోలుచున్నది నాప్రాథమము.

మహావ్యక్తియనాట్రో చిత్తమైన భావ మపయోగింప విద్యమైనయడల మహాముఖోపాధ్యాయుడేమనకేం కొంతయకాస్త్రులనాడు ప్రతాపగుప్తీయయన మఖిఖాను ప్రభువునులనను బోధించునాటకమున పైపరుజులకు మున్నునువారికి నుపయోగించిన విక్రమభావ రహితముగ నుండును. కాని సకాను మొట్టమొదటిప్రజేతమున వ్యర్థమైన యుద్ఘాటించునను కడపటిసీమలలో అందుకు విరుద్ధముగ సంస్కృతీయ భూయిష్టమైన సమాపములను మాటలాడుట విపరీతముగనే దోచును.

ఒక్కొక్కప్పుడు నాటకులు సామాన్య ప్రేక్షకులను నవ్వించు వస్తువులు కొట్టించుకొనుటకు, అనవసరమైన యభినయము మాడి కవి యుద్దేశించినదలయునకు విరుద్ధమైన దనము నుపసాదించుచుండును. ఒక్కయుదాహరణము: పోగడ్యాకీ శివునియొద్దకు జండామాగ్గులు విద్యా పాగంగడ్యుడైన ప్రహ్లాదుని దీసికొనివచ్చి పరీక్ష చేయునని చెప్పుచును. రాజు పరీక్ష చేయును. ప్రహ్లాదుడు విజ్ఞువునే స్మరించును. పోగడ్యాకీ శివుడు కోపించుకొని

నగుభుక్తులకొట్టు మామను. అంతలు వారికి నవిఘటనగా ముప్పుపట్టి కాయనీతులతీక్రియగ నుండును. ఈయనా మాన్యమైన యర్థమయకాలము సాధించినకొంతలు ప్రేక్షకులు సాట్టులమనుకొని నవ్వుచును. ఈ మెచ్చుకోలుచేత్రాత్మసంపదవి వంశామాండులు మాత్రమే తీరముగ నుండును. పాపము, వానినిపూయతికుం ప్రేక్షకులవనన్ముఖో, కవి, కవికారణ ముప్పదిల్లకేయ ఎలయునని తెలచినగాని నాటక సింధుకుట్టిన్నమైన హాస్యమును గాట్టించెను. ఇతరులను నవ్వించుటకు నాటకకళాకాలము అనవసరములేదు. నీలవాంఛలమున నజ్ఞానాత్మని యుంజినయొక పాట్రోత్తరమై మాకాల్ల పాడు నుట్టి పాగడ్యునికొన్నది తెల అట్టి దీప్తిమునకు జాలమంది నవ్వుచును.

నటకులు కల్పవలెనా వారివారి శిల్పనపుష్కము లేదా వారి మనస్థిరమైనవాడు. వారికాధ్యతీయం గొందము కాదు. కావున బ్రహ్మసామాన్యముయొక్క యభిరుచికి, వారు తెలుసుకొనుచు చింతించుకొని బ్రజల యభిరుచిని గ్రహక్రమముగ సంస్కరించుటకు బ్రతుక్కును సర్వసలభము.

నాటక శాల

నాటకరంగ పాపటికిని యాధ్యాత్మికతను గొల్పవలయును. కాని పాప ముపయోగించు పద్ధతును, విషయ ప్రవర్తించు నాటకులకును దేశకాలపరిస్థితి వ్యతిరేకము కనుపట్టుచున్నది. పారంగధరునో లేక కృష్ణాస్థినులనో మద్రాసువాంటా గోడ్డలో తిరుగుమన్నులుల ప్రవర్తించును. నాటకశిల్పములోని నిరీక్షియను రాజాంతోపురములో సంవరించుచున్నట్లుల మానించును. బుద్ధుగు భూతమునకు బాకేమయ నేయటంబలన ఇట్టేవైకు ద్ధ్యము సంభవించుచున్నది. పారాణిక నాటకములాడి నను లేక వారిత్రి సాంఘిక నాటకము లాడినను, మొదటిపర్వ, పిళ్ళి, అంతోపురము, పంపిరు, అవెవి, అనునీ అయిదుపర్వాలనే యుపయోగించును. ఒక నాటకములోని నాయకునిను ప్రతి నాయకునిను ఒకేయంతోపురములో నో, లేక యొకేదిర్బాలోనో మార్చినార్చి కనబడుచుండును. నేయ నాటకశాలలో అగవసరమున్న పర్వాలను

అప్పుడు ప్రేక్షకులు చాలా యువకులు. వేయిదరింపు వేసి నటకులగునూడ రాగయుక్తముగ పాడెనేని ప్రేక్షకుల హంపి! కూడిని చూచుచున్న వారునుగ శంకింప బండాను నటకుల నాడమో యునుండిను.

ఇకమీదా నెన్నటికైనను కవిసటకప్రేక్షకులు నటకులవాడయ్యెనుల సే నటకులము నంపెనుల నంపెనులమును. అట్టిన్న సేనంపెనులమును. నుమువ్వు

యను వానినాటి బాధ్యులను జక్కగ నున్నట్టి నులేని నాటకకళకు మందిదివములు రానున్నను తెలంపు.

ఈవ్యాసమునందు నాయకప్రమాదుములు నాట్యులమును నిబద్ధికిరించు నీకునునీధాంతములు గావు. స్త్రీవాప్తుల్యులమైన సలహాల; కావుననే నీధాంతములకును మాలములు.

నెరవూళ్ళము

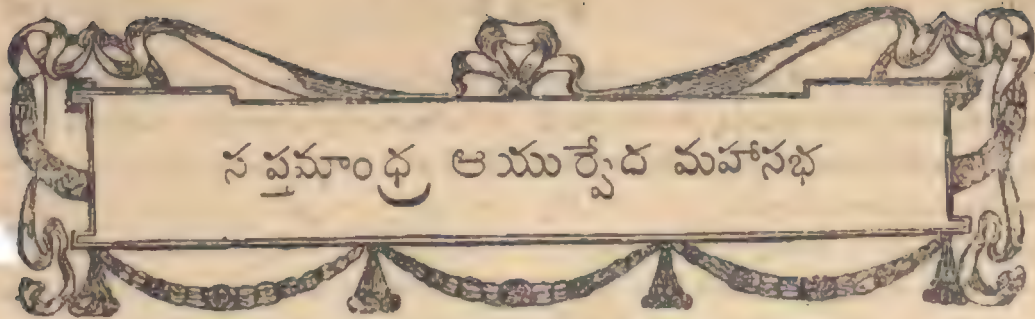
సు క వి

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

కాల వాహినిలోపలఁ గలసిపోవు
నమ్యశరమైన యుత్తమ రత్నములను
పద్యసూత్రములందునఁ బదిలపఱుచు
నీదునేరుపు వెంపు వర్జింతు సుకవి!
నమధికవిశాలమగు ప్రపంచమునందు
విశదధిగనున్న కాల వేళకలయందు
నెన్నఁజో వెలుంగొదిన దృశ్యములను
తెలుపు లేఖని నుతింపఁగలనె సుకవి!
జనువాప్యవయాంతరిన్ధమా తోత్తరక్త
మనసరి ముఱింగి మాతృనేవాంజలులకు

ధారవోయించు కవితాకుమారి కొనఁగు
యువకులనమస్సు లే వందమోయి. సుకవి!
జాహ్యలోకము గాఢాంధకటలమునకు
గైవసంబైన నంపర్తకాలమందు
జనులభావాంతరములఁ బ్రచ్ఛన్నమైన
నీదునందేశములను వర్జింతు సుకవి!
జాతిగర్భాంతరభ్రమే చాటుకడిన
యువకుల స్వమాతృభక్తి భావోదయము
కలముతో గుండెఁజల్చి లోకమున నిలుపు
గడనరివి నీవు మనుజమామ్రుండిన సుకవి!

సప్తమాంధ్ర ఆయుర్వేద మహాసభ

[27-3-1925 — చెన్నై పు.]

వైద్యరాజు దింటు సుబ్బవధాని గారి అధ్యక్షతనము

శ్రీ. సమాఖ్య సన్వృతిరి ముదిదేనా, సురాసురై వ్యంధిత వాచకృత;
లోకే జరా రుగ్మయ మృత్యువాశం, దాతార మీశా వివికావగీనామ.

ప్రజాపతి, శ్రీశైవ, బుద్ధి, వ్యంధిరి, శాక, మద్రా, వాగ్మయామ్యుర్యువాచకృతం వెంబెంబులు. పాణిని, కాత్యాయన, పరింటి ప్రముఖుల కిదయంబి ఘటించితి. యోగంబున చిత్తించును, న్యాకరంబున వాకును, వైద్యంబున కాయంబును, పవిత్రంబున కేసిన మునిప్రవహును సహస్రవచనంబు చెన్నుచుగ్రహించుగాక. శ్రీమద్గోవింద కృతవైద్యసాగ్రాహణం చునశాస్త్రాంబుల వ్యక్తంబు, నమ్మ జన్మంకే, వారి ప్రసాదంబున విద్యువాసభ సమాఖ్యమైన చూధురక విద్వైద్యవిజ్ఞుండము నమ్మ కరుణంగంబుగాక.

అకారా స్వీహంబన నివృహ సభాభవనంబున వెన్నుండకేసి చిత్తించిన మీ యాచగ్రహంబు కంబిరి గొని గూడుమును. శ్లోకారా, విదుకే, పతిల్లలారా! అన్యలారా! ఆయుర్వేదాచార్యులారా! మీ యాకర్యవనబలంబే బలంబుగా, మీయంగీకారమే యధికారముగా, మీసంతోషమే సమర్థతగా, నీ కేదికపై మీవాడకై నిలువంబుకేసిన వారైతె వన్మరేపాస్తలంబు మార్చెల్లరు మీయ కార్యంబులు సఫలంబు లొనర్చుకొందురుగాక.

అహ యేమి నాపూర్వము! మిమ్ముం గొనియాడి లాంఛనాంబుల భావనాబలంబున జ్యోతియింబుమి నీహంబున నిలువంబుకేయున్న వా కిచ్చి కేమి లోమియిన్నుని! అల్లెదే మీనాలమును. అదే హంబాలకేము. అన నీంధునకేతం ప్రవహించుంబులు. ఇదే గంగాభరణి. వాకే జగ

త్పితరులు, నావిద్యాంబుల ప్రచులు, పాద్యకేసిన వీర్యంబులు. ఇదే వింధ్యాంబులు. ఎదురు కిర్మవయ్యే యధివేగంబున నర్మన పశ్యమంబుననున్న సమద్రనాథుం గరియబోవుచున్నది. ఇదే నానీకామహాశేత్రము. ప్రతకాశించిన శియాంధ్రభూమి! మత్స్యలోకంబుల గౌరవీగంగ. ఇదే కోవలవిగ్నంబునందేమి వావేయి కేసిన నిలయము, శ్రీశేషునిలము. వాకే మత్స్యేడి పాకామునులు. నిర్మము కులు సంద్యోపాసనంబు గావించుకొని ఆకాశంగ ను ముంగంబులవారై ప్రవహించిన ప్రభాతీ పవనంబులు చున్నార. అదే కర్పూరహరిత్రి నలుగుచున్నది. సహస్రాంబులై వైద్యవ్యాయోగి మల నలంకరించి, సహస్రాంబులై వైద్యగ్రంథంబుల కృతించిన గర్భానుశ్రీ, యోగిహంబన విద్య, జగ్మగియూత్రి. భజంగగ్రహంబున, లక్ష్మినింబు మానదీకాలవక్షంబై, యభయమద్రాంచిత చక్షిణ వాన్మద్యై వన్మలంబున పోసినాపునమ్మ వామ. శేషుంబులంబుట్టి పోసినామే నేనా కోవలవిగ్నంబులమాన్మకారియచులుగాన్మించునదేము. శేషుంబుల ప్రకలకృతంబు. అపంబున నీగేజంబిదేవనీ కోకానంబున కేమి! విమానోత్తమంబులు లేండోపరంబంబులుగా గొండేపై వెచ్చి వ్రాలుచున్నవి. అమ్మకేసిన పాన్మంబున వ్యంధిరి. యోగవంబెంబు వాచాభ్యామ్మంబు నెవ్వరిన్మియు గొనినమ్మ వాతంబు వాకాచార్యుల. శివప్రసాదంబై మునరేరిందు నీరిందే సత్రంబు. సత్రంబు వాచాంబునమ్మ మానుండే చక్షి మనులకే రయంబుకేసిన సతం పగంబుం

దు. కనవిగాంచిపోయిందై యగ్గనిమిదిం యింబున
యశోనుబాణం గొని నుడుచువచ్చు నీచుకభానుం డె
న్వంపెనకో, ఈతిండు వాగ్ధానుండు. వీర వ్యాంబా
ర్యుండు, కుండ్రకేనుండు, నుబుద్ధ వరదాబానుండు, వర్ష
భాంబుండు, పురానంబుండు, యశోధనుండు, ఇంద్ర
భానుండు, మాంబపుండు, చగటి, మూ శేనుండు,
కామోబుండు, కామరి, తాండ్రకుండు, కేంథుండు,
లంకుండు, లంపలుండు, కారదుండు, కాకామరుండు,
మువిశ్రేష్ఠుండు గోవిందుండు, కనీసుండు, బగిమొదలల
కనీసుండు, మహాసత్త్వసంపన్నులు. వీర గోపేనాపరాయ
ణులు, వీర వృత్త నీవానిష్ఠులు, ఆచమ్యులార నీతి భారీ,
వస్త్యాదియోగసాధకులు, ఈరుంపుడేమి? విద్యాధులు.
ఆచార్యులృష్టాకంబులుకొండలు, తాండ్రశ్రీగంధం
బుల గొంబులు, రసగంధకాదిపేటికలగొందరును, డమరు
కాదియంద్రములు గొందరును, మామలం గొందరును
మోమిగొని యుత్సేహవశేంబున పక్షింబున నిగుంబు
క్షోకంబుల సంతకెప్పగొనును వచ్చుచున్నారు.

నెత్తిపాపులతో, పాలకాదితో, దుంపలు,
వేళ్లు, ఆములు, వట్టలు మొదలలవానితో, భయభీతిలతో
వశిష్ఠవేదిచ్చి నీరుంపులలోనివాంకెరు? వీర గొంబులు,
గానాదులు, శోమాలు, బోయలు, తెలుగులు, వా మధ్య
ముల నామరూపసానంబు లెఱింగినవారు. ఈమహాసమా
వేశమున కేమిఫలవా; నేడేమి గూళ్లెచ్చుము కచ్చుల జా
వంగననుకోక దా! "సమమునకు 18 సంవత్సరములు కల
వముల నానాగ్రంథములనుండి ప్రమాణములను నేకరించి
వ్రాసి ప్రకటించితిని గాన యవిమిగిల్చియు నేటివారి కను
గవములోనికిందిచ్చి కనవిచ్చుకొందువచ్చు లోకదేవును మా
లలు గంధర్వవృక్షముతో వివచనుచున్నవి." గోపానా
భాంబు! వీరీక్రాంతిమోహిల్లు లేదు. కాలస్వరూపము మారి
నది. వివృలయండు పరవాగ్ధవృత్తితీగనది. ఆత్మవాన్మ
నండు ప్రామాన్యబద్ధి వశించినది. ఈవిషయము నేను
గ్రహించితి నావశప్రక్షిపింబును 18 దివి 8 గుర్తులునా
క్రియవినరించి "దేవాగుర్తులు మేలు క్రికంబు గెలును"నని
వ్రాసియుంటిని. ఈవిషయ కనప్రక్షిపింబును క్రియప్ర
ముహంత వేంబునావార్తంబును వీరలు తొలగితొలగింబుగా
నేమే మోమబులునుకొనుచు బోవుచున్నారు. శృంగారయ

మనంబి నూత్రిస్తానంబులు, చదివినవారలగని నేను చం
లెముజేయును, నీవు నీచేని బసరా కియంబును వ్రాసి
ముండుగా నామృత మెటుంగలే "అను క్రియవృత్తిగ్రా
వ్యా"నమచ్చు శాస్త్రమునందు కన్పించిన విషయంబులు
వారాంబంబుముగల యితగ్రంథములనుండి గ్రహించవ
యవను నియమంబును నులు తెలుంగవ నేటియలనులు
వెన్నోదలను గణంకమాపాదించుచున్నాను. "నాధునాధు
బుభానార్యా! నేనును నానిదానాంబు నానాతంద్ర
పహీనానాం క్రియబా వల్ల పేదసాం" అని వ్రాసియుం
టివని నానావాచార్యుండునుచున్నాడు. ఎంతోవాణీయును
గానున్న దీమారవవము! సమమున వనాంతరమున నీ
చిక్కినంబులనున్నలనిమో! బ్రహ్మతేజంబున విరాడిల్లు
నీయునిప్రవక్షలు స్నాతావోత్తరై కృతావమనలై కొం
డుదిగ్గజులంబుల కొంపకు కృష్ణానంబుల కొంపరా
గ్గ్రీకుంబులతో సమానమున కన్నకంబులతో కేయబ
డిన దిత్రానంబుల కొంపకు నుపవిష్టుడైరి. పహానుభా
వులారా! రసవిద్యావ్యాంబులం బ్రహ్మదంపుడేని కన్పలు
పేజిగొనుచున్నారు. భవంతరియనుపరింబు నా గాళ్ల
నుంట్లు పలుకుచున్నాడు. "భారతవరులారా! నానా
క్షుమన క్రిష్ణము నిరూపించి బ్రహ్మక్షు ముం బ్రహ్మిం
దులకు నెలనామగ్నాపికింగ గొంది యాకామరూపు
రహితోగ్య మొవరించునను నేగ్గిపి దీక్షింపిచ్చి. సురము
క్రామపర యణుండు, సుంద్రదేవుడై పోవినందున, భక్తి
బలసంపన్నుండు, గరుడంతోమ సంహృత్తిక కేలుండునను
వాడే యుచ్చిష్ఠి క్షోణు రసవిద్యను సువాదంబు నున్నాడు.
నుగుంబక్రియ ముగియంబు మోత్తిరుక్కంబునోరె నన్వ
దాకోష్ఠ్యంబు. ఈ ప్రేమ ప్రేమోగంబున నుగుగూర్తిలం
వలంబువడిసి నాధింబు శ్రుత్యంబున కేసవిష్ణు సిద్ధించును.
కనాకలే వండుకుల్ల కనవిద్యావ్యావశంబునం విభునెయూ
సిద్ధిగాంచలేను సరికదా యథంగా నాధుయుం గొన్నయి
పాపంబాక్షింపడు. "రసవిద్యానా నాత్మైక సాగకా భా
నాగుపదకాభావతో" ప్రక్షిపింబుగ్గిగొనుచునే విత్త
వంబులమగా నందేరి పొగలు, బోగమున్నును భూల
దృష్టిచే కలియుగమున రేరవియే చెప్పవచ్చును.

"భిక్షేన్యోరణీమన్త కన్యోన్యోరణీకాకేనాత్"

“అన్యథా మౌవిమూఢాత్మ్యమంత్రేతిహాస్యాద్యనా;
వాచానీధి మాహ్నాతి యస్మికోటిశ్చైతేపి.”

ఈమహావాక్యము లాలించుటకై గంభీరముడి
గోపికాని ఐహ్యువారు వీరేశ్వరుల ప్రతీహరు లోగింఁచి
మన్నాడు. వీగు ప్రాప్తి కులు, వీగు వివిధిరాస్త్ర కోవి
దులు, వీగు శకునాగవిదులు, వీగుస్వర్గాస్త్రవిపులులు,
వీగు గణితకాస్త్రప్రవీణులు, యథార్థంబులను నానంద
ముల పీఠాల్ల కలంగింపి మఖోపవిష్టావారి. అప్పుడు
నాగాధిపతుడు వారల దిక్కు మొగంబై యిట్లు పలుకు
చున్నాడు. “కాస్త్రవిదగ్రహారా! మీ కెల్లరకు పాల్గొ
రము, ఈతాపసపుంగవ పరివర్తనందు మీ కెల్లగను
పూజ్యులు. నవామభావనారా! ఈ బుపితుమాను
లంబు నాకృష్టికావల పరమాశ్చర్యమిగో నాయు
రొమ్మాయంబుండునున్నాడు. కావున వారలయెడ కరు
ణించి మిమీ కాస్త్రసారంబుల వారల కుపదేశింపును.
సముఖ్యమందు కేయనపుత్రము, కీషధుల విషము
నుండి త్రవ్వవలెను, పుణ్యము, పాకము ప్రాగంభిం
చును, శోకి చిక్కి యుపక్రమించువలెను, బారె
వివనాకారములబట్టి, శోకియుక్కు కేమాదులు నిర్ల
యిండువలెను, సాధ్యాపాద్యుల చర్మించువలెను,
శ్రేణులకై యిటు వదలదొన్నయులు సమాధించువలె
ను, మిమీ వాన్మరీపంబులు, జిహ్వానువులను మార్చి
చోరులును పక్షినికొనింపును. అప్పుడు సుక్రతా
చార్యుని యామోదింబుల కిష్టకారక గ్రంథకర్త
ఉగ్రాంత్యగార్హిండు యేమిమో శ్లోకము పఠింపు
చున్నాడు. ఏమిటి:

“శ్లో.ప్రత్యక్షిమిత్త విధనా శకునాగమేన
కోటిర్విశేషతర లగ్నకలాంయోగాత్;
స్వప్తిశ్చ జప్త కథితైరపి చాకురాణాం
ఆయుఃప్రమాణ మధికవ్యక్తివ గృతేత.

శ్లో.రిష్టైర్వివానమరణం భవతిహాజంతో;
స్థానవ్యతిరేకమగ తోఽతిసుఖాత్మకోవా;
కృత్యాశ్చప్రతిధిగో భవతి భవ్యావిద్యో
రూపాని యర్కవిధి వాత్ర భిషక్రైవశ్శేత్.”

మహాప్రపాదము, మహాప్రపాదముని శిష్యులెల్ల
బహుజనుధ్యానంబుల కేయుచున్నాడు. భవ్యులరి సమాధి

చాకించి, యశ్చితుశ్చిముల్లసి శ్మైలంబుజుల విశి
సింపఁజేసి, సభామంజులమునం బెల్లయెడల నెన చల్లని
మాపులు చెదచల్లదున్నాడు.

ధగధగ నాయమాన పరశేకోదిరాజుమానుండగు
నాభ్యంతరియూ శి కిగుగవల నిలువంబడి సుగంధుల విస
గించుచు, బహువిధ, వల్లభాచార్యు లున్నైవ్యంబున
“వినుందు వినుము. శ్రభువు బాధ్యమెందుచున్నాడు,
“మోక్షురిక” యనుచున్నాడు. “తాపసశ్శేఖరం! అధి
శ్శిశ్మణ్యులను కేమిధులము?” అని భవ్యులరి ప్రశ్నిం
చెను. బైష్ణవ శ్రేణులకి “శోకిము శోకిము”ని సమాధాన
మువివంబడిచున్నది. “శోకిముకాదు; పాపము, పాపము”
అని భగ్యకాస్త్రజ్ఞుల శ్రేణులకి మను మంశక శంఖ
బిలికాదు లైకకంఠంబుగా సమాధాన మొసంగిరి.
“ఆకులులేక వట్టి పోకలు నమనైన పాండుకోగము
కలుగుచున్నది”. వీనికి భగ్యకాస్త్రజ్ఞు శ్రేణులకు!
“ఆకులు లేక వట్టిపోకలు నమనైన, నంతమందు మారి
శ్శిశ్మణ్యుల శ్రేణులు, శారవాదవకంబును ప్రాప్తించు”
ని భగ్యనాగులు సమాధానము చెప్పిరి. “కాంతింపుడు,
కాంతింపుడు, ఇవిమనను నశ్శేమ పోకిరి. శోగమే పాప
ము, పాపమే శోగము.

“శ్లో. మౌవ్యజ్య కృతేన మౌవ్యగూఢే బాహ్యే,
తచ్చాంతి కేమైవైవై! జపహామస్తనాదభిః.”

పుశ్యజన్మమునం దొసరించిన పాపమే యీజన్మ
మున, శోగముగా రుచియించి తాధింపుచున్నది. కేమిధి
ములు, జపములు, హామంబులు, నర్చనంబులు, మొద
లగునవి యందు కాంతిసంధాయకంబులగును. ఒక్కొకరికి
నత్యుక్తింబులై న, పుశ్యపాపంబులకు, ౩ వీడ్లనోరి
మాసంబునో, ౩ పక్షంబులనో, ౩ దినంబులనో, నంత
కింకె ప్ర్రాయుగికో ఖలంబ్రాప్తింబుగూడవలెనుము.
అభిప్రాయ మధియతకములవారి దొక్కటే యగును
వివిధాచార్యులు సమానవిశ్వాసమున సమన్వయించుకొను
నది. “ఇట్లు నే కజ్వాగ్రానియంబులును, కజ్వలాగ్రాని
నాని నిష్క్రింబులును, పాపకృష్టికావల గావించుటకు
వైశ్య దేవాది కర్మంబులను ప్రవృత్తకర శోధనాగ్రముప
దేశింపఁబడిన అన్నరత్నాద ప్రవీణులంబు నభియవాగు
లు సమాసంబున సమన్వయించుకొనునది” అని గంభీర

భాగ్యములు కన్పించి బోధించి బోధించెను. పరాకు పరాకు, కపిలగోత్రముచూచి తేలేంచి జననమూహమున కావల నిలువించెయ్యవచ్చునను ప్రతీకారీ వాక్యములు వినివచ్చుచున్నది. అనునో వాగధరులు చరక ముక్త యలతో నేకావసరము వారింబులుజేరి. కన్పించియుట్లు పలుకుచున్నాడు. “మహాభాగ్యులారా! ఈకపిలగోత్రముచూచు లక్షణముగలవలయు ననుచోనభి పరిపుష్టిమైనది. ఇది శేషమతారంబును త్రిరంగోత్తమరంబునందును మోగవ్యాకర్తలవైష్ణవశ్రీములుగల గోత్రము నను నీ చరకాచార్యులకును, మునుగ్రహాలభి సకలాయుర్వైష్ణవమునందును, మున్న సాధారణులు పంశ్చ విజ్ఞానముగలవాడు, శస్త్రునైవృన్ధిమృతంబు నను నీ ముగ్రహములను సాంఖ్య గోత్రము కలయుదును, వ్యాయ ప్రవర్తయున గౌరవియు నొక్కకడ చిరాజీవులు నియ వానంబుకము” అని భారతముగిది సమస్యలగనంగొని “శస్త్రునైవృన్ధిమృతంబు” ప్రభువంబుల కాశ్రయ మేమి? పుష్కలశేషమంది, “ప్రవృత్తుప్రవృత్తు; ఆయుర్వై పంచభూతార్థ్యం” మన వివచిస్తును. తిక్కశాస్త్రు జ్ఞుల గోష్ఠిమంది యొక్కరిల్లునున్నాడు. “నాశాస్త్రము లోనిపదము మీరెట్లు వాడుకొనుచున్నాడు. ద్రవ్యగుణ వైష్ణవసామ్య, విశేషజీవనా గూఢావసరము సమస్తా ర్థములందును, మును పుకవ్యాధి పంచమహాభూతములు కాలనిగార్థ్యమనవచ్చును నీ తోమ్మిదియు ద్రవ్యంబులని నూ శాస్త్రముని పంశ్చింబునెనెడి.” అంతటి సాంఖ్య గోష్ఠిమంది యొక్కందు, ప్రవృత్తిపంచమంకారంబులన నేమో, పంచతన్మాత్రలననేమో, వాని విశేషములైన పంచమహాభూతము లేమో సాంఖ్యులము మేము చెప్ప ముడియుండగా ఆ పంచమహాభూతంబుల మీరెట్లు విని యోగించెద” రనుచున్నాడు. చరకాచార్యుడు కపిల నితో, చూచితివా యెంతటి పండితులుకాని, సమరస భాగములవలెను కన్పించుచునా! వారంగు నేగిష్టములలు చూచి, మంచమోసము చేయుచున్నాడు. ఆప్వను కన్పించిరి, యిట్లు పలుకుచున్నాడు. “విద్యాంసులారా, మీ మీ పట్టులలు మనుడు. శాస్త్రములయందు చదివెన నది జేరనియు నది మారి యిది మీదియనియు శేషమిచ్చి కొడుచి కాదు. సకలశాస్త్రములు మనపుని కొర జేర్చిదనవి, లోకములందు పంచభూతవికారము; మనన శిరమును

పంచభూతమును మేల కలిగి భాగములు పాగివములు; ద్రవంబు లును మాయంబులు; ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసరూపమం బియు నాచుకన్పించు; ఉష్ణమందరియు వాష్పయంబు; లోపలి భాగముల, నుదరగోళంబునను, కర్మవరంబు లను, నిజగిష్టారంబునను మిగిలి గుంకాశము. ఈభూ తంబుల తి వైష్ణవము వ్యాయమున వివరించినను సాంఖ్యం బును ప్రవృత్తిచినను, యోగింబున శిలేందను క్షవృం బున, ముగ్రహము, వీని నన్నిటి విని గూగమి శిరము మగ్గే కాపున, మనన భాగమున పదిల శాస్త్రంబులను ఘోలశిర విజ్ఞానమునకో ముక్తి శిర విజ్ఞానమునకో, వినియోగించికో, వాటిని త్రిష్టమై వికారజన్మంబులు జన్మంతిసాగగోగంబులు వాటింబుకొనుచును, సర్వో జనమేవికారంబు లు రాగాదుల వాటింబుకొనుట విను, ప్రయత్నించు సాధుమృతము.” అని మేముగం ధీర విద్యనంబున బోధించి “ఆనందగంధ” తంత్ర కర్త యును శ్రీవాచాగ్యుని పంశ్చమోసము. అంతటిను విని ముగ్రహేంద, వభానలను ననుమృతించి, “ప్రభువు లా ధ్యించివానిగావున నెవ్వరిత్ర కన్పించులను నీ తామ పంశ్చపులందు శిలేందయును విషయమునే యాబుషిమమా రులై ప్రకటించెదను. మహాభాగ్యులారా! ప్రభువు లాజ్ఞా విందినదంపంబున పంచభూతంబులతెం గట్టి దియే. రసాయనంబును పంచభూతార్థ్యంబులు. పృథ గ్భూతంబులు వాచునవిహాడు, తమ్మారీలహంబులే. వానియందితర భూతంబులు గూడ కొంచెము కొంచెము చిరియుండును. ప్రాణీ ప్రవృత్తులలో, పృథ్వీ భాగ మెక్కున యుండునే కాని తదతరభూతంబులుగూడ కొం బిగింతి శిరముండును. వీని విచారములందు పాగివ శిర గుంకాశ. అట్టిదే, ఉచిత ప్రధాన శిరంబులు వరంబుల కంబు, వాయు ప్రధాన శిరంబులు, వాయు ప్రధాన శిరంబును, నీతో ప్రధాన శిరంబునను, ఆత్మలోకం బునను నర్చ్యయెడల గానంబునుండును.

రసాయనంబులను పంచ భూతార్థ్యంబులు. గుడియెండ్రిభూతము పాగివ రసాయనంబులు, స్నానంబులు, ముఖపానంబులు నాప్యసామంబులు. ప్రాణాయామంబుగా, మనాభిష్టము వాయుప్రధాన యనంబు. మహామంత్ర పశనంబునం జేయరపెంప లేజో

వియ్యంబై న సహాయము విరలంబులగు సమాధియ నాభివృద్ధిపామునో నుండును. ఇవియన్నియు నాతొలిసో లంబిని పో మేర్పొందునుగ్రహించును కన్ను తెరిత్రొందును, వివి తించుచుండును. అవస్థనున్నప్పుడులగు నిత్యక్షణములు శ్రీభానువులై నాకరింపుదు. ఈ పక్షులం బ్రసాదించు లకుం దిది చూచానట్లందు ధ్వానవంతులను, తిలవంతులను, నువవంతులను, పక్షిజ్ఞులను, సర్పిసంధులను లేవనెఱాగ రిత్తివంతులను, నిక్కవంతులను, ముగ్ధతేజులను, కనోపిగలను, దేవతాదుగ తత్వవంతులను, భేదరీ భూచరీ విదుండును గావలయు జాడె." మిరలను నురుభజనవశంబులై, సహా వాసంబులై, భోగియగు విశిష్టమై విశిష్టమై, నిశంకాగతై కర్మములంబులై, వాలిష్టములై నానాదు, స్వస్థంబున స్థితియును, నురుహాగ్నితమై నిద్రింపఁగలను. ఇచ్చాగ్నియ ముగ్ధగ్నియ. పంచమిచ్చి విశిష్టతొరింటింబులగా నిహులలు మోక్షము వాడుకొనుదు, దానికిదగిన యనుష్ఠానముగాని, దానిలో తెచ్చువలెన విశేష భోగనాది విధానంబులుగాని యనుసరింపక పర ప్రవ్యాపహగిలై ప్రవర్తిం బున్నందున దానిభేదిలను, వాదేక్ష్యము వార్తయుం తెంపని నేగాని కలలులేకొ రదు. మాధు లివ్వనిం దలిరి మోసపోవుదురు. నిద్ర నామంబం బ్రతీకగాంతు నీవిష్కలకు ప్రవృత్తి ఘటం ముదేగాని పోహగ్నిం విధింపదు. వారి యోగ్యంబు లకును బ్రతుపాబలంబులం బ్రామగ్నియ నిద్రించు నే గాని కీర్త్యంబు నుంబంబింపదు గావున నురుప్రమలగు నిహియ్యలపాగ్నింబులం బోషకును.

సామధారులు

పిద్ధతంత్రంబులందు నధికారులైన బుద్ధిమంతుల కొనియుసాయంబు జేపెన. అత్యుచిత సాయంబు. ఆ సహాయంబున ప్రతీచాసియొకడు పచ్చి నవంబురించి నిలువంబడియెను. ధైరవాచార్యుం దుపన్యాసము చా రించి వానికై చూచుచున్నాడు. మహాప్రభూ! భావ మిశ్రావాద్యులు విచ్చియున్నాడు. భాగ్యము. సర్వోము తోడ్పాడి నింపెనుచున్నాడు. బసవరాజును కల్ల భావా ద్యులను తమచేరి సురలోలు గోపాలాచార్యులకును పంక టాచార్యులకు వొసంగి సత్వరము పోయి భావమిశ్రుని తోడ్పాడినిపచ్చి భగవాచార్యులకు వాని సాయంబుగా

సాధోపవిష్టులంకినీ తామును నాతెవివజ్ఞ కూర్చుండిరి. ధైరవాచార్యుం దుపన్యాసించుచున్నాడు. "పక్షినిచాక్షికి కావలయులేని బుద్ధిచంతుల కీరు స్వైగురమా గ్రులు, చింతా మణిరేండ్లగు నాయు కల్ల భావాద్యులు, స్వనానప్రతిష్ఠిని గ్రంధింపయితి యాబువరాజు, కల్లులే స్వనానప్రకారత పుష్కప్రచారగించెను శ్రీభామిశ్రాచార్యుండును మాగ్ధ చాక్షిలను. నానాతెండ్లపహినులయును నాన్యాయుగ నా గ్రుల ముకతించు పన్నుకొల చెయ్యలకు కీరులు నిగ్గ ముగాగతిగల్గించిన మహాసభాపులు. అందరి విధానం బులు సక్రమంబుగ నాచరించిరి, తోగములు నిరాటం కముగా సాధింపగలుగుదురు. అందుకు పాలుమాటిన జైయులు నిష్ట సమ్మదులు కాదు. రసాయన విధానంబుల తోధింపబడిన రసాదులును, కల్పోక్తవిధానంబుల నుద్ధ గింపబడి కీరింపంబడి నుహాచార్యులును, తోగములను గూడ సంపాదించ సమర్థులందుండుంగాని తోగమును కేమింపలేయు విధానంబుల మాత్రము. తోగవాదులు గాంపంబులైన రసంబులు, నోషధులు, రసాయన మహాఫల ము నోసంగజాలవు. రసాయనంబులనగా సామాన్యంబులు గావు. అజరామరత్వంబు, లజమాన్యతైశ్వర్యంబులు, బ్రహ్మిజ్ఞానంబు, శివసాయజ్ఞంబు సంపాదించ నోషి యుండును. ప్రామాన్యబుద్ధిగల భక్తులకు పరిలంబుగలను. ప్రామాన్యబుద్ధి లేని పండితాక్షులకు వాగాడంబులంబు, పటాటోపంబు, భేషజంబు, వార్తా ప్రాబుల్యముకంటె సారతగమైన నేరయులేను. భ్రాతృమిత్రులారా! జగత్పీఠి కులకు పార్శ్వతీతమేశ్వరుల సంపాదనాపములైన కప తెండ్లంబులన్నియు సర్వంబులు ప్రమాదంబులు. ప్రవృత్తి పురుషులన్నను, వాడకిందువు లన్నను, రసగంధకంబు లన్నను వాలోకెండులరూపంబులే. ఆకంబులై నిగ్ధ సత్త్వింబులకు మా యనుభవమే ప్రబలసాత్వ్యము. గం ధకవివాదంబుల శాస్త్రప్రామాన్య మున్నోషింబు నాదైగ నానాద్యుని వాక్యంబులను పభాసదు తెల్లగు నిశ్చియై యాలకించుచున్నాడు. చూలేవనంబున చల్లని గాడ్పు మెల్లగ విసరుచు దివ్యమహిమగ్ధం బమ్మహా భానునిపై గూపహాసభై కురియించుచున్నది. ఏమి యీ యాత్మ క్యము? ధైరవాచార్యుండు తోషనంబులు ముకుళించు కొని ధ్యాననిష్ఠం దగుచున్నాడు. అహ! చిత్రముగా నాతని జటాకూటంబున నర్థ పరిగ్రుండు నెలంగు

చున్నాను. ఇట్లుచేయుచు 'హాహా' వహా'దే' యని
 కిగతశబ్దములు వేయుచు జయపెట్టుచున్నాను. సాలం
 గున జేరిపట్టువానంటును అట్లవంటి జేలుంటు దుర్ముఖు.
 ముఖమున నొకవైపు ముసలము నొకవైపు ముక్కునయు
 మెడయునున్నవి. ఒక్కవైపున విభలవృక్షతరే మత్తగ్గం
 బున భృంగురాలు. నొక్కవైపున కిశోన్నతి ప్రసోపరి
 విరాజమాన కళాయాంసకంబును శోభిల్లుచున్నది.
 ఒక్కరంటున వాగా భరణంబును, కపాలంబును,
 వన్యకంబున మణిగంబుదిరంబున కంఠంబును, నీలా
 పరిజంబును, మెడయునున్నవి. 'శవ్యావేము శవ్యా
 వేము.' చుహుబెల్ల రావంతాత్రుడిచుభూరముఖుని
 విందులై యానందించుచున్నాను. శవ్యంతరి లేచిచచ్చి
 పాంబువునకుం బ్రామిల్లి, ఆప్రితి రమ్మలమ్మ! శిశు
 ముగ్ధ! విరాహా! దానియట్టి శిశువృత్తంగా! శిశు
 కల్యాణ! శిశుంబున శైశవాచార్యుని సత్యవచనం
 గావించు పర్యవంశశాసమేతంబైన భవద్విద్య మంగళ
 విగ్రహంబుతో సాక్షాత్కరించి శివసాయన విద్యాసేర్ప
 నీభక్తిగోష్ఠి కల్లు కటాక్షించితివి. ఎన్ను గీర్తివ మేమెం
 బిటివారముని సాప్తాంగపంచప్రకారంబు చూచిరిచె. భృం
 గియు వావిళ్ళవిని వ్యాఘ్రాసంబుమచ్చి. సుమేక్ష్య
 యందు సుఖోపవిష్టంబు దియ్య. కల్లును విరుకెలంకల
 యశోధితకు కపామోహ్యంబుల సుఖాసీమలయిరి. అయ్య
 రనాశీశ్యులందు కోలువు బలుగడల గమకొని 'వాకును
 వాటిమన కంతరంబున్నదే. నేన యెలకాలంబుల నును
 స్వయానుభవంబున నెన్నుపొసిందు శిష్యులకు సకలవిధ
 నోసంబునుచిహు. అప్పుకీరహితులై చాదాయశుభ్ర
 నుత్తరంబుల విత్తోపాక్షపక్ష ముద్రము వినియోగించు
 మూలంబుల విత్తోదించుచునును. మిశ్రుకు ముచ్చ
 క్షవంబులు. స్వధర్మార్మపక్షపక్షంబున కై యాయుక్త్య
 యంబుల రుచాదంబుల నుపాసించు పుణ్యపురుషులు. ఈ
 శిష్యసభలో సమావేశమై మహ్నావస్థరంబును పొచ్చింతి
 నంటును మహ్నోపతి గ్రంథవాక్యానంటును గావించు
 మిశ్రు మదనుగ్రహంటున పర్యకాలంబు శీఘ్రంబున. క్రిత
 నిధియుం బ్రసిధియుం గలుగు 'శ్లో. వాత్యాం వాసి
 కామాం అభ్యుతేజసాం ప్రతి, మోవత్తరే దిక్తాన్
 యాం స స్యోవతిరన్యతే." అని బోధించి విరమించును.

"శవ్యోక్తి". ఏమివాక్కుము? ఏమి యావ్యవస్థము?
 కిప్పురిప్పున విమానంబు బాంసంబున కగింబుచున్నది. అ
 న్నియు ఏటా వైపునకే పారి నమ్ముచున్నది. విమానంబులు
 దిగి నచోభూతెల్లను పాంబునపొతులై అచో యావత్తా
 కనెనానాయునింటి. అప్పుక్కుడైరి. ఏమి యాద్రుయ?
 మిగిలది మీరు నేను.

సంపర్కదోషము

అయ్యలారా! శోగంబులు సంపర్కంబున సంక్ర
 మించుచున్నవి. సంస్కృము శోదోషంబు. పాత్రా
 మివ్యాధులను నూతివముగా కనిపెట్టివారట. సంస్కృ
 ము దోషమని పాత్రావ్యులు క్రొత్తగా తనవనిశోధనలచే
 తేరినదిని వానము బోధించుట. నానుమంతునిమంతు
 కుష్టిగుంతులన్నట్లు, తాచికు దుర్గులు శిర్షిలన్న, కిచ్చురి
 కిగ్గి నూదులనమ్మయివచ్చు, మల మెలేవిన యావత్త
 తిగిగోష్ఠిలో, కిచ్చిపెట్టిన నేను బోధింప వెంచిన శ్లోమా
 టలు పరిహాసపాత్రంబులు గావాలి!

"సంపర్కదోషం"

"తస్యతపిర సంయోగా క్తోహ భవతి"

"అపిచ శేచ సంపర్కదోషోస్తున"

"తస్య తిగ్గియస్యచ సంయోగా రాసంధోహయ గో"

(సంపర్కదోషావృత్తి)

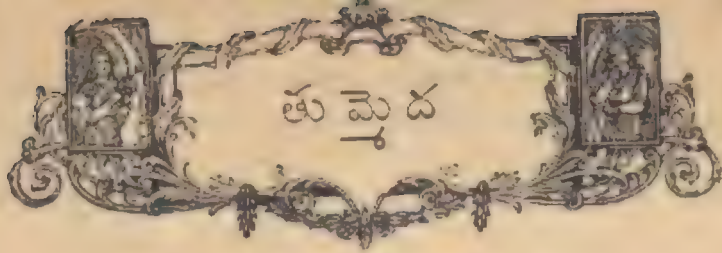
ఈ సంపర్కదోషము భిరతఖండమున నేనుమతో
 పాము బోధింపబడినది యున్నది. అయ్యుక్త్యనున కిది
 నూతనవిషయమా! కాదు కాదు. దోషవచనగా సంప
 క్కమే, తరేమియుం గాదు. అర్థికు శిష్యి ముఖ్య.
 "నోపాధిలో దోషం" అర్థికు తపస్వి సంస్కృము
 దోషమని తేరినది. పాత్రావ్యము సది,రావంబు
 స్వయానుభవంబు నాత్మికు తపస్విమను నుపాధిలో కనిన
 సంపర్కదోష మే సోలాంసావయోప ముఖుమను నీవా
 నము "సంపర్కదోషం" అర్థికు దుర్బేద్యమను కిది
 శ్లోసంపర్కదోష ముంబుచేతి నే వాగ్మిలా చామ్యుండు
 "రాగాజరోగాన సరితామకాకా" అని వినించి యు
 న్నాడు. రాగాజరోగంబులు సరితి ముంబునంటియుండు
 ననుచున్నాడు. అర్థికు శిష్యియు, శిష్యుమను కామము
 విడిపించుకొన దుస్సామ్యములను లంకెలు. కావుననే

సంపర్కములును మార్గశీరమునకు ౧౧ రోజులును, మూలశీరమునకు జ్వరాదిసారాదిరోగములు సరళానుష్ఠనములై జ్వరజ్వరావ్యాధిమరణరూపములైన నిశలదుఃఖములకు కారకములగుచున్నవి. కావున శీరరంబు శీరం గృహప్రాయముగఁబడి యంచాత్మ్య, క్షేత్రజ్వరములకు గృహస్థులకు సోకె యంచలములకు సమాఖ్యలగుచు పరమేశ్వరతావాక్యముం బొందుచు శీరంబు రక్తదోషము లేక సంధరించు క్షీరి యుత్తమాత్తమంబును సమాఖ్యలతో నంగపెంతులను వాసాన్ముక్తివల్ల యాత్మరంజితకృతే ప్రసాదింపగలదు గావున వాగ్విముందు పరమేశ్వరు సలక్ష్య జర్మ్యంబు సర్వించెను.

“తస్యతదితరసంయోగాద్దోషభవతి” పురుషుండు సర్వదాపంచ స్యహాపంచును. తమస్య ముంపన మోగియు సర్వదాపంచ స్యహాపంచును. సర్వస్వశ్చోహితులగు “సది”యే సేనమయోగిసమాధి బలులున సర్వతరి కుండు స్యోమస్కందాకుండై దోషమగ్నమై సమాఖ్యంబును భవభింపుమందు. అట్టి రాజయోగి తదితరు లగు సామాన్యజనులతో సంపర్కమున దోషములు వాల్చియును. “స్వీతకళావాక్యము పురుషుండు సంగం త్యక్త్య మభ్యిక్షేత త్తానీ మోగిచ” అనెత్ స్వీకృతంబున విముఁడుల సంపర్కంబు బహ్యునికి దోషముగావున నట్టివారి సంపర్కమున నర్పించి జ్ఞానియు మోగియు సుఖంబుందు రని మాత్రాభావము. “సామిక్షోగ్యము పు స్త్యశ్లోకలతో గాని తిన్విసాన్ములు సుఖా, ర్జన వికాసాలతో నెక గావంపి నాన్వయము కలది నాన్వయము” అని పునరార్పణోద్దేశమున “సంపర్కమూత్రంబు దోషంబుగాదు. తనకంటె నితర వైషవానితో సంపర్కము దోషంబును. “తస్య తదితరసంపర్కంబున నపభ్యంబును గాంచుదురు. త్రిమలను సమాధించిన లాభిం దేమి? దోష వైషమ్యము చక్కం చేసె ద్విములు సేయించెంతోమే నభిమను. ఆయుర్వేద చికిత్సలమందును క్రిమిసములను దోషముల విరియొగి మే ప్రధానముగా ననుమమునది. ఆయుర్వేద ప్రభులను ననుమిన్నది. మానవజీవితవ్యయము జగత్తన ప్రవృత్త్యంబు గాయుర్వేదావాన్ములు విఫలముగ నర్జించి, ఆత్మావాత్మ విశేషంబు గగిని జ్ఞాను లాత్మీయంబున వానితో కలసి, మానాత్మీయములనువాని సంపర్కము విశేషము నుంచున మామలు పథ్యాప్యవిశేషంబుగగిని ప్రమాణము లట్టి ప్రవృత్తయను లెట్టి ఆత్మనుకూలంబున ప్రవృత్తంబులతోడి సంపర్కంబున నానందంబును ప్రతిఫలంబులను ప్రవృత్తంబులతోడి సంపర్కంబున దుఃఖంబును గాంతురు.

సామగ్ర సర్వవికారములతో మనశ్చేష్టుల సహచారము లన్నియును వైద్యాది మూలంబయియున్నాడు. ముఖ్యము కొదిన యిద్ద రొండొరుల చాకినతో సంపర్కదోషము వాల్చి మనవి మనచాకి యర్జిప్రాయము. మైలగానున్న యిద్దరు రజస్వలైన స్త్రీలొండొరులచాకిన దోషముని క్షిప్త్యస్త్ర మున్నె యున్నది. అసాక్ష్యులకాని భావస్కందంబున దోషమును. తనప్రవృత్తి క్షిప్త్యలను చేతకా లాహారంబునో విషమస్కందంబున దోషములు సాక్రమింపును. సెలకొనులో సంపర్కమున దిని కేదోషము గలుగునని గ్రహించిన మాన్యులు, తనలో సామాన్యములేని యితరుల సంపర్కమునలన దోషములు సాక్రమింపుననుట యెఱుంగరన్నమాట పాటియేయరాదు.

“హిసమిథ్యాతిమాత్రకం” అను కాలాధికర్యంబుల సంపర్కమే సర్వరోగముల సలక్రమింపఁ జేయునని యాయుర్వేదావాన్ములు బుద్ధిపెంపు చున్నారు. ఇట్లు లంకయు సామాన్యలకొను కొన్ని దోషంబులు సాంక్రామికంబులని ప్రాసారకాని యెందును సంపర్కమే దోషకారకము. ఈ భాగమున వాక్యమునిధానము లెఱింగి తేని తాతె యీ సంపర్కదోష వైషమ్యము లను సభిమానము విడుదురు. దేహి నవరూపమున నాచారవిషయంబులతోడి సంపర్కంబు పశ్యంబు. పశ్యంబున పర్వరోగజయంబును పర్వంపర్కదోషనిరసంబును సిద్ధింపి. ఇదియ గాయుర్వేదావాన్ముల ప్రవృత్తియై. గోగిని లోగి మండి చేరుకేయును. ప్రవృత్తిలనున దేశమునుండి యనుకూలమున దేశములకు రోగులను పంపుట మొదలగునవి యన్నియు సంపర్కదోషము లెఱుంగుటబట్టియే కలుగుచున్నవి. “తస్య తదియ” సంపర్కంబున పశ్యంత. పశ్య తదితరసంపర్కంబున నపభ్యంబును గాంచుదురు. త్రిమలను సమాధించిన లాభిం దేమి? దోష వైషమ్యము చక్కం చేసె ద్విములు సేయించెంతోమే నభిమను. ఆయుర్వేద చికిత్సలమందును క్రిమిసములను దోషముల విరియొగి మే ప్రధానముగా ననుమమునది. ఆయుర్వేద ప్రభులను ననుమిన్నది. మానవజీవితవ్యయము జగత్తన ప్రవృత్త్యంబు గాయుర్వేదావాన్ములు విఫలముగ నర్జించి, ఆత్మావాత్మ విశేషంబు గగిని జ్ఞాను లాత్మీయంబున వానితో కలసి, మానాత్మీయములనువాని సంపర్కము విశేషము నుంచున మామలు పథ్యాప్యవిశేషంబుగగిని ప్రమాణము లట్టి ప్రవృత్తయను లెట్టి ఆత్మనుకూలంబున ప్రవృత్తంబులతోడి సంపర్కంబున నానందంబును ప్రతిఫలంబులను ప్రవృత్తంబులతోడి సంపర్కంబున దుఃఖంబును గాంతురు.

మిత్తింటి అన్నప్ప సోమయాజులు గారు

[పవిత్రానికేతనము]

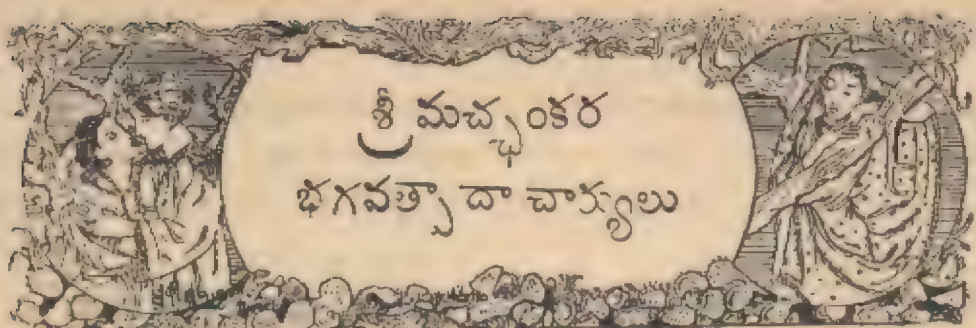
కొదమతుచ్చైదరాశ గోపాలురాశ
 గొనలునల్లనిమేను గోవిందుమేను
 కాగాదికంతంబు వేగుగానంబు
 గోపికాయువకులు కుసుమకోమలులు.
 హిమబిందుశృంగార మింపారువేళ
 బంగారుకిరణాలు ప్రసరించువేళ
 జల్లినివాయువుల చనువెంచువేళ
 విరివిగఁ బూవులు వికసించువేళ
 బావనభావముల్ ప్రభవించువేళ
 బతులు కలకల పలికెడువేళ
 నర్మరూపదానంబు లర్పించువేళ
 నల్ముముగ్గులసొంపు లనురెడువేళ
 బాల్దావి తువ్వాయి పనువెత్తువేళ
 నుగ్గుపెట్టిన పల్ల లూఁగాడువేళ
 విద్యుకల్యాణని వినుతి పూరించి
 మెల్లఁగఁ జల్లఁగ మేల్కొంచి లేచి
 చక్కని తెక్కల నవరించుకొనుచు
 జెట్టుచెట్టున కేగి తేమంబు లడిగి
 యత్తిలువొచ్చిన యల్లునిమాడ్కి
 శాఖశాఖకుమధ్య సంచరించుచును
 బ్రతపత్రంబును బావ! బావ! యని
 కూర్చి కింకరుఁడేది కుశలమ్ము లడిగి
 తనరాశ కెదురియి తిమ్మించుచున్న
 నేనవేలకు మీలు విరికాంతల్లె
 రావయ్య!! రావయ్య!! ప్రాణేశ!! వేగ

రావయ్య!! రావయ్య!! జీవితస్వామి!!
 దయచేయవయ్య!! యుదారగుణాధి!!
 కష్టకంటఁజూడక కరుణింపవయ్య!!
 కనులుతెరిచికొని కనిపెట్టుకుంటి;
 మువ్వగులూరుచు నుంటిమి నాథ!!
 తనివి తీతుంగను దరిచేరవయ్య!!
 మనసార నోరార మామూడవయ్య!!
 ముచ్చటతరంగ ముద్దాడవయ్య!!
 కఱపు తరంగను గోగి లీవయ్య!!
 నగుమోము చూడని పడఁతులమయ్య!!
 నాథుడ వీవంచు నమ్మితిమయ్య!!
 రక్షింపకుండిన బ్రతుకు లేదయ్య!!
 పాలింపకున్నను బ్రాణ మేలయ్య!!
 తడవుచేసిన నికఁ దాళలేమయ్య!!
 రావయ్య!! రావయ్య!! ప్రాణేశ!! వేగ
 నంచును విరహార్తి యగ్గలంబెల్ల
 నేత్రావధానంపు నేర్పునుజూపి
 హావభావప్రకటాకార మెనసి
 యటునిటుఁ గదలుచుఁ గటకటపడగ
 హిమబిందుపాద్యాల యేపును జూచి
 తళతళదళముల తళకులఁ గాంచి
 మిసిమి కింజల్కాల మిలమిలఁజూచి
 పుప్పొడిగందాల యొప్పలఁగాంచి
 మకరందబిందుల మాధుర్య మెంచి
 ముఖినిబినిబిత మోహమ్ము చూచి

వీక్షణముద్రిత విరహముఁ గాంచి
 నూటఁ నెంఱుచితాన క్తిఁ జూచి
 మురిసిమురిసిపోవు ముచ్చటఁ నలఁచి
 కనఁగానె కలిగిన కలకల మెంచి
 పొడచూడఁ బొందినపొంగును గాంచి
 చూడంగఁ బూనిన సొంపును జూచి
 నగుపడఁ గల్గిన యానంద మెంచి
 పీఠింపఁ జెందిన పెట్టిని గాంచి
 దరిచేరఁ బుట్టిన తందరతలఁచి
 పట్టఁ గారాని బల్వంతఘటింప
 గుఱిచూచి మీఱిన గోరుండరీతి
 నారావవిస్ఫూర్తి గారకాయవలె
 మాననసంచార యానంబుతోడ
 పరితాపసంతోష పదనంబుతోడ
 నాకంపితాఖిలాంగావళితోడ
 స్వీయనతీత్రాణ కీలంబుతోడఁ
 నగులమ్ము హృదయానంద దాండ్వింపంగఁ
 బ్రేమమనోవిధి విడియాడుచుండ
 వలపు కడుపులోనఁ గలఁత పెట్టంగ
 మోహమ్ము తలకెక్కి ముందడుగేయ
 విరికాంతలకు మధ్య వేవేగ నిల్చి
 ఒకదానిఁ జెయి పట్టి; ఒకదానిఁ దట్టి;
 ఒకదాని చెఱుఁగూని; ఒకదాని మట్టి;
 ఒకదాని దరిఁజేరి; ఒకదానిఁ జీరి;
 చన్నిటి చన్నిట జలకంబులాడి;
 పుప్పొడిగందాలు పూతలుపూసి

మకరందపానమ్ము మత్తుకల్పింపఁ
 నమకమ్ము తలకెక్కి తత్తమింపఁగి
 మోహపారంబులో మునిఁ గొనుకొనుచు
 బువ్వపువ్వన కేగి ముద్దాపకోనుచు
 ముద్దాడిముద్దాడి మోహమ్ముచేసక
 పలుకుచు గులుకుచు వలపు లూరించి
 ఆడుచుఁ బాడుచు నాదరమిచ్చి
 ముట్టుచు దట్టుచు ముచ్చట లాడి
 గిలిగింతలను బెట్టి కేరింతలాడి
 గునగునలను కెప్ప కులుకుపుట్టింది
 ఆనందపారవశ్యంబునఁ దేల్చి
 జాఱుజాఱునఁ దేనె జాఱులు కొనుచు
 విడలేక విడలేక విలపించువిరుల
 మోమున మోమాని ముద్దులు పెట్టి
 ఈనట్ల బూనట్ల నింపు ఘటించి
 అచ్చట్ల ముచ్చట్ల నాన గల్గించి
 దీపాన ధూపాన దిటము నిర్మించి
 నకనకమాటల నవ్వు పుట్టించి
 కులికించి కులుకుచు గొంత వారించి
 చనలేక చనలేక సాగిపోవుచును
 శ్మశానముఁ దిమ్మ చెలువొందనట్టి
 పుష్పకాంతలలోని ముద్దకృష్ణమ్మ!
 శిశువుకొమ్మలలోని చన్నికృష్ణమ్మ!
 నల్ల కామలు చిమ్ము గొల్లకృష్ణమ్మ!
 గాన మయముచేయు వేణుకృష్ణమ్మ!
 భ్రమరకంఠీరవుఁ బ్రస్తుతించెదను.

శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పదాచార్యులు

శ్రీ. డై. కోటిశ్వర శర్మ శాస్త్రి గారు

శ్రీ. శాస్త్రిం శాశీమోహంనా నేపత్తు పువేశ్వరః,
ఆచార్య కృంకరాచార్యః సంకుమే జన్మజన్మని.

వైశాఖ శుద్ధం నామ తిథియందు శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పదాచార్యులవతరించుటలు శృంగేరిపీఠము మున్నగు జన్మస్థానములవా గంగోత్రించి జయంత్యుత్సవముల జరిగించుచున్నది. శ్రీమదాచార్యులవారి పితృమునుగూర్చి యాభావతీయందు (1) వి సంప్రదము (2) వి సంధిక, రక్తాక్షి త్యేవ్యమూసము) కొంత వ్రాసియున్నాము. ఇప్పుడు ఆచార్యులవారి ముఖ్యసేవారి మునుగూర్చియు కాలమును గూర్చియు సంగ్రహముగ వ్రాసి తెలిపినంతమాత్రం ఆచార్యులవారికిని ప్రసిద్ధిపొందిన గ్రంథవామముల నిటఁ జేర్చుచున్నాఁడను.

శ్రుతిస్మృతులయందు బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యకూ వ్రాదిశ్శ్రమలనారికి విధించియున్న కర్మలన్నియు నిష్కామార్థతో ఆచార్యులములవాడు ఆచరింపవలయుననియు, అట్లు లాభింపవలయునని చిత్తగతియును మోసనాసనలన్నియుఁ బ్రామాణ్యవశించి చిత్తస్థిశ్శ్రమలయెడల విశ్వసావాసమున ఇహపరలోకసుఖములయందు అభిలాష వలించుననియు, వితరణ తేజవహుని స్వేచ్ఛ సంపత్తిగతి ముముక్షువును వినియు, వివిధ సేవాచార్యు నాశ్రయించి క్రమముగ వృద్ధులై రాగ్యులై కిలముల సాధనలందరిని గ్రహించుననియు సోపానపంచదశమునందు క్రమముగ నిరూపించియున్నాడు.

ఆచార్యులవారి గొంపిశ్చక్రవర్తముగూర్చి శాస్త్రచార్యులు చెప్పిన యొకశ్లోకము నుపసారింపదున్నాఁడను. శ్రీ. వేదేబ్రహ్మసమైక్యతగతియే గగ్గోపమా బ్రహ్మగా, తత్పర్యుత్థ విజేతసే గురునామ బ్రహ్మ సంకీ

ర్తసే, అసీ కైమిరితే నూత్రనియ స్యాగ్గోపసంపర్కసే, వ్యాసేనైవ సమ స్ఫులకరగురు త్తేజయతాం మానసే.

[తా.—వేదములందు చతుర్ముఖబ్రహ్మతో గుర్తులు. వేదాంగములమందు గగ్గోపితో సమానుడు, నేనా ర్థకోపేయములందు బృహస్పతితో సమానుడు, బై వికర్మల వర్మముల డలుప్రమయంగు కైమితిలో సరియగువాడు, బ్రహ్మసూత్రముల తాత్పర్యము వివరించుచుందు బ్యాసనితో పోల్చుచునవాడు ము శ్రీశంకర గురువర్మడు నాచిత్తమునందు ప్రకాశించుచుండుఁగాక.]

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యుల జన్మకాల విచారణ

నిరీహులును, జన్మలనుండి గౌరవమును కీర్తిని అభిలషించునయే శరీరసంపద్యంతయు విశ్రాంతి యనునది యట్టిదియో యెఱుంగని మనప్రాంగ్యులందఱు గమనము శిక్షణలందు శరీరమునకు మతిమునకు భావము తాముచేయు వెలసిన సేవను చేసియే కృతార్థులగువారులని భావించు నట్టి స్వాధ్యాయములమునలే ముష్టికములందు ప్రసిద్ధి సంపద మహానియులగుచు విచారించినచో ఏప్పుడు పుట్టెను? ఎవనికి పుత్రుఁడని డనించెను? ఏవ్వల జన్మించెను? ముదుల ఏకాగ్రమును ప్రాప్తించెను? అను విషయములుగూర్చి మనము విచారించ ముఁచుకొని మేని నిస్సంశయము సమాధానమునుమాత్రము మనము చేయవలయును. 1. జగత్పరమమయన బ్యాస శాస్త్రియును రచించి వత్సకక్కిన పాణినిమనియుక్కయు, 2. లోకోత్తరమయన భాష్యయును ఆచారీనిసూత్రములను రచించి

మహాభాష్యకర్తయను నూఢి నాముమును నహించిన పతం
జనియొక్కయు, ౩. పాణినీయూక్తిములమీద వాక్తిము
లను నిలపిన కాలేయమునియొక్కయు, ౪. న్యాయ
వైశేషికమోగిశాస్త్ర కర్తలయొక్కయు, ౫. తరుక్త
కారుడను నూపాగోపాచార్యునియొక్కయు కాలమును
సూర్చిన నిర్ణయ మివమిథ్యమని నేటివను కన్పదము చెప్ప
వలనుపదిచేయగదా. అట్లే జనగ్రును శంకరభగవత్పదా
చార్యులవారి కాలమునుసూచియు స్పష్టమయిన నిర్ణయ
ము నొనర్చుట శక్యముకాదు. కనుక ప్రాచ్యు, పాశ్చాత్యు
సంజీవులు విమర్శించి విమర్శించి తేల్చిన సాహిత్యములను
కొన్నింటి నిలు ప్రదర్శించుచున్నాము. మనప్రజ్యులు
తమచేత శక్యమయినంతయు లోకోపకార మొనర్చుటకే
ప్రయత్నించుకొని స్వభ్యాసమిసూర్చి చెప్పకొనుండు
పదిచేయిరి. ఆచార్యులవారి కాలనిర్ణయమునుసూచి
చర్చించువారు మొత్తముమీద మాచుకరగతులకు చేరు
చున్నారు.

౧. గొండలు శ్రీ. శ. ప్రారంభమునకు పూర్వము
ఒకశతాబ్దముమొదలుకొని ౪,౫, శతాబ్దములవఱకు ఆచా
ర్యులభాష్యము తమకు నోచిన యుపపత్తులతో నిర్ణ
యించుచున్నారు. ౨. మఱిగొండలు శ్రీ. ౬ వ శతాబ్ది
ముదలుకొని ౮వశతాబ్దము వఱకు ఆచార్యులవారి భాష్య
కాలమును నిర్ణయించుచున్నారు. ౩. మఱిగొండలు
శ్రీ.శి. భాష్యమునకు ౧౦ చార్యులను, శ్రీ.శే. తరువాత
౬వ ౮వ శతాబ్దములకు భాష్యకాలమున యింకొక శివరా
చార్యుడను జన్మించెననియు, ప్రాణానప్రతిభాభ్యాస
ములను రచించినది ఒకచార్యుడననియు, శ్రీశైశ్వరీ,
స్వరీతి తాతాభాష్యములను, శ్రీశిష్యాన ప్రవామ
భాష్యదికమును రచించినది మఱొక శంకరాచార్యు
డనియు, ఉభయము కన్న కావీయలనియు గొండలు
కలంచుచున్నారు.

౧. శ్రీమదైత్యును చేరినచారి

౧. ద్వారకాపీఠాధిప శ్రీ రితేష్వత్పతియము
యుధిష్ఠిరకము: ౨౬౩౧ బైశాఖ శుద్ధ పంచమ
యందు శంకరనిజనవము. ౨౬౩౬. చైత్రశుద్ధపంచమయం
దు ఉపనయము. ౨౬౩౯. కార్తికశుద్ధవికాదియందు
సన్యాసాశ్రయవీక్షింము. ౨౬౪౦. ఫాల్గుణశుద్ధ ద్వితీయ

యందు గోవిందమానులవారికది తిస్సోపదేశము. ఆదిము
దలుకొని ౨౬౪౬. శైష్టమిచంద్ర అమావాస్యనాస్యంతము
బడరికాశ్రమమునందు ౧౬. భాష్యముల నొనర్చుట.
౨౬౪౭. మాగ్గళ శుక్లద్వితీయయందు మంపెమిక్రుగ
తోప వాదాంభము. ౨౬౪౮. చైత్రశుద్ధపంచమియందు
మంపెమిక్రమ రాజుమము ౨౬౪౯. చైత్రశుద్ధ మృగ్శిమందు
మంపెమిక్రమియను సోస్వతితోప వాదాంభము.
౨౬౪౯. చైత్ర బహుళ అష్టమియందు (అమరుక రాజ
దేహమువందు) సాకాయుక్రవేశము. ౨౬౪౯. కార్తికశుద్ధ
త్రయోదశియందు మల స్పృహమునందు ప్రవేశము.
౨౬౪౯. కార్తికబహుళపాడ్యమియందు సోస్వతీవరాజ
యము. ౨౬౪౯. కార్తికబహుళపంచమియందు ద్వారక
యందు సోస్వతీస్థాపనము. ౨౬౪౯. మాఘ శుద్ధపంచమి
ను శైశ్వరాచార్యులవారిని ద్వారకాగమమునందు ఆధిపతి
మొనర్చుట. ౨౬౪౯. ఫాల్గుణ శుద్ధపంచమియందు శ్రీశైశ
యందు సోస్వతీస్థాపనము.

౨౬౫౦. చైత్రశుద్ధ తృతీయనందీ ౨౬౬౨.పుష్య
బహుళ అమావాస్యనాశు దివ్యజయము. ౨౬౫౪. పుష్య
శుద్ధ పూర్ణిమయందు దివ్యజయ సంతోషమున శృంగేరి
యందు మాస్థామలకాచార్యులవారి వభిషేక మొనర్చిరి.
౨౬౬౩. మాఘశుద్ధ పాడ్యమిమొదలుకొని ౨౬౬౩. కార్తి
కశుద్ధ పూర్ణిమవఱకు కార్తీకశక్రమునందీ కారవాసము
నందు నిలసెదరిరి. ౨౬౬౩. కార్తికశుద్ధ పూర్ణిమయందు
ప్రహ్లాద దేవతా ప్రాశ్నకులై స్వరీతిమతోప వైలాస
ము చేరిరి.

౨. కంభగోప కామగోటి వీర్య వృత్తాంతము ననుసరించి,

శ్రీ. ఈశోడశ్య భూమియను విష్ణు వశ్యేచ్ఛా
సర్వాపీఠంజికవిదగ్ధ సూప్రసేవ్య,
సన్యాసికన్య వివాహమ్మి కులే శివాభ్యా
దార్యావతే రది సూప్రదుది. కుమారా.
“తిస్సోప్ర కార్తికవి(౩) శిష్యా(౧) బా(౧) నేత్ర(౨)
మోనందినే విమమతా పుష్కరభావ(౨)(౩
రాధేఒదితే యదుని నిర్గత మస్త్రుశ్చ
పాపాహారివా శ్చంద్రావధుడ శయితేతి.
[జగద్గురు కర్మమతికా స్తోత్రవ్యాఖ్యానమ్.]

౧. ఆచార్యులవారు స్మారకభాష్యమున ౨.౧.౧౦వ
 స్మృతియును ౩. భాష్యమునందు వాచాపత్రసంక మును
 స్మార్తీయపుల్ల వాక్య యును ప్రభువును స్మార్తీయును ప్రశం
 సించియుండును. చేతిను, బాబుపుత్రులగుము శ్రీ. శి. ౪౬౬
 సం. ప్రవాహ వేగమున బడి నిశించియుండును చేతిను, పూర్వ
 వాక్య శ్రీ. శి. ౬౪౩ తత్త్వమున రాజ్యమును చేసియుండును
 చేతిను శ్రీమద్భారత రాచార్యులవారు కూడ శ్రీ. శి. ౬౪
 శతాబ్దమునందే నిష్కించి యుండినందును గాని వసుక
 త్త్యైవప్రకారము శ్రీ. శి. ౭౦౪ సం. జన్మించినటు
 ప్రమా. ముకారు అని తెలఱును గాని యిట్టి సాయము.

౧. తత్త్వగోష్ఠిసాంఖ్యకాండలన శ్రీకృష్ణాచార్యులవారు భాష్యమునొనర్చిరి. ఆభాష్యమును వీరభామయందు శ్రీ. త. ౫౭౦ సంస్కృతమునందు వీరభామనందు భాషాంతరికరించిరి. గౌడపాదాచార్యులవారు శ్రీమద్భక్తగోపాచార్యులవారికి నుపపుట నొందినగోపాచార్యులవారికి నుపపుట గౌడపాదాచార్యులవారు రచించిన గ్రంథము లోకమునందు న్యాసింది విప్లవిత్తీకాంతరములకు తెలిసి దాని భాషాంతరికరణము సలపుటకు కొంతకాలము కావలయునుగదా! ఎంతప్రయత్నించినను శ్రీ.త. ౫౭౦ కంటె ఇతరులకు ఆచార్యులవారి అన్యకాలము నిర్ణయించుటకు కష్టము కాకాలము.

ఆచార్యులవారు ప్రథానత్రయ భాష్యమునందు ప్రమాణముగా నుదహరించిన గ్రంథములు:

శ్రుతి గ్రంథములు

౧. ఋగ్వేదపంహిత, ఋగ్వేదబ్రాహ్మణములు: విశలేయ బ్రాహ్మణము, కాపిలీశ బ్రాహ్మణము: ఋగ్వేద ఆర్యాకము, విశలేయార్యాకము.

౨. కృష్ణయజుర్వేదపంహిత. తద్బ్రాహ్మణము, తద్దాహ్యకము.

౩. కుక్షయజుర్వేద పంహిత, తద్బ్రాహ్మణము: కేశవన బ్రాహ్మణము, కావ్య, మాధ్యందిన కాఖలు రెండును.

౪. సామవేదపంహిత, తద్బ్రాహ్మణములు: పుంగీబ్రాహ్మణము, ఆపైయబ్రాహ్మణము, వింశేబ్రాహ్మణము, తాండ్యబ్రాహ్మణము.

౫. అధర్వచేదపంహిత, తద్బ్రాహ్మణము: గోపభ బ్రాహ్మణము.

౬. మైత్రాయణీపంహిత.

౭. కాతకపంహిత.

ఈశ, కేన, కళ, ప్రశ్న, మండి, మాండుశ్య, నైమిషీయ, విశలేయ, నాంకోగ్య, బృహదార్యకము లను దశోపనిషత్తులనుండియు శ్వేతాశ్వతర, కైవల్య బ్రహ్మిందు, బాతాగి, అగ్నినహస్య, నారాయణోపనిషత్తులనుండియు, ప్రమాణవచనముల నుదహరించిరి.

మూర్త్యుగ్రంథములు

అగ్నిహయన, కాత్యాయన, ఉపనిష, కైమిరి మూర్తి, పాణినియూర్తి, మోగమూర్తి, సాంఖ్యమూర్తి, వైశేషికమూర్తి, వ్యాయమూర్తిములనుండియు,

స్మృతి గ్రంథములు

మనుస్మృతి, మహాభారతము, శ్రీమద్రామాయణము, మహాభారతీయ పురాణము, విష్ణుపురాణము, గౌడపాద కారికలు మున్నగు దాదాపు ౫౪ గ్రంథముల నుండియు ప్రమాణవచనముల నుదహరించిరి.

విష్ణుసహస్రనామభాష్య, శ్వేతాశ్వతర భాష్య, త్రిశతిభాష్యగ్రంథములయందు అనేక పురాణముల యొక్కయు, ధర్మబ్రాహ్మణములయొక్కయు వచనము లనేకము లుదహరించిరి. కాని అవకాశము లేకపాపుటచేత ఇటు వాని వివరము వంతయు తెలుపలేదు.

శ్రీశైవక రాచార్యకృత గ్రంథములు

భాష్యగ్రంథములు

౧. బ్రహ్మసూత్రభాష్యము. (దీక్షి కారీరక మీమాంసా భాష్యమని ప్రసిద్ధినామము)

౨. దశోపనిషత్ భాష్యము, (ఈశ, కేన, కళ, ప్రశ్న, మండి, మాండుశ్య, కైత్తియ, విశలేయ, నాంకోగ్య, బృహదార్యకములను ౧౦ ఉపనిషత్తులకు 'దశోపనిషత్తులు,' అని ప్రసిద్ధినామము.)

౩. భగవద్గీతాభాష్యము, (ఈ మామగ్రంథములను ప్రథానత్రయమని వైదికసంప్రదాయవేత్తలు పలుకుదురు.

౪. శ్వేతాశ్వతరదశోపనిషద్భాష్యము.

౫. పుంగీపాతాక్షిన్యపనిషద్భాష్యము.

౬. త్రిశతిభాష్యము.

౭. సనత్కుజాతీయ భాష్యము.

౮. విష్ణుసహస్రనామభాష్యము.

మూల గ్రంథములు ౨౫

సర్వవేదాంత సిద్ధాంతసంగ్రహము, ఉపదేశ సాహస్రి, విశేషమాధ్యమణి, మహాశక్య పృథివర్మ

అను, వాక్యవృత్తి, వాక్యముగ, అవకాశము ధూతి, పంపిణీయు, అక్కడను, స్వాధ్యాయము, వేదాంత సారము, వేదాంత ముక్తావళి, హరిమోక్షము, కర్మము, తత్వము, ప్రకృతి, కర్మములు, అన్వయ కారణము, అన్వయతామసూతి, ప్రజ్ఞా సుధాసము, మహానాథ వివరము, మోక్షతామసీ, సజ్జనము, శివానందహరి, సౌందర్యహరి, దక్షిణామూర్తి స్తోత్రము.

వేదాంతబోధక లఘుస్తుతులు ౨౪

సరామానసికపూజ, అర్చ్య మట్టును, విజ్ఞాన సాగ, మనీషానందము, సాధనవిజ్ఞానము, కాశీనందము, కాశీనందము, జై రాగ్యపంచకము, గర్భానందము అర్చ్యపంచకము, నిర్వాణము, నిర్వాణము, సప్త స్తోత్రగీత, స్వామిమందిరి, శాస్త్రము, ద్వారానందము, హరినామములు, అర్చ్యతోనందము, మట్టుది, కమధారా స్తుతి, అర్చ్యదిలేనము, లఘువాక్యవృత్తి, వివేకాద్యము లాలజోధి, నవోత్పన్నానంద, అనందలహరి, నీలకంఠేన సంవాదము, కల్యాణవృష్టి ప్రసము.

స్తోత్రములు మున్నగునవి ౪౧

ముగ్ధమాలామృతి, శివమూలపూజ, విష్ణుమూలపూజ, భీమానీమానందపూజ, భగవద్వానందపూజ, శివబ్రహ్మైక్యస్తోత్రము, బ్రహ్మవామానందస్తోత్రము, కాశికా స్తోత్రము, శివుభంగప్రసూతిస్తోత్రములు ౩ విధములు విష్ణుభుజంగ ప్రసూతిస్తోత్రము, శివపంచాక్షర స్తోత్రము శేషభుజంగప్రసూతిస్తోత్రము, శివానందకమనః స్తోత్రము, కాశీశక్తి, చంద్రవాకీశ్వరస్తోత్రము, లక్ష్మీ పృథ్వీస్తోత్రము, స మధుజంగ ప్రసూతిస్తోత్రము, వారాహస్తోత్రము, వందనమృతృకా పుష్పమాలా స్తవము, త్రిపురసుందరిస్తోత్రము, సుబ్రహ్మణ్య భుజంగస్తోత్రము, అన్నపూర్ణాస్తోత్రము, భీమాభుజంగస్తోత్రము, విష్ణు

సాదాశీకాంతస్తోత్రము, విశ్వగ్రీయ సుప్రసవా మస్తోత్రము, శివభక్తి స్తోత్రము, దక్షిణామూర్తి స్తోత్రము, శివభక్తి స్తోత్రము, శివానందస్తోత్రము, వాక్యము స్తోత్రము, లాలా శుభరాజము, త్రివేణీ భుజము, కాశీదామి, విల్లవస్తోత్రము, రావలక్ష్మీ స్తోత్రము, వేదసాగిస్తోత్రము, అపరాధ భంజనస్తోత్రము, కృష్ణతాంబూలస్తోత్రము, వేదసంగమస్తోత్రము, శివానందకీర్తనస్తోత్రము ౩ విధాలు, కాశీవిశ్వనాథస్తోత్రము, అనాది నక్షత్రర స్తోత్రము.

అష్టకములు వగైరా ౨౫

అంబాష్టకము, పాండురంబాష్టకము, శివనామాన ల్కష్టకము, కాలక్షేర వాష్టకము, అమృతాష్టకము ౩ విధములు, కృష్ణాష్టకము, జగన్నాథాష్టకము, యమునాష్టకము ౩ విధములు, భవాష్టకము, శివానందాష్టకము, గంగాష్టకము, మణిశక్తికాష్టకము, గోవిందాష్టకము, శైరవాష్టకము, కామాక్ష్యాష్టకము, ఉమామహేశ్వరస్తోత్రము, సాంబాష్టకము, శివాష్టకము, మినాక్షీపంచరత్నము, మినాక్షీ స్తోత్రము, భ్రమరాంబాష్టకము, లలితాపంచము, శార వాభుజంగ ప్రసూతాష్టకము, లక్ష్మీపృథ్వీ పంచాష్టకము, విష్ణునానంద స్తోత్రము, త్రిపురసుందరిస్తోత్రము, విశ్వనాథస్తోత్రము, ఇంకను మహాకాష్మీయు సుండవచ్చును.

అచార్యలవారికేర లోకమునయ వ్యాపించి యున్న స్తోత్రములు, అష్టకములు మున్నగు లఘుప్రబంధములన్నియు ప్రభావతమ భావ్యకరములు అన్వేషక రాచార్యచగ్గరే వ్రాపించిని స్మరణముగఁ జెప్పఁగల నల మపహిసాయిసను ఈస్తోత్రము అన్వేషక రాచార్యస్తోత్ర మనియు, ఇదికానియు నెవ్వరునును అన్వేషకమని మన మంగీరించి తీరవలయును.

శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్యులు

శంకరస్తవకళానిధిః

నాగపూడి కుప్పస్వామయ్యగారిచే విరచితము

- శ్రోతృభగవత్పదా, చార్యజ్ఞాం లోకవిమలచార్యజ్ఞాం
అత్తైవైవశిష్యాభవక, సురువర్ణజ్ఞాం నవామి పద్మ యుగళం. 1
- నగనవాచాస్వాద్యం, కేరళకేరళకాలగ్రామీ
ప్రహర్షశీర్షరాంశే, ప్రాప్తజని వివరిననిజనం నీవే. 2
- అర్జునాయః శివసూరి, మధుర ప్రాణాననీవిజనం శీ
సంజారం వందే హం, వైశాఖీ మాసి శుక్లసంసన్మాం. 3
- ప్రాగేవమనీశాబ్రాతే, గోవిందసమాఖ్యపద్మగో, కృపానూ
ప్రాప్తాఖిలకాస్త్రిధం, కలయే నీస్థిరబోధమహిమానం. 4
- గీతానాం చ దశానా, మునిపనిషదాం బ్రహ్మసూత్రనికరాణాం
భాష్యకృతం నీచేష్వా, సురేశ్వరప్రముఖిష్కృపంవియుతం. 5
- బీజతీవనామ త్తద్విప, పంచాక్ష్యం పృథ్వీనిహితపంచాక్ష్యం
వాకాయతీకమతాయన, రిభంజనావాలం భజామి నునుచ్ఛం. 6
- ప్రాభాకరభాష్టావక, నాతఖండినకుశేలదీయనిం వందే
పాంఖ్యాదికతంత్రప్రా, దేయపలలదంబిదీధినిం నామి. 7
- దుర్వంగవ్యవర్తిర్యా, పరాధాన్యపానిస్సపత్నైభవతాధ్యం
విజనీభాంతీశ్చాపన, పటుపాహాయ క్షిప్త భగం వందే. 8
- మండినమిశ్రమాహ్వయ, మరకర్మప్రహృవాననం వాదే
తత్త్వ తం సత్త్వ స్థం, కృతవంశం తుంగీగీష్వతిం కామి. 9
- స్వీకృతాచారీవాజ్మ్య, నర్మకా మర్మకా మఖిలదేశేషు
మనాతాన్యమోషయ క్ష్య, పం వందే లోకహితకృతం నిష్కం. 10
- స్వయంతం భువి విష్వా, న్యూత్రికత్వత్వే నవర్ణం ను
అవతాగపరిణమాస్తే, నవ్యత్వే నవాస్తవం నవామి దీ. 11
- నవాచి నవాచరిణవశీనే, భజతే నవా దేశీకప్రపంచయగళం
విబ తాస్తే తాత్పర్యం, భవతి పరావందం గుహ్యగ్నాం. 12
- లో నాశేలమితి భూనూ, నవాచిత్వాహికామ్యం హేమం
అత్తైవైవ మేవ తిష్ఠ్యుత, మితి నవతే వానిం నుఖానశ్చరకా. 13
- మితిహాన్త వ్యాయ నవా, నాచిత్వే నవమనీశ్వరాయ నవా
కింకరవిభాధాయ నవా, శంకరగుహ్యపదయగాయ నవా. 14
- నామీ శీత్రయంతి శంకర, భగవత్పదా నవల్పనూ భక్త్యా
అత్తైవైవ స్త్రీ క్రమణో, ద్రువం భవం త్యుత్తరంతి భవజుభిం. 15
- యే నామ మిమం పశంతి హి, శంకరసగుహ్యభి శివో నిత్యం
తే నీలభేరకా కృపనూ, తస్య నూయ త్రమాం పవనం. 16
- శంకర ప్రవకణానిధి శివ, శ్చైత్ర శేఖరకృపానహనీయః
రామకృష్ణాచారీ విభాధానా, మారితోతు నిత్యం పరివోషం.

సాధిప్రాయవిశేషములు

క్రీశేషులైన విలియము పైకు మహా
శయ్య నీ క చీల్చి పుక్తముచేసి పాపము
దానిమీద "సీపువారికి తీసుకొమ్మని" అంటారు
పుము" (Put yourself in his place).
ఇటుల కీల స్వభావమును కనుగొనుట
క్రీస్తుని కనుగొనుట నొకటే. ఇటుల కీల
గలడు. ఇటుల స్వభావమును గనుగొనుట
చుచ్చురము. క్రీస్తు స్వభావ సాక్షాత్తు
కనుగొనముగను ఇటుల కనుగొనుట
నిజమునుట లోకమునకు ఇది సాటిలేదు.
ఇటుల కీలయందు తానున్నపుడే వారికను
సాక్షకభావమును గ్రహించుట సాధ్యము
గును. క్రీశేషులైన నర బట్టి త్యాగరాదు
కెట్టిగారి జీవిత మూర్ఖత్వమును విశేషము
చేయుచున్నది. స్వలాభములమును లేకు
73 ఏండ్లు జీవయాత్రను గడిపి ప్రజాగౌరవ
మునకు బాంతులైన త్యాగరాదు కెట్టిగారు
కన్యయు. త్యాగరాదు కెట్టిగారి స్వాతి
త్రిము, సేవా రూప భక్తియు, స్వీకరణభి
మానము, కార్యగీత, శాస్త్రములుగ గనుపడి
నను బ్రావ్హాతి తోద్యమనాడు కన్యయు
దురభిప్రాయములకు కారణమగుట సంతాప
కరముగనున్నది. త్యాగరాదు కెట్టిగారి స్వా

శ్రీకృష్ణరాయశాస్త్రిగారు స్వల్ప శీతయందు
కృష్ణా మును సుదోష్ణముగా నశ్శలించి
పోయిరి. ఇట్లు విద్యార్థిని శరదయందును . కుల
వృత్తిని, దేశభాషాచామమును, విదించుకను
నానామీచి రాయకర్తృమనకు బాధితము గలిగి
చేరి. ప్రభుత్వోద్యోగము కరిమనగరువి
యందు దేశమునకు చేరుదేవులకుబూర్జము
స్వల్ప శీతయందు పుట్టుటై త్యాగరాయశాస్త్రి
గారు ప్రభుత్వోద్యోగ స్వస్థివాశులగుగాక
మిట వారి విశాలహృదయమునకు నిదర్శన
ముగ నున్నది. ప్రభుత్వోద్యోగములందు
పల దేశభక్తులకు గలిగిన నిరసనభావము
పట్టకారి కేవలమును బూర్జము కలుగుట
వారి యుదాహరణవృత్తిని విశదముచేయు
చున్నది. ప్రభుత్వోద్యోగమును విరమించి
యును విద్యార్థివోద్యోగమునందు కీవి
తొందియును నేనాశీను నమోగి యుద్యోగ
స్వామోపానునగును మురిగిన విద్యార్థికులకు
నేనావిధానమును విశదముచేసిన త్యాగ

రాజ్యాంగరంగము

నీలమేఘవృత్తమైన రాజ్యాంగరంగము నందు విద్యుత్తులు మెరయుచున్నవి. విద్యుత్తులు తలను గర్జనము సహజముగ ననుగమించుచున్నది. బర్కెను హెడు ప్రభువునకును దేశబంధు దాసునకును రాయబారములు నడుచుచున్నట్లులు ప్రతీకులు వెడలుచున్నవి. కార్మికపక్షపత్రిక డెయిలీ హెరల్డు సారాంశమును ప్రకటించినది. దేశబంధు ఘోష పురమునందు జేసిన యధ్యక్షోపన్యాసము హెరల్డు ప్రకటించిన సూచనల కనుకూలముగనున్నది. నిరంకుశప్రభుత్వము పశ్చాత్తాపమును జూపినయెడలను స్వరాజ్యపక్షము సహకారనీతి నవలంబించుట కభ్యంతరముండదని దాసుగారు తెలిపిరి. సహకార మార్గావలంబనమునకు 1. నిర్బంధితులవిమోచనము; 2. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాంతర్గత స్వరిపాలనము; 3. మంత్రుల బాధ్యతను వృద్ధిచేయుట; 4. మంత్రులను, కార్యనిర్వాహకసభ్యులను నాయకనిర్వచితులను నియమించుట. 5. వెంటనే స్వరాజ్యనిర్మాణ సాధనములను ప్రభుత్వమును వినిధబాతులును కలిసి నిర్ణయించుట మొదలగు సాధనములను నిర్ణయించెను. దౌర్జన్యమును సంపూర్ణముగ నిరసించుచు శాంతిసాధనమున కీర్తించెను. సంధి సాధ్యముగానపుడు శాసనోల్లంఘనమే శరణ్యమని దాసుగారు తెలియబల్కిరి.

ఆంగ్లో ఇండియాను పత్రికలు దాసుగారి సంభాషణమును ప్రస్తుతించుచు దేశక్షేమమునకు సహకారనీతి నవలంబించుటకు దేశబంధు

దాసుగారిని హెచ్చరించుచున్నవి. నిరంకుశ విధానమును నిర్మూలముచేయుటకు కంకణమును గట్టిన దాసుగారు సహకారవిధానమును దెలుపుచున్నారు. దాసుగారి యుపన్యాసము సత్వరస్వరాజ్యమును వెనుకకు నెట్టినట్లు లూహింపదగియున్నది. బిజెంటమ్మగారి పత్రిక న్యూఇండియా దాసుగారు స్వరాజ్యమును వెనుకకు నెట్టరనియును సహకారనీతి నవలంబించుట ధర్మమనియును హితోపదేశము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షమవలంబింపదలచిన ప్రతిష్ఠంభనవిధాన మనుష్ఠానయోగ్యముగాదనియును స్వరాజ్యపక్ష నాయకులు మంత్రిపదవులను స్వీకరించుట సంభవమనియును ఘోషితులు విశదముచేయుచున్నవి.

లిట్టను ప్రభువవలంబించిన దానభేదదండోపాయములు కొంతవరకు విజయమును బడసినను ప్రభుత్వము నడువవలసినమార్గ మంధకారబంధురముగ నున్నది. న్యాయబద్ధ ప్రభుత్వమున కలవాటుపడిన బర్కెను హెడు ప్రభువునకు నిరంకుశవిధానము భయసంక్రమములను గలుగజేసియుండును. బర్కెను హెడు సంప్రతింపుల కిదియే కారణమై యుండును. దాసు బర్కెను హెడుగారలసంప్రతింపులు గోప్యముగ నున్నను వారలకు సంప్రతింపులు జరుగుచున్న విధమును పత్రికలు తెలుపుచున్నవి. సంప్రతింపులఫలము ముందంజవేయుటయు వెనుకంజవేయుటయు దుహాప్యాముగ నున్నది. మెట్టను ప్రభువు చచ్చిన ద్వంద్వప్రభుత్వమున కొనియాడుచున్నాడు. ఓడ్యయరువర్గము కాశిన్యవిధాన

మును నుపదేశించుచున్నవి. పౌరసేవో
ద్యోగములకు యువకుల నాకర్షించుటకు విశ్వ
ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. మడ్డిమను
కమిటి రిపోర్టుగతి యేమైనదియును తెలియ
కున్నది. నిరంకుశధ్వజారోహకులు శ్వేత
భవనమునందు సమావిష్టులై భారత
రాజ్యాంగగతిని యభేచ్ఛను నిర్ణయించు
చున్నను సన్నిహితసంబంధముగల భార
తీయులకుమాత్రము జోక్యమును గలుగజేసి
కొనుట కవకాశములు గనుపడవు.

రాజ్యాంగసమయజ్ఞుల దృష్టి దేశబంధు
దాసుగారిమీదను లగ్నమగుచున్నది. స్వీయ
మిత్రానుచరులు నిర్బంధితులై స్వపక్షావలం
బసలుభిన్నాభిప్రాయులైనారోగ్యమునుగలిగి
విషమస్థితియందున్న దేశబంధుదాసుగా రేమి
చేయ నున్నదియును కాలము తెలుపగలదు.
నామమాత్రావశిష్టమైన అసహాయోద్య
మమునకు ఫరీదుపుర సంప్రతింపులును,
దాసు బర్కెనుపొడు సంప్రతింపులును,
రీడింగు బర్కెనుపొడు మంత్రాంగములును,
నిరేరుల మందలింపులును, ప్రజల నిరుత్సాహ
మును మంగళహారతి నిచ్చుటయందు విచిత్ర
ము గనుపడదు.

* * * *

గాంధీదాసుల యూడంబడికలు

గతసంవత్సరమునందు ఉభయులకును
జరిగినయూడంబడిక కనురూపముగను గాంధీ
మహాత్ముడు ప్రవర్తించుచు నుభయపక్షముల
కును ధర్మారాధన విధానమును ప్రత్యక్షము
చేయుచున్నాడు. మిర్జాపూరము పార్కునందు

గాంధీమహాత్ముడు రాజ్యాంగశాఖను దేశ
బంధు స్వాధీనము చేసినటులును వారిప్రయ
త్నములకు సంపూర్ణమైన సహాయమును
జయదలచినటులును తెలియజేసెను. అవసర
మైనపుడు వారిప్రయత్నములకు దోడ్పడు
టకును సంగీకారమును సూచించెను. గాంధీ
మహాత్ముని సంచారము స్వరాజ్యపక్ష
ప్రచారమున కనుకూలముగాని ప్రతికూలము
గాదని విశదముచేసెను. రాజ్యతంత్రనిపుణు
లయిన యధికారులతో సంధి ప్రయత్నము
లను జేయుటకు దనకు సామర్థ్యములేదని
మహాత్ముడు తెలియజేసెను. ఆ సామర్థ్యము
భరతవర్షమునకు గలుగుటకు నిర్మాణ విధా
నావసరమును విశదముచేసెను. రూసారోడు
మందిరవిషయమునను దేశబంధుదాసుగా
విషయమునను మహాత్ముడు చెలిపిన విషా
దము సామాన్యప్రచారకులపట్ల సనేక
రెట్లుగను నన్వయించుచున్నది. త్యాగనిర్ణ
యమును దశాస్థితలభేదము ననుసరించకను
నిర్ణయించదగియున్నది. ప్రచారకులెందరొప
డుచున్నపాట్లను, పనిలేక పరితపించుటయును
వర్తమాన విషాదస్థితికి గారణమని యనుభ
వజ్ఞులకు తెలిసియున్నది. దాసుగారి సంస్మ
రణమునందె మహాత్ముని లక్ష్యమునందీ
త్యాగపురుషులందరును గలరని మహాత్ముని
భావములు విశదముచేయుచున్నవి. ప్రజ
లును ప్రచారకులును నిరుత్సాహభరితులయి
కర్తవ్యము దోచకను పరితపించుచున్నవిధ
మును నిత్యవ్యవహారానుభవము విశదము
చేయుచున్నది.

ఫరీదుపురము సంప్రతింపులకును వంగ దేశ పర్యటనమునకును ఫల మేమైనను దేశబంధు దాసుగారి వ్యవహారాచరణమునకు మహాత్ము డభయహస్త మొసంగునని వారి ప్రసంగాచరణములు విశదముచేయుచున్నవి. వివాదములకు మూలమైన యఖిలభారత జాతీయోపసంఘమును సమావేశము చేయక పోవుటయే మహాత్ముని సహనశీలమును కార్యదీక్షను విశదముచేయుచున్నది. మహాత్ముడు తన విశ్వాసము నిర్మాణవిధానము నందు లగ్నమైనను దేశబంధు దాసుగారి కధికారవర్గముతో రాయభారమును నడుపుటకు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము నొసంగుట యును సహజము. సకలవిధములను రాజ్యాంగ ద్రోగమునందు నూతనరంగ మాసన్నముగ నున్న విధమును దేశపరిస్థితులు విశదముచేయుచున్నవి. మహాత్ముని పర్యటనము ఫరీదుపురము సంప్రతింపులు దాసు బర్కెను హెడు రాయ బారములు రాజ్యాంగరంగమునందు నూతనాభినయమును గలుగజేయుట సంభవము.

* * * *

నిర్మాణవిధానము

గాంధీమహాత్ము డేప్రాంతమునకు బోయి ఖద్దరుసం దేశమునే పూరించుచున్నాడు. రాజ్యసిద్ధికి అస్పృశ్యతానివారణము, వివిధములకు సంయోగము, ఖద్దరున కండలుగ నున్నవి. త్రివిధములైన సాధనములును ననుభవ సిద్ధము గానంతవరకును స్వరాజ్యము దుర్లభమని నిత్యవ్యవహారములు విశదము

చేయుచున్నవి. మహాత్ముడు దాసుగారితో జేసిన నియమానుసారముగను రాజ్యాంగాం దోళనభాగమును స్వరాజ్యపక్షాధీనముచేసి వారివ్యవహారక్రమమున కేవిధమైన యాటంకములును గలుగకుండునటలు ప్రవర్తించుచున్నాడు. మహాత్మునకు దాసు నెవ్రాగారల పట్లగల భక్తివిశ్వాసములు స్వరాజ్యపక్షము పట్లగల భక్తివిశ్వాసములను విశదముచేయుచున్నది. దేశమోక్షమునకును స్వరాజ్యప్రాప్తికిని నిర్మాణవిధానమే శరణ్యమని దేశబంధు దాసుగారును వారియనుచరులును సంగీకరించినను వారిలక్ష్యము శాసనసభలమీదను స్థానికసంస్థలమీదను లగ్నమై నిర్మాణవిధానము దుస్తరమగుచున్నది. కాలమంతయును స్థానికసంస్థలందును ఖండనమండనములందును వినియోగపడునపుడు నిర్మాణవిధానమునందు మహాత్ముడు కోరునటు లుత్సాహముతో నిమగ్నమగుట య సంభవము. కాంగ్రెసుప్రచారకులు క్రమముగను వెనుకబడుచు స్వరాజ్యపక్షావరణమునందు జేరుచున్న విధమును దేశపరిస్థితులు విశదముచేయుచున్నది.

గాంధీమహాత్ముడు త్యాగధైర్యములును

నాత్మవిశ్వాసమును గల కార్యపరతంత్రులు చేయగలది విశేషమున్నను లేకుండుటకు విచారమును దెలుపుచున్నాడు. మానవులకు నిష్కామకర్మను జేయుట యుత్తమమైనను ప్రయోజనములేకను కర్మనుజేయుట దుర్లభముగనున్నది. నాయకులు ప్రచార

కులు స్వరాజ్యపతౌవరణమునందు జేరుటకుగల
కారణము ప్రయోజనాపేక్షయని విశదమగు
చున్నది. ఉద్రేకపూరితులైన యువజనుల
యందు సన్న్యాసశీలమును గనుగొనుట దుష్ట
రము. నిర్మాణవిధానము ప్రబలుటకును సఫల
మగుటకును ప్రచారకులకు ప్రయోజనమును
సయితము గలుగజేయుట యవసరమని దేశ
పరిసితులు విశదముచేయుచున్నవి.

ఈయవసరమును గ్రహించి దేశబంధు
దాసు పహించిన స్వరాజ్యపతౌ నాయకత్వము
నకు గాంధీమహాత్ము డభయహస్తము నొసం
గుచున్నను నుద్యమప్రాబల్యమునకు ప్రయో
జన వ్యాపన మవసరంబగుచున్నది. ఇతిర
ప్రయోజనములందు లక్ష్యమును నిలుపజాలని
వారలలక్ష్యముధిక్కారతిరస్కారములందును,
నిందాక్షేపణలందును, రంధ్రాన్వేషణములం

దును, నిమగ్నమగుచు విషాదమయమైన దేశ
మునందు సంతోభమునకు గారణంబగు
చున్నది. దృష్టిని నితరులలోపములను, న్యవ
హారములను పరిశీలించుటకు వినియోగించుట
దేశాభివృద్ధికి ప్రయోజనకరముగాదు. గాంధీ
మహాత్మునియూ స్తివిషయమై ప్రశ్నించుటగాని,
యితరుల యుద్దేశములను శంకించుటగాని,
తప్పుల నెన్నుటగాని, సంతోభమునకు సాధ
నంబగుచున్నదిగాని బలశాంతులకు సాధనం
బగుటలేదు. ప్రజలసందర్భములను గ్రహించి
వారిదృష్టిని స్వధర్మారాధనమునకు వినియో
గించుట శ్రేయస్కరము. దేశావృతంబైన
సంతోభమును బాపుటకు దేశబంధుదాసు
గాంధీమహాత్ముడుచేయుచున్న విశ్వప్రయత్న
మును ప్రజలు పాలించి స్వీయసంస్కార
మున కనురూపముగను స్వధర్మారాధనమును
జేసి కృతకృత్యులగుదురు గాక!

